ماڵێک بە درگای ئاواڵاوە

توێژینەوەیەکی گشتگیر سەبارەت بە هاوسەرگیریی سپی لە ئێران

کامیل ئەحمەدی

و

هاوکاران

چاپخانەی ئاڤای بووف
2022 زایینی / 2722کوردی
© AVAYE BUF

avaye.buf@gmail.com AVAYeBUF .com

House with Open Door

A Comprehensive Research Study on White Marriage (Cohabitation) in Iran

By: kameel Ahmady

Publication Technician: Ghasem Gharehdaghi

Publisher: Avaye Buf

ماڵێک بە دەرگای ئاواڵاوە

تویژینەوەیەکی گشتگیر سەبارەت بە هاوسەرگیریی سپی لە ئێران

سەرپەرشت و ڕێکخەر: کامیل ئەحمەدی

کاروباری تەکنیکی و بڵاوکردنەوە: قاسم قەرەداغی

چاپخانەی : ئاڤای بووف

ISBN: 978-87-94252-8-4

© Avaye Buf

avaye.buf@gmail.com - www.avayebuf.com

سەرپەرشت و ڕێکخەر	: کامیل ئەحمەدی
ناو و ناوی نووسەر	: ماڵێک بە درگای ئاواڵاوە- [کتێب] / توێژینەوەیەکی گشتگیر سەبارەت بە هاوسەرگیریی سپی لە ئێران نووسەر: کامیل ئەحمەدی
زانیارییەکانی چاپخانە	: دانیمارک: چاپخانەی : ئاڤای بووف 2023 زایینی / 2723 کوردی
کاروباری تەکنیکی و بڵاوکردنەوە:	: قاسم قەرەداغی
زانیاریە ڕووالەتییەکان	: ٣٥١ ل.؛ ٢١×٥/١٤ سم.
پێرستنووسی: بە پێی زانیارییەکانی فیبا	978-87-94252-8-4
بابەت	: ئامار/ کۆمەڵناسی / زمانی کوردی
DK5	30.13:
ژمارەی کتێبناسیی نیشتمانی	: 978-87-94252-8-4

- ناوی کتێب: ماڵێک بە درگای ئاواڵاوە
- سەرپەرشت و ڕێکخەر: کامیل ئەحمەدی
- وە رگیر: نەسیم غوڵامی
- چاپی یەکەم: 2023 زایینی / 2723 کوردی
- چاپی دوو هە م: 2023
- تیراژ: 500 دانە
- شوێنی چاپ: چاپخانەی دانیشفەڕ

هەموو مافەکانی ئەم بەرهەمە پارێزراوە. بڵاوکردنەوە بە هەر شێوەیەک بە مەرجێک کە ئاماژە بە سەرچاوە بکرێ کێشەی نییە.
بۆ هاواهەنگی کەڵکوەرگرتن لەم بەرهەمە بە هەر شێوەیەک (چاپ، بڵاوکردنەوە، و وەرگێران و هەر بەکارهێنانێکی دیکە) تکایە نامە بۆ ئەم ئیمەیلە بنێرن:
لینکی دەستڕاگەیشتنی ئۆنلاینی بە بەرهەمەکان: WWW.AVAYEBUF.COM

پێڕست

پوختە 15
پێشەکی 17

بەشی یەکەم: گشتێتیی توێژینەوە 23
1ـ1. پێشەکی 24
1ـ2. پارادایمەکانی هەڵسوکەوتی سێکسی 28
1ـ3. پێگەیشتن و کارلێکی سێکسی 36
1ـــ4. هاوسەرگیریی درەنگوەخت لە ئێران: تێکچوونی هەڵسوکەوتی سێکسیی شیاو 39
1ـ4ـ1. فاکتەرە کۆمەڵایەتییەکان 41
1ـ4ـ2. فاکتەرە ئابوورییەکان 44
1ـ4ـ3. فاکتەرە کەلتوورییەکان 46
1ـ5. دەستنیشانکردنی سەرچەشنەکانی پەیوەندییە سێکسییەکان 49
1ـ5ـ1. پەیوەندییە ناعاشقانەکان 54
1ـــ5ـــ2. پەیوەندییە عاشقانەکان، دەرکەوتنی عەشقی ڕۆمانسی بەر لە هاوسەرگیری 60
1ـــ5ـــ3. پەیوەندیی دژەعاشقانە، دەرکەوتنی سەرچەشنەکانی فریودان 67

1_5_4. پەیوەندیی پشتبەستوو بە عەشقی مەلەوەر.................. 69
1__6. دەرکەوتنی بیچمی نوێی بنەماڵە بە جەختکردنە سەر هاوسەرگیریی سپی 71
بەشی دووهەم: بنەماکانی تیۆریی توێژینەوە 83
2_1. پێشەکی 84
2_2. بنەما کۆمەڵایەتی و خەڵکناسییەکانی هاوسەرگیریی سپی 87
2_2_1. چەشن و جۆرەکانی هاوسەرگیری 88
2_2_2. هاوسەربژێری لە ئێران بە پێی پێکهاتەی ناوەکیی بنەماڵە 109
2__2__3. گەنجان و گۆڕینی کەلتووری تێپەڕین: زەمینە، پێویستی و شیکارییەکان 139
2_2_4. هاوسەرگیریی سپی، پێکەوەبوون یان هاوماڵی لە ئێران . 150
2_2_5. قۆناغەکانی بیچمگرتنی هاوسەرگیریی سپی 154
2_2_6. هاوسەرگیریی سپی لە سەر ئاستی جیهان 156
٢_٣. بنەما فیقهی و یاساییەکانی هاوسەرگیریی سپی یان پێکەوەبوون166
٢_3_١. هاوسەرگیری لە ڕوانگەی ئایینی و ئیسلامی 166
2_3_2. هاوسەرگیری لە ئێران 168
٢_3_4. هەڵوەشانەوەی هاوسەرگیریی سپی و نیکاحی مۆعاتاتی 177

بەشی سێیەم: شێواز و ئەنجامە مەیدانییەکان.......................... 183
٣_١. شێوازی توێژینەوە 184
٣_٢. ئەنجامە مەیدانییەکان...................................... 185
3_3. هەلومەرجە زەمینییەکان....................................... 187
3_3_1. بەئەزموونی پەیوەندیی سێکسی 187
3_3_1_1. زەمینەکانی ئاشنابوون / بەستێنەکانی ئاشنابوون 188
3_3_1_2. ماوە، ئاست و بەردەوامێتیی پەیوەندی 192

3_3_1_3. زانستی سێکسی، دووگیانبوون و بەرگیری 197
3_3_1_4. توندوتیژی لە پەیوەندیی هاوماڵیدا 200
3_3_2. جیهانبینی 204
3_3_2_1. پابەندیی بە ئایین 205
3_3_2_2. ڕوانگەی سەبارەت بە هاوسەرگیری 211
3_3_2_3. پێوەرەکانی هەڵبژاردن و ڕوانگەی سەبارەت بە ناپاکی 213
3_3_2_4. بابەتێتیی پەردەی کچێتی 217
3_3_2_5. گرێبەستەکان 220
3_4. هەلومەرجی ژینگەیی 224
3_4_1. هەلومەرجی ئابووری.................................. 224
3_4_2. چوارچێوەی یاسایی و فەرمی.......................... 228
3_4_3. پێکهاتە ئابوورییەکان 233
3__4__3__1. ڕوانگەی گشتیی کۆمەڵایەتی، ئاگاداری و کاردانەوەی دەوروبەرییەکان 233
3__4__3__2. گۆڕانی هاوسەرگیریی سپی بۆ هاوسەرگیریی هەمیشەیی 240
3-5. فاکتەرە کاریگەرەکان 244
3_5_1. هەلومەرجی بنەماڵەیی 245
3_5_2. کاڵبوونەوەی چاودێری، ژیانکردن لە کۆچ 249
3_6. دیاردەی تەوەری 254
3_7. کارلێکی ستراتیژی....................................... 261
3_8. لێکەوتەکان 264
3___8___1. کەمبوونەوەی کلیشـە ڕەگەزییەکان و ئازادیی هەڵبژاردن، ناهۆگری بۆ هاوسەرگیریی فەرمی 264
3___8___2. تاراندنی کۆمەڵایەتی و نەبوونی پشـتیوانی، ترس لە

بەدواداچوون 272
3ـ9. ئەنجامە چەندایەتییەکان 275
3ـ9ـ1. تەمەن.. 276
3ـ9ـ2. خوێندن 279
3ـ9ـ3. پیشە... 281
3ـ9ـ4. ڕادەی باوەڕداری و پابەندبوون بە ئایین 284
3ـ9ـ5. شێوازی ئاشنابوون.................................... 287
3ـ9ـ6. ماوەی پەیوەندی...................................... 290
3ـ9ـ7. توندوتیژی دژ بە ژنان................................ 292
3ـ9ـ8. ئاگاداربوونی بنەماڵە و هاوڕێیان 294
3ـ9ـ9. هۆگری بۆ هاوسەرگیریی فەرمی...................... 296
3ـ9ـ10. هۆکاری هۆگربوون بە هاوسەرگیریی سپی.......... 299
3ـ9ـ11. بە ئەزموونکردنی دووگیانی.......................... 301
3ـ9ـ12. ڕوانگەی سەبارەت بە پەردەی کچێتی 303

بەشی چوارەم: پێشنیار و ڕێکارەکان.............................. 307
4ـ1. پێشەکی.. 308
4ـ2. کۆبەندیی توێژینەوە 315
4ـ3. خستنە ڕووی پێشنیار و ڕێکارەکان........................ 331
سەرچاوەکان 342

سپاس‌بێژی

هەر کۆمەڵگایەک بە پێی هەلومەرجە کۆمەڵایەتی و کەلتوورییەکەی بەردەوام ڕووبەڕووی هەندێ پرسی تایبەت دەبێتەوە. پانتای پرسە کۆمەڵایەتییەکان لە ئێرانیش ڕۆژ لەگەڵ ڕۆژ ڕووی لە پەرەسەندنە. هەندێ لە کێشە کۆمەڵایەتییەکان بە هۆی هەستیاریی کەلتووری و ئایینی کەمتر ئاوڕیان لێ دەدرێتەوە کە ئەم نەناسراوی و ئاڵۆزییە دەتوانێ لە سەر ئاستە جیاوازە کۆمەڵایەتییەکاندا لێکەوتەی نەرێنی لێ بکەوێتەوە. تێگەیشتنی دروست لە دیاردە و کێشە کۆمەڵایەتییەکان، ڕەهەند و تایبەتمەندییەکانی و گۆڕان لە ڕوانگەی پێکهاتەی ئیداری و یاسایی سەبارەت بە پرسە کۆمەڵایەتییەکان و هەروەها کەڵکوەرگرتن لە توخمە کەلتووری و کۆمەڵناسییەکان دەتوانێ بەڕێوەبردنی پرسە کۆمەڵایەتییەکان باشتر بکات.

پێکهاتەی بنەماڵە و بە تولناکردنی منداڵان و ژنان لەم ساڵانەی دواییدا یەکێک لە ئامانجە جیدییەکانی توێژینەوەی من بوو. هاندەری من بۆ توێژینەوە سەبارەت بە هاوسەرگیریی سپی لە ئێران دەگەڕێتەوە بۆ توێژینەوەکانی پێشووم سەبارەت بە هاوسەرگیریی کاتی و (سیغە) بڕیاری

مەحرەمێتی[1]، هاوسەرگیریی پێشوەختەی منداڵان[2] و خەتەنەی ژنان[3] لە ئێران، کە بە هەر سێ زمانەکانی ئینگلیزی و فارسی و کوردی بڵاو بوونەتەوە. لە پۆلێنبەندیی گرینگترین پرسە کۆمەڵایەتییەکان لە ئێراندا لە ڕوانگەی زۆرێک لە توێژەران و خەسارەتناسان پرسەکانی بنەماڵە، هاوسەرگیری و گەنجان لە سەرووی پێرستەکەدان. لەم ساڵانەی دواییدا ڕەوتی ڕوو لە دابەزینی هاوسەرگیریی هەمیشەیی، ڕێژەی ڕوو لە زیادبووی تەڵاق، سەڵتیی هەمیشەیی و ماناوەندی تەمەنی هاوسەرگیری ڕووی لە هەڵکشان کردووە. سەرەڕای ئەو ڕێکارانەی کە لە لایەن ناوەندە کارگێڕییەکان و سیاسەتدانانی بەرفراوانی وڵاتەوە خراوەتە ڕوو، ڕەوتی هەڵکشانی ماناوەندی تەمەنی هاوسەرگیری بەردەوامە، کە ئەمە گۆڕانی کەلتوور و خواستەکانی چینی گەنجی وڵات، نادروستی یان لاوازیی ڕێکارە کردەییەکان و هەڵە ستراتیژییەکان پیشان دەدات. کەمبوونەوەی ڕێژەی هاوسەرگیری بە مانای کەمبوونەوەی پەیوەندیی سێکسی لە نێوان ژنان و پیاوان نییە، بەڵکوو تاکەکان و زیاتر گەنجان لە هەلومەرجی ڕوو لە تێپەڕینی کۆمەڵگای ئێران بە مەبەستی دابینکردنی خواستەکانی خۆیان و ڕزگاربوون لە بارودۆخی هاوسەرگیریی فەرمی یاسایەکی بەدیلیان بۆ داناوە، کە پێی دەڵێن هاوسەرگیریی سپی. لە ناو

---

1. ئەحمەدی، کامیل (1396). ماڵێک لە سەر ئاو: توێژینەوەیەکی گشتگیر سەبارەت بە هاوسەرگیریی کاتی / بڕیاری مەحرەمێتی
http://kameelahmady.com/fa/temporary-marriage-in-iran

2. ئەحمەدی، کامیل (1396). زایەڵەی بێدەنگی (توێژینەوەیەکی گشتگیر سەبارەت بە هاوسەرگیریی پێشوەختەی منداڵان لە ئێران) تاران، شیرازە

Ahmady, Kameel (2017). An Echo of Silence: A Comprehensive Research Study On Early Child Marriagen (ECM) In Iran, New York: Nova Publishing.

3. ئەحمەدی، کامیل (1396). بە ناوی نەریت (توێژینەوەیەکی گشتگیر سەبارەت بە خەتەنەی ژنان لە ئێران) تاران، شیرازە.

Ahmady, Kameel (2015). *In The Name of Tradition: A Comprehensive Research Study On Female Genital Mutilation/Cutting (FGM/C) In Iran*, Oxford: Oxford Press.

دڵی لێکۆڵینەوەکانی پێشوو کە لەمەڕ هاوسەرگیریی کاتی بوو، هەندێ کەس دژی هاوسەرگیریی کاتی بۆچوونی خۆیانیان دەردەبڕی، ئەوە لە حاڵێکدا بوو کە ئازادانە سێکسیان دەکرد و ئەوەیان لە هاوسەرگیریی کاتی پێ باشتر بوو، بۆچیەتیی هەڵکشانی ڕێژەی پەیوەندیی سێکسی سەرەڕای بوونی هەندێ یاسای وەکوو مەتعە، بەشێک لە هۆکارەکانی ئەنجامدانی ئەم توێژینەوە بوو. هاوسەرگیریی سپی یان هاوماڵی کە ڕۆژ لە دوای ڕۆژ زیادتر ڕووی تێدەکرێ، لە وڵاتی ئێران بە پێچەوانەی وڵاتانی ڕۆژاوایی بە پێی یاسا و چاودێری نییە. نەبوونی ناسیاریی تەواو سەبارەت بە پەیوەندییە هاوماڵییەکان لە ناو دڵی کۆمەڵگا و هەروەها لە سەر ئاستی کارناسی و سیاسەتدانانی کەلان و نەبوونی بنەما یاسایی و نۆرمدارەکان، پەرەی بە گەشەکردنی قارچکانە و ڕۆژ لەگەڵ ڕۆژ ڕوو لە زیادبوونی ئەم چەشنە پەیوەندییانە دەدا و جیا لە سوودەکانی بۆ چینێکی تایبەت لە گەنجان یان ئەوانەی وا باوەڕیان بە یەکسانیی ڕەگەزییە، لەوانەیە زیانی تاکایەتی و کۆمەڵایەتی لێ بکەوێتەوە کە زیاتر ژنان دەگرێتەوە. بە مەبەستی تێگەیشتنی دروست لە دیاردەی هاوسەرگیریی سپی لە ئێران، لە ماوەی یەک ساڵ و نیوی ڕابردوو لەگەڵ هاوکارەکانم بە شێوەی گشتگیر لە سەر ئاستی مەیدانی و کتێبخانەیی ئەم بابەتەمان تاوتوێ کرد و هیوادارم ئەنجامەکانی ئەم توێژینەوە ببێتە هۆی ناسینی زیاتری ئەم دیاردە کۆمەڵایەتییە و دەرهاویشتە نەخوازراوەکەی، بەتایبەت بۆ منداڵان و ژنانی خەسارەتهەڵگر کەم ببێتەوە.

بە پێویستی دەزانم سپاسی ئەو کەسانە بکەم کە لە ئەنجامدانی ئەم توێژینەوە یان لەم مەودا زەمەنییەدا هانیان دام. سپاسی ئەندامانی بنەماڵەکەم دەکەم کە هیچکات منیان لە پشتیوانیی خۆیان بێبەش نەکرد و لە هەموو قۆناغە دژوارەکاندا لەگەڵم بوون، و هەروەها دەستخۆشی لەو هاوڕێ نزیکانە دەکەم کە لەم پرۆسە لێکۆڵینەوەییەدا هانیان دام.

سپاسی هەمووئەو کەسانە دەکەم کە کۆ بوونەوە و گێڕانەوەکانی ئەم کارەیان کۆ کردەوە و ئینجا شرۆڤەیان کرد بۆ ئەوەی ڕاپۆرتێکی گشتگیر وەدەست بهێنرێ؛ سپاسی تایبەتیم هەیە بۆ یاریدەدەران و هاوکارەکانم، بەڕێز محەممەد (جەماڵ) حوسەینی و خاتوو عایشێ (شیلان) عەلی‌یار کە لە قۆناغەکانی توێژینەوەدا لەگەڵم بوون و لە کۆکردنەوەی بابەت و سەرچاوەدا هاوکارییان کردم. سپاسی خاتوو سارا سەحرانەوەرد دەکەم کە لە کاری پێداچوونەوە و وردتربوونی بیچمی ئەم بەرهەمە هاوکاری نواند. سپاسی ئەو کەسانە دەکەم وا نەیانویست لەم کتێبەدا ناویان بهێنرێت. زۆر کەس و ناوەند بۆ تەواوکردنی ئەم پرۆژە هاریکارییان کردم. ئەم توێژینەوە و بەتایبەت بەشە مەیدانییەکەی، تەنیا بە لێکۆڵینەوەی وەدۆزینەوە، ڕاهێنانی مەیدانی، پشتیوانی و هاریکاریی ئەوان بەدی هات. لەم بوارەدا، سپاسی بەڕێوەبەری یەکەمی تیمە مەیدانییەکەم واتە فەریبا ئەڵماسی و عایشێ عەلی‌یار و دیکەی ئەندامانی تیمی مەیدانی و شیکاریی، حەکیمە پاشازادە، موسلیم نازمی، فەتانە سادقی موقەدەم، ژیلا سادقی، سەباح وەتەنی و ڤیدا زەفەری دەکەم. سپاسی بەڕێز حوسەینی بۆ ئەنجامدانی شیکاریی چەندایەتی و بەتایبەت یارمەتیدانی لە ئامادەکردنی پوختەی ئەم توێژینەوە بۆ ڕوونوێنیکردنی و هەروەها، سپاسی خاتوو عەلی‌یار بۆ پێداچوونەوەی ئەم دەقە و بەڕێز محەممەد جەماڵەدین واژی بۆ ڕاوێژی ئایینی دەکەم.

خۆم بە قەرزداری پشتیوانی، میوانگری، ڕا و بۆچوونی هزرمەندانە و پێشنیارەکانی ئەم بەڕێزانە و هاوکارەکانم لە هەر سێ شاری گەورەی تاران، مەشهەد و ئیسفەهان دەزانم: لە پارێزگای تاران خاتوو دکتۆر مەعسوومە مەعارفوەند بۆ ڕاوێژ و هاوکاریکردنم بۆ ڕێکخستنی پرسیارنامە سەرەتاییەکان؛ لە پارێزگای ئیسفەهان خاتوو گۆلیتا حوسەین پوور و خاتوو جەمیلە هاشمیان؛ لە پارێزگای خۆراسانی ڕەزەوی سپێهری ئێستیری،

زەینەب پزیشــکیان، ناوەندی "ژنانی مافناســی ســورا" و ئەندامانی لێژنەی بەڕێوبەرییەکەی. ســپاســی جڤاکی زلنایانی ئایینی، دامەزراوە ئایینییەکان و دیکەی کەســایەتییە کۆمەڵایەتییەکان دەکەم کە لەم توێژینەوەدا هاوکارییان نواند. بەتایبەتی ســپاســی وەزارەتخانەکان و نوێنەرانی پارڵەمان، بۆ وێنە کەسانی بەرپرس لە خزمەتگوزاریی کۆمەڵایەتی، تەندروستی و زانکۆکانی زانستە پزیشــکییەکان، زانکۆی ئازادی ئیســلامی و پەیامی نوور دەکەم؛ بەو هۆیە کە بۆ تەواوکردنی ئەم پرۆژە ئێمەیان لە زانســت و زانیارییەکانی خۆیان بێبەش نەکرد. بەو هیوایەی ئەم چەشــنە توێژینەوانە و گرینگیدانی بەرپرســان بە ڕێکار و ئەنجامەکانیان لە وڵاتدا ببێتە هۆی گۆڕانکاری کۆمەڵایەتیی ئەرێنی و کەمکردنەوەی زیانە کۆمەڵایەتییەکان.

کامیل ئەحمەدی

نەورۆزی **2019**

kameelahmady.com

پوختە

ژیانی هاوبەش بە بێهاوسەرگیریی فەرمی و یاسایی، هاوسەرگیرییەکی تۆمارنەکراو، نایاسایی و ناشەرعییە کە پەرەسەندنەکەی لە کۆمەڵگای ئێراندا دیاردەیەکی نوێیە و لە گەورەشارەکان و شارە کۆچەرووەرگرەکان وەک کێشەیەکی کۆمەڵایەتیی ڕوو لە هەڵکشان لێی دەڕوانرێت. بە هۆی ئاڵۆزیی بابەتەکە و هەستیارییەکەی لە ئێران، لەم بوارەدا ئامارێکی سەرنجڕاکێش لە ئارادا نییە و تەنانەت لە لایەن دەسەڵاتدارانەوە سڕ کراوە و بە جۆرێک لە دژی خۆڕاگری دەکەن. هەر بەم پێیە بە مەبەستی ناسینی وردی ئەم دیاردە کۆمەڵایەتییە و هۆکار و لێکەوتەکانی، ئەم توێژینەوە هەر سێ شاری گەورەی ئێران، واتە تاران و مەشهەد و ئیسفەهانی تاوتوێ کردووە. ئەم توێژینەوە لە چوارچێوەی ڕوانگەی شرۆڤەخوازی و شێوازناسیی چۆنایەتی بە کەڵکوەرگرتن لە تیۆریی زەمینەیی ئەنجام دراوە. بە هۆی هەستیاریی کەلتووریی بابەتی توێژینەوە و دژواریی دەستڕاگەیشتن بە نموونەکان شێوازی ناهەڵکەوت بە کار هێنرا. دڵنیابوونی تیۆریکی داتاکان پاش ئەنجامدانی 100 دیمانە وەدەست هات و بۆ متمانەی زیاتر، دیمانەی زیاتر ئەنجام درا، بۆ ئەوەی لە گشتگیریی توێژینەوە قەناعەتمان پێ بێنێ و هەڵبەت لەم ڕێگەدا چاودێری و ڕێنوێنیی پسپۆڕانی شێوازی چۆنایەتیشمان قۆستەوە. شایەنی ئاماژەیە کە ئەم توێژینەوە ئاوڕی لە جۆرەکانی دیکەی پێکەوەبوون، بۆ وێنە پێکەوەبوونی خاتوونێکی زۆر گەنج لەگەڵ پیاوێکی بەتەمەن کە تەوەرایەتیی پەیوەندییەکە لە سەر دابینکردنی باری ئابووریی ژنەیە و ئەم نموونانە بە مەبەستی یەکدەستکردنی توێژینەوە لە لێکۆڵینەوەکە سڕێنراوەتەوە.

زانیاری و داتاکانی ئەم توێژینەوە بە کەڵکوەرگرتن لە تەکنیکی دیمانەی قووڵ کۆ کراوەتەوە. دیمانە و داتا کۆکراوەکان بە کەڵکوەرگرتن لە کۆدینگی

تیۆری (کراوە، تەوەری و هەڵبژێری) شیکاری و شرۆڤە کران و بە مەبەستی کۆکردنەوەی داتاکان، لە پێشدا بۆ وەدەستهێنانی چەمک و وتەزا گرینگەکانی بەشداربووان، شێوازی دیمانەی وتووێژی نافەرمی بە کار هێنرا. لە قۆناغی دووهەم بە کەڵکوەرگرتن لە شێوازی گڕانددی تیۆری، وتەزا و چەمکە وەدەستهاتووەکانی پرۆسەی دیمانە، لە پێناو نموونەگیریی تیۆری کاریان لە سەر کرا و پاش ئەم قۆناغە کە هێڵە گشتییەکانی دیمانە لە ڕێگەی چەمک و وتەزاکانەوە بیچمیان گرت، پرسیارەکانی دیمانە بە کەڵک وەرگرتن لە دیمانەی نیوەپێکهاتوو، ستانداڕد کرا و ئەم پرۆسە هەتا دڵنیابوونی تیۆریک بەردەوام بوو. لە درێژەدا بە ئەنجامدانی کۆدینگی کراوە، هاوکات لەگەڵ کۆکردنەوەی داتاکان، وتەزا سەرەکییەکان، ژێروتەزاکان و چەمکەکان وەدەست هاتن. بە ئەنجامدانی کۆدینگی تەوەری، ژێروتەزاکان بە یەکتر و بە وتەزا سەرەکییەکان گرێ دران و جۆری وتەزاکان لە ڕووی هۆکاری و پرۆسەیی و لێکەوتەییەوە دیاری کران.

ئەنجامەکانی توێژینەوە پیشانیان دا کە هەلومەرجی ژینگەیی (بارودۆخی ئابووری، چوارچێوە فەرمی و یاساییەکان، پێکهاتە کۆمەڵایەتییەکان)؛ فاکتەرە دەستێوەردەرەکان (هەلومەرجی بنەماڵەیی، کەمبوونەوەی چاودێری، ژیان لە کۆچ) و فاکتەرە زەمینەییەکان (ئەزموونی پەیوەندی سێکسی و جیهانبینیی تاکایەتی) لە فاکتەرە سەرەکییەکانی هۆگریی بۆ هاوسەرگیریی سپی بوون. دیاردەی تەوەریی لەم توێژینەوە گۆڕانکاری لە بەها و نۆرمەکانی شێوازی ژیانی نەوەی گەنج بوو. کردەوەی ستراتیژی لەم توێژینەوە فرەیی و ناسەقامگیری لە پەیوەندییەکان بوو و لێکەوتەکانی ئەم چەشنە پەیوەندییانە بریتی بوو لە: کاڵبوونەوەی کلیشە ڕەگەزییەکان و ئازادیی هەڵبژاردن، بێ‌هۆگریی بۆ هاوسەرگیریی فەرمی، تاراندنی کۆمەڵایەتی و نەبوونی پشتیوانی و ترس لە بەدواداچوون.

پێشەکی

ئەگەرچی ئەو باوەڕە هەیە کە مۆدێرنیتە ژیانی مرۆڤی لە سەدەی شانزدەهەم و حەڤدەهەم گۆڕی، دەتوانین ئیدیعا بکەین کە ژیانی مۆدێرن لەگەڵ دەرکەوتنی ڕۆشنگەری لە سەدەی هەژدەهەم و ئینجا شۆڕشی گەورەی پیشەسازی لە سەدەی نۆزدەهەم بە شێوەی کردەیی سەری هەڵدا. بە گشتی دەتوانین بڵێین پێکهاتنی مۆدێرنیتە پرۆسەیەکی ئاڵۆز بووە کە لە تێگەیشتنێکی سادەدا دەتوانین لە چوار بواردا بەم شێوە پۆلێنبەندی بکەین.

ئـ) بواری سیاسی: لە سەرهەڵدانی دەوڵەتی سکۆلار و کەیخوداییسڕینەوە لە کلیسا؛

ب) بواری ئابووری: لە ژێر هەژموونی سەرمایەداری و پەرەسەندنی تەکنەلۆژیا؛

بواری کۆمەڵایەتی: دابەشکردنی نوێی چینایەتی و دابەشکردنی کاری کۆمەڵایەتیی پێشکەوتن؛

بواری کەلتووری: تێپەڕین لە خوداباوەڕی و گۆڕانی پەیوەندییە ڕەگەزییەکان[1].

لە ڕاستیدا مۆدێرنیتە بە دەرکەوتنی گوتاری فەلسەفیی نوێ و بەتایبەت گۆڕانی شێوازی بەرهەمهێنان شیاوی فامکردنە و لە سەر بنەمای ئەمە، مێژوو و کۆمەڵگا نەک وەک یەکێک لە نموونەکانی دەرکەوتنی خودا، بەڵکوو وەک بوونەوەرێکی چالاک و لە حاڵی گۆڕان شیاوی تێگەیشتنن کە مرۆڤ دەتوانێ لە سەرچەشنی یاسایەکی زاڵ بە سەر ئەم گۆڕانکارییە تێبگا و بیچمی پێ بدات.[2]

لە درێژایی مێژوویی ئێراندا ڕووبەڕوو بوونەوە لەگەڵ مۆدێرنیتەی

---

1. Hall, Stuart, Held, David, and McGrew, Tony (1992), Modernity and its Future, London, The Open University Press.

2. Turner, Charles (1992), Modernity and Politics in the Works of max Weber, London & New York, Routledge.

ڕۆژاوایی بە دوو شێواز بووە. گرووپی یەکەم هۆگری پێشکەوتنەکانی ڕۆژاوا بوون و پێیان وا بوو تەنیا بە لاساییکردنەوە لە ڕۆژاوا دەتوانین ئەم کەلێنە قووڵە پڕ بکەینەوە (ڕووبەڕوو بوونەوەی ڕۆشنبیرانی سەردەمی مەشرووتە و تێگەیشتنی ئەوان لە نوێگەرێتی ئەوە بوو کە لە ئاست مۆدێرنیتەی ڕۆژاوا کۆڵ بدەن) و گرووپی دووهەم کە ئەم دابڕانە پتر لە هەر شتێکی دیکە بە لایانەوە نەخوازراو بوو و بڕیاریان دا کە بە تۆخکردنەوەی هەندێ بژێرەی شارستانییەت و فەرهەنگی ئێرانی کە هێشتا دەرەقەتی ڕکابەرە ڕۆژاواییەکەی دەهات، جۆرێک هەڵسوکەوتی نکۆڵییانە و نەرێنییان لە ئاست ڕۆژاوا هەبێ و بەم شێوە وێڕای ڕەتکردنەوەی پێشکەوتنی ڕۆژاوا، کێشەکەیان بەدەروونی کردووە، و لە بری هەوڵ لە پێناو تێگەیشتن لە ڕۆژاوا و جیاوازییەکانی، فوکووسیان خستە سەر دۆزینەوەی لاوازییە دەروونییەکان و جەختیان لە سەر لەبیربردنەوەی کەلەپوورەکان - وەکوو خەزێنەی وانە ئیسلامییەکان - کردەوە و ئەومیان وەک هۆکاری بنەڕەتیی دواکەوتن سەیر کرد و پێداگرییان لە سەر نۆژەنکردنەوەی خۆیان کرد. (ڕۆشنبیرانی سەردەمی پەهلەویی یەکەم و دووهەم وەکوو دکتۆر شەریعەتی و ئال ئەحمەد).

بە ئاوڕدانەوە لە گوتاری ڕێککەوتن یان دژایەتیکردنی مۆدێرنیتەی ڕۆژاوایی کە لە قۆناغە مێژووییەکانی وەکوو پەهلەوی یان پاش شۆڕشی 1357 هەتاوی لە ئێران بە ئاشکرا دەبینرێ، مۆدێرنیتە لە ئێران، ئەو قۆناغە ئابووری، کۆمەڵایەتی، کەلتووری و سیاسییانەی کە لە ڕۆژاوادا بووە هۆی مۆدێرنیتە، تێنەپەڕاندووە، هەر بۆیە دەرکەوتنی مۆدێرنیتەی ناتەواوی لێکەوتەوە. ئەم مۆدێنیتە ناتەواوە و فەرهەنگی تێپەڕین لە چوارچێوەی جیهانیبوون و پرۆسەی نوێسازی بۆتە هۆی هەندێ گۆڕانکاری کۆمەڵایەتی - بەهایی کە بوو بە هۆی دەرکەوتنی دیاردەگەلی وەکوو سەرچەشنی پەیوەندیی سێکسیی ئازادانەی نێوان ژن و پیاو کە دژی نۆرمە گشتییەکانی

(ئایینی - کۆمەڵایەتی و یاسایی) وڵاتە، بەڵام لە لایەن هەندێ کەسەوە بۆ وێنە گەنجان لە گەورەشارەکاندا وەک ڕێکارێکی مۆدێرن، لۆژیکی و عەقڵانی سەیر دەکرێت. مەودای زۆری پێگەیشتنی ئابووری و پێگەیشتنی سێکسی لە ئێراندا ساڵ لە دوای ساڵ بەرز دەبێتەوە. هەڵکشانی ڕێژەی سەڵتەکان کە بە پێی ڕاپۆرتی ناوەندی ئاماری ئێران ژووری 12 ملیۆن کەسە، نەبوونی ئاسایشی کار و مەندیی ئابووریی ئێران بە هۆکاری جۆراوجۆری سیاسی، ئابووری و کۆمەڵایەتیی ناوخۆی وڵاتی ئێران، هەڵکشانی ڕێژەی ژنانی خوێندکار و دەرکەوتنی بیر و باوەڕی فیمینیستی و یەکسانخوازی و کاڵبوونەوەی کلیشە ڕەگەزییەکان، کۆچکردنی کاری و خوێندنی، بەتایبەت بۆ کچان و ژنان، دەستڕاگەیشتن بە ئینتەرنێت، سەتەلایت و ئاسانبوونی پەیوەندی کە وەک جاران سنووردارییی زەمەنی و شوێنی نییە، بارودۆخی نالەباری ئابووریی هاوسەرگیریی فەرمی و هەمیشەیی و باوەڕە کەلتوورییەکانی پەیوەست بەو، وەکوو برە مارەیی قورس، شیربایی، تالاری ئاهەنگ‌گێڕان، زێڕ، دەرکەوتنی عەشقی ڕۆمانسی و پەیوەندیی مەلەوەر و کاتی - تیژتێپەڕ، نەمانی گەڕەکخوازی، بێناونیشانی، دەرکەوتنی باڵەخانەنشینیی بەربڵاو، کەمبوونەوەی باوەڕە ئایینی و ئایینزاییەکان وای کردووە کە هەندێ لە گەنجان کە زۆربەیان خوێندەوارن و لەدایکبووانی کۆتایی دەیەکانی 60 و سەرەتاکانی دەیەی 70ی هەتاوین جۆرێ ژیانی هاوبەش بە بێ هاوسەرگیری دەستنیشان بکەن، کە ئەمە لە ڕۆژاوا پێی دەڵێن هاوماڵی (Cohabitation). ئەم چەشنە ژیانە سەرچەشنی ئازادانەی پەیوەندییەکانی ژن و مێردە کە لە ڕۆژاوا بە شێوەی یاسایی پاش شۆڕشی سێکسی دەیەی 1960 بۆتە نۆرمێکی گشتی و پەسەندکراو کە لە هەندێ لە حاڵەتەکاندا هاوسەرگیری لێ دەکەوێتەوە. ژن و مێرد بە بێ هاوسەرگیریی فەرمی و یاسایی پێکەوە دەژین و سێکس دەکەن. ئەم چەشنە ژیانە کە لە

ئێراندا پێی دەڵێن پێکەوەبوون یان هاوسەرگیریی سپی. لەو گەنجانەی کە لە ژیانی خۆیاندا باوەڕە ئایینییەکان گرینگییەکی کەم یان ناگرینگیان هەیە و یان ئەوەی کە بە هۆکاری ئابووری و کۆمەڵایەتی - کەلتووری ناتوانن هاوسەرگیریی فەرمی و هەمیشەییان هەبێ، هاوسەرگیریی سپی یان هاوماڵی وەک بژاردەیەکی عەقڵانی سەیر دەکەن.

یاسا و کەلتووری ئێرانی لە ژێر کاریگەریی ئایینی ئیسلامە. ئەم چەشنە پەیوەندییە سێکسییە ئازادەی نێوان ژن و پیاو لەم چوارچێوەدا نایاسایی و ناشەرعییە. کەواتە ڕووبەڕووی تابۆیەک دەبینەوە کە لە ژێر جلی شار و لە سێبەردا ڕووی لە هەڵکشانە کە زۆرێک لە کارناسان و توێژەران دانی پێدا دەنێن. لە ڕابردوودا ئەم بابەتە بە هۆی هەستیاریی ئایینی و ئایینزاییەوە بە تەواوەتی پشتگوێ دەخرا، بەڵام لەگەڵ پەرەسەندنەکەی بەتایبەت لە گەورەشارەکان و ئەو خەسارمتانەی کە لێی دەکەوتەوە، وەکوو کەوتنە بەر مەترسی بنیاتی بنەماڵە، کەمبوونەوەی زکوزا، لەدایکبوونی منداڵانی فڕێدراو، لەباربردنی نایاسایی، توندوتیژی لە دژی ژنان و کچان، نەخۆشیی نزیکی و هتد، لەم ساڵانەی دواییدا بۆتە هۆی ئەوەی کە لە لایەن هەندێ لە توێژەران و خەسارناسانی کۆمەڵایەتییەوە تاوتوێ بکرێ کە زیاتر لە سەر ئاستی زانکۆیی و کۆمەڵێ وتار بووە. هەتا هەنووکە لە چوارچێوەی توێژینەوەیەکی گشتگیردا تاوتوێ نەکراوە و بە جەسارەتەوە دەتوانین بڵێین لەم بارەوە هیچ کتێبێکی بایەخدار بڵاو نەبۆتەوە. فاکتەری نەناسراوی وەکوو هۆکارە سەرەکییەکانی دەرکەوتن و پەرەسەندنی ئەم دیاردە و دەرهاویشتەکانی دەتوانێ ببێتە بارگرانی بۆ سەر پێکهاتەی کۆمەڵگا و هەروەها ئەو کەسانەی کە ڕوویان لەم چەشنە پەیوەندییە سێکسییانە کردووە. کەواتە بە ناسینی دیوە شاراوە و ئاشکراکانی ئەم دیاردە کۆمەڵایەتییە دەتوانین هەندێ ڕێکار بخەینە بەر دەستی بەرپرسان بۆ ئەوەی خەسارەتەکان بگاتە کەمترین ئاستی خۆی.

هەر بەم پێیە ئەم توێژینەوە لە ماوەی پتر لە ساڵێک بە پشتبەستن بە کاری مەیدانی و خەڵکناسی لە گەورەشارەکانی تاران، مەشهەد و ئیسفەهان بە دیمانەی ورد و شیکاریی وردبینانە، زانیاریی زۆری لەم بارەوە کۆ کردۆتەوە و بە شیکاریی ورد و زانستییانەی دیمانەکان و لێکۆڵینەوە لە بنەما تیۆرییەکانی ئەم دیاردە و هەروەها دیمانە لەگەڵ ڕاوێژکارانی خانوبەرە، پاریزەران و کارناسانی ئایینی؛ ڕەهەندەکانی ئەم دیاردە تازمیە کە لە هەندێ لە گەنجان باو بووە، بە بێ لاگیری و دەمارگرژی لێک دراوەتەوە و لە کۆتاییدا ڕێکاری زانستی و یاسایی خرایە ڕوو بۆ ئەوەی بۆ ناسینی ئەم دیاردە هەنگاوێکی کاریگەر بهاوێژرێ و ئەو خەسارەتلنەی کە بە هۆی نەناسراوی و نەبوونی توێژینەوەی وردە، کەم ببێتەوە.

بەشی یەکەم: گشتێتیی توێژینەوە

"خانم ئەرسەلانی، 28 ساڵە لە تاران"
ئێمە هەر دووکمان لە تەورێز خوێندکاری زانکۆ بووین و بە هۆی ئەوەی لە تەورێز و لەو ئەنجومەنانەی کە لە بواری فێمینیزم چالاکیان دەکرد، تێیاندا ئەندام بووین، هەر لەو ئەنجومەنانەدا پێکەوە ئاشنا بووین و هەتا سێ ساڵ من و ئەو تەنیا لە دۆستایەتییەکی سادەدا پێکەوە بووین، بەڵام پاش تێپەڕینی دوو سێ ساڵ بە هۆی ئەوەی ئەو ماڵی بە کرێ گرت و بە بیانووی پرسە جۆراوجۆرەکان، لە ماڵیاندا کۆ دەبووینەوە ..."

1.1. پێشەکی

کاکڵی ســەرەکیی توێژینەوەی کۆمەڵایەتی، پەیوەندیی کۆمەڵایەتی لە ســەر بنەمای خواســتە مرۆییەکانە. لە دەیەکانی 1970 و 1980 خواســتەکان وەک توخمی بنەڕەتیی کۆمەڵگا پتر لە جاران ســەرنجیان پێدرا. مازلۆ[1] یەکێک لە بیرمەندانی زانســتە هەڵســوکەوت یيەکانە کە لەمەڕ خواســتە مرۆییەکان تیۆریداڕێژی کردووە و سـەرەڕای هەندێ ڕەخنە لە لایەن زۆربەی بیرمەندانی زانســتە کۆمەڵایەتییەکانەوە پشــتڕاســت کراوەتەوە. لە ڕوانگەی مازلۆوە مرۆڤەکان پێنج خواستی سەرەکییان هەیە: خواستە جەستەییەکان، خواست بۆ ئاســایش، خواســت بۆ پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکان و خۆشــەویســتی، خواست بۆ قبووڵکران و ڕێزگرتن و خواست بۆ خۆگەشەیی. لە تیۆریی مازلۆ یەکەم ئەوەی کە لە هەر کام لەم پۆلانە هەندێ خواستی هاوشێوە و لێکچوو لە لای یەکن. بۆ وێنە لە پۆلی چوارەم باس لە خواست بۆ ڕێزگرتن و پێزانین، پاراستنی ئابڕوو و لووتبەرزی، وەدەستهێنانی شــان و پێگە دەکات. دووهەم ئەوەی کە مازلۆ پێی وابوو ئەم خواســتانە زنجیرەیین، خواســتە دەروونی و خواســتە باڵاکان. واتە بۆ مرۆڤەکان لە پێشــدا خواســتە جەســتەیی و سێکسییەکان گرینگن. پاشان خواست بۆ پەیوەندی و ئینجا ڕێزگرتن هەتا لە کۆتاییدا ئەو مرۆڤانەی کە هەموو خواستەکانیان دابین کرا، خواستی باڵا بۆ بیرکردنەوە لە بارەی مانا و ناوەڕۆک دێتە ئاراوە.

---

1. Abraham Maslow

وێنەی 1. قووچەکی زنجیرە خواستەکانی مازلۆ

دابینکردنی خواستەکان و پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکانی مرۆڤەکان لە سەر بنەمای شوێن و کات جیاوازە. کەلتوور[1]ی کۆمەڵگایەک و بەها و نۆرمەکانی ئەم کۆمەڵگایە دیاری دەکەن کە خواستە مرۆییەکان چۆن دابین بێ و پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکانی نێوان مرۆڤەکان چۆن ڕێک بخرێت. فەرهەنگ و کەلتوور بە واتای شێوازی ژیانی ئەندامانی ناو کۆمەڵگایەکە. کەلتوور بریتییە لە دابونەریتی هاوسەرگیری و ژیانی خێزانی، سەرچەشنەکانی کار و جلوبەرگ لەبەر کردن، ڕابواردن و سەیران و ڕێوڕەسمە ئایینییەکان. کاتێک کە کۆمەڵناسان باس لە فەرهەنگ و کەلتوور دەکەن مەبەستیان ئەو لایەنانەی کۆمەڵگای مرۆییە کە فێر دەکرێن نە ئەوانەی کە بە شێوەی بۆماوەیی دەگوازرێنەوە. لە ڕاستیدا لە زانستە کۆمەڵایەتییەکان

1. Culture

کەلتوور وەک بابەتێکی وەرگیراوی، بە وردییەوە لێ دەڕوانرێت. ئەندامانی کۆمەڵگا هەموویان لە توخمی کەلتوور بەشـداڕن و هەر لەبەر ئەوە هەلی هاوکاری و پەیوەندیی دوولایەنە لە کۆمەڵگادا بەدی دێت. ئەم توخمە کەلتوورییانە دەق و زەمینەی گشـتی پێک دێنن کە تاکەکانی کۆمەڵگا ژیانی خۆیانی تێدا تێپەڕ دەکەن. کەلتووری یەک کۆمەڵگا هەم لایەنە نابەرهەستەکان - ئەو بیر و باوەڕ، ئەندێشە و بەهایانەی کە ناوەرۆکی کەلتوور دروسـت دەکەن و هەم لایەنە بەرهەسـتەکان، شـت، هێما و تەکنەلۆژیا کە نوێنەرەوەی ئەم ناوەرۆکانەیە، دەگرێتەوە. بنیاتی هەموو کەلتوورەکان، ئەو وێنا و بیرۆکانەیە کە دیاری دەکەن چی شتێک لەو کۆمەڵگایەدا گرینگ، پڕبایەخ، دڵخواز و پەسەندکراوە. ئەم وێنا دەرهەست یان بەهایانە[1] لە پەیوەندی لەگەڵ دنیای کۆمەڵایەتیدا مانا بە مرۆڤەکان دەدەن و ڕێنوێنییان دەکەن. تاکهاوسەری نموونەیەک لەو بەهایانەیە کە لە کۆمەڵگا ڕۆژاواییەکاندا باوە. نۆرمەکان[2] بنەمای هەڵسـوکەوتن کە بەهاکانی کەلتوورێک پیشـان دەدەنەوە یان بیچمی پێ دەدەن. بەها و نۆرمەکان لە پاڵ یەکتر بیچم بە چۆنیەتی هەڵسـوکەوتی ئەندامانی کەلتوورێک دەدەن لە ناو ژینگەی کۆمەڵایەتییاندا. لە کەلتوورە جیاوازەکاندا بەها و نۆرمەکان، فرەچەشـنیی زۆریان هەیە. تەنانەت لە ناو کۆمەڵگا یان جڤاکێکی یەکدەسـت لەوانەیە بەهاکان لێکدژ بن. بەها و نۆرمە فەرهەنگییەکان زۆر جار لە درێژایی مێژوودا گۆڕانیان بە سـەردا دێت. زۆرێک لەم نۆرم و بەهایانە کە لە ئێسـتادا لە ژیانی تایبەتیدا وەک شـتێکی ئاسـایی سـەیریان دەکەین، ڕەنگە چەند دەیە بەر لە ئێسـتا دژی ئەو بەهایانە بووە کە لە لایەن زۆرینەوە قبووڵ کراوە.

بە پێی کەلتوور، بەها و نۆرمە دیارەکانی هەر کۆمەڵگایەک هەڵسـوکەوتی

1. Values
2. Norms

سـێکسـی جیاوازە. فرەچەشـنیی کەلتووری و لێکدژیی بەهاکان لە ناو کۆمەڵگە جیاوازەکان یا تەنانەت لە ناو نەوە جیاوازەکانی کۆمەڵگا دەبێتە هۆی ئەوەی لە درێژایی زەمەندا هەندێ لە بەها و ڕەفتارەکان گۆڕانیان بەسـەردا بێت. لە کۆمەڵگا ڕۆژاواییەکاندا پەیوەندیی سـێکسـیی بەر لە هاوسـەرگیری یان ژیانی هاوبەشـی بێ‌هاوسـەرگیری (هاوسـەرینی، پێکەوەبوونی یان هاومالّی[1])، کە لە ئێستادا بابەتێکی قبوولّکراوە، لە دەیەکانی پێشوودا دژی بەها گشتییەکان بووە (گیدنز، 1389: 36).

خواستی سێکسی یەکێک لە بنەڕەتیترین خواستە مرۆییەکانە و شێوازی تێرکردنی لە کۆمەڵگا موسـڵمانەکانی وەکوو ئێران لە چوارچێوەی هاوسەرگیری وەک هەڵسوکەوتی سێکسیی و نۆرمدار و شیاو سەیر دەکرێت. بەدەر لەم حاڵەتە پەیوەندیی سـێکسـی لە دەرەوەی بازنەی هاوسـەرگیری بابەتێکی ناشـەرعی، نایاسـایی و ناعورفییە. بەڵام لەم سـاڵانەی دواییدا ڕەفتاری سێکسیی نەوەی گەنج بە هۆی گۆڕانکارییە پێکهاتەییەکانی کۆمەڵگا ڕوو لە تێپەڕینەکانی وەکوو کۆمەڵگای ئێران بەتایبەت لە کەڵێنشـارەکاندا ڕەواڵەتێکی نوێی بە خۆوە گرتووە کە لە پاڵ هاوسـەرگیری، هەندێ بەدیلی وەکوو هاومالّی، پەیوەندیی دۆسـتایەتی تێکەڵ بە سـێکس و پەیوەندیی ئەوپەڕهاوسـەرێتی تێدا بەدی دەکرێت. هاومالّی یان هاوسەرگیریی سپی لە کەڵێنشـارەکانی ئێراندا وەکوو تاران، مەشـهەد و ئیسفەهان بە هۆکاری وەکوو مۆدێرنیتە، بەجیهانیبوون، تاکخوازی، کەمبوونەوەی پابەندییە ئایینییەکان و کەلێنی نەوەکان لە ناو گەنجاندا دەبینرێت. هاومالّی یان هاوسـەرگیریی سـپی بە واتای ژیانی هاوبەشـی ژن و مێردێکە کە پێکەوە پەیوەندیی سـێکسـییان هەیە بە بێ ئەوەی هاوسـەرگیرییان کردبێ و لە ناو هەندێ لە گەنجاندا وەک شێوازێکی مۆدێرنی ژیان پێشوازی لێ کراوە. بە پەراوێزخرانی

---

1. Cohabitation

ئەم بابەتە لە لایەن کۆمەڵگا و ڕێکخراوە فەرمییەکانەوە ڕێی تێدەچێ کە پانتاکە بۆ لێکدانەوەی وردتری ئەم بابەتە وەک پرسێکی کۆمەڵایەتیی تازەدەرکەوتووی نارەخسێ و بەستێنەکە بۆ توێژەرانی ئەم بوارە بە مەبەستی لێکۆڵینەوەی دەستێوەردان نالەبارتر دەبێت. هەر ئەم بابەتە دەتوانێ خەسارەتە پێشهاتەکانی ئەم دیاردە تۆختر بکاتەوە.

2.1. پارادایمەکانی هەڵسوکەوتی سێکسی

سەرچەشنی هەڵسوکەوتی سێکسی لە زۆربەی کەلتوورەکاندا زیاتر لە بیچمی هاوسەرگیریدا خۆی نواندووە. بەو پێیەی کە نۆرمە سێکسییەکان لە هەموو کۆمەڵگاکاندا بوونیان هەیە و ئەم نۆرمانە هەندێ لە کارکردەکانی پەیوەندیی سێکسی پشتڕاست و هەندێکی دیکە ڕەت دەکەنەوە، هەڵسوکەوتی سێکسیی مرۆڤ هەمیشە مانادارە. ئەندامانی کۆمەڵگا لە ڕەوتی بە کۆمەڵایەتیبوونیاندا فێری ئەم نۆرمانە دەبن. هەر بەو پێیە هەڵسوکەوتە سێکسییە قبووڵکراوەکان لە هەر کەلتوورێکدا لەگەڵ هەڵسوکەوتە سێکسییە قبووڵکراوەکانی کەلتوورێکی دیکە جیاوازە و ئەمە ئەوە پیشان دەدا کە مرۆڤ لە کەلتووری خۆیدا فێری کاردانەوە سێکسییەکان دەبێت.

وێنەی 2. وێنەیەک لە پەیوەندیی سێکسی لە کەلتوورە جیاوازەکان بە پێی کتێبی
Sexuality Today: The Human Perspective: Gary F. Kelly

لە مێژووی دوو هەزار ساڵەی ڕۆژاوا، پارادایمگەلی جۆراوجۆر بە سەر کەلتووری سێکسیدا زاڵ بووە. کۆنترینیان وێنای ئایینی /ئەخلاقییە کە لە وانەکانی ئایینی مەسیحییەوە سەرچاوەی گرتووە و لە بنەڕەتەوە لە سەر بناغەی بە تاوانزانینی دامرکاندنی خواستی سێکسی لە دەرەوەی چوارچێوەی باو (هاوسەرگیری) و هەوڵ بۆ ڕەتکردنەوە یان کۆنترۆڵی زۆری خواستی سێکسییە. دان ناردۆ[1] لە کتێبی سەرهەڵدانی مەسیحییەت بۆ پشتڕاستکردنەوەی ئەم ئیدیعایە دەڵێ: لەو سەردەمەدا، کچێتی وەک کەرامەتێکی بایەخدار لێی دەڕوانرا و پەیوەندیی سێکسی لە دەرەوەی چوارچێوەی هاوسەرێتیی، ئەو دوو هاوسەرەی کە دەیانویست منداڵ بخەنەوە بە شێوەیەکی ڕوو لە زیادبوو بە قێزەون سەیر دەکرا. ناوبراو پاشان درێژەی پێدەدا: لە سەدەی چوارەم بەم لاوە، بزووتنەوە ڕەبەنایەتییەکان بیچمیان گرت کە لە ژێر کاریگەریی هەندێ لە سیستەمە ئایدۆلۆژیایی و قوتابخانە فەلسەفییە هاوەڵدانەرەکان چلەکێشی و سەڵتێتییان هێنایە ناو بیری مەسیحییەتەوە و وەک هەڵسوکەوتێکی ئەخلاقی چەسپاندیان. هۆگری بۆ سەڵتێتی و چلەکێشی، بەشێک لە بیر و باوەڕە مانەوییەکان بووە (مانەوییەکان شوێنکەوتووانی پێغەمبەرێکی ئێرانی بە ناوی مانی بوون و پێیان وا بوو کە جیهان بۆ سەر دوو هێز کە نوێنەری چاکە و خراپەن، دابەش کراوە.) بە باوەڕی مانەوییەکان، خراپە مرۆڤ گەندەڵ دەکا و ڕزگاری لە جیابوونەوە لە خراپە و چوونە ناو مەڵبەندی ئاسمانیی ڕووناکیی پەتیدایە. تەنیا لە ڕێگەی تەرخانکردنی ژیان بە چلەکێشیی توندڕەوانەی وەکوو خۆبواردن لە پەیوەندیی سێکسی، کردەوەی توندتاژۆیانە و نەخواردنی گۆشت ئەم ئامانجە

---

1. Don Nardo

دەپێکێنرێت.

بەڵام لەگەڵ هاتنی ڕۆنێسانس و سەرهەڵدانی ئەزموونگەرایی و بیچمگرتن و پەرەسەندنی زانستی نوێ لە سەدەی شازدەهەم، گومانی زیندەوەرناسانە بۆ خواستی سێکسی دەرکەوت و وردە وردە لە ماوەی سەدەی چوارەمدا لە ناو پانتای هزری و کۆمەڵایەتیی ڕۆژاوادا گەشەی سەند. هەتا سەرهەڵدانی سەردەمی ڕۆشنگەری، واتە سەدەی هەژدەهەم، بەردەوام گریمانەی ئایینی - ئەخلاقی بە سەر پەیوەندییە سێکسییەکاندا باڵادەست بوو. لە سەدەی نۆزدەهەم بەم لاوە، لەگەڵ سەرهەڵدانی سەردەمی مۆدێرن، عەشقی هەستیاری وەک بیچمێکی مۆدێرن و تاکخوازانەی هەڵسوکەوتی سێکسی وردە وردە بوو بە بەدیلی سەرچەشنی پێشمۆدێرن. بە پێی ئەم گۆڕانە، هەندێ لە لێکۆڵەران، عەشقی سەردەمی مۆدێرن بە بەرهەمی سکۆلاریزمی ڕۆژاوا دەزانن (Beck, 1995: 268).

لە سەردەمی نۆزدەهەم بە سەرهەڵدانی زیگمۆند فرۆید، زانستی دەروونناسی لە ڕوونکردنەوەی بابەتە مرۆییەکاندا پێگەیەکی بەرزی وەدەست هێنا و پرسە سێکسییەکان چووە ژێر تیشکی زانستی دەروونناسیی نوێوە. لە ئەنجامی پەرەسەندنی دەروونناسی و پەرەسەندنی ڕوانگەکانی فرۆید، گومانی دەروونناسانە لە سەر ئاستی وڵاتانی ڕۆژاوا بە شێوەی گشتگیر پەسەند کرا و بە سەر کەلتووری سێکسیی ڕۆژاوادا زاڵ بوو و فرۆیدیزم بوو بە ئایدۆلۆژیایەک بۆ ڕوونکردنەوەی سێکسی بۆ هەموو کەسایەتی و درێژەی ژیانی کۆمەڵایەتیی مرۆڤ. فرۆید بە خستنە ڕووی بیرۆکەگەلێک لەم چەشنە کە کۆمەڵگایەک کە تێیدا تێرکردنی خواستی سێکسی ئەستەمە، کۆمەڵگایەکی نەخۆشە، توانی بناغەی تیۆری بۆ ئازادتربوونی هەڵسوکەوتە سێکسییەکان دابڕێژێت. ڕەنگە بتوانین بڵێین لە ئەنجامی هاوکاتبوونی ئەوەی فرۆید لە بارمیەوە دەدوێ لەگەڵ گۆڕانکارییە

کۆمەڵایەتییەکانی ئەورووپا، پەیوەندییە سێکسییەکان لە چاو ڕابردوو ئازادتر بوو و بەستێن بۆ وتوویژ لە بارەی تابۆ سێکسییەکان تا دەهات هەموار دەکرا. لە نیوەی دووهەمی سەدەی بیستەم گریمانەی کۆمەڵناسانە / مێژوویی لە ناو گوتاری توێژینەوە سێکسییەکان سەری هەڵدا و وردە وردە بە سەر ڕوانگەی گشتی سەبارەت بە پرسە سێکسییەکان لە کەلتووری سێکسیی ڕۆژاوادا زاڵ بوو.

سەرهەڵدانی شەپۆلی دووهەمی "بزووتنەوەی ژنان" ناسراو بە فێمینیزمی ڕادیکاڵ لە دەیەی 70ــــی زایینی کە هەموو کەلتوورە سێکسییەکانی لە ڕۆژاوا خستە ژێر کاریگەریی خۆیەوە و هەندێ وەک "شۆڕشی سێکسی" ناوزەدی دەکەن، یەکێک لە گرینگترین ڕەهەندەکانی گریمانەی کۆمەڵناسانەیە. بزاڤی فێمینیزم، خۆوشیاریی ژنان لە ئاست مافە تاکەکەسی و کۆمەڵایەتییەکانیان و ئازادییەکانی ژنان لە بندەستیی مێژوویی پیاوانی لە هەموو ڕەهەندەکانی ژیانی کردۆتە ئامانجی خۆی و نە تەنیا پرسە سێکسییەکان، بەڵکوو بەوپەڕی پێداگرییەوە لە سەر بوارەکانی ڕخنەی هونەری، مەعریفەناسی و بیچمدان بە تەکووزیی کۆمەڵایەتیی پشتبەستوو بە مافەکانی ژنان و پیاوان ئیش دەکات. لە سەردەمی نوێدا ئەم بۆچوونە هەیە کە خواستی سێکسی و سەرچەشنە نەریتی و مێژووییەکانی تێرکردنی ئەم خواستە کە شێواز و ئامرازەکانی دەسەڵات بۆ دامەزراندن، جێگیرکردن و پەرەدان بە باڵادەستیی پیاوان دابین دەکا، دەبێ تێک بشکێنرێت. هەڵبەت ئەم وتە بە مانای ڕەتکردنەوەی بەها ئەخلاقییەکان نییە، بەڵکوو بە نیازە کە لە ڕوانگەیەکی جیاوازەوە ئەم بەهایانە دابڕێژێ و بیچەسپێنێ، چونکە نایهەوێ مافی ژنان لە ژێر ناوی ئەخلاق قوربانی بکات. لەم گریمانە نوێیەدا، پەیوەندیی سێکسی و هەڵسوکەوتی سێکسی جۆرێک سازەی کۆمەڵایەتین[1] کە مرۆڤەکان لە هەر قۆناغێکدا بە

1. social construction

پێی خواســـت و وەرچەرخانەکانی ســـەردەمی خۆیان بیچمیان پێداوە و پێناســـەیان کردووە. کەواتە ســـەرچەشـــنێکی نەگۆڕ و هەتا هەتایی بۆ هەڵسوکەوتی سێکسی بوونی نییە.

ئەم ئاراســتە نوێیە دژ بە هەموو ئاراســتە ڕەهاخوازەکانە. بزووتنەوەی ژنان لە ڕۆژاوا لە بواری پەرەســـەندنی بەشـــداریی ژنان لە بازاڕی کار، خوێندن، هەلە پەروەردەییەکان و خوێندنی باڵا، دروستکردنی هەستیاری بەرانبەر بە توندوتیژی دژ بە ژنان، دامەزراندن و پەرەدانی خۆوشـــیاری لە مەڕ ژنان و زۆرێک لە بوارەکانی دیکە، هەندێ ســـەرکەوتنی وەدەســـت هێناوە؛ بەڵام سەرکەوتنی گرینگتری ئەم بزووتنەوە، ئەو گۆڕانکارییەیە کە بە پشتبەستن بەم دەســـتکەوتانە لە ســـەرچەشـــنی بنەماڵە و دەرکەوتنی بیچمە نوێکانی هەڵسوکەوتی سێکسی بەدی هێناوە. بە شێوەی نەریتی هەڵسوکەوتی سێکسی لە سەر بنەمای بیچم و جۆری بنەماڵەیە.

بە واتایەکی وردتر، یەکێک لە کارکردە سەرەکییەکانی بنەماڵە، ڕێکخستنی شـــێوازی تێرکردنی خواســـتی ســـێکســـی و ڕێنوێنیکردنی ئەم خواســـتە بە ئاراستەی بەرژەوەندییە گشتیترەکانی تاک و کۆمەڵگا بووە. بەڵام لە سەردەمی ئێســـتادا ئەم پەیوەندییە پێچەولنە بۆتەوە؛ واتە ئەورۆ بنەماڵە ســـەرچەشـــنی ســـێکســـی دەگرێتە بەر و بیچم و پێکهاتەکانی ناوی تاوتوێ و ســـەر لە نوێ پێناسە کراوەتەوە. هەڵسوکەوتی سێکسیش بەرەو بە تاکایەتیبوون دەچێ؛ بە جۆرێک کە مرۆڤی ئەوڕۆیی ئەم بابەتە بە یەکێک لە ئاشـــکرا کەلتوورییەکان دەزانێ کە هەر کەس بە پێی بۆچوونی خۆی جۆری ژیانی ســـێکســـیی خۆی دەستنیشان دەکا و دەوڵەت، ئایینەکان و سیستەمی یاسایی ناتوانن زەخت لە کەس بکەن. بە واتایەکی دیکە، بەســـتێنی بنەماڵە و پرســـە ســـێکســـییەکان بە تاکایەتی بووە. بۆ وێنە، جان ئارمسترانگ[1] لە کتێبی "مەرجەکانی عەشـق" و

1. John Armstrong

لە ڕوونکردنەوەی پەیوەندیی سێکسی کە بە پێچەوانەی نەریت و ئامۆژەکانی ئایینی مەسیحییەت پێویستی بە بوونی عەشق نییە، دەڵێ: "چێژی پەیوەندیی سێکسی لەگەڵ دیکەی چێژە جەستەییەکانی وەکوو چێژی جەستەیی، بۆ وێنە چێژی نانخواردن یان یاریکردن بە جیاواز نازانێت. بۆچوونێک کە لێرەدا بە کار دەهێنرێ بەم شێوەیە: وەکوو چۆن ئەم تێگەیشتنە هەڵەیە کە ئێوە هەمیشە دەبێ لەگەڵ خۆشەویستەکەتان یاریی تەنیس بکەن یان نانی نیوەڕۆ بخۆن، ئەم بیرۆکەش ناژیرانەیە کە ئێوە دەبێ تەنیا لەگەڵ ئەو کەسە سێکس بکەن کە خۆشەویستتانە. ئەگەر پەیوەندیی سێکسی یەکێک لە چالاکییە چێژبەخشەکان نەبێ لە عەقڵەوە زۆر دوورە کە پێمان وا بێ وەفاداریی سێکسی بە جۆرێک لە جۆرەکان پەیوەندی بە عەشقەوە هەیە" (فاضلی، 1383).

لە ئێستادا لەگەڵ شێوازە نەریتییەکان ، شێوازی زۆر لیبراڵتر لە هەمبەر ئاراستە سێکسییەکاندا بەدی هاتووە کە بە تایبەت لە دەیەی 60ی زایینی بەهێز بوون. هەندێ لە خەڵک، بەتایبەت ئەو کەسانەی کە لە ژێر کاریگەریی ئامۆژە مەسیحییەکان لە کەلتووری ڕۆژاواییدان، پێیان وایە پەیوەندیی سێکسی لە دەرەوەی بازنەی هاوسەرگیری شیاو نییە، ئەگەرچی زۆر کەس باوەڕیان وایە کە چێژی سێکسی لایەنێکی باش و گرینگی ژیانە. لە بەرانبەردا هەندێ کەس پەیوەندیی سێکسیی لە دەرەوەی بازنەی هاوسەرگیری پشتڕاست دەکەنەوە و لە هەمبەر چالاکییە سێکسییە جیاوازەکان (هەڵسوکەوتی سێکسی لە دەرەوەی بازنەی هاوسەرگیریی فەرمی و زکوزا) شێوازی نەرمینوێنتریان هەیە. لە زۆرێک لە وڵاتانی ڕۆژاوایی لە ماوەی سی ساڵی ڕابردوودا شێوازە سێکسییەکان ئازادتر و کراوەتر بوون. لە فیلم و نواندنەکاندا دیمەنگەلێک پیشان دەدرێن کە پێشتر قبووڵنەکراو بوو و بابەتەکانی پۆڕنۆگرافی بۆ زۆربەی گەورەساڵان کە خوازیارین زۆر بە ئاسانی

دەست دەکەوێت (گیدنز، 1389. 1389: 186 – 185).

هۆگری و هەڵسوکەوتی سێکسی لە گرینگترین ڕەهەندەکانی ژیانی مرۆڤە و مرۆڤ لە ڕێگەی ڕێنوێنیی دروستی ئەم کارلێکە، گەشە دەکات. لە سەر بنەمای خواستی سێکسییە کە نەوەی مرۆڤ پارێزراوە و تەکووزی و هاوپەیوەندیی کۆمەڵایەتی بەدی هاتووە و لە ئەنجامدا کۆمەڵگا بیچمی گرتووە. کەواتە بێ‌جێ نییە ئەگەر بڵێین بە کۆمەڵایەتی‌بوونی مرۆڤ بە شێوەی ئەوڕۆیی، لە سەر تەوەری زک‌وزا و لە پێشیەوە خواستی سێکسی ڕوو دەدات. هەر بۆیە چۆنیەتیی تێرکردنی خواستی سێکسیی مرۆڤەکان لە باسە هەستیارەکانی مێژووی مرۆڤە و قوتابخانە هزری و ئایدۆلۆژییەکان کە ئیدیعای ڕێنوێنیی مرۆڤ دەکەن، بۆ پەروەردە و هەڵسوکەوتی سێکسیی مرۆڤەکان گەلاڵەیەکی تایبەتیان هەیە. بە واتایەکی دیکە، قوتابخانە هزری و ئایینییە جیاوازەکان لە ڕێگەی چوارچێوەدارکردنی خواستی سێکسی لە چوارچێوەیەکی دیاریکراو هەوڵیان داوە ئەم خواستەی مرۆڤ کۆنترۆڵ و ڕێگری لە بەرەڵابوونەکەی بکەن.

لە درێژایی مێژوودا، ئایینە یەکتاپەرستییەکان هەوڵیان داوە ئەم خواستە سرووشتییەی مرۆڤ بەیاسایی بکەن و بە شێوە جۆراوجۆرەکان، شوێن‌کەوتووانی خۆیان لە بێ‌ڕەوشتی و ترازان لە ڕێکارەکان قەدەغە دەکرد. لەم نێوانەدا ئایینی ئیسلام سەرنجێکی تایبەتی پرژاندووەتە سەر خستنەڕووی سەرچەشنی هەڵسوکەوتێکی سێکسیی پارێزراو و گرینگییەکی تایبەتی بە ڕێگری، چاکسازی و چارەسەری نانۆرمییەکان، بە لاڕێداچوون و کێشە سێکسییەکان داوە؛ چونکە گەشە، پێشکەوتن، بەختەوەری و تەواوکۆیی و گوورانی مرۆڤ، چاکسازی و پەروەردەی نەوە، درێژەدان و پاراستنی ڕەچەڵەک لە ڕێگەی دروست، درێژەدان و تۆکمەبوونی سیستەمی بنەماڵە و بە دوایدا پاکیی کۆمەڵگای لە پارێزراوی و پاکبوونەوە لە جۆرەکانی ئەم بە

لارێداچوونە و هەروەها نەبوونی ئەم کێشانەدا دەبینێت. مۆدێلی ئیسلامییانەی پاراستنی هەڵسوکەوتی سێکسی لە دوو ڕەهەندی (پاکداوێنی و خۆپارێزیی سێکسی) و هاوسەرگیری (تێرکردنی شیاو و ڕەزامەندانەی خواستە سێکسییەکان لە ڕێگەی هاوسەربژێری) پێک دێت. ئەم دوو ڕەهەندە، سنوورێکی بەربڵاویان لە بنەما و بەرنامەکان لە درێژەی گۆڕانی مرۆیی، لە کاتی لە دایکبوونەوە بگرە هەتا دواساتی ژیان (چاودێری، کۆنترۆڵ، ڕێنوێنی و پەروەردەی سێکسی، ئامادەکردن و ڕاهێنانی سێکسی لە کاتی هاوسەرگیری، ڕاهێنانی سێکسی و شێوازی هاوباخەڵی و چاکسازی و چارەسەری نەشیاوییە سێکسییەکان) لە خۆ دەگرێت (نورعلیزادە، 1388).

وێنەی 2. وێنەیەک لە هاوسەرگیری کچ و کوڕێکی موسڵمان و دەستپێکی ژیانی شەرعی و یاسایی

کەواتە تێرکردنی خواستە سێکسییەکان لە کۆمەڵگا موسڵمانەکانی وەکوو ئێران تەنیا لە چوارچێوەی هاوسەرگیری (هەمیشەیی / کاتی) واتای هەیە.

بنەماڵە کە لە سەر بنیاتی هاوسەرگیریی هەمیشەیی پێک دێ لەم ساڵانەی دواییدا کەوتۆتە ژێر کاریگەریی گۆڕانکارییە پێکهاتەییەکان. بەڵام هێشتا هاوسەرگیری و پێکهێنانی خێزان هۆکاری بنەڕەتیی تێرکردنی خواستە سێکسییەکانە. بەڵام لە وڵاتانی ڕۆژاوایی ژیانی هاوبەشی بە بێ هاوسەرگیریش یەکێک لەو ڕێکارانەیە کە هەڵسوکەوتە سێکسییەکان لەو چوارچێوەدا بیچم دەگرێ و لە لایەن یاسا و نۆرمە گشتییەکانەوە قبووڵ کراوە. لە وڵاتێکی وەکوو سوید، هەڵکشانی ڕێژەی هاوسەرین قبووڵ کراوە کە زیاترین ئاماری ئەم چەشنە ژیانەی لە خۆ گرتووە و منداڵانی ئەم چەشنە هاوسەرگیرییانە داکۆکییان لێ دەکرێت؛ بەڵام لە وڵاتێکی وەکوو ئێران کە یاسا و عورف وەها دیاردەیەکی نوێ بە فەرمی ناناسێ، ئەم شێوازی ژیانە زۆر ناسک و خەسارەتبەخشە.

3.1. پێگەیشتن و کارلێکی سێکسی

پێگەیشتن قۆناغێک لە گەشەی مرۆڤە کە دەبێتە هۆی تێپەڕین لە تافی منداڵی و گەیشتن بە تافی گەورەساڵی. ئەو تاکەی کە هەڕەتی پێگەیشتنی تێپەڕاندووە پێی دەوترێ باڵق (پێگەیشتوو) و لە ڕووی سێکسییەوە توانای زکوزای هەیە. پێگەیشتن زیاتر دەڕوانێتە گۆڕانکارییە جەستەییەکانی پیاوان و ژنان. ئەم گۆڕانکارییە بە ناوی پێگەیشتنی جەستەییەوە دەناسرێت. جیا لەوە، پێگەیشتنی دەروونی دەڕوانێتە گەشەکردنی دەروونی و کەسێتیی تاک. پێگەیشتنی جەستەیی لە قۆناغی مێرمنداڵیدا ڕوو دەدات. پێگەیشتنی دەروونی درەنگتر و پاش پێگەیشتنی جەستەیی ڕوو دەدا. پێگەیشتنی کۆمەڵایەتی قۆناغی گوورانی پێگەیشتنی مرۆڤە کە دەبێتە هۆی دیاریکردنی کەسایەتیی کۆمەڵایەتیی تاک. بە واتایەکی دیکە، پێگەیشتنی سێکسی قۆناغێک لە گەشەی لەشە کە تێیدا هەموو سیفاتە سێکسییە دووهەمییەکان

(زاوزێ، جەســتەیی، ڕۆحی) دەردەکەوێ و کچ و کوڕ لەمەو بە دوا بە ژن و پیاو (لە ڕووی تایبەتمەندییە ڕەگەزییەکانەوە) ناوزەد دەکرێن.

پێگەیشتنی سێکسیی گەنجان لە سەردەمی هاوچەرخدا زووتر لە چەند دەیەی ڕابردوو دەســت پێدەکا؛ کەواتە ماوەکەی زیاترە. درێژبوونەوەی ئەم ماوە تەنیا بە مانای درێژتربوونەوەی تافی گەنجێتی و ســەرخۆشــی نییە، بەڵکوو بە واتای هەوڵ بۆ ڕاهاتن لەگەڵ ورووژانەکانی ئەم هەڕەتەیە. مرۆڤ دەبێ فێر بێ چۆن لە تافی پێگەیشــتندا، کە ئێســتا درێژتریش بۆتەوە، لەگەڵ خۆی و دنیای دەوروبەری خۆی بگونجێنێت. لە کۆمەڵگای هاوچەرخدا پێگەیشــتنی جەســتەیی ئەو گرینگی و واتایەی نییە کە لە ڕابردوودا بوویەتی. گەشـــەی کەلتووری و کۆمەڵایەتی نە تەنیا درێژخایەنتر و ئاڵۆزتر بووە، بەڵکوو لەگەڵ بڕێژەی خێرایی (کە تایبەتمەندیی سەردەمی مۆدێرنە) دژوارتر بووە، بە جۆرێک کە لە چاو ڕابردوو، مەودای پێگەیشــتنی جەســتەیی و پێگەیشتنی سێکسی لەگەڵ گەشەی دەروونی و کۆمەڵایەتی زیاتر بووە.

هەموو ئەو تیۆرییانەی کە هەڵســوکەوتی ســێکســیی گەنجانیان لە کۆمەڵگای هاوچەرخدا تاوتوێ کردووە، جەخت دەکەنەوە کە ڕوانگە و شێوازی هەڵسوکەوتی گەنجان بە بەراورد لەگەڵ نەوەی پێشوو ئاڵوگۆڕی بە ســەردا هاتووە. بە باوەڕی زۆر کەس بزووتنەوەی گەنجان و خوێندکار لە دەیەی 60 هەتاوی هۆکاری ســەرەکیی ئەم ئاڵوگۆڕانەیە. لە ڕەوتی ئەم بزووتنەوانەدا باسە سێکسییەکانی وەکوو هاوماڵی و پەیوەندیی سێکسیی بە بێ هاوسەرگیری، کە پێشتر قەدەغە بوو، بوو بە بواری باس و کاری گەنجان. تابۆسڕینەوە یان چوونە ناو بەستێنە قەدەغە سێکسییەکان پێگەیەکی تایبەتی وەدەست هێنا. تیۆریگەلی وەکوو تیۆریی بزووتنەوەی سێکسیسیاســـی ویلهێلم ڕایش[1] دیســـان لە ناو گەنجاندا خرایە ڕوو: زۆرێک لە گەنجانی

1. Polit – sex Bewegung, Wilhelm Reichs

ئەوڕۆیی زیاتر لە هەر کاتێکی دیکەی مێژوو "ئازادیی سێکسی" بە هێمای سەربەستیی خۆیان دەزانن و تێگەیشتنێکی ئایدۆلۆژیکی و هەستییان لەم بابەتە هەیە. گۆڕانی ڕوانگەی گەنجان دەبێ لەگەڵ گۆڕانی ڕوانگەیان سەبارەت بە لەش و جەستە بە پەیوەندیدار بزانین. چاوپۆشیی نەوەکانی پێشوو لە جەستەی خۆیان جێی خۆی بەخشیوە بە ئەخلاقی ئەمجیهانی (دنیایی مادی) سەبارەت بە جەستە و ڕوانگەی سێکسی. دەستپێکی تا ڕادەیەک پێشوەختەی پەیوەندییە سێکسییەکان و شێوازە هەمەجۆرەکانی هەڵسوکەوتی سێکسی لە ڕوانگەی تۆماس سییە[1] بۆتە هۆی ئەوەی کە دەستپێکی پەیوەندییە سێکسییەکان کە پێوەری پێگەیشتنن گرینگییەکەیان کەم ببێتەوە. درێژبوونەوەی پرۆسەی تێکەڵبوونی سێکسی لە کۆمەڵگای هاوچەرخدا پەیوەندییەکی نزیکی لەگەڵ دوو دیاردەی گرینگی پەیوەندیدار بە ڕەگەز لە کۆمەڵگای ئێستادا هەیە: یەکیان بەهێزبوونی لایەنی بازرگانیی پەیوەندیی سێکسی و ئەوی دیکەیان ترازانی پەیوەندیی سێکسی لە چوارچێوەی ژیانی ڕۆژانە و سنووردارکردنەوەی بۆ پەیوەندیی تەواو نهێنی (شەرز، 1383: 107). بە شێوەی گشتی، پەیوەندیی سێکسی وەک پەیوەندییەکی تایبەتی کە دەتوانێ بە بێ هیچ چەشنە تۆمارکردنی یاسایی لە چوارچێوەی هاوسەرگیری بێ، لە زەوقی کەلتوورە ئایینییەکان، بەتایبەت لە وڵاتانی وەکوو ئێران هیچ پێگەیەکی نییە. بەڵام بە گوێرەی جیهانیبوون و نوێگەرێتی و هەروەها تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان، کارلێکی سێکسیی گەنجانیشی خستۆتە ژێر کاریگەریی کەلتوورییەوە کە پێیان وایە پەیوەندیی سێکسی شتێکی تایبەتییە و لە ناو گەنجانی ئێرانیشدا گۆڕانێکی کەم تا کورتی هاوشێوەی ڕۆژاوا بەدی دەکرێت.

---

1. Thomas Ziehe

1ـــ4. هاوســەرگیریی درەنگوەخت لە ئێران: تێکچوونی هەڵسوکەوتی سێکسیی شیاو

لە کۆمەڵگای ئەورۆییدا، بیچمی ژیانی مرۆڤ گۆڕانی بە سەردا هاتووە. مرۆڤی ئێستا لە هەر دوو ڕەهەندی تاکەکەسی و کۆمەڵایەتی، شێوازێکی جیاوازی ژیانی هەڵبژاردووە. یەکێک لەم حاڵەتانە، جیاوازی لە شێوازی پێکهێنانی بنیاتی بنەماڵەیە، کە ئەم جیاوازییە هەم قۆناغی بەر لە هاوسەرگیری و هەم قۆناغی پاش هاوسەرگیری دەگرێتەوە. ژیانی سەڵتی لە جیهانی ئەورۆدا ئاستەنگە عورفی و کۆمەڵایەتییەکانی نەوەکانی پێشووی نییە. مافی هەڵبژاردنی مرۆڤەکان لە شێوازی هەڵبژاردنی هاوسەر و پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکان وای کردووە کە خواست بۆ هاوسەرگیری لە پێویستییەکی لێبڕاوەوە بۆ هەڵبژاردنێکی ڕەفتاری داببەزێت.

وێنەی 4. کێشە ئابوورییەکان، خانوبەرە، دابینکردنی کەرەسەی ژیان، بڕە مارەیی زۆر، بێکاری، خۆشبژێویبێزراویی هەندێ لە گەنجان و هەژاریی خێزانی، لەو هۆکارە ئابوورییە هەرەگرینگانەن کە کاریگەری لە سەر وەدواکەوتنی هاوسەرگیریی گەنجان دادەنێت. بڕوانە ماڵپەڕی: http://www.dana.ir/news

ئەگەر گریمانەکەمان ئەوە بێ کە "هاوسەرگیری پەیوەندیی نێوان دوو ڕەگەز لە سەر بناغەی پەیوەندیی هەمیشەیی سێکسی لە قەڵەم دەدرێ، هاوسەرگیری پێویستی بە گرێبەستێکی کۆمەڵایەتییە کە پەیوەندییە سێکسییەکان شەرعی بکاتەوە" (ساروخانی، 1385: 23). کارڵسۆن[1] بەم شێوە هاوسەرگیری پێناسە دەکا: "هاوسەرگیری پرۆسەیەکە لە کارلێکی دوولایەنەی هەر دوو تاکەکە (ژنێک و پیاوێک) کە هەندێ لە مەرجە یاساییەکانیان بەدی هێناوە و ئاهەنگێک بە بۆنەی ژن و مێردیی خۆیان دەگێڕن و بە شێوەی گشتی کارەکەیان پەسەندکراوە و ناوی هاوسەرگیری لێ نراوە" (Karlsson، 1963: 63). گۆڕانی سەرچەشنی هاوسەرگیری یەکێک لە پرەنسیپە سەرەکییەکانی گۆڕانی کۆمەڵایەتی و کەلتوورییە. ئەگەر بەڵگەکان پیشاندەری دابەزینی زۆری ئاماری هاوسەرگیری و هەڵکشانی ئاماری تەڵاق بن، کۆمەڵگا ڕووبەڕووی دارمانی بنەماڵە و لە کۆتاییدا چەشنخوازیی لە ڕادەبەدەر دەبێتەوە (آزاد ارمکی، 1386: 99). مەبەست لە تەمەنی هاوسەرگیری ئەو تەمەنەیە کە تاکەکان دەچنە ژیانی هاوسەرێتییەوە.

بە پێی ئەو لێکدانەوانەی کە ئەنجام دراوە، فاکتەرە دیاریکەرەوەکانی تەمەنی هاوسەرگیری لە ڕابردوو و ئێستادا گۆڕانیان بە سەردا هاتووە. لە ڕابردوودا تەمەنی ژنان لە یەکەمین هاوسەرگیریدا پەیوەست بە ڕاژانی ئابووری بوو. هەڵکشانی تەمەنی هاوسەرگیری، واتە وەدواکەوتنی تەمەنی خوازراوی هاوسەرگیریی گەنجان لە کۆمەڵگادا، بە پێی بگۆڕە چەندلیەتییەکانی ساڵەکان و یان بگۆڕە چۆنایەتییەکانی ڕادەی وەدواکەوتنی تەمەنی هاوسەرگیری (کەم، مامناوەند، زۆر) شیاوی هەژمار و تاوتوێکردنە. بە پێی ڕاگەیاندنی ناوەندی توێژینەوەکانی مەجلیسی شۆڕای ئیسلامی، مامناوەندی تەمەنی هاوسەرگیری بۆ کوڕان 29 ساڵ و بۆ کچان 28 ساڵانە.

1. Karlson

ئەم ژمارانە ڕاپۆرت لە سەرەوبوونی تەمەنی خێزانداری دەکەن (خیری، 1395ـی هەتاوی).

دەتوانین وەدواکەوتنی هاوسەرگیری هەم وەک بگۆڕێکی ناوخێزانی و هەم وەک بگۆڕێکی دەرەوەخێزانی لە قەڵەم بدەین. بەو پێیەی کە فاکتەرە ناوخێزانییەکانی وەکوو کەلتوور و ڕوانگەی بنەماڵە، บارودۆخی ئابووری و کۆمەڵایەتیی بنەماڵە و هەروەها فاکتەرە دەرەوەبنەماڵەییەکان، وەکوو بارودۆخی کۆمەڵگا کاریگەری لە سەر هاوسەرگیری دادەنێن. وتەزای هاوسەرگیری هەمیشە لە لایەن کۆمەڵناسان بەتایبەت لە بواری خوێندنەوەی بنەماڵەدا بەرسەرنج بووە و پێداگری لە سەر کراوە و وەدی‌نەهاتنی لە بارودۆخ و کاتی گونجاودا، بۆتە کەڵکەڵەی زەینی و هزریی بەرپرسانی ئەم بوارە. بێگومان هەڵکشانی تەمەنی هاوسەرگیری هۆکار و ئەنجامی جۆراوجۆری هەیە و ئاسانبوونی پەیوەندیی سێکسی لە دەرەوەی هاوسەرگیری، ئاکامی وەکوو هاوماڵی لێ دەکەوێتەوە. لە گرینگترین فاکتەرەکانی وەدواکەوتنی تەمەنی هاوسەرگیری فاکتەرە کۆمەڵایەتی، ئابووری و کەلتوورییەکانن کە لە درێژەدا شی دەکرێنەوە.

1ـ4ـ1. فاکتەرە کۆمەڵایەتییەکان

لەو فاکتەرە گرینگانەی کە دەبێتە هۆی هەڵکشانی تەمەنی هاوسەرگیری، درێژەدان بە خوێندنە. گەنجان هاوسەرگیری لەگەڵ خوێندن بە ناکۆک دەزانن. بە باوەڕی ئەوان هاوسەرگیری، کەسەکە بە دروستکردنی بەرپرسایەتی دەروەست دەکات. لە ئەنجامدا، تەمەنی هاوسەرگیری بەرز دەبێتەوە و کوڕان و کچان بە پێچەوانەی خواستی سروشتییان، سوورن لە سەر ئەوەی کە کاتی هاوسەرگیری بخەنە دوای کۆتایی‌هاتنی خوێندن. بۆ بوونی ژیانێکی پەسەندکراو کە لەگەڵ چاوەڕوانییەکانی کۆمەڵگا لە کۆمەڵگە

نوێکـانـدا بگونجێ زۆر جـار پێویســتی بـە تێپـەڕانـدنی قۆنـاغێکی درێژی خوێندنە. وەدەســتهێنانی بڕوانامەی خوێندن ڕێژی کۆمەڵایەتی و ئابووریی تـاکـەکـان بـەرز دەکـاتـەوە و هـەلی دامـەزرانی ئـاســانتریـان لـە نـاوەنـدە فەرمانگەییەکان، کارخانەکان و ... دەڕەخسێنێت. کەواتە گەنجان و بەتایبەت کوڕان بۆ ئەوەی بتوانن لە داهاتوودا پێگەی کۆمەڵایەتی و ئابووریی لەبارتریان هەبێ، ناچارن دەیەی سێیەمی ژیانیشیان تەرخانی خوێندن بکەن. خوێندنی باڵا بۆ ژنان زیاتر لەو ڕووەوە گرینگە کە پێگەی کۆمەڵایەتییان بەرز دەکاتەوە. ئەو ژنانەی کە ئاستی خوێندنیان باشـترە، دەتوانن هاوسـەرگیری لەگەڵ ئەو پیاوانە بکەن کە پێگەی کۆمەڵایەتی و ئابووریی باشــتریان هەیە (بســتان، 1389: 12). هەروەها ئاســتی خوێندنی بەرزتر دەبێتە هۆی بەرزبوونەوەی ئاستی وشیاریی زیاتر لە بارەی مافەکانیان و بەم شێوە تاکەکان ئامادە نین لە بارودۆخێکدا بن کە دژی چاوەڕوانییەکانی ئەوان بێت. ئەم پرســە بەتایبەت ژنان دەگرێتەوە.

هـەروەهـا بـەرزبوونـەوەی ڕێژەی تـاوان و خـەســارەتـە کۆمـەڵایـەتی و خێزانییـەکـانی وەکوو گیرۆدەبوون بـە مـادەی هۆشــبـەر، بێڕەوشـــتی، هاوسەرئارازی، تەڵاق، پەیوەندیی سارد و سڕی هاوسەرەکان، دەستێوەردانی دەوروبەرییەکان و لەم چەشـنە، نە تەنیا بنەماڵەکان دەڕووخێنێ، بەڵکوو بۆتە هۆی بێ‌متمانەیی گەنجان لە هاوســەرگیری و ئەمە وای کردووە کە گەنجی ئەوڕۆ نە تەنیا وەک هۆکاری بەختەوەری سـەیری هاوسـەرگیری نەکا (رجبی، 1386)، بەڵکوو ئاوێتەبوونی هاوســەرگیری لـەگـەڵ خـەســارەتێکی وەکوو گیرۆدەبوون بە مادەی هۆشـبـەر وەک ســەرژانێکی زیادە بە ســەر کێشــە ئاســاییەکانی ژیانی خۆی لە قەڵەم دەدات. ئەزموونی ژیانی دیتران لە مەڕ پرســی هاوســەرێتی دەتوانێ جۆش و خرۆش یان بێزاری و ســڵکردنەوە لە مرۆڤدا دروست بکات. ئەزموونی شیرین لەگەڵ لێک تێگەیشتن و هاودڵی

لە ژیانی تاکەکان، تامەزرۆیی بۆ پێکهێنانی ژیان لە دیتران بەهێز دەکات. بە پێچەوانەوە، دۆڕان، ناکۆکی و ناتەبایی لە ناو هەندێ لە بنەماڵەکاندا، بەتایبەت لە ناو هاوسەرە گەنجەکاندا، وەحشەت و بێزاری لە هاوسەرگیری لێ دەکەوێتەوە (درخشان، 1383ی هەتاوی: 150) و دیارە هەڵکشانی ئاماری تەڵاق لە ماوەی دەیەی ڕابردوودا ڕەشبینیی گەنجەکان بەرانبەر بە هاوسەرگیری تۆخ دەکات.

ئەو پانتایەی کە گەنجێک تێیدا پەروەردە دەبێ فرەچەشنیی هەڵسوکەوتی تێدایە. هەموو هەڵسوکەوتە زاڵەکانی ناو بنەماڵە کاریگەری لە سەر شێوازی ژیانی ئەو دادەنێن. ئازادییەکان، شێوازی هەڵسوکەوت، پەروەردەی زاڵ بە سەر بنەماڵە، یەککەوتنەوکان، هەستەکان، سۆزەکان، بژاردەکان، ئەرکناسی، دەروەستی یان نادەروەستی و ... لەو کردەوەیانەن کە سەرەڕای ئەوەی ساکار و ڕووکەشین، هەر کامیان دەتوانن ببنە سەرچاوەی گۆڕانکارییەکی مەزن لە ژیاندا. بۆ وێنە زەماوەندی گەنجێک کە لە بنەماڵەیەکی پابەند و تەکووز پەروەردە بووە لەگەڵ گەنجێک کە لە پابەندی و دەروەستیی پێویست بێبەرییە، ناتوانێ ببێتە هاوسەرگیرییەکی پایەدار و بەردەوام. فرەچەشنیی هەڵسوکەوتی لە هەموو پانتا پەروەردەییەکاندا کەسایەتییەک بەدی دێنێ کە بەرهەمی هەڵسوکەوتی ناو ئەو پانتا تایبەتەیە. کەواتە، پانتای پەروەردەیی زاڵ بە سەر بنەماڵەکانیش دەتوانرێ وەک کۆسپی بەر دەم هاوسەرگیری لێی بڕوانرێت.

لە هەڵسەنگاندنێکی گشتیدا، بە پێی فرەڕەنگیی سەرچەشنەکانی هاوسەرگیری لە درێژەی زەمەن، کەلتوور و ڕوانگە بەهادارە جۆراوجۆرەکان لە ئاست هەر کام لەم سەرچەشنانە، ڕێی تێدەچێ خستنە ڕووی پێناسەیەکی گشتگیر لەم دیاردە زۆر دژوار بێت. نموونەگەلی وەکوو ڕەواداریی فرەهاوسەری لە زۆرێک لە کۆمەڵگاکان، ڕەواداریی هاوسەرگیریی کاتی لە

ئایینی ئیسلام، پشتڕاستکردنەوەی هاوسەرگیریی دوو هاوڕەگەز لە لایەن هەندێ لە ڕێبازە نوێکان و هەروەها هەندێ لە دەوڵەتە ڕۆژاواییەکان و دەرکەوتنی کۆمۆنە سێکسییەکان لە ناو هەندێ لە کۆمەڵگەکاندا، گشتگیریی پێناسە باوەکانی هاوسەرگیری هەڵدەوەشێنێتەوە. تەنانەت هەندێ پێیان خۆشە هاومالّی یان ژیانی هاوبەشی ژن و مێرد بە بێ هاوسەرگیری، کە سەرچەشنێکی دژ بە هاوسەرگیرییە، لە چوارچێوەی چەمکی هاوسەرگیریدا بگونجێنن. ئەوان بە پشتبەستن بەوەی کە هاوسەرە هاوماڵەکان پەیوەندیی درێژخایەنیان پێکەوە هەیە و لە دەیەکانی دواییدا وردە وردە لە مافەکانی ژن و مێردەکان سوودمەند بوون، ئیدیعای گۆڕانی چەمکی هاوسەرگیری دەخەنە ڕوو (Lawson، 2001: 146). ئەگەرچی ژیانی کۆمەڵایەتی یەکێک لە پێویستییەکانی ژیانی مرۆڤە، بە جۆرێک کە مرۆڤ بە بێ کۆمەڵگا ناتوانێ درێژە بە ژیانی بدا، ئەگەر لە بەرنامەڕێژی و سیاسەتدانانی بەڕێوەبردنی کۆمەڵگا وردبین نەبین، زۆر کێشە دروست دەبێت.

1-4-2. فاکتەرە ئابوورییەکان

لە گرینگترین فاکتەرەکانی هەڵکشانی تەمەنی هاوسەرگیریی گەنجان، ئەو فاکتەرە ئابوورییانەن کە ئاماژە بە هەندێکیان دەکەین. بێکاری دەتوانێ یەکێک لە ئاستەنگە گرینگەکانی بەردەم هاوسەرگیری بێت. سەرەڕای ئەوەی خواستی سێکسی لە ناو گەنجلندا زۆر بەهێزە و بەرەو هاوسەرگیری و پێکهێنانی بنەماڵە خولکیان دەکا، کاتێک کە بێکار و بێداهاتن و توانای دابینکردنی تێچووی هاوسەرگیری و ژیانی داهاتوویان نەبێ، ناتوانن لە کاتی خۆیدا هاوسەرگیری بکەن و ناچارن خواستە سێکسییەکەیان سەرکوت بکەن و هەتا دۆزینەوەی ئیش و داهاتی گونجاو، هاوسەرگیرییەکەیان وەدوا بخەن. بەداخەوە بە هۆی گەنجبوونی حەشیمەت، ئیشی کەم و داخوازیی

زۆری گەنجان بۆ کار، وڵاتی ئێران ڕووبەڕووی کێشـــەی بێکاری بۆتەوە. کەولتە، دەتوانین بێکاریی گەنجان بە یەکێک لە گرینگترین ئاستـــەنگەکانی بەر دەم هاوسەرگیری بزانین (خیری، 1395).

بەم شێوە، بوونی ئیشێکی شیاو کاریگەری لە سەر تەمەنی هاوسەرگیری دادەنێت. گەنجان ئەو کاتە هاوســـەرگیری دەکەن کە دڵنیا بن دەتوانن بژێوی ژیانی بنەماڵە بە داب‌ونەریتی چینی کۆمەڵایەتیی خۆی دابین بکەن و بە هۆی ئەوەی تاکەکان ناتوانن لە تەمەنێکی دیاریکراودا، بۆ وێنە بیســـت هەتا بیست و پێنج ساڵان داهاتی پێویستیان هەبێ جۆری پیشە گرینگ دەبێ و وەک ئاستەنگێکی سەرەکی دێتە بەردەم هاوسەرگیریی گەنجان. لە کۆمەڵگای ئێستای ئێمەدا سیستەمی پیشە نوێکان لە بەرانبەر پیشە نەریتییەکان وەها داڕێژراوە کە لە کاناڵی پەروەردەوە تێدەپەڕێ کە خۆی پێویستی بە تێپەڕاندنی چەندین ساڵ پەروەردەیە و دەبێتە هۆی هەڵکشانی تەمەنی هاوســەرگیریی تاکەکان (مجدالدین، 1386).

گەنجانێکی زۆر بە نەخوێندەوار، کەم‌خوێندەوار یان دەرچووی زانکۆوە هەن کە لە تەمەنی هاوسەرگیریدان، بەڵام کاری گونجاویان نییە. ئەم کەسانە بۆ ژیانی ڕۆژانەی خۆیان چاویان لە هاوکاریی دایک و باوکی خۆیانە و ڕوو دەکەنە پیشـــەی ســـاختەکارانەی وەکوو دەڵاڵی، جگەرەفرۆشـــی، ... و دەرچووانی زانکۆ ڕوویان کردووەتە پیشـەی ناپسـپۆڕانەی وەکوو سـکرتێری، فرۆشـیاری و کاری کەم‌داهاتی دیکە و بە هیچ چەشـنێک بواری پێکهێنانی بنەماڵە و دابین‌کردنی تێچووی ژیانیان نییە. لە ئەنجامدا بە ناهومێدی و هیوابڕاوییەوە ســـەرەڕای بەنیازبوون و هۆگری ڕووبەڕووی کێشـــەکانی هاوسەرگیری دەبنەوە و ئەگەر وای دانێین بە وەها بارودۆخێکەوە هاوسەرگیری بکن، لە کۆتاییدا تووشـــی ناتەبایی و تەڵاق دەبنەوە (حوســەینی، 1391: 167).

وێنەی 5. بە پێی ئاماری فەرمی 11 لە سەدی حەشیمەتی چالاکی ژوور 10 ساڵ بێکارن.

بێکاری لە گرووپی گەنجانی 15 هەتا 25 ساڵ گەیشتۆتە 26 لە سەد.

3-4-1. فاکتەرە کەلتوورییەکان

هەندێ لەو باوەڕەدان کە هاوسەرگیری زۆرێک لە داخوازی و خواستەکانیان سنووردار دەکاتەوە. ئەم کەسانە وایان پێ باشە سەڵت و ئازادانە بژین. ئەم خواستە تەنیا تایبەت بە کوڕان نییە، بەڵکوو کچانیش هاوسەرگیری بە جۆرێک سنوورداریێتی و نەمانی ئازادییە تاکایەتییەکانیان سەیر دەکەن. ڕەنگە نێوان تەمەنی هاوسەرگیری و داپەڕین بۆ پەیوەندیی نائاساییانەی سێکسی، پەیوەندییەکی دوولایەنە بێت. هەندێ لە توێژینەوەکان پیشان دەدەن، کە پەیوەندیی ئازادانەی نێوان کچ و کوڕ و هەلی تێرکردنی خواستی سێکسی، پێویستیی بۆ هاوسەرگیری لە ناو گەنجانی کەم کردۆتەوە. لە لێکۆڵینەوەیەکدا کە کێشە و ئاستەنگەکانی هاوسەرگیریی گەنجان و بەتایبەت کچانی لێک داوەتەوە، ئاماژە بەم خاڵە کراوە کە هەندێ لە گەنجان بۆ تێرکردنی خواستەکانیان بە سێکس‌کردن لەگەڵ ڕەگەزی بەرامبەر ڕازین. بە پێی ئەم لێکۆڵینەوە، پەیوەندیی سێکسیی ئازادانەی کچ و

کوڕ و بواری چێژبردنی سێکسی بە بێ‌هاوسەرگیری کە بەرپرسایەتییەکی ئەوتۆ ناخاتە ئەستۆی تاک، خۆی یەکێک لە فاکتەرەکانی هەڵکشانی تەمەنی هاوسەرگیریی گەنجانە (شوجاعی، 1384).

کاستلێز[1] پێی وایە شۆڕشێک ڕووی لە هەڵگیرسانە؛ بەڵام نە شۆڕشێک کە بزاڤەکانی دەیەکانی 60 و 70 ڕایانگەیاند و درێژەیان پێدا. هەڵبەت لەم بزووتنەوانەدا هەندێ فاکتەری گرینگ بۆ سەرنج خستنە سەر شۆڕشی سێکسی بەدی کراوە. تایبەتمەندیی ئەم شۆڕشە بریتییە لە لێکپسانی هاوسەگیرییەکان، بنەماڵە، هاوڕەگەزخوازی و خواستی سێکسی. ئەم چوار فاکتەرە کە لە ماوەی دوو سەدەی ڕابردوو لە ژێر بارودۆخی باوکسالاریی مۆدێرندا پێکەوە گرێ دراون، ئێستا پرۆسەی سەربەخۆبوون تێدەپەڕێنن (کاستلێز، 1380، 282). بە پێی وتەی ویلیام گوود مۆدێرنیزاسیۆن لە سەر ئاستە جیاجیا تاکایەتی و کۆمەڵایەتییەکاندا کاریگەریی لە سەر کاتی هاوسەرگیریی گەنجان دادەنێت. لە گرینگترین فاکتەرەکانی مۆدێرنیزاسیۆن دەتوانین ئاماژە بە پەرەسەندنی هەلەکانی خوێندن، گۆڕانی کار و چالاکیی پیشەیی، کارکردنی ژنان و شارنشینی بکەین. هاوسەرگیری لە ناوچە شارییەکاندا بە هۆی شێوازی جیاوازی ژیان و هەروەها کۆنتڕۆڵی کۆمەڵایەتیی لاوازتر لە چاو ناوچە گوندییەکان، درەنگتر ڕوو دەدات (ئەحمەدی، 1389).

ویلیام گوود بە پێی ئەم تیۆرییە، گۆڕانکارییەکانی سەر بنەماڵەی بە ئەنجامی حاشاهەڵنەگری ئاڵوگۆڕە پێکهاتەییەکان (کۆمەڵگا) و ئایدۆلۆژیکییەکان دەزانێت. بە بۆچوونی ناوبراو کاتێک کە گۆڕانکارییە پێکهاتەیی و ئایدۆلۆژیکییەکان لە سەر ئاستی بەرفراوان (گۆڕانکاریگەلی وەکوو بەپیشەیی بوون، شارنشینی و ...) ڕوو دەدا، ڕێکخراوەکانی سەر

1. Manuel Castells

ئاستی ورد (بنەماڵە) ناچارن خۆیان لەگەڵ ئەم گۆڕانکارییانە بگونجێنن (ئەعزازی، 1385: 17). بە باوەڕی گیدنێز بنەماڵە لە سەرتاسەری ئاستی جیهاندا لە ئاقارە دیاریکراوەکاندا ڕووی لە گۆڕانە. ناوبراو ئەم وەرچەرخانەی ناو نا ئاقارەکانی گۆڕان. سەرەڕای ئەوەی گیدنێز ئاماژە بەوە دەکا کە ئێران لە ناوەڕاستی شۆڕشی ئیسلامی بە پێچەوانەی ئاراستەی گۆڕانکاری لە سەرتاسەری جیهان جووڵاوەتەوە، پێی وایە ئەم بابەتە بابەتێکی ئاوارتەیە. کێشەی ڕوانگەی گیدنێز لەوەدایە کە ناوبراو، شۆڕشی ئیسلامی بە گەڕانەوە بۆ بەها نەریتییەکان دەزانێ، لە حاڵێکدا وەرچەرخانەکانی ئەم ساڵانەی دوایی پیشانی داوە کە ئاراستەکانی گۆڕان لە ئێرانیش هاوشێوەی ڕۆژاوا و دیکەی کۆمەڵگا مرۆییەکانە. لە ڕوانگەی ئەم توێژەرە ئاراستەکانی گۆڕان بریتین لە:

1. بەرفراوانەکان (گرووپە خزمایەتییە گەورەکان) و گرووپە خزمایەتییە هاوپەیوەستەکانی دیکەی دەسەڵاتی خۆیان لە دەست دەدەن.

2. ڕەوتێکی گشتی لە ئاراستەی هەڵبژاردنی ئازادانەی هاوسەر بەدی دەکرێت.

3. مافەکانی ژنان هەم لە ڕووی مافی هەڵبژاردن لە هاوسەرگیری و هەم لە ڕووی بڕیاردان لە بنەماڵە پتر لە جاران بە فەرمی دەناسرێت.

4. زۆربەی هاوسەرگیرییەکان لە کەلتوورە نەریتییەکاندا، هاوسەرگیریی خزمایەتین و ئەم هۆگرییانە تا دێ کاڵتر دەبێتەوە.

5. لەو کۆمەڵگایانەی کە زۆر بەزاکوون بوون، ئازادیی سێکسی پەرەی سەندووە و هەندێ جار ئەم پرۆسە پێشکەوتنێکی ئەوتۆی نەکردووە و گۆڕانکارییەکان لە ئاراستەی پێچەوانەشدا ڕووی داوە. وەکوو ئەوەی پاش شۆڕشی ئیسلامیی ئێران، لە کۆتاییەکانی دەیەی 70 ڕووی دا (بەرپرسانی ئێران هەوڵیان دا ئەو یاسا و داب‌ونەریتانە ببووژێننەوە کە ئازادیی سێکسی

سنووردار دەکاتەوە). سەرەڕای ئەمانە ئەم چەشنە حاڵەتانە ئاوارتەن.

ئەوەی گیدنێز لەمەڕ ئاراستەکانی گۆڕان باسی کردووە، دەتوانێ تا ڕادەیەک پەیوەندی لەگەڵ وەرچەرخانەکانی هاوسەرگیری لە ئێرا هەبێ:

1. لە ئێرانیشدا کاریگەری و دەسەڵاتی گرووپە خزمایەتییەکان کەم بۆتەوە.

2. ڕەوتی گشتی لە ئاراستەی هەڵبژاردنی ئازادانەی هاوسەرە.

3. مافەکانی ژنان لە هەڵبژاردنی هاوسەر و بڕیاردانی باوک پتر لە جاران بە فەرمی دەناسرێت.

4. ڕێژەی هاوسەرگیریی خزمایەتی بە خەستی کەم بۆتەوە.

5. ڕێژەی ئازادییە سێکسییەکان بەرزبونەوەی بە خۆوە بینیوە (ئەحمەدی، 1389: 52).

1ـ5. دەستنیشانکردنی سەرچەشنەکانی پەیوەندییە سێکسییەکان

خوێندنەوەی وەرچەرخانە کۆمەڵایەتییەکانی ئێران پیشاندەری گۆڕانی هێورانە بەڵام بەربڵاو لەم ساڵانەی دواییە. لەگەڵ پەرەسەندنی جیازی نوێی پەیوەندیگرتن، کۆمەڵگای ئێران بە شێوەی هێورانە تووشی شەپۆلێکی ڕوو لە هەڵکشانی گۆڕانکارییە بەهایی و نۆرمەکان بۆتەوە. هاتنی جیازاتی وەکوو سەتەلایت و ئەنتەرنێت بۆ ناو ماڵەکان شێوازێکی جیاوازی لە ژیانی کۆمەڵگە و کەلتووره جیاوازەکان خستۆتە بەردەم بەردەنگە ئێرانییەکان و بە شێوەی ناڕاستەوخۆ و شاراوە، بەها پێشووەکانیانی بە چالێنج کێشاوە و لە هەمان کاتدا، بۆ ژیان بژاردەی نوێ دەخاتە بەر دەمیان؛ پیشاندانی شێوازەکانی دیکەی ژیان گۆڕانی هێورانەی بەها و ڕوانگەکانی لە کۆمەڵگای لێ کەوتۆتەوە. ئەم پرۆسەی گۆڕانی بەهایە زۆر بە باشی خۆی لە لێکپسانی نێواننەوەییدا دەنوێنێ، وەرچەرخانێک لە نەوە و ڕەوتێک کە پیشاندەری

گۆڕان لە کۆمەڵگایەکدایە کە نۆرم و بەها نەریتییەکانی کەمتر کاریگەری لە سەر گەنجان دادەنێت. گۆڕانکاریی نۆرم و بەها بە لێکپسانی نێوان نەوەکان و پشتکردنی نەوە گەنجترەکان لە بەها نەریتییەکان لە کۆمەڵگا دەست پێدەکا و لەوانەیە گۆڕانی کۆمەڵایەتیی بەربڵاوی لێ بکەوێتەوە.

لە لایەکی دیکەوە لە پاڵ وەرچەرخانەکانی سیستەمی بەهایی لەم ساڵانەی دواییدا، گۆڕانکارییە کۆمەڵایەتی و پێکهاتەییەکانی دیکەش لەم ساڵانەدا بەرۆکی کۆمەڵگای ئێرانیان گرتووە. یەکێک لەم حاڵەتانە، گۆڕانی پێکهاتەی ئابووریی وڵات و دەرهاویشتە کۆمەڵایەتییە بێژوومارەکانی ئەم گۆڕانکارییە لە سەر هەڵسوکەوتی گەنجانە. مەودای نێوان پێگەیشتنی سێکسی و پێگەیشتنی ئابووری گەیشتۆتە پتر لە دە ساڵ. مەودایەک کە ڕۆژ لە دوای ڕۆژ زیاد دەبێت. پێگەیشتنی ئابووری بە پیشەی سەقامگیر بەدی دێ و لەم نێوانەدا پیشەی گەنجان بۆتە یەکێک لە پرسە کلیلییەکانی کۆمەڵگای ئێرانی. پیشە، پێشەکیی هاوسەرگرییە و کێشە ئابوورییەکان تەمەنی هاوسەرگیری لە شارە گەورەکان زۆر دەکەن. هەموو ئەمانە لە حاڵێکدایە کە هاوسەرگیری تاکە ڕێگای شەرعیی تێرکردنی خواستە سێکسییەکان لە ئێرانە و ئێستا ئەم ڕێگایە ڕووبەڕووی ئاستەنگی زۆر بۆتەوە. تەنانەت دەتوانین لەوە زیاتر بچین و بازنەی هەڵبژاردنی تاکەکان لەوە تەسکتر وەسف بکەین. لە ڕاستیدا سەرباری دەوترێ هاوسەرگیری تاکە ڕێگەی شەرعی بۆ تێرکردنی خواستە سێکسییەکانە، ناتوانین چاو لەم ڕاستییە بنووقێنین کە تەنیا هاوسەرگیریی هەمیشەیی پەسەند کراوە و پەلەکردنی تاکەکان بۆ هەڵبژاردنی بژاردەی هاوسەرگیریی کاتی دەتوانێ لە چاو ژیانی سەڵتیی کەسەکە تێچوویەکی قورستری هەبێت.

هەڵکشانی تەمەنی هاوسەرگیری زەختێکی زۆر دەخاتە سەر ئەو کۆمەڵگایانەی کە پێکهاتەکەیان نەریتییە. لە ئێستادا، لە ئێراندا پتر لە 12

ملیۆن گەنج لە تەمەنی هاوسەرگیریدان کە هێشتا سەڵتن و هاوسەرگیرییان نەکردووە.[1]

لە لایەکی دیکەشەوە، ڕێژەی کەسانی وەرگیراو لە زانکۆکان لە چاو چەند دەیەی ڕابردوو زۆر زیاتر بووە و ئێستا ڕووبەڕووی چەندین ملیۆن دەرچووی زانکۆی بێکارین کە بۆ هاوسەرگیری لە تەمەنی شیاوی خۆیدا بەختێکی ئەوتۆ بەدی ناکەن. کۆمەڵگای ئێرانی ئێستا تووشی پرسێکی گرینگ بۆتەوە: بە ملیۆنان گەنج کە وانە و خوێندن و زانکۆیان بە ڕەمزی بەختەوەریی خۆیان دەزانی، بە هیوای هەبوونی ژیانێکی باشتر، ڕێگایەکی دوور و درێژیان بڕیوە و پاش ساڵانێک هەوڵ و تەقەلا زۆریان بۆیان دەرکەوتووە وێناکانیان لە هەبوونی بارودۆخێکی باشتر تراویلەکەی ئایدیاکان بووە و لە ناویاندا ئەو کەسانەی کە کاتیان بۆ خوێندنی ئاکادیمیا تەرخان نەکرد براوەی گۆڕەپانەکەن. ئەو ئاوەی بینیان تراویلکە بوو و وشیارەکان ئەوانە بوون وا متمانەیان بەم تراویلکە نەکرد و هەر لە سەرەتاوە پێوشوێنی نەکەوتن. ئەم فاکتەرانە لە پاڵ یەکتر بوونە هۆی ئەوەی ڕێژەی خەمۆکی لەم ساڵانەی دواییدا لە ناو دەرچوانی زانکۆدا بەرز ببێتەوە و وردە وردە هەستی ئانۆمی یان نانۆرمی لە ناویاندا بەرز دەبێتەوە (افقی و لادقی، 1388). ئەم هەستی ئانۆمییە خۆی بۆتە هۆی بیچمگرتنی بەهای نوێ لە ناو بەشێک لە گەنجانی کۆمەڵگادا. ئەم بارودۆخە تەنیا لە دەرچووانی بێکاری زانکۆدا سنووردار نابێتەوە؛ بەڵکوو کەسانی پیشەداریش لە ئێراندا ڕووبەڕووی نائاسایشیی پیشەیی نوێ بوونەتەوە. لەگەڵ پرۆسەی کەرتیسازی لە وڵات، پرسی نائاسایشیی پیشەیی لەم ساڵانەی دواییدا زەقتریش بۆتەوە. نائاسایشیی پیشەیی لە پرسی بێکاری بەربڵاوتر و هەستیارترە و دەڕوانێتە ئەو پیشەدارانەی کە داهاتووی پیشەکەیان بە نابەردەوام لە قەڵەم دەدەن. یەکێک لە پێوەرەکانی

1. بە پێی ڕاپۆرتی ناوەندی ئاماری ئێران

پیشـــەی نابەردەوام گرێبەســتی کاتیی کارە. ئەم بارودۆخە لە ناوەندە ئابوورییەکانی ئێراندا تا دێ گشــتگیرتر دەبێت. ئەوڕۆکە گرێبەســتە کورتماوەکان خاوەنکارەکان ســەرپشــک دەکا کە بە تێچووی کەمەوە (و هەندێ جار تەنانەت بێ تێچوو) هەر کات کە بیانهەوێ فەرمانبەرەکانیان لە ســەر کار لا ببەن.[1] کەمبوونەوەی ئاســتی ئاســایشــی ئابووریی تاکەکان ئاسایشی دەروونییانی لێ زەوت کردوون. لە ڕابردووشدا کێشە ئابوورییەکان یەکێک لە هۆکارە ســەرەکییەکانی تەڵاق لە ئێران بووە؛ هەر ئەم بابەتە لە ئێستادا وەک هۆکارێک بۆ هاوسەرگیرینەکردن لە قەڵەم دەدرێت.

بێکاری و ناســەقامگیریی پیشــەیی بۆتە هۆی ترس لە هاوســەرگیری لە کۆمەڵگای ئەوڕۆی ئێراندا. ڕاپەڕێنەری خوێندکار لە ئێســتادا زۆر لە ڕاپەڕێنەری چارەنووسخوازی ڕابردوو وردبینترە. لە بارودۆخی نوێدا، کەســەکان وەکوو ڕابردوو هەر وا بە ئاســانی مل بە هاوســەرگیری نادەن کە تەڵاق باجە قورســەکەی بێت. ئەنجامی ئەم وەرچەرخانانە، هەڵکشــانی تەمەنی هاوســەرگیری لەم ســاڵانەی دوایی و بە دوایدا بیچمگرتنی ســەرچەشــنی نوێی هەڵســوکەوت بووە. لەم نێوانەدا، زۆر کەس بە هۆی زەختێک کە دەرەنجامی کەلێنی پێگەیشتنی سێکسی و پێگەیشتنی ئابووری و هەڵکشــانی تەمەنی هاوســەرگیرییە بە شــێوازی جۆراوجۆر هەڵســوکەوت دەنوێنن. بیچمگرتنی ڕوانگەی ئانۆمیکانە و ســەرهەڵدانی بەها نوێکان لە دەرهاویشتەکانی ئەم لێکپسانە ڕوو لە زیادبوونەوەیە. گۆڕانکاریی سیستەمی بەهایی و گۆڕانی پێکهاتەی ئابووریی ئێران، وردە وردە بەستێنی سەرهەڵدانی سەرچەشنی نوێی لە هەڵسوکەوتە سێکسییەکان لە ناو تاقمێک لە گەنجانی

---

1. خۆپیشـاندانی کرێکارانی هێپکۆ لە شـاری ئەراک لە ناڕەزایەتیی دژ بەوەی کە ماوەی 8 مانگە مووچەکانیان نەدراوە و تەعدیل نیروو و ناڕەزلیەتیی کرێکارانی گرووپی نیشــتمانی پیشەیی فوولادی ئەهواز بە دەرکران و پێنەدانی مووچەکانیان.

ئیرانیدا ڕەخساندووە؛ بیچمگرتنی بەها نوێکان و دەرکەوتنی سەرچەشنی نوێ لە هەڵسوکەوتی گەنجان کە وەک وڵامی خواستە دەروونییە تێرنەکراوەکانیان ئیش دەکات. ئەو لێکۆڵینەوە کەمەی کە لەم بوارەدا ئەنجام دراوە پیشان دەدا کە پەیوەندییە سێکسییەکانی بەر لە هاوسەرگیری لە ئێران ڕووی لە بەرزبوونەوەیە کە لە ئێستادا بۆتە سەرەکیترین ناوەندی مشتومڕی نێوانەوەیی لە ناو بنەماڵە شارییەکاندا. زۆربەی ئەم پەیوەندییانە پەنامەکی و بە دوور لە چاوی دایک و باوک بیچم دەگرێ و بەردەوام دەبێت. بەرپرسانی پەیوەندیدار باس لە ئەگەری پەرەسەندنی ئایدز لە ناو گەنجان دەکەن و بە شێوەی ئاماژەیی تەشەنەسەندنی پەیوەندیی سێکسیی پڕمەترسیدار لەم تەمەنەدا بە هۆکاری دەستپێکی بیچمگرتنی شەپۆلی سێیەمی ئایدز لە ئێران دەزانن. پرسێکی ئاڵۆز خەریکە سەر هەڵدەدا و سیاسەتی باڵادەستیش پشتگوێ خستنیانە. لەم نێوەندەدا زۆرێک لە دایک و باوکەکانیش لەم باسە بێئاگان. زۆربەی گەنجان دایک و باوکەکانیان بە مەحرەمی نهێنییە سێکسییەکانی خۆیان نازانن و ئەم بێئاگاییەی بنەماڵەکان وای کردووە کە کۆنترۆڵیان بە سەر منداڵەکانیان کەم ببێتەوە. لە لایەکی دیکەشەوە بۆشایی لێکۆڵینەوەی چەشنناسانەی پێشوو وای کردووە کە زۆرێک لە بەرپرسان هەموو جۆرەکانی پەیوەندیی سێکسیی بەر لە هاوسەرگیری لەم ساڵانەی دواییدا وەک یەک سەیر بکەن و لە ئەنجامدا ڕێکاری لێکچوو بخەنە ڕوو و لە تێگەیشتن لە ئاڵۆزیی ڕاستییە کۆمەڵایەتییەکان بێئاگا بن و لە ئاخێزگە جۆراوجۆرە کۆمەڵایەتییەکانی تێنەگەن. نەبوونی ناسیاریی ورد لە نەخۆشییە کۆمەڵایەتییەکان لێکدانەوە و چارەسەریشیان ڕووبەڕووی هەڵەی مەترسیدار دەکات. هەر لەم پێناوەدا تەقی ئازادارمەکی و هاوکارەکانی لە ساڵی 1390ی هەتاوی توێژینەوەیەکیان ئەنجام دا لە ژێر ناوی چەشنناسیی سەرچەشنەکانی پەیوەندیی سێکسیی بەر لە هاوسەرگیری لە ئێران و شەش

پۆلی سەرچەشنی پەیوەندییە سێکسییەکانی بەر لە هاوسەرگیری لە ئێرانیان ناسی کە بەم شێوەیە:

1ـ5ـ1. پەیوەندییە ناعاشقانەکان

پرەنسیپی پەیوەندییە ناعاشقانەکان ئەوەیە کە پابەندیی سۆزداری و دەروەستیی سێکسیی لە نێوان لایەنەکانی پەیوەندیدا بوونی نییە. لەم پۆلێنەدا پێدانی پارە یان کاڵا لە لایەن پیاو لە بەرانبەر پێدانی خزمەتگوزاریی سێکسیی لە لایەن ژن بۆ سازدان و بەردەوامبوونی پەیوەندی پێویستە. پەیوەندیی ناعاشقانە بۆ سەر دوو بەش دابەش دەبێ:

ئەلف) پەیوەندیی ئازاد، دەرکەوتنی سەرچەشنەکانی لەشفرۆشی

پەیوەندیی سێکسیی ئازاد پیشاندەری پەیوەندیی ناعاشقانەیە. ئەم پەیوەندییانە درێژەی سەرچەشنەکانی لەشفرۆشییە[1]. پەیوەندیی ئازاد لەو مژارلنەدا دەردەکەوێ کە لە بەرانبەر پێدان یان وەرگرتنی پارە سێکس دەکەن. ئەم پەیوەندییە سێکسییە دیاردەیەکی نوێ نییە و دەچێتە ڕیزی لادانە کۆمەڵایەتییەکان کە مێژووەکەی بارتەقای درێژایی مێژووە. کڕین و فرۆشتنی لەش لە تایبەتمەندییەکانی ئەم چەشنە پەیوەندییەیە. بەکاڵایی‌بوونی پەیوەندییە سێکسییەکان، لەم پۆلەدا یاسای خستنە ڕوو و داخوازی لە ئاستێکی جیاواز لە دیکەی پۆلەکان پیشان دەداتەوە. لەشفرۆش (سۆزانی) بە کەسێک دەوترێ کە بیر لە داهاتی دەکاتەوە نەک کەسێکی تایبەت. لەشفرۆشی لە سەر ئەم بۆچوونەیە کە لەشی مرۆڤ کەرەسەیەکە کە دەتوانێ وەک هەر کاڵایەکی دیکە کڕین و فرۆشتنی پێوە بکرێت. لە سەرچەشنەکانی پەیوەندیی ئازاد، یەکێک لە هەڵوەدای پڕکردنی گیرفانیەتی و ئەوی دیکە خوازیاری حەساندنەوەی جەستە. چەمکی عەشق لەم پەیوەندییەدا هیچ

1. Prostitution

مانایەکی نییە و ئەوەی گرینگە ئەزموونکردنی لەشــی نوێ بۆ پیاوان و دابینبوونی ئابووری بۆ ژنانە. ئەنجامەکانی لێکۆڵینەوەی ئازادارمەکی و هاوکارەکانی (1390) ئەوە دەردەخا کە مژارەکانی ئەم پۆلە باوەڕێکی ئەوتۆیان بە لایەنە ئایینییەکان و ئاستەنگەکانی بەردەم پەیوەندیی سێکسی نییە. پیاوان لەم سەرچەشنەدا لە چاو ژنەکانی ئەم پەیوەندییە پاڵنەری جیاوازیان هەیە. پیاوان هەڵوەدای دامرکاندنی خواستە سێکسییەکانن و ژنان هەڵوەدای بژێوی. پیاوان بە هۆی ئەو سنووردارییە کەمەی کە لەم پەیوەندییانە هەیانە، گرووپە ئامانجەکانیان زۆر بەربڵاو بۆتەوە. ئەو پیاوانە لەگەڵ هەر کچ یان ژنێک کە بتوانن بە تەماحیان بێنن یان ڕازییان بکەن یان ناچار بە سێکسکردنیان بکەن، سێکس دەکەن. ئەم مژارانە بەدەر لە پارک، شەقام، پێناساندنی هاوڕێ و تۆڕی پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکان، بۆ دۆزینەوەی کەسانی دڵخوازیان کەڵک لە بواری هەمەجۆری وەکوو تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان لە موبایل و ئەنتەرنێت وەردەگرن. زۆربەی ئەم کەسانە خۆیان بە هیچەوە نابەستنەوە و پێشوازی لە پەیوەندیی نوێ دەکەن.

ب) پەیوەندیی سیغەیی

پەیوەندیی سیغەیی سەرچەشنێکی دیکەی پەیوەندیی ناعاشقانەی بەر لە هاوسەرگیریی فەرمی لە ئێرانە.

کاکڵی سەرەکیی گوتاری سیغە، گرێدراوبوونی ئایین و خواستی سێکسی لە بارودۆخی ناسەقامگیری کۆمەڵگا لە لایەن سووژەیە. ئەم چەشنە پەیوەندییانە لەو سووژانەدا بەدی دەکرێ کە پابەندیی ئایینیان زۆرە. سووژە لەم پۆلەدا بۆ دامرکاندنی خواستە سێکسییەکەی هەڵوەدای ڕێکاری ئایینییە. بە پێی بنەما یاسایی و فیقهییەکان لە ئێران دوو چەشن هاوسەرگیریی هەمیشەیی و هاوسەرگیریی کاتی (سیغەی مەحرەمێتی) بە فەرمی ناسراوە کە

لە سۆنگەی فیقهی و یاساییەوە ڕەوایە. کەسانێکی وەکوو مورتەزا موتەهەری بۆ ڕێگری لە ڕەبەنایەتیی گەنجان و یان لایەنی دژبەری، واتە ڕێگری لە کۆمۆنیستی سێکسی، پێشنیاری سیغەیان داوە و هەروەها کەسانێکی وەکوو ئایەتوڵا ئەکبەر هاشمی ڕەفسەنجانی و زۆربەی فەقێیان و مەرجەعەکانی تەقلید لە ئێران لە میدیا و تریبۆنە فەرمی و نافەرمییەکانەوە پێداگری و بانگەشەیان بۆ سیغە کردووە. لە لایەکی دیکەشەوە هەندێ لە فەقێیانی وەکوو ئایەتوڵا سانعی سیغە گرێ دەداتەوە بە بارودۆخی شەڕ لە سەرەتاکانی ئیسلام و لە ژیانی ئەوڕۆییدا وەک یەکێک لە فاکتەرەکانی داڕمانی بنەماڵە پێناسەی دەکەن. هەروەها چالاکڤانانی مافەکانی ژنان، هاوسەرگیریی کاتی بە فاکتەری بەرهەمهێنانەوەی پێشێلکردنی مافەکانی ژنان و هەڵاواردنی ڕەگەزێتی لە دژی ژنان، سستبوونی بنیاتی بنەماڵە و پەرەسەندنی فرەهاوسەری و نەخۆشیی نزیکی و تەشەنەسەندنی لەشفرۆشی دەزانن و لە چالاکییە مەدەنییەکانیاندا بە توندی دژی وەستاونەتەوە.

بیچمێکی دیکەی پەیوەندییە سیغەییەکان، سیغەی مەحرەمێتی یان هەمان هاوسەرگیریی کاتی لە ناو کچان و کوڕانی منداڵ و مێرمنداڵە کە لە لایەن بنەماڵە ئایینی و نەریتییەکان ئەنجام دەدرێ بۆ ئەوەی هەڵسوکەوتی سێکسیی منداڵەکانیان کۆنترۆڵ بکەن. هەروەها هەندێ لە گەنجانی ژوور تەمەن 18 ساڵ لە بنەماڵە نەریتی و ئایینپەروەرەکان بە مەبەستی ئاشنابوونی زیاتری بەر لە تافی دەزگیرانداری ئەنجامدانی سیغەی مەحرەمێتی بۆ خۆیان بە شەرعی و دروست دەزانن. هاوسەرگیریی کاتی یان هەمان سیغە بە واتا باوەکەی لە ئەگەری دووگیانی و بە مەرجی لاوەکیی مارەبڕینەوە ئەنجام دەدرێ و لە مادەی 21ی یاسای پشتیوانی لە بنەماڵە، پەسەندکراوی ساڵی 1391 پێداگری لە سەر کراوە. سەرەڕای نەبوونی جیاوازیی ناوەرۆکی لە سیغەی مەحرەمێتی و هاوسەرگیریی کاتی هیچ چەشنە گرێبەستێک لە

مەڕ سیغەی مەحرەمێتی بوونی نییە. کاردای چاک و ئەرێنیی سیغەی مەحرەمێتی بۆ کەسانی گەورەساڵی ژوور 18 ساڵان ئاشنایی زیاتری هاوسەرەکان بەر لە قۆناغی دەزگیرانداریییە؛ بەڵام هەندێ لە کاردا ئەرێنییەکانی وەکوو زەختی کۆمەڵایەتی بۆ سەر کچان و کوڕان بۆ هاوسەرگیری لەگەڵ هەمان کەس دەتوانێ فاکتەرێک بۆ دارمانی بنەماڵە لە داهاتوو بێ و یان لە لایەکی دیکەوە ئەگەر سێکس بکرێ، دەرهاویشتە نەرێنییە کۆمەڵایەتییەکەی زیاتر ژنان دەگرێتەوە و بەو پێیەی کە لە هیچ شوێنێکدا تۆماری یاسایی و سیستەمی نەکراوە و بە پێی عورف و ڕێوڕەسمی نەریتی مارە کراون، پیاو بە شێوەی پەنگراو دەتوانێ خۆی لە بەرپرسایەتی و پابەندی بەرانبەر بەم دۆخە بدزێتەوە. هەروەها لە بارودۆخی سیغەی مەحرەمێتیدا لە تافی منداڵی و مێرمنداڵی ئەگەری سێکس‌کردن هەیە و لە هەندێ حاڵەتدا هاوسەرگیری لێ دەکەوێتەوە، ئەو منداڵ و مێرمنداڵانەی کە لە ڕووی هزری و کۆمەڵایەتییەوە پێنەگەیشتوون و هەلی گونجاوی ئابوورییان نییە و بە ڕێوەڕسمی نەریتی و فەرهەنگی هاوسەرگیرییان کردووە.

لە گرینگترین لێکەوتەکانی ئەم چەشنە هاوسەرگیرییانە وازهێنان لە خوێندنی منداڵان و مێرمنداڵان، دووگیانبوونی نەخوازراو، نەخۆشیی دەروونی و جەستەیی و منداڵبێوەییە. دەتوانین پەیوەندیی سیغەیی وەک یەکێک لە ڕێکارەکانی پەیوەندیی سێکسیی بەر لە هاوسەرگیریی هەمیشەیی و فەرمی ناو ببەین کە هەمیشە جێی کەڵکاوەژۆیی دەڵاڵانی سۆزانێتی بووە و بە هۆی ئەوەی چاودێری ناکرێ و خوتبە ناخوێنرێ و بە شێوەی کاتژمێری بە بێ ڕاگرتنی عەدە ئەنجام دەدرێ دەتوانین وەک لەشفرۆشیی نوێ لە قەڵەمی بدەین کە خۆی لە پشت ئاڵای فیقە و ئایینزا شاردۆتەوە.

کاتی ئەنجامدانی توێژینەوەی لێکدانەوەی گشتگیری هاوسەرگیریی

پێشــوەختە لە ئێران،[1] بۆم دەرکەوت باوەڕە نەریتی و ئایینزاییەکانی وەکوو ســیغەی مەحرەمێتی یەکێک لە فاکتەرە ســەرەکییەکانی پەرەســەندنی منداڵهاوســەری لە ئێرانە. کەواتە کۆمەڵگەی ئەم دیاردەمان تاوتوێ کرد و ئەنجامەکانیمان لە دوو توێی کتێبێک بە ناوی ماڵێک لە سەر ئاو[2] کۆ کردەوە. سـیغەی مەحرەمێتی یان هاوسـەرگیریی کاتی لە نۆرمە نەریتی و ئایینییەکانی ئێرانە کە لە ڕووی یاسـاییەوە ڕەوایە. بە پێی مادەی 1075 و 1076ی یاسـایی مەدەنیی کۆماری ئیسـلامیی ئێران، مەتعە یان هاوسـەرگیریی کاتی، هاوســەرگیرییەکی بە ماوەی دیاریکراو و بڕە مارەیی دیاریکراوە. بەڵام ئەوەی دەبێ لێک بدرێتەوە ئەوەیە کە یاسـا لە زۆرێک لە پرسـەکانی پەیوەسـت بە هاوسـەرگیریی کاتی وەکوو نەفەقە، میرات و هەڵوەشـانەوەی هاوسـەرگیریی کاتی بێدەنگی نواندووە. هەروەها منداڵان لە چوارچێوەی سـیغەی مەحرەمێتی لێک مارە دەکرێن و لە چوارچێوەی سـیغەی مەحرەمێتیدا هەلومەرجی منداڵهاوسەری ئاسان دەبێتەوە کە گرینگترین دەرهاویشتەکەی وازهێنان لە خوێندن لە لایەن قوتابیان، بەتایبەت قوتابیانی کچە. ئەو لێکۆڵینەوانەشی کە هەتا ئێستا ئەنجام دراون، زیاتر پێداگری کردن لە سەر هاوسـەرگیریی کاتی بووە و هیچیان بە شـێوەی گشـتگیر ئەم دیاردە کۆمەڵایەتییەیان تاوتوێ نەکردووە. کتێبی ماڵێک لە سـەر ئاو بۆ یەکەم جار ئەم دیاردەی لە چوارچێوەی بنەما مێژوویی، ئایینی، یاسـایی و

1. ئەحمەدی، کامیل (1396) زایەڵەی بێدەنگی؛ توێژینەوەیەکی گشـتگیر سـەبارەت بە هاوسەرگیریی پێشوەختەی منداڵان لە ئێران، تاران: شیرازە.

Ahmady, Kameel (2017). An Echo of Silence: A Comprehensive Research Study On Early Child Marriagen (ECM) In Iran, New York: Nova Publishing.

2. ئەحمەدی، کامیل (1396). ماڵێک لە سـەر ئاو: توێژینەومیەکی گشـتگیر لە مەڕ سیغە و سیغەی مەحرەمێتی:

http://kameelahmady.com/fa/temporary-marriage-in-iran

کۆمەڵایەتییەکان لێک داوەتەوە و هاوسەرگیریی کاتی / سیغەی مەحرەمێتی تاوتوێ کردووە. هەروەها بە کەڵکوەرگرتن لە ئاراستەی شێوازناسیی چۆنایەتی بە کەڵکوەرگرتن لە شێوازی زەمینەدۆزی، ئەم دیاردە بە شێوەی گشتگیر لە سەر ئاستی هەر سێ کەڵێنشاری تاران، ئیسفەهان و مەشهەد لە ساڵانی 1395 - 96ی هەتاوی ئەنجام دراوە. ئەنجامەکانی ئەم لێکۆڵینەوە پیشان دەدا کە ڕابواردنخوازی و ئاسانبوونی منداڵهاوسەری دیاردەی تەوەریی هاوسەرگیریی کاتی / سیغەی مەحرەمێتین کە ئەنجامگەلی وەکوو بەدناوی بەتایبەت بۆ ژنان و بیچمگرتنی زەینییەتی نەرێنی لە ناو پیاوان لەمەڕ هاوسەرگیریی هەمیشەییان لێ دەکەوێتەوە.

وێنەی 7. ماڵپەڕی سیغەی ئێرانیان هاوسەرگیریی یەک کاتژمێری بە کارتی نیشتمانی لە ماڵپەڕی صیغە ایرانیان. هەندێ لە خانمان لە ماڵپەڕی "صیغە ایرانیان / همسریابی ازدواج موقت در ایران" ناونووسییان کردووە. ئادەرسی ماڵپەڕی: http://funigma.com

لە توێژینەوەی ماڵێک لە سەر ئاو هەوڵ دراوە لایەنە ئاشکرا و شاراوەکانی هاوسەرگیریی کاتی و سیغەی مەحرەمێتی بە بێ ڕوانگەی لایەنگرلنە و بە شێوەی زانستی لێک بدرێتەوە بۆ ئەوەی گۆشەنیگایەکی ڕوون و ورد لە مەڕ

ئەم دیاردە کۆمەڵایەتییە بخرێتە ڕوو و ڕێکاری یاسایی و ڕاستیبین بخرێتە بەردەم بەرپرسانی جێبەجێکار و یاسادانەر. بەو هیوایەی لە سەر بنەمای ئەم ڕێکارانە، ناوەندی هاوسەرگیریی کاتی لە ئێران لە سۆنگەی یاسایی و کۆمەڵایەتییەوە ڕێک بخرێ، بە جۆرێک کە مافەکانی ژنان و منداڵانی تێدا پێشێل نەکرێ، بنیاتی بنەماڵە و پێگەی هاوسەرگیریی هەمیشەیی بپارێزرێت. کە گرینگترین ڕێکارەکان بریتین لە: یاسادانان بۆ زیادکردنی تەمەنی هاوسەرگیریی کاتی و سیغەی (بڕیاری) مەحرەمێتی بۆ تەمەنی 15 ساڵان، تۆمارکردنی فەرمی و یاسایی سیغەی مەحرەمێتی / هاوسەرگیریی کاتی لە نووسینگەکانی تەڵاق و هاوسەرگیری، بە ناچاریکردن و بێبەرانبەربوونی خوێندن، ڕاوێژی یاسایی و تەندروستی لە سێغەی مەحرەمێتی / هاوسەرگیریی کاتی، مەرجدار و سنووردارکردنی یاسای سیغە / هاوسەرگیریی کاتی، یاسادانان بۆ نەفەقە و مافی هەڵوەشانەوە بە قازانجی ژنان لە هاوسەرگیریی کاتیدا، باشترکردنی بارودۆخی ئابووری، هەلی کار و کارخولقێنی، دەوری زانایانی ئایینی وەک هۆکاری گۆڕینی بیچمی هاوسەرگیریی کاتی لە ئێران. بەستێنسازیی کەلتووری و کۆمەڵایەتی لە ڕێگەی میدیا گشتییەکان و ئێن جی ئۆکان.

1ـ5ـ2. پەیوەندیی ناعاشقانەکان، دەرکەوتنی عەشقی ڕۆمانسی بەر لە هاوسەرگیری

عەشق و پەیوەندیی عاشقانە بەشی دانەبڕاوی ژیان و ژیانی مرۆڤی ئەوڕۆییە. ململانێی ڕەگەزەکان کە لە ئێستادا وەگەڕ خراوە، ئاشکراترین هێمای تامەزرۆیی عەشق لە ناو تاکەکانە. مرۆڤ بە هۆی بوونی عەشق لە دەروونی خۆیدا هەندێجار هاوسەرگیری دەکا و هەندێ جاریش تەڵاق وەردەگرێت. عەشق تاکە پێگەیەکە کە مرۆڤ دەتوانێ تێیدا بەستێنی خۆی بە باشی بناسێ

و پەیوەندیی لەگەڵ دیکەی مرۆڤەکان ساز بکات. لە هەمان‌کاتدا عەشق خەمهێنەر و سووکنایی‌بەخشە؛ وزەیەکی بەهێزە کە بنەمای تایبەت بە خۆی هەیە و پەیامەکانی خۆی لە چاوەڕوانی، دڵەخورپە و سەرچەشنە ڕەفتارییەکانی خەڵکدا دەنوێنێت (گیدنز، 1389: 262 - 260).

عەشقی سۆزداریی مرۆڤ بیچمی جۆراوجۆری هەیە. یەکەم قۆناغ خواستە سێکسییەکان و هێزی ژیان پیشان دەدا و دوایین قۆناغ تەواوترین قۆناغی عەشق یان عەشقی باڵایە کە هەندێ‌جار عەشقی ئەفلاتوونیشی پێ دەڵێن (برادشاو، 1381: 198). عەشقی باڵا لە پەیوەندیی جەستەیی ئەولاتر دەچێ و وەها ئایدیاخوازانەیە کە دەبێتە ئوستوورە. زۆر کەس هەن کە بە هۆی نەبوونی ئەزموون و پەروەردەی تەواوەوە، لەگەڵ ئەوەی هەست بە بچووکترین گیرایی سێکسیی تێکەڵ بە وروژانی سۆزداری دەکەن، پێیان وایە بە عەشقی باڵا گەیشتوون (لِپ، 1377: 138). هەندێ‌جار هەندێ ڕوانگەی لەمەڕ عەشق دەبێتە هۆی ئەوەی کە پەیوەندییە سۆزدارییەکانی عەشق، گەنجان بەرەو عەشقی نەخۆش‌ئاسایانە بچێ، عەشقی ڕێگرانە و خۆخوازانە کە خەمۆکی، خۆئازاری، گیرۆدەبوون بە مادەی هۆشبەر، داوێنپیسی و گۆڕینی پەیوەندییەکان و تەنانەت هەندێ‌جار هەڵسوکەوتی ئازاردەرانە و ئازارخوازانە لە چوارچێوەی ڕووداوی توندوتیژیانە و دژەمرۆییانەی وەکوو تیزاب‌ڕشتن و دۆستکوژی لێ دەکەوێتەوە.

هەروەها جیاوازیی ڕوانگەی ژنان و پیاوان سەبارەت بە عەشق دەتوانێ کاریگەری لە سەر ناوەندی بنەماڵە دابنێت. گۆڕانی ڕوانگەی زەینی لە چاو نەوەی ڕابردوو، جیهانی‌بوون و چوونە ناو بەستێنی پەیوەندییەک کە لە ڕووی شوێنەوە سنووردار نییە، دڵەڕاوکێ و ترس لە تەنیایی تاکەکان بەرەو کەلتووری پڕهەرای عەشق لە کۆمەڵگەکانی دیکە، بەتایبەت بیچمی ڕۆژاوایی ڕادەکێشێت. لە ئەنجامدا تاکەکان تووشی سەرلێشێوایی شوێنی و زەمەنی

دەبنەوە. ئەگەر تاکەکان تێگەیشــتنێکی دروســتیان لە چەشــنی پەیوەندیی و شێوازەکانی ئەم دیاردە هەبێ، ڕەنگە قوربانیانی ڕووداوە سۆزدارییەکان ڕۆژ لە دوای ڕۆژ کەم ببێتەوە. گیدنێز "پەیوەندیی عاشـقانەی ناوازە" بە پاک و بێگەرد دەناســێنێ، پـەیوەنـدیی نـاوازە بـەســتراوەتـەوە بـە متمـانـەی دوولا یـەنـە و ســەربەخۆیی لایەنەکان و توانای پەیوەندیسـازکردن لەگەڵ یەکتر وەک دوو کەســی گەورەســاڵی ســەربەســت، و لە ڕووی ســۆزداری و کردەییەوە شــیاو (گیدنز، 1378: 140)، ئەو پەیوەندییانەی کە تێیدا تاکەکان لەبەر خۆیان دێنە ناویەوە، ڕەزامەندیی تەواو وەدەست بێنن و بیانهەوێ ئەو پەیوەندییانە بپارێزن. پـەیوەنـدیی نـاوازە[1] لـە ڕوانگـەی گیـدنێزەوە پـەیوەنـدییـەکـە بێبـەری کـە لـە دەســتێوەردانی کەلتوور، نەریت، ئایینزا و بنەماڵە و بە هۆیەوە ئەو کەســانەی کـە بۆ خودی پـەیوەنـدییـەکـە دێنـە نـاو پـەیوەنـدییـەوە، لـە حـاڵـەتێکـدا لـەم پەیوەندییەی خۆیان بە ئاسـوودە دەبن کە نەریت و ئایینزا ڕۆڵیان کەم ببێتەوە و تاکخوازی پەرەی سەندبێت.

بە ئـاوڕدانـەوە لـەوەی کـە ژنـان و پیـاوان لـە بـارودۆخ و پێکهـاتـەی ئێران دەسەڵا تی کۆمەڵا یەتی و سەرمایەگەلی تاکایەتیی یەکسانیان نییە و دەسەڵات و هۆکـارێتی دوولا یـەنـەی نێوان ژنـان و پیـاوان دراوە بـە پیـاو، ژنـان لـەم کۆمەڵگایەدا بە هاوسەرگیری پێناسە دەکرێن و تەنانەت بە هەڵکشانی ئاستی خوێنـدەواری و وەدەســتهێنـانی هـەلی کـار، لـەو ڕووەوەی کـە بـایـەخی کۆمـەڵا یەتیی ژنان لـە چوارچێوەی پەیومندیی یاســـایی لـەگەڵ پیاوان بیچم دەگرێ، هێشــتا بە مانای ڕاســتەقینەی وشــە بە ســەربەخۆ لە قەڵەم نادرێن. هەروەها فەرهەنگ و کەلتوور، نەریت، ئایینزا و بنەماڵە دەورێکی بنەڕەتییان لە سەر ژیانی تاکەکان هەیە. هەر بۆیە ناتوانین سەبارەت بە کۆمەڵگای ئێران باس لـە پەیوەنـدیی نـاوازەی گیـدنێز بکـەین. لـە ڕاســتیدا، جیـا لـە نـەبوونی

1. Pure relationship

متمانەی دوولایەنە و نەبوونی سەربەخۆیی لایەنەکان و نایەکسانیی چینایەتی، سیاسی و ڕەگەزیی تاکەکان لە کۆمەڵگا بە پێی دیکەی بەستێنە ژینگەییەکان، گەنجان بە نائاسوودەیی و پڕ لە نیگەرانی و بە شێوەی پەنامەکی لەگەڵ یەکتر پەیوەندیی سێکسی ساز دەکەن.

پرۆسەی مۆدێڕنیتەی ئێرانی و وەرچەرخانێک کە بەرهەمی ئەم پرۆسەیە سەرچەشنی پەیوەندیی سێکسی لەم ساڵانەی ڕابردوودا بە شێوەی بەرچاو گۆڕیوە و ئینجا پەرەی پێداوە و پانتاییەکی بەربڵاوی لە هەمەچەشنی و بەدیلەکان کە هەتا بەر لە ئێستا تابۆ بوو، وەبەر سەرچەشنە باوەکان خستووە. سەرەچشنەکانی پێشوو کێشەی زۆریان هەبوو کە هۆگریی هاوسەرەکانی سارد دەکردەوە. پەیوەندیی وشکی بێبەری لە هەر چەشنە هەستێک کە لە نێوان لایەنەکان بەردەوام دەبوو، هاوسەرەکانی تووشی نارەزایەتیی دەروونی دەکرد. پەیوەندیی سێکسیی پەتی بە تەواوەتی تێری ناکات. ئەم پەیوەندییە سێکسییانە ڕەنگە جەستەی سووژەی تێر بکردایە؛ بەڵام ڕۆحی هەر وا تامەزرۆ دەهێشتەوە. لە لایەکی دیکەشەوە لەم پەیوەندییانەدا، پەیوەندیی سێکسی تێکەڵ بە سووکایەتی و هیچاندنی ژن هەتا ئاستی شتێکی شیاوی کڕین بوو و هەر ئەم بابەتە ژنانی چالاکی ئەم پەیوەندییانەی کرد بوو بە کەسانێکی خەسارەتهەڵگر، سارد و بێهەست و بە متمانە بە خۆیی کەمەوە. بەڵام لە ئاراستەی نوێدا ژن لە ئاستی کاڵایەکی سێکسیی پەتی بۆ دۆست بەرز بوویەوە و پیاویش نە تەنیا جەستەی بەڵکوو بیر لە ڕۆحی خۆشی دەکاتەوە و هەڵوەدای ڕێگەچارەیەک بۆ تێرکردنیەتی. لە ئاراستەی پەیوەندیی ناعاشقانە، بوونی توخمی "پارە" لە بەرانبەر فرۆشتنی لەش مەرجی سەرەکیی بیچمگرتنی پەیوەندیی سێکسی بوو؛ بەڵام لە ئاراستەی پەیوەندیی عاشقانە بوونی توخمی "عەشق" مەرجی سەرەکی بۆ سازدان و بەردەوامیی پەیوەندیی سێکسییە. مرۆڤ لە سەرەتاوە ڕاپەڕێنەرێکی مەعریفەیی نییە، بەڵکوو

ڕاپەڕێنەرێکی سروشتییە؛ ئەو هەڵوەدای تێگەیشتن نییە، بەڵکوو هەڵوەدای چێژە و چی چێژێک لە دڵداریکردن سەرتر؟ سەرترین چێژێک کە بە گیان و دڵەوە بۆی تیدەکۆشێ و لەم نێوەندەدا سۆز و سێکس لە سەر بەستێنی عەشق وەها ئاوێتەی یەک دەبن کە هەوڵ لە پێناوی دیاریکردنی پشکی هەر کامیان و لێک جیاکردنەوەیان دژوار دەبێت. لە گوتاری پەیوەندییە عاشقانەکاندا، بیچمگرتنی پەیوەندیی سێکسی تێهەڵکێشی بیچمگرتنی چەمکی "عەشقی ڕۆمانسی" دەبێت. عەشقی ڕۆمانسی تێکەڵێک لە هۆگریی سێکسی و سۆزداری بۆ کەسێکی تایبەتە.

پەیوەندیی سێکسیی عاشقانەی بەر لە هاوسەرگیری زۆر گرێدراو بە دەرفەتەکانی پەیومندیی سێکسی و دەستڕاگەیشتنی نێوان کچ و کوڕە، دەرفەتگەلێک کە تەکنەلۆژیا نوێکانی پەیوەندی و گۆڕانی پێکهاتەی کۆمەڵایەتیی ئێران لەم ساڵانەی دواییدا زۆر بە باشی ڕەخساندوویەتی. بەشداریی بەرچاوی ژنان لە بەستێنە کۆمەڵایەتییەکان (ژینگەی زانکۆ و شوێنی کار) بواری پەیوەندیی بیناری و سازکردنی پەیوەندیی سۆزداری بۆ کەسانی جیاواز، گونجاو کردووە. لە ڕابردوودا بە هۆی نەبوونی بواری پەیوەندیی تایبەتی و شاراوە (مۆبایل) و هەروەها بە هۆی بەشداریی کاڵی کچان لە بەستێنە جۆراوجۆرە کۆمەڵایەتییەکان، بواری پەیومندیی لەگەڵ ڕەگەزی بەرانبەر و درێژەپێدانی هەر وا ئاسان نەبووە، بەڵام لە ئێستادا هەموو ئەم سنووردارێتییانە تا ڕادەیەکی زۆر کەم بۆتەوە و هەر ئەمە هەلی بۆ بیچمگرتنی سەرچەشنی نوێی پەیوەندیی سێکسی لە کۆمەڵگادا ڕەخساندووە. پەیوەندیی عاشقانە خۆی بە سەر پەیوەندیی دۆستایەتی (دۆستەکچی / دۆستەکوڕی) و پەیوەندیی هاوماڵی دابەش دەبێت.

ئـ) پەیوەندیی دۆستایەتی (دۆستەکچی / دۆستەکوڕی)

بە باوەڕی هەندێ لە خاوەنتیۆرییەکانی دەروونناسیی گەشە، بیچمگرتنی

پەیوەندییە نزیک و عاشقانەکان بۆ مێرمنداڵان، ڕاهێنانی گەشەی کۆمەڵایەتیی گرینگە. بە تێپەڕینی منداڵان بۆ تافی مێرمنداڵی، ماوەی تێپەڕاندنی کات لەگەڵ هاوتەمەنانی ڕەگەزی بەرانبەریان زیاد دەبێت. لە ناوەڕاستی تافی مێرمنداڵی هەتا کۆتایی ئەم هەرەتە، ئەم پەیوەندیی دیترخوازانەیە بە شێوەی هۆگریی عاشقانەی لێ دێ و پەیوەندیی عاشقانە بیچم دەگرێت. کەواتە ڕێژەی ئەو مێرمنداڵانەشی کە دۆستیان هەیە لەم کاتەدا زۆر دەبێت. پەیوەندیی دۆستایەتی چەمکێکی ڕێژەییە؛ کەواتە پێناسەکەشی دەبێ لە بەستێنی فەرهەنگدا ئەنجام بدرێت (هندریک و هاوکاران، 1999).

کاکڵی سەرەکیی ئەم ئاراستە پەیوەندیی دۆستایەتی و هۆگریی سێکسیی تاک بۆ هاوبەشەکەیەتی. لەم چەشنە پەیوەندییانەدا تاکەکان باوەڕێکی ئەوتۆیان بە لایەنە ئایینی و ئاستەنگەکانی بەردەم سازکردنی پەیوەندییە سێکسییەکانیان نییە. لە هەمان کاتدا پەیوەندیی سێکسی لە ناو کەسانی هاوتەمەندا ڕوو دەدات. کەسەکان هاوبەش و دۆستێکیان دەوێ کە هەم لە ڕووی تەمەن و هەم ڕۆحیاتەوە هاوشێوەی خۆیان بێت. لەم پۆلە مژارلنەدا، خواستە سۆزدارییەکان هاوئاست لەگەڵ خواستە سێکسییەکان، گرینگییەکی زۆریان هەیە. خاڵی هاوبەشی ئەم مژارانە، بەدواداچوونی "عەشقی ڕۆمانسیی بەر لە هاوسەرگیرییە".

لەم پۆلەدا، پەیوەندیی سێکسیی پاش ئاشنابوونی دوور و درێژ بیچم دەگرێت. لەم بەشەدا ئێمە ڕووبەڕووی سەرچەشنێکی ناتەواوی هاوماڵی لە ڕۆژاوا دەبینەوە، بەو جیاوازییەی کە لە وڵاتانی ڕۆژاواییدا ئەو دوو کەسەی کە پەیوەندیی هاوماڵی ساز دەکەن پێکەوە دەچنە ماڵێک و ئابووریی هاوبەشیان هەیە. بەڵام لە وڵاتی ئێرلندا بە هۆی سنووردارییی زۆرەوە، بە شێوەی جیا دەژین و لە هەندێ لە کاتەکاندا سێکس دەکەن. بە هۆی بوونی توخمی

عەشق و هۆگرییە سۆزدارییەکان ژوانی دەرەوەڕۆیشتن، وەکوو چوونە پارک و سینەما، لەم سەرچەشنەدا بەدی دەکرێ، جۆرێک لەو پەیوەندییانەی کە لە چەشنەکانی پێشوودا هیچ مانایەکی نەبوو. بە پێچەوانەی سەرچەشنی پەیوەندییە ناعاشقانەکان، ئامانج لە سازدانی پەیوەندیی لەم چەشنە مژارانەدا، وەدەستهێنانی چێژ بۆ پیاو و داهات بۆ ژن نییە. لەم چەشنە پەیوەندییانەدا، پرۆسەی ئابووری بە قازانجی هیچ کام لە لایەنەکان نییە و تەنیا لەوانەیە وێنای مادی لە پەیوەندیی عاشقانە لە چوارچێوەی پارە سەرفکردن بۆ گەڕان، دیاریوەرگرتن و ...دا خۆی بنوێنێت. بە بەراورد لەگەڵ گوتاری پەیوەندیی ناعاشقانە، فرەچەشنخوازی لەم چەشنە کەسانەدا کەمترە؛ ئەوان لە یەک کاتدا تەنیا لەگەڵ کەسێک پەیوەندییان هەیە کە ئەم پەیوەندییە هەر دوو لایەنی سێکسی و سۆزداری دەگرێتەوە و پاش هەڵوەشانەوەی ئەو پەیوەندییە شوێنی کەسێکی دیکە دەگرن بۆ ئەوەی بتوانن لەگەڵ کەسێکی دیکە گەڵاڵەیەکی نوێ دابڕێژن و درێژە بە ئاراستەی پێشوویان بدەن.

وێنەی 6، بە گوێرەی ناوەندی توێژینەوەکانی مەجلیسی شۆڕای ئیسلامیی ئێران، پەیوەندیی دۆستایەتییانەی تێکەڵ بە پەیوەندیی سێکسیی کچ و کوڕ ئامارێکی زۆری لە خۆ

گرتووە و لەم ساڵانەی دواییدا ڕەوتەکەی ڕوو لە هەڵکشان بووە. بڕوانە ماڵپەڕی:
https://tavaana.org/fa

ب) پەیوەندیی هاوماڵی، سەرهەڵدانی سەڵتە هاوسەردارەکان

پەیوەندیی عاشقانە لە سەرچەشنە پێشکەوتووەکاندا، خۆی دەبێتە هۆی پەیوەندیی هاوماڵی. ئەم سەرچەشنە نوێیە هەموو تایبەتمەندییەکانی چەشنی پێشووی هەیە بەو جیاوازییەی کە ئەم کەسانە ژیانی پێکەوە لە ناو ماڵێکدا بە ئەزموون دەکەن و ژیانی ئابووریی هاوبەشیان هەیە. پەیوەندییە هاوماڵییەکان ڕکابەرێکی نوێ بۆ ناوەندی هاوسەرگیریە و خۆی وەک هاوسەرگیریی نافەرمی پیشان دەداتەوە، سەرچەشنێکی پەیوەندی کە زۆرێک لە پابەندی و مەرجەکانی هاوسەرگیری هەیە؛ بەڵام خۆی لە یاسا، نەریت و ئاستەنگەکانیان دەدزێتەوە. لە هاوماڵیدا، دوو هاوبەشەکە کەسانێکی خاوەن پیشە و دەرچووی زانکۆن و بیر و باوەڕی ڕۆشنبیرانەیان هەیانە کە بە بیانووی بەئەزموونکردنی ژیانی سەڵتی و سەربەخۆ، لە ماڵی باوکیان هاتوونەتە دەرەوە و بە بێ ئەوەی دایک و باوک لەم بەسەرهاتە ئاگادار بن، پێکەوە ژیانی هاوبەش دەست پێ دەکەن. هەستی سەربەخۆیی و ڕزگاربوون لە کۆت و بەندی نەریتەکانی کۆمەڵگا لە گرینگترین هۆکارەکانی بیچمگرتنی ئەم پەیوەندییانە لە لایەن مژارەکانە کە لە زۆربەی حاڵەتەکاندا بە بیانووی هەستیاربوونی ئەم پەیوەندییانە کۆتاییان پێ دێت.

1-5-3. پەیوەندیی دژەعاشقانە، دەرکەوتنی سەرچەشنەکانی فریودان

لە ناو دڵی پەیوەندییە مۆدێرنەکاندا، پەرەسەندنی سەرچەشنی فرەڕەنگ بەرز بۆتەوە. سەرچەشنەکانی پێشوو لە ڕوانگەی نەوەی نوێوە هەر کامیان هەڵگری کێشەی زۆر بوون کە وردە وردە مژارە ئەزموونتدارەکان فێر بوون کە تێچووی ئەم پەیوەندییانە زیاتر لە قازانجەکانیەتی. لە پەیوەندیی ناعاشقانەدا،

پیاوان سێکسیان لەگەڵ ئەو ژنانە دەکرد کە لە بەرانبەر تێرکردنی جەستەی پیاو، پارەیان وەردەگرت، تێرکردنێکی ناتەواو کە تێچووی مادی هەبوو. لە لایەکی دیکەوە ژنیش لەم پەیوەندییەدا هەتا ئاستی کاڵایەکی هیچپێنراو دادەبەزێنرا. بەڵام لە پەیوەندیی عاشقانە ئاڵوگۆڕی پارە بۆ ئاڵوگۆڕی سۆزداری بەرز دەبۆوە. بەم حاڵەوە، پەیومندیی عاشقانەش کێشەی تایبەتی خۆی هەبوو. ئەم پەیومندییە هەلی بێناوی لە هەر دوو لا زەوت دەکرد و ناوی ئەم پەیوەندییەیان لێ دەنرا کە دەرهاویشتەی کۆمەڵایەتیی هەمەجۆری هەبوو.

لە لایەکی دیکەشەوە هەستی پابەندیی سۆزداری و سێکسی، ڕێگری لەوە دەکرد کە مژاری ئەزموونی نوێی عاشقانە وەدەست بێنێ و هەموو ئەم پرسانە لە پاڵ ئەگەری دابڕان و خەسارەتە زۆرەکانی عەشقی ڕۆمانسیی بەر لە هاوسەرگیری، دەبووە هۆی ئەوەی تێچووەکانی ئەم چەشنە پەیوەندییانە بەرز ببێتەوە. تیۆرییەکی دیکە پێویست بوو کە لە ڕوانگەی مژارەوە، ئەم خەسارەتانە لە ناو ببا و پەیوەندیی دژەعاشقانە وڵامێک بۆ ئەم خواستانە بووە. ئامانج لە پەیومندیی دژەعاشقانە فرەچەشنیی زیاتر، پابەندیی کەمتر و گەیشتن بە بەرژەوەندیی تایبەت لەو پەیوەندییە سێکسییانەیە کە تا ڕادەیەک لە عاشقانە دەچن، بەڵام لە ڕاستیدا ئەم پەیوەندییە دژەعاشقانەیە بە ڕەواڵەت عاشقانە و تێکەڵ بە درۆیە. تایبەتمەندیی پەیوەندیی دژەعاشقانە فرەهاوسەریی شاراوەیە. لەم پەیوەندییانەشدا توخمی پارە نە بە شێوەی ڕاستەوخۆ بەڵکوو بە شێوەی دیاری و ئاڵوگۆڕی ئەم دیارییانە لە پەیوەندییەکانی سووژەدا بەدی دەکرێت. تایبەتمەندیی ئاشکرای زۆربەی ئەم مژارانە پەیومندیی کۆمەڵایەتیی زۆر لەگەڵ ڕەگەزی بەرانبەرە. لە پەیومندیی دژەعاشقانە، عەشق ئامرازێک بۆ سێکسە، ئامرازێک بۆ فرەچەشنیی زیاتر لەو پەیوەندییە سکێسییانەیە کە بۆن و بەرامەی سۆزدارییان لێ دێ: سۆزدارییەک کە لە هەڵخەڵەتاندن دەچێت. لەم چەشنەدا، عەشق بۆ تاکەکان سەرچاوەی

ئیلهامی وزمیەکی دەروونی بۆ پاڵفتنی خواســتەکان نییە، بەڵکوو ئەمە خۆی بیانوویەکە بۆ تێرکردنی خواســتە ســێکســییەکان. مانەوەی ئەم پەیوەندییە بە ڕەواڵەت عاشـقانەیە گرێدراو بەو درۆیانەیە کە لایەنەکان بە سـەرکەوتوویی‌یەوە بۆ یەکتری دەکەن. ئامانجی پیاوان لە پەیوەندیی دژەعاشـــقانە لە قۆناغی یەکەمدا، گەیشـــتن بە فرەچەشـــنیی ســـێکســـییە. لە ئەگەری تێرنەبوون یان تەنانەت هەندێجار بە شـێوازی هاوتەریب، ئامانجی دیکەش دەخەنە ناو بەرنامەکانیان. بەڵام ژنان هەوڵدەدای ئامانجە داراییەکانن و پەیوەندییەکان بە قازانجی خۆیان بەرەو پرسە ئابوورییەکان دەبەن.

ئەورۆکە پەیوەندیی دژەعاشـــقانە عەشـــقی کردووە بە بابەتێکی بازرگانی، عەشـقێک کە دەتوانین بەردەوام بۆ کەسـانێکی بێژوماری بخەینە ڕوو و داوای خزمەتگوزاریمان هەبێت. خاڵی گرینگ ئەوەیە کە جیاوازیی پەیوەندیی عاشقانە و دژەعاشقانە تەنیا لە "زەینی سووژە"ـیە. هەڵسوکەوتی ئەم دوو جۆرە عەشـــقە لێکچوونێکی زۆریان پێکەوە هەیە و هەر ئەمەش وای کردووە کە کەسانی بێئەزموون زۆر بە ئاسانی لە خشتە ببرێن و بە نرخێکی زۆر هەرزان عەشـقەکەیان بفرۆشـــن و ڕقێکی زۆریان بۆ ڕەگەزی بەرانبەر و هەرچەشـــنە پەیوەندیی عاشـــقانە هەبێ و خۆیان لە قۆناغی دواتر بۆ تۆڵەکردنەوە لە کۆمەڵگا بەرەو پەیوەندیی دژەعاشقانە ڕاکێش بکرێن.

1-5-4. پەیوەندیی پشتەبستوو بە عەشقی مەلەوەر

ئەم چەشـنە هاوسـەرگیرییە لە دوایین‌ترین سـەرچەشـنەکانی پەیوەندی لە ژێر جلی کۆمەڵگای شـــارییە. لە ڕوانگەی مژارەکانی پۆلی نوێوە عەشـــقی ڕۆمانسـیی بەر لە هاوسـەرگیری لاوازییەکی سـەرەکی هەیە و ئەویش ئەوەی کە هەر ســـات ئەگەری ئەوە هەیە هەر کام لە لایەنەکان واز لەم پەیوەندییە بێنن. هەر لەبەر ئەوە "نائاسایشیی سۆزداری" لەم پەیوەندییەدا زۆرە، جۆرێک

ناسـەقامگیری کە خۆی هۆکاری کۆمەڵایەتی و ئابووریی فرەچەشـنی هەیە. هەر بۆیە وردە وردە کەسـانێکی زۆر لە ڕێگەی ئەزموونەوە بۆیان دەرکەوتووە کە بۆ پەیوەندییەک کە ڕێی تێدەچێ لەق بێ، وزەیەکی سـۆزداریی ئەوتۆ تەرخان نەکەن بۆ ئەوەی لە کاتی دابڕان زیانێکی ئەوتۆیان پێ نەگات. لە لایەکی دیکەشـەوە پابەندییە دوو لایەنەکان لە حاڵەتی پێشـوودا، وەک فاکتەرێکی سنووردارکەرەوە بۆ مژارەکانی نوێ سەیر دەکرێت. ئەم فاکتەرە لە پاڵ فاکتەرەکانی دیکە هەلی بیچمگرتنی عەشـقی مەلەوەری لە کۆمەڵگادا ڕەخساندووە. عەشقی مەلەوەر بەرهەمی سەردەمی مۆدێرنیتەی ئەم دواییەیە و ئاراستە پاش‌مۆدێرنەکانی ڕۆژاوایە. لەم سەرچەشنە نوێیەدا، چەمکی عەشق پێناسـە کراوەتەوە و لە چوارچێوەی ڕێژەییەکی تونددایە. ئەم سـەرچەشـنە نوێیەی پەیوەندییە پابەندیی بەزاکون و ڕەهاخوازانەی عەشـقی ڕۆمانسـی پێشێل دەکا و نکۆڵی لە پێویستیی پەیوەندیی دۆستانە و دەروەستانە دەکات (1992: 136،Giddenns).

عەشـقی مەلەوەر دەڕوانێتە ئەم بابەتەی کە تاک لە بری ئەوەی پەیجۆری خۆشـکردنەوە و بەدیلکردنی بەرژەوەندیی دیترخوازانە لە سـەرووی بەرژەوەندیی تاکایەتی بێت، هەوڵدەدات پەیوەندییەکی کورتخایەنە کە لە کورتترین کاتی لواودا خواستە سێکسی و جەستەییەکانی تێر بکا؛ بەڵام ئەو لە عەشـقە ئەگەری و باشترەکانی داهاتوودا بێبەش نەکات. دەتوانین تەنیایی دووقات، خەمۆکی، نیگەرانی و تێرنەبوون لە پەیوەندیی سـۆزداری وەک مەلەوەریی عەشق لە ناو کەسانی جیاواز وەک ئۆبژەی عەشق لە قەڵەم بدەین.

نابێ ئەم خاڵە لەبەر چاو نەگرین کە عەشقی مەلەوەر لە ڕاستیدا عەشـق نییە، بەڵکوو خۆشویستنە. لە سەرچەشنی نوێدا، عەشق لاواز و کاڵ دەبێتەوە بەڵام لە چوارچێوەکانی دیکەدا درێژە بە ژیانی دەدات. بە واتایەکی دیکە، لەو پەیوەندییانەی کە لە سـەر بنەمای مەلەوەریی عەشـقە جۆرێک

ئاڵوگۆڕخوازی بەدی دەکرێ کە تێیدا لایەنەکان هەتا ئەو کاتەی پەیوەندی وەک پێگەیەک بۆ گۆڕینەوەی گرێبەستەکانیان بزانن درێژەی پێ دەدەن و هەر شتێک ئەم پرەنسیپە رەت بکاتەوە ئەوە رێگریشی لە درێژەدان بەم پەیوەندییە کردووە. مرۆڤی خاوەنی بیری پاش‌مۆدێرن عاشق نییە بەڵکوو خۆشەویستی دەکا و لایەنگری دۆستایەتییە، بەڵام نەک دۆستایەتیی توند و گەرم. بەشێک لە بوونی دەدا و نە هەمووی. ئەو تێدەکۆشێ رێژمیەکی زیاتری بە ئاستی کەمتر خۆش بوێ؛ چونکە ئەمەی پێ جۆرێک بیمەیە؛ بیمەیەک لە هەمبەر پەتاکانی عەشقی رۆمانسیی بەر لە هاوسەرگیری لە سەردەمی هاوچەرخدا.

1ــــ6. دەرکەوتنی بیچمی نوێی بنەماڵە بە جەختکردنە سەر هاوسەرگیریی سپی

مێژووی بیچمگرتنی ناوەندی بنەماڵە و گۆڕانە پێکهاتەییەکانی لە ماوەی ساڵانێکی دوور و درێژ لە بیچمی بەربڵاوەوە بۆ بیچمی ئێستایی و ناوەکی، بەسەرهاتێکە کە زۆر بیستراو و خوێندراوەتەوە، بەڵام ئەم بنەماڵە ناوەکی و بچووکەی ئەورۆ لە بەر دەم شاڵاوی جۆراوجۆردایە، لە جۆرەکانی تەڵاقەوە بگرە هەتا دەگاتە بیچمە هەمەجۆرەکانی هاوژینی.

وێنەی 7. ساڵانی دەیەی 60 و 70 زایینی دەستپێکی گریمانە سێکسییەکانی وەکوو هاوڕەگەزخوازی و هاوماڵی بوو. بڕوانە ماڵپەڕی: https://edition.cnn.com

لە ماوەی چەند دەیەی ڕابردوودا، ناوەندی بنەماڵە لە سەر ئاستی جیهاندا گۆڕانێکی بەربڵاوی بە خۆوە بینیوە. ئەو وەرچەرخان و گۆڕینانەی کە ڕەگەکەیان دەچێتەوە سەر شۆڕشی سێکسیی کۆتایی دەیەکانی 1960 لە وڵاتانی ئەورووپایی و ئەمریکایی (Carr، 2011). شۆڕشێک کە تا دەهات گۆڕانی گوتاری سێکسی و گۆڕانی بنەڕەتی لە ڕوانگە، ئەخلاق و هەڵسوکەوتی سێکسی لە زۆربەی وڵاتانی ڕۆژاوایی لێ دەکەوتەوە (LaDuke، 2006: 17). یەکێک لە گرینگترین ئەنجامەکانی شۆڕشی سێکسی لە ڕۆژاوا، پەرەسەندنی پەیوەندیی سێکسیی بەر لە هاوسەرگیری[1] لەم وڵاتانەدا بووە (Stankeviciene and Legkauskas, 2009; Regnerus and Uecker,2011) ئەو پەیوەندییانەی کە بەرە بەرە ناوچەکانی دیکەی جیهانیشی گرتەوە.

ئەم شۆڕشە بە ئوستوورەسڕینەوە لە پەیوەندیی سێکسی، ئەوەی کرد بە بابەتێکی ئاسایی کە زۆر بە ئاسانی لە قۆناغی بەر لە هاوسەرگیری شیاوی وەدەستهێنانە. لەم قۆناغەدا، تێرکردنی خواستە سێکسییەکان لە پشتبەستن بە هاوسەرگیری جیا بۆوە؛ بەڵام پەرەسەندنی پەیوەندییە سێکسییەکانی بەر لە هاوسەرگیری زەمینەی بۆ گۆڕانە دیاریکەرەوەکانی دواتر خۆش کرد و لەم نێوەندەدا نە تەنیا وردە وردە تەمەنی هاوسەرگیری بەرز کردەوە، بەڵکوو زەمینەی کۆمەڵایەتیی پێویستی بۆ سەرهەڵدانی سەرچەشنگەلی وەکوو هاوماڵی دابین کرد. گۆڕانکارییە کۆمەڵایەتییەکان لەم قۆناغەدا لایەنی ڕادیکاڵتریان بە خۆوە گرت. لە سەرەتاکانی شۆڕشی سێکسی، سەرەڕای ئەوەی تەمەنی هاوسەرگیری لە ئەورووپا و ئەمریکا تا دەهات زیاتر دەبوو، زۆر کەس بەردەوام هاوسەرگیریيان دەکرد؛ بەڵام بە کەمێک دواکەوتنەوە. بەڵام ئەمە کۆتایی هەموو شتێک نەبوو و شۆڕشی سێکسی بە پەرەسەندنی

---

1. premarital sex

سەرچەشنە هاوماڵییەکان، ئەم جارەیان زەبرێکی زۆر توندی نە تەنیا لە ئوستوورەی پەیوەندییە سێکسییەکان وەشاند بەڵکوو زەبری لە خودی هاوسەرگیریش دا. سەرهەڵدانی سەرچەشنگەلێک لە پەیوەندی لەگەڵ ڕەگەزی بەرانبەر کە نە تەنیا پەرەی بە پەیوەندییە سێکسییەکانی بەر لە هاوسەرگیری هەتا ئاستی سۆزداری دا، بەڵکوو بۆ سەر ئاستی ژیانی هاوبەشی بێ‌هاوسەرگیریی نێوانیان بەرزی کردەوە و بوو بە سەرچەشنێک لە پەیوەندی کە ڕۆژ لەگەڵ ڕۆژ لایەنگریان زیاتر دەبێت (Bumpass and Lu ,2000).

لەم نێوەندەدا، جیا لە پرسە ئابوورییەکان، گۆڕانکارییە نۆرم و بەهاییەکانیش لە بیچمگرتنی ئەم پەیوەندییانەدا دەوریان بینیوە. یەکێک لە هۆکارەکانی پەرەسەندنی هاوماڵی، لاوازکردنی بنەما فەلسەفییەکانی هاوسەرگیری لە وڵاتانی ڕۆژاوایی بوو. ئەوڕۆکە بە بۆچوونی گەنجانی ئەم وڵاتانە، دوو چەمکی پابەندێتی بە ژیان لەگەڵ یەکتر و پابەندێتی بە هاوسەرگیری لەگەڵ یەکتر لێک جیاوازن. لە حاڵێکدا لە دەیەی 1960، لە هەموو وڵاتاندا هاوماڵی شتێکی دەگمەن و کەم بوو، بەڵام ئێستا لە سەرتاسەری ئەورووپا و ئەمریکا، بەتایبەت لە ناو گەنجانی نەوەی نوێتر بە شێوەی بەرچاو خەریکە قبووڵ دەکرێ و ڕووی لە زیادبوونە (Mills, 2000; Thornton et al., 2007). بۆ وێنە لە ئەمریکا لە دمیەی 1970 نزیک بە 400 هەزار هاوسەرگیری لە چوارچێوەی سەرچەشنی هاوماڵی ژیانیان بە سەر دەبرد؛ بەڵام ئەمە لە دەیەی 1980 گەیشتە یەک ملیۆن و 500 هەزار هاوسەر (Spanier، 1985). و لە کۆتاییەکانی دەیەی 1990 سنووری 4 ملیۆن کەسی تێپەڕاند (Seltzer، 2000). ئەوە لە حاڵێکدایە کە بە پێی ئامارەکانی ساڵی 2010، پتر لە 7 ملیۆن هاوسەر لە ئەمریکا لە چوارچێوەی هاوماڵی پێکەوە دەژین. هەروەها لێکۆڵینەوەکان پیشان دەدا کە پتر لە نیوەی

ئەو ژنانەی کە لە ئەمریکا هاوسەرگیرییان کردووە، پێشتر پەیوەندیی هاوماڵییان لەگەڵ هاوسەری ئێستایان بە ئەزموون کردبوو (Goodwin et al، 2010). ئەم گۆڕانکارییانە ئەوە دەردەخەن کە لە چەند دەیەی ڕابردوودا ڕووداوێکی گرینگ لەم کۆمەڵگایانەدا ڕووی داوە. وەرچەرخانە ئابوورییەکان و ئەو گۆڕانکارییە کۆمەڵایەتییانەی کە بە دوایدا هات زۆرێک لە هاوکێشەکانی تێک داوە. لەگەڵ پەرەسەندنی پەیوەندیی سێکسی بەر لە هاوسەرگیری لە وڵاتە جیاوازەکانی جیهان تا دەهات تەمەنی هاوسەرگیری لەم وڵاتانەدا هەڵکشانی بە خۆوە دەبینی، هەروەها لەگەڵ پەرەسەندنی هاوماڵی ڕێژەی هاوسەرگیرییەکانیش بە شێوەی بەرچاو دابەزی؛ چونکە هاوماڵی ببوو بە ڕکابەری ڕژدی هاوسەرگیری (Pla andBeaumel، 2010).

ئەورۆکە هاوسەرگیری بەرەو لاوازبوون دەچێ و سەرچەشنی هاوماڵی ڕووی لە بەهێزبوونە. بۆ وێنە، پێوەرەکان لە کانادا دابەزینی بەرچاوی ڕێژەی هاوسەرگیری لە ماوەی چەند دەیەی ڕابردوو پیشان دەدەن. لەم وڵاتەدا ڕێژەی هاوسەرگیریی ژنان هەتا 50 ساڵان لە 95 لە سەدی ساڵی 1965 بۆ کەمتر لە 60 لە سەد لە ساڵی 2003 دابەزیوە. لە بەرانبەردا، هاوماڵی لە کانادا بۆ 300 لە سەد گەشەی کردووە و لە 15 لە سەدی کۆتاییەکانی دەیەی 1960 بۆ نزیک 50 لە سەد لە ساڵی 2000 بەرز بۆتەوە (Bourdais and Lapierre، 2004). لە کیشوەری ئوقیانووسییەش هاوماڵی ڕووی لە هەڵکشانە؛ بە شێوەیەک کە لە ئوسترالیا لە 16 لە سەدەوە لە ساڵی 1975 گەیشتووەتە پتر لە 70 لە سەد لە ساڵی 2007 زایینی (2009 Hewitt and De Vaus,). ئەم گۆڕانکارییانە بۆ ئەمریکای باکووری و ئوقیانووسییە سنووردار نابێتەوە و ئەورووپاش ڕەوتێکی هاوشێوەی بە ئەزموون کردووە.

وێنەی 8. لە وڵاتانی ئەورووپایی وەکوو سویید هاوسەرگیریی سپی بابەتێکی باو و نۆرمدارە. بڕوانە ماڵپەڕی: https://bustedhalo.com

ئەگەرچی هاوماڵی لە ئەورووپا دیاردەیەکی نوێ نییە و بەر لە شۆڕشی سێکسی دەیەی 1960 زایینیش بە هۆکاری جۆراوجۆر لە هەندێ لە کۆمەڵگا ئەورووپاییەکلندا هەبوو، لەو کاتەدا کردەومیەکی نایاسایی و هەروەها ومبەر سزا دەکەوت و هەڵبەت دەگمەن بوو. کیێرنان (Kiernan, 2001) لە وتارەکەیدا پیشان دەدا کە لە قۆناغە سەرەتاییەکانی دەرکەوتنی هاوماڵی زیاتر کەسانی نەدار و هەژار کە توانای هاوسەرگیرییان نەبوو، دەهاتنە ناو ئەم چەشنە پەیوەندییانەوە و کێشە ئابوورییەکان یەکێک لە هۆکارەکانی بیچمگرتنی هاوسەرگیریی سپی بوو. کۆمەڵێکی دیکەش بە هۆی گرفتی پاش جیابوونەوە یان مەرگی هاوسەرەکانیان دەهاتنە ناو ئەم پەیوەندییانەوە.

بۆ وێنە، نەڤهێرتس (Nave Herz, 2000) لە ئەڵمانیا ڕایدەگەیێنێ کە پاش شەڕی جیهانیی دووهەم لەم وڵاتەدا ژنانی بەساڵاچوو پاش تەڵاق یان مەرگی هاوژینی ژیانیان زۆر جار هاوماڵییان لە هاوسەرگیریی دووبارە پێ باشتر بوو؛ چونکە نەیاندەویست مووچەی تافی بێوەژنییان کە دەوڵەت پێی دەدان، لێیان ببڕێت. بەڵام لە دمیەی 1960 بەم لاوە لە ئەورووپا، ئەمجارمیان نە تەنیا کەسانێک بە بارودۆخی کۆمەڵایەتیی تایبەتەوە بەڵکوو گرووپە

جیاجیاکانی خەڵکیش ڕوویان کردە ئەم شـێوە پەیوەندییانە و تا دەهات هاوماڵی لە ناو زۆربەی چین و گرووپە کۆمەڵایەتییەکاندا پەرەی دەسـەند (Carmichael، 1995). لەم نێوەندەدا پرۆسەی گۆڕانی ڕوانگەی سەبارەت بە هاوسـەرگیری و پەرەسـەندنی ڕوو لە زیادبوونی هاوماڵی قبووڵکردنی یاسـایی ئەم پەیوەندییانەشـی لەگەڵ خۆی هێناوە. بۆ وێنە ئەوڕۆکە لە سـەر ئاسـتی یازدە وڵاتی ئەورووپی وەک پەیوەندییەکی یاسـایی داکۆکی لە سـەر هاوماڵی دەکەن و لە وڵاتانی دیکەی ئەم کیشـوەرەدا سـەرەڕای ئەوەی ئەم چەشنە هاوسەرگیرییە بەیاسایی نەبووە، بەرەنگاریشی نابنەوە؛ بە جۆرێک کە لە زۆربەی وڵاتانی ئەورووپی هاوسـەرە هاوماڵەکان هاوتەریب لەگەڵ هاوسـەرە هاوسـەرگیریکردووەکان (پێکەوە) دەژین و تەنانەت منداڵیشـیان دەبێت. بە واتایەکی دیکە، درێژبوونەوەی پەیوەندیی هاوماڵی لەگەڵ تێپەڕینی زەمەن دەرەوستییەکی دوورلایەنەی بەدی هێناوە و هەر ئەمەش وای کردووە کە کەسـەکان هەسـت دەکەن کە ئامادەیی خسـتنەوەی منداڵ / منداڵەکانیان هەیە و پەیوەندییەکەیان لە چوارچێوەی باوی پەیوەندیی سێکسی و هاوسەرگیری نزیکتر ببێتەوە. ئەو ئەنجامە لێکۆڵینەوەییانەی کە لە ساڵی 2002 لە ئەمریکا ئەنجام دراوە ئەم ئیدیعایە پشتڕاست دەکاتەوە و دەڵێ درێژبوونەوەی پەیوەندیی هاوماڵی پەیوەندیی ڕاسـتەوخۆی لەگەڵ دابڕانی کەمتر و پابەندیی زێدەتر هەیە.

سـەرباری ئەمە گۆڕانکارییەکانی بنەماڵە لە سـەرتاسـەری ئەورووپا بە شـێوەی یەکدەسـت ڕووی نەداوە، بەڵکوو لە ماوەی ئەم 50 سـاڵەی دواییدا ڕەوتی پەرەسـەندنی ئەم گۆڕانکارییانە لە باکووری ئەورووپا بەرەو باشـوورەوە بوو (Prinz، 1995؛ Roussel، 1992). بەرەوداربوونی هاوماڵی لە ئەورووپا، کە لە ناوەڕاستی دەیەی 1960 دەستی پێکرد، لە قۆناغی یەکەم لە باکووری ئەم کیشوەرە و لە وڵاتی سوید ڕووی دا (Trost، 1978؛ Trost،

1979) و پاش ئەوەی کە لەم وڵاتەدا پەســەند کرا، لە قۆناغی دووهەمدا زیاتر پەرەی ســەند و لە دەیەی 1970 گەیشــتە وڵاتانی ناوەندی ئەورووپا وەکوو فەڕەنســە، نەمســا، ســویســڕا، ئەڵمان، هۆڵەندا و ئینگلتەرا. ئینجا، لە قۆناغی ســێیەمی ژیانی مێژوویی خۆی لە ســەرەتای دەیەی 1980 بەرەو باشــووری ئەورووپا و وڵاتانێکی وەکوو ئیتالیا، پورتەگال، ئیســپانیا و یۆنان گوازرایەوە (Loffler، 2009: 16).

بەم شــێوە، هاوماڵی لە ئەورووپا بە تێپەڕلندنی وڵاتە جۆراوجۆرەکان بەرە بەرە لە کردەوەیەکی لادەرانە و نانۆرمەوە بەرەو کردەوەیەکی نۆرمدار و جێکەوتوو ماناکەی گۆڕا. لەم نێوەندەدا، ڕەوتی مێژوویی و هێورانەی پەرەســەندنی هاوماڵی لە ئەورووپا، لەم وڵاتانەدا ئاســتی کاریگەرییەکانی جیاواز بوون؛ بۆ وێنە هاوماڵی لە باکوور و ناوەندی ئەورووپا بە هۆی پێشــەنگە مێژووییەکەی لە چاو باشــووری ئەورووپا برەوی زێدەتری هەبوو. ئەم پەیوەندییانە لە ناوەند و باشووری ئەورووپا لە 80 لە سەدی فەڕەنسە هەتا 10 ســەدی ئیتالیا لە ڕاژاندایە (Timberlake and Heuveline, 2004). ئەمە لە حاڵێکدایە کە لە وڵاتی ســوید لە باکووری ئەورووپا، کە پێشــەنگی هاوماڵی لەم کیشــوەرەدایە، زۆربەی گەنجان هاوماڵییان لە هاوســەرگیری پێ باشترە و بە لێکدانەوەی ترۆست (Trost، 186 :1978): "گەنجان لە سوید هاوماڵی لە بری هاوســەرگیری هەڵنابژێرن؛ لەوێ تەنیا هاوماڵی بوونی هەیە."

پەرەسەندنی هاوماڵی لە وڵاتانی ڕۆژاوایی وەک بیچمێکی نوێی بنەماڵە، گرینگترین گۆڕانی سەرچەشنی بنەماڵە لە ماوەی پەنجا ساڵی ڕابردوو بووە (Nazio، 2008 :2008). ئەورۆکە لە ڕۆژاوا دوو چەشــنی ســەرەکیی هاوماڵی بوونی هەیە: "هاوماڵیی بەر لە هاوســەرگیری"[1] و "هاوماڵیی بە

1. premarital cohabitation

بێ‌هاوســـەرگیری"[1]. لە ســـەرچەشـــنی یەکەمدا هاوماڵی زیاتر قۆناغێکی ســەرەتایی و تاقیکردنەوەییە بۆ هاوســەرگیرییەکی باشــتر (Rhoades et al Murrow and Shi، 2010;، 2009) بەڵام لە ســـەرچەشـــنی دووهەمدا، هاوماڵی بە شـــێوەی بنەڕەتی هاوســـەرگیری پەراوێز خســـتووە و خۆی بۆتە جێگرەوەی. هـاومـاڵیی بـەر لـە هـاوســـەرگیری بووە هۆی دواکـەوتنی کـاتی هاوســەرگیری. لە لایەکی دیکەشــەوە لە ســەرچەشــنی یەکەمدا هاوماڵییەکان کورتتر و لە سەرچەشنی دووهەمدا درێژخایەنترە و هەر لەبەر ئەوە، هاوماڵیی بەر لە هاوســـەرگیری کەمتر منداڵی لێ دەکەوێتەوە (Brown and، 1996 Booth). بە پێچەوانەوە لە ســـەرچەشـــنی هاوماڵی بە بێ هاوســـەرگیری، منداڵخســـتنەوەی زۆر بەدی دەکرێت. هاوماڵی بە بێ هاوســـەرگیری، کە شـــێوازی قووڵ و پێشـــکەوتووی هاوماڵییە، لە وڵاتانی باکووری ئەورووپا وەکوو سویید، دانیمارک و هەروەها هەندێ بەشی ئەمریکای باکووری وەکوو کانادا باوە. هاوماڵی بەر لە هاوســـەرگیری تایبەتمەندیی زۆرێک لە وڵاتانی ناوەند و باشـــووری ئەورووپا و بیچمی زاڵی هاوســـەرگیری لە ویلایەتە یەکگرتووەکانی ئەمریکایە؛ بە جۆرێک ئەوڕۆکە زۆرێک لە هاوسەرگیرییەکان لە ئەمریکا لە پێشـــدا بە هاوماڵی دەســـت پێدەکات (Casper and Bianchi، 2001) . هەڵبەت ڕەوتی گۆڕانکارییەکانیش پیشـان دەدا کە لەگەڵ پەرەســەندن و قبووڵکردنی هەرچی زیاتری هاوماڵی لە ســەر ئاســتی وڵاتانی نـاوەنـد و بـاشـــووری ئەورووپـا و هـەروەهـا ویلایـەتـە یـەکگرتووەکـان، ســەرچەشــنەکانی هاوماڵی بەر لە هاوســەرگیری لەم وڵاتانەشــدا بە خێراییەوە بەرەو ســـەرچەشـــنی هاوماڵیی بێ هاوســـەرگیری ڕووی لە گۆڕانە؛ ڕەوتی توندی گۆڕانکارییەکان کە لە داهاتوودا کاریگەریی گرینگ و درێژخایەن لە سـەر پێکهاتەی ئەم کۆمەڵگایانەدا بە جێ دەهێڵێت (Manning and، 2002

1. non-marital cohabitation

.(Smock

بەڵام لە ئێستادا هاوماڵی نە تەنیا لە وڵاتانی پێشکەوتوو بەڵکوو تەنانەت لە وڵاتانی پێشنەکەوتووش خەریکە گشتگیر دەبێت. ئێستێڤ و هاوکارەکانی (2012,.Esteve et al) لە ئەمریکای لاتین ڕایدەگەیێنن کە هاوماڵی لە وڵاتانی ئەم بەشەی جیهان بە شێوەی بەرچاو ڕووی لە هەڵکشان کردووە؛ بۆ وێنە لە برازیل لە ساڵی 1970 تەنیا 7 لە سەدی گەنجان پەیوەندیی هاوماڵییان بووە، بەڵام لە ساڵی 2000 ئەم ڕێژەیە گەیشتووەتە نزیکەی 40 لە سەد. بەڵام بەسەرهاتەکە بەمە کۆتایی نایە؛ چونکە ڕێژەی ئەم هاوماڵییانە لە هەندێ لە وڵاتانی دیکەی ئەم ناوچەدا تەنانەت زیاتر پەرەی سەندووە. ئێستێڤ و هاوکارەکانی لە وتارەکەیاندا پیشان دەدەن کە هاوماڵی لە ئەرجەنتین و ڤێنێزوێلا لە ساڵی 2000 گەیشتووەتە نزیکەی 50 لە سەد و لە وڵاتانی کووبا و کلۆمبیاش لە ئێستادا نزیکەی 60 لە سەدی گەنجان پەیوەندیی هاوماڵییان هەیە. لەم نێوەندەدا هاوماڵی و گۆڕانکارییەکانی سەرچەشنی بنەماڵە، ئەگەرچی درەنگ بەڵام گەیشتووەتە کیشوەری ئاسیاش. پرۆسەی بەجیهانیبوون، پەرەسەندنی سەرمایەداری و برەودانی کەلتووریی بەهاکانی ناوچەکانی دیکە هاوماڵیشی هێناوەتە ئاسیا. ڕیمۆ و هاوکارەکانی (2009 ,Raymo et al) لە ژاپۆن ڕایانگەیاند کە هاوماڵی لەم وڵاتەدا لە ماوەی ئەم ساڵانەی دواییدا ڕوی لە هەڵکشان کردووە. زۆربەی ئەم پەیوەندییانە کورتخایەنن و سەرەتایەکە بۆ هاوسەرگیری. بە پێی ڕاپۆرتی ڕێکخراوی توێژینەوەیی پەیوەندیدار بە دەوڵەتی ژاپۆن (Social Security Research, 2007 (National Institute of Population and لە درێژەی خولێکی 20 ساڵەدا، ڕێژەی بەئەزموونکردنی هاوماڵی لە 3 لە سەدی ساڵی 1987 بۆ 8 لە سەدی ساڵی 2005 بەرز بۆتەوە، بەڵام ئەنجامی لێکۆڵینەوەی توێژەرانی دیکە پیشان دەدا کە ڕێژەی هاوماڵی لە ژاپۆن زیاتر لە

بەراوردەکانی ڕابردوو بووە. ئیواسا (Iwasawa, 2005) و تێسۆیا (Tsuya,2006) لە لێکۆڵینەوەیەکدا لە سەر ژنانی 20 بۆ 34 ساڵە لە ژاپۆن گەیشتنە ئەم ئەنجامەی کە نزیکەی 20 لە سەدی وڵامدەران ئێستا پەیوەندیی هاوماڵییان هەیە. لە وڵاتی فیلیپینیش ڕەوتێکی هاوشێوە لە هەڵکشانی ڕێژەی هاوماڵیدا بەدی دەکرێت. بە پێی ڕاپۆرتی ویلیامز و هاوکارەکانی (Williams et al, 2007) پتر لە 2/5 ملیۆن هاوسەر لە فیلیپین پەیوەندیی هاوماڵییان هەیە. فاکتەری سەرەکیی هاوماڵی لەم وڵاتەدا هەژاری و کێشەی ئابووری بۆ هاوسەرگیری بووە. لە وڵاتی تورکیا لە ناوچە مۆدێرنەکان، بۆ وێنە ئەستەنبووڵ و ڕۆژاوای وڵات، هاوماڵی بەتایبەت لە ناو گەنجاندا پەرەی سەندووە. لە یاسای تورکیا بۆ هاوژینە هاوماڵەکان سزا دیاری نەکراوە. بەڵام ئەردۆغان پاش گەیشتنە دەسەڵات نزیکەی 75 لە سەدی نووستنگە هاوبەشە خوێندکارییەکانی داخست یان جیایانی کردەوە کە ناڕەزایەتیی بەربڵاوی ڕەخنەگرانی ناوخۆیی وەکوو سکۆلار و فیمینیستەکانی لێ کەوتەوە و لە دەرەوەی وڵات لە لایەن یەکیەتی ئەورووپا بە دەستێوەردان لە سنووری تایبەتیی کەسانی گەورەساڵ تۆمەتبار کرا. سەرەڕای ئەمە، لە تورکیاش ئەم چەشنە پەیوەندییە بە هۆی نەبوونی قەدەغەی یاسایی باوە؛ بەڵام بە هۆی ئەوەی لە ناوچە نەریتی و ئایینییەکاندا لە ڕووی کۆمەڵایەتییەوە قێزەونە، شاراوەیە و کەمتر باسی دەکرێت. بەڵام لە بەشە مۆدێرن و سکۆلارەکاندا سنووردار نییە. لە وڵاتی میسر لە ئەگەری بینینی وەها پەیوەندییەک 2 ساڵ زیندان بۆ ئافرەتان دیاری کراوە، بەڵام دەسەڵات بە جۆرێ بۆ ئەم پرسە کۆڵی داوە. بە دەسەڵاداریێتیی ئایینە ئیبراهیمییەکانی وەکوو ئیسلام، مەسیحییەت و جوولەکە لە خۆرهەڵاتی ناوەڕاست ژیانی هاوبەش بە بێ هاوسەرگیری گوناحە. بەڵام بە ئاوڕدانەوە لە هەلومەرجی ئابووری و کۆمەڵایەتیی خۆرهەڵاتی نێوەڕاست، لە وڵاتانێکی وەکوو توونس و لوبنان لە بەشە

شارنشین و مۆدێڕنەکانی بەیرووت، لە ناو گەنجاندا ئەم چەشنە ژیانە باوە.

ئەنجامەکانی لێکۆڵینەوەکان پیشان دەدا کە شۆڕشی سێکسی و بڵاوبوونەوەی لە ناوچە جیاجیاکانی جیهان، لە پێشدا بە گۆڕینی ڕوانگەی سەبارەت بە پەیوەندیی سێکسیی بەر لە هاوسەرگیری بووە هۆی ئەوەی بە شێوەی چەندایەتی لە ناو گەنجاندا پەرەی بستێنێ و لە قۆناغی دواییدا لەگەڵ هەڵکشانی فرەچەشنیی ئەم پەیوەندییانە زەمینەکانی بیچمگرتنی هاوماڵی لە زۆربەی وڵاتان ڕەخساندووە.

ئەمە لە حاڵێکدایە کە ئەنجامەکانی لێکۆڵینەوە لە ئێران پیشانی داوە کە پەیوەندیی سێکسیی بەر لە هاوسەرگیری ڕووی لە هەڵکشانە (گرمارودی و هاوکاران، 1388: خلج آبادی فراهانی و مهریار، 1389). هەروەها لەم ساڵانەی دواییدا وردە وردە هەندێ لە لق و پۆکانی هاوماڵی لە ئێراندا بیچمی گرتووە. گۆڕانی بەهاکان لەم ساڵانەی دواییدا کاریگەری لە سەر پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکان لە ئێران دلناوە و لێکەوتەی جۆراوجۆری بۆ سەر کۆمەڵگا لێکەوتۆتەوە. هاتن و پەرەسەندنی میدیای پەیوەندیی جیهانی، وەکوو سەتەلایت و ئینتەرنێت لە ئێراندا شێوازی ژیانی جۆراوجۆری ئافراندووە و بیچمی بە بەها جۆراوجۆرەکان داوە. لەم نێوەندەدا لەگەڵ ئاڵۆزبوونی پرسە ئابوورییەکان، هەڵکشانی تەمەنی هاوسەگیری و هەروەها هاتنی بەها جیهانییەکان لە ڕێگەی ئامرازی نوێی پەیوەندییەوە وردە وردە هەڵسوکەوتی نوێش لە ناو گەنجانی ئێرانیدا بیچمی گرتووە کە گرینگترینەکەیان پەرەسەندنی پەیوەندیی سێکسیی بەر لە هاوسەرگیرییە؛ ئەوە لە حاڵێکدایە پەیوەندییە سێکسییەکانی بەر لە هاوسەرگیری لە ئێران بە مەبەستی جۆراوجۆر و لە چوارچێوەی سەرچەشنی جیاواز ئەنجام دەدرێت. لەم نێوەندەدا یەکیک لە ڕادیکاڵترین بیچمەکانی پەیوەندیی سێکسی بەر لە هاوسەرگیری دەرکەوتنی سەرچەشنەکانی "هاوماڵی"یە؛ سەرچەشنێکی پەیوەندیی

سێکسی کە ڕەگێکی قووڵی ڕۆژاوایی هەیە و دەرەنجامی وەرچەرخانە کۆمەڵایەتی و ئابوورییەکانی نێوان سەدەی بیستەم لەم وڵاتانەیە و بۆتە هۆی ئەوەی بیچمێکی نوێی بنەماڵە لە ئێران سەر هەڵبدا کە لە سۆنگەی عورفی، شەرعی و یاساییەوە شیاوی قبووڵکردن نییە.

بەشی دووهەم: بنەماکانی تیۆریی توێژینەوە

"خانم، 28 ساڵان لە تاران
ئێستا ئەگەر چاوێک لە ڕابردووانی خۆمان بخشێنین کۆمەڵێکیان هیچکات سۆز و پەیوەندیی تەندروستیان نەبینیوە، ڕەنگە هەر واش لای یەکتر بووبێتن. بەڵام ئەم لە لای یەکتربوونەیان تەنیا لە بەر هەندێ داب و نەریتە کە تەڵاق و دیکەی پرسەکانیان بە لاوە شوورەیی بووە و لە ناو ئەم پەیوەندییانەدا تۆ ئەگەر لە هاوسەرەکەت ناڕازی بی، زۆر ڕاحەت لێی جیا دەبیتەوە ..."

1.2. پێشەکی

خەڵکناسان بنەماڵە وەک بناغە و بنەمای کۆمەڵگا، خانەی سازێنەری ژیان و پەناگەی ئەندامەکانی خۆی دەزانن، ئەو پەناگایەی کە یەکەمین ئەزموونەکانی مرۆڤ بۆ بەکۆمەڵایەتیبوون لەودا ڕوو دەدات. بنەماڵە، کۆمەڵێ لەو کەسانەیە کە بە پەیوەندییە نزیکە ڕاستەوخۆکان پێکەوە دەلکێن و ئەندامە گەورەساڵەکانی، بەرپرسایەتیی پاراستنی منداڵان لە ئەستۆ دەگرن. بنەماڵە یەکێک لە گشتیترین ڕێکخراوە کۆمەڵایەتییەکانە کە بە پێی هاوسەرگیریی نێوان دوو ڕەگەزی بەرانبەر بیچم دەگرێ و تێیدا، پەیوەندییە خوێنییە ڕاستەقینە یان پێوەلکاوەکان بەدی دەکرێت. بنەماڵە جۆرێک هاوبەشیی شوێنییە و هەڵگری کاردە جۆراوجۆرە کەسێتی، جەستەیی، ئابووری و پەروەردەییەکانە. لە هەموو کۆمەڵگا مرۆییەکاندا، بنەماڵە بە بیچمی جۆراوجۆرەوە بوونی هەیە و خەڵکناسان و کۆمەڵناسان بیچمەکەیان ناسکاری و پۆلێنبەندی کردووە. هەندێ لە بیچمەکانی بنەماڵە لە زۆربەی کۆمەڵگاکاندا دەبینرێن و هەندێکی دیکە هی کۆمەڵگە تایبەتەکانن. بنەماڵەی ناوەکی / بەربڵاو؛ بنەماڵەی باوکسالار / دایکسالار؛ بنەماڵەی باوکشوێن / دایکشوێن؛ بنەماڵەی یەکهاوسەری / فرەهاوسەری؛ بنەماڵەی ناتەواو / تاکهاوسەری و بنەماڵەی زەڕی (هەڵگری ئەندامانی زەڕ) و هاوسەرگیریی هاوبەشی و هاوماڵی لەو پۆلێنبەندییانەن کە بە پێی ڕێژەی ئەندامان و باڵادەستی و شوێن و جۆرە نوێکان ئاماژەیان بە بنەماڵە کردووە.

بنەماڵە لە سەر ناوەندێک بە ناوی هاوسەرگیری بناغەی داکوتاوە.

هاوسەرگیری، دۆستانەترین جۆری پەیوەندی بۆ تێرکردنی هەموو خواستەکانە (بە مادی و مەعنەوییەوە) و وەک یەکێک لە قۆناغەکانی گۆڕانی مرۆڤ بە هەژمار دێت. هاوسەرگیری و پێکهێنانی بنەماڵە لە زەمەن و شوێنە جیاوازەکاندا بە پێی کەلتووره جیاوازەکان بیچمی جۆراوجۆری هەیە. لە هەندێ لە فەرهەنگەکاندا هاوسەرگیریی هاوڕەگەزەکان وەک هێمای ئازادی و ڕێزگرتن لە مافەکانی مرۆڤ لێی دەڕوانرێ و لە هەندێکی دیکەدا وەک گوناح، تاوان، ناشەرعی و نایاسایی لە قەڵەم دەدرێت. هاوسەرگیری وەک ناوەندێکی کۆمەڵایەتی لەم ساڵانەی دواییدا لە وڵاتانی ڕوو لە گەشەی وەکوو ئێران، گۆڕانێکی زۆری بە سەردا هاتووە و بیچمگەلی نوێی وەکوو هاوسەرگیریی سپی، پێکەوەبوون یان ژیانی هاوبەشی بێ‌هاوسەرگیری، کە ڕەگی ڕۆژاواییان تێدایە و دژی فەرهەنگی ئێرانی - ئایینین، ڕووی لە هەڵکشانە. ئەم چەشنە پێکەوەبوونە کە لە چوارچێوەی پەیوەندیی دۆستایەتییانەی نێوان کچان و کوڕان و پەیوەندیی ئەوپەڕهاوسەرێتی ڕوو دەدات. جیا لە ژیانی ئەو کچ و کوڕانەی کە بە بێ هاوسەرگیری پێکەوە ژیان دەکەن، پەیوەندیی ئەوپەڕ هاوسەرێتیش یەکێک لە بیچمەکانی هاوسەرگیریی سپی لە ئێرانە، واتە ئەو ژن یان پیاوانەی کە هاوسەرگیریی فەرمییان هەیە و لە هەمانکاتدا پەیوەندییان لەگەڵ کەسێکی دیکە هەیە.

پەیوەندییە ئەوپەڕهاوسەرێتییەکان یەکێک لە گرینگترین وتەزاکانی پەیوەندیدار بە ئەدەبی هاوسەرێتین کە زۆر جار بە مەبەستی دابینکردنی خواستە سۆزداری یان سێکسییەکانی تاک بە شێوەی شاراوە، لە ڕێگەی پەیوەندی‌سازکردن لە دەرەوەی چوارچێوەی هاوسەرێتی ڕوو دەدات.

وێنەی 9. بە پێی ڕاپۆرتی دامەزراوەی (سلامت بنیان خانوادە)ئەوە سۆزدارییە کە وا دەکا لە زۆربەی کاتەکاندا ژنان پەیوەندیی ئەوپەڕهاوسەرێتییان هەبێ و کەم ژن هەن کە بۆ پرسە سێکسییەکان دەستپێشخەری بۆ پەیوەندیی سێکسی بکەن، بەڵام ئەگەر ئەم پەیوەندییە سۆزدارییە، بەردەوام بێ، پەیوەندیی سێکسی لێ دەکەوتەوە.

ناڕەزایەتی لە پەیومندیی سێکسی و سۆزدارانە لەگەڵ هاوسەر و وروورژێنەربوون و چێژبەخشبوونی پەیوەندیی سێکسی لەگەڵ کەسێک کە هاوسەر نییە لەو فاکتەرلنەن کە دەتوانن زەمینەی هۆگریی هاوسەرەکان بۆ پەیومندیی سێکسی لە دەرەوەی چوارچێوەی هاوسەرێتی بڕەخسێنن. هاوسەرگیریی سپی یان ژیانی دوو کەس بە بێ هاوسەرگیریی فەرمی لە ئێران لە سۆنگەی کۆمەڵایەتی، یاسایی و ئایینیدا هیچ پێگەیەکی نییە. پێکەوەبوون یان هاوسەرگیریی سپی لە ئێران بە پێی فەرهەنگی تێپەڕین و تایبەتمەندییەکانی، واتە گەشەی تاکخوازی، مۆدێرنیتە، پەیوەندیی مەلەوەر و دووبەرەکی و لێکدژی بەهاکان، شیاوی شیکردنەومیە. بە ئاوڕدانەوە لە پەرەسەندنی ئەم چەشنە پەیوەندییانە و بێدەنگی لە ئاست ئەم پەیوەندییانە لە لایەن بەرپرسان و ناوەندە جێبەجێکارەکانەوە ئەم کێشە کۆمەڵایەتییە لە ئێران کە ناوەندی بنەماڵەی ڕووبەڕووی چالنجێکی مەترسیدار کردۆتەوە، بە ئاڵۆزی و نەناساراوی ماوەتەوە و لەم پێناوەدا بە لێکدلنەوەی گشتگیری ئەم دیاردە و بە مەبەستی تێگەیشتنی ڕوون لەم بابەتە بنەما کۆمەڵایەتی، یاسایی

و فیقهییەکان تاوتوێ دەکەین.

2.2. بنەما کۆمەڵایەتی و خەڵکناسییەکانی هاوسەرگیریی سپی

خەڵکناسان بۆ ڕەچاوکردنی فرەچەشنیی بەربڵاوی ئاکاری هاوسەرێتی کە لە ڕێگەی کەلتوور و فەرهەنگەوە خۆی دەنوێنێ، چەند پێناسەی ڕکابەرانەیان لە هاوسەرگیری خستۆتە ڕوو. وێست مارک[1] لە کتێبەکەیدا لە ژێر ناوی "مێژووی هاوسەرگیریی مرۆڤ" (1921) بەم شێوە هاوسەرگیری پێناسە کرد: پەیوەندیی درێژخایەن یان کەمخایەنی نێر و مێ بەدەر لە زکوزای پەتی هەتا پاش لەدایکبوونی منداڵ. ناوبراو لە کتێبەکەیدا "داهاتووی هاوسەرگیریی لە شارستانییەتی وێستێرن" پێناسەی پێشووی ڕەت دەکاتەوە و لە بەرانبەردا بە شێوەی کاتی بەم شێوە هاوسەرگیری پێناسە دەکا: پەیوەندیی سێکسیی پیاوێک یان ڕێژمیەکی زۆری پیاوان لەگەڵ ژنێک یان ڕێژمیەکی زۆری ژنان کە لە لایەن عورف و یاساوە قبووڵ کراوە. یادداشت و گەڕانەکان (1951)، کتێبۆکی ڕێنوێنی مرۆڤناسی، بەم شێوە هاوسەرگیری پێناسە کردووە: پەیوەندیی نێوان ژنێک و پیاوێک بە جۆرێک کە ئەو منداڵانەی کە لەو ژنە دەکەونەوە وەک منداڵی ڕەوای هەر دوو دایک و باوکەکە بناسرێن. دۆڕان بێڵ[2] هەروەها پێناسەی بنیاتی ڕەواداری بەم پڕەنسیپە دەیخاتە بەر ڕەخنە کە هەندێ لە کۆمەڵگەکان بۆ هاوسەرگیری پێویستیان بە ڕەواداری نییە و بەم شێوە بەڵگە دێنێتەوە: لەو کۆمەڵگایانەی کە زۆڵبوون بە واتای هاوسەرگیرینەکردنی دایکە و بەدەر لەمە هیچ یاسایەکی لاوەکیی دیکە بوونی نییە، پێناسەی بنیاتی ڕەواداریی هاوسەرگیریی پرۆسەییە. ناوبراو پێناسەی هاوسەرگیری دەخاتە ناو وتەزای یاساکانی دەستڕاگەیشتنی سێکسی.

1. Westermarck
2. Bell

لە ئینسـکلۆپێدیای مۆعین، هاوسـەرگیری بە پەیوەندییەکی یاسـایی دەوترێ کە بۆ هەمیشـە یان ماوەیەکی دیاریکراو، لە ڕێگەی لێک مارەبڕینی ژن و مێرد بیچم دەگرێ و ئەو مافەیان پێ دەدا کە بە سـێکسـکردن چێژ لە یەکتر ببینن. هەروەها هەندێ کەس پێیان وایە هاوسـەرگیری پرۆسـەیەکە کە کارلێکی دوولایەنەی نێوان ژنێک و پیاوێک؛ یەککەوتنێکی دراماتیک لە نێوان کەلتوورەکان (بنەما کۆمەڵایەتییەکان) و سـرووشـت (ڕاکێشـانی سـێکسـی) و پەیوەندیی هەمیشـەیی لە نێوان دوو ڕەگەزی بەرانبەرە کە لە چوارچێوەیەکی فەرمی و یاسـاییدا دەتوانن پێکەوە سـێکس بکەن. (رضـوی، 1381: 8).

1.2.2. چەشن و جۆرەکانی هاوسەرگیری

هاوسـەرگیری هێمایەکی کۆمەڵایەتییە و بە پێی پێکهاتەی کۆمەڵگا بیچم دەگرێ و تایبەتمەندییەکانی کۆمەڵگای تێدایە. ئەم ناوەندە کۆمەڵایەتییە هەم کارتێکراوی کۆمەڵگایە و هەم کاریگەریشـی لە سـەر دادەنێت. بوون و گرینگیی هاوسـەرگیری لە ناو کۆمەڵگەکان لە درێژەی چاخ و سـەردەمەکان لە لایەک و سەرنجی تایبەتی کۆمەڵگە مرۆییەکان بۆ هاوسەرگیری لە لایەکی دیکەوە وای کردووە کە تەنانەت لە ناو هەموو کۆمەڵگەکاندا بە پێی شـێوازی ژیانی خەڵک جۆرێکی تایبەتی هاوسـەرێتی بەدی بێت. هاوسـەرگیری پۆلێنبەندیی جۆراوجۆر کراوە، کە لەم بەشـەدا ئاماژە بەو هاوسـەرگیرییانە دەکرێ کە باقر سـارۆخانی لە کتێبەکەیدا لە ژێر ناوی "کۆمەڵناسـیی بنەماڵە" ئامادەی کردووە.

ئەلف) هاوسەرگیریی هەڵگرتن (ڕفاندن)[1]

1. marriage by capture

لە سیستەمە هۆزی و عەشیرەییەکان یان نیمچە هۆزییەکاندا کە هەموو هیمەکانی ژیان لە یەکەم ساڵەکانی ژیانەوە پشتبەستوو بە ڕاهێنان و جەنگاوەری و بەتایبەت سەرکەوتن لە شەڕە، هاوسەرگیریش بیچمێکی تایبەتی هەیە. لەم بارودۆخەدا پیاو بە هەڵگرتنی هاوسەرەکەی هەم سەرتریی خۆی بەو کچە دەسەڵمێنێ، هەم سەرکەوتنی بە سەر ڕکابەرەکانیدا دەستەبەر دەکات. سەبارەت بەم چەشنە هاوسەرگیرییە لە ئێران، ڕاسخ و بێهنام لە بەرهەمەکەیاندا لە ژێر ناوی "پێشەکییەک لە سەر کۆمەڵناسیی ئێران" دەنووسن: مێژووی ئێران کە بەسەرهاتی شەڕ و چاولێکەریی هۆزەکلنە، شایەتی هاوسەرهەڵگرتنی زۆرە. ویل دۆڕانت لە ئیسپارتەکانیشدا ئاماژە بەم نەریتی هەڵبژاردنی هاوسەرە دەکات. بەو پێیەی کە ژینگەی کۆمەڵایەتی جەخت لە سەر ململانێ دەکاتەوە، ڕۆڵەکانی کۆمەڵگا لە یەکەم ساڵەکانی ژیانیاندا بۆ ململانێ و هەوڵ لە پێناوی سەرکەوتن دنە دەدا و لە کۆتاییدا خووخدەی هۆزگەریێتی لە بارودۆخی ژیانی شاریدا دەگشتێنێت. ناوبراو لە بەرهەمە ناودارەکەیدا "مێژووی یۆنانی کۆن" لەم بارەوە دەنووسێ: لە ئیسپارت، باوک و دایک بەرپرسی ئامادەکاری بۆ هاوسەرگیریی منداڵەکانی خۆیان بوون، زاوا بۆ داگیرکردنی بووک پارەی نەدەدا، ناوبراو دەبا بووک بە زۆر لە ماڵەکەی بڕفاندبایە و بووک دەبا لە ئاستی بەرهەڵستی بکردایە. هەر بۆیە، وشەی هاوسەریێتی بە باوەڕی ئیسپارتەکان بە واتای ڕفاندن بوو، لە هەندێ حاڵەتیشدا کۆمەڵێ لە کوڕان و کچانی سەڵتیان کە لە ڕووی ڕێژەوە یەکسان بوون، لە ژوورێکی کۆندا کۆیان دەکردنەوە بۆ ئەوەی لە تاریکیدا هەر کام لە پیاوەکان لە ناو کچەکاندا هاوسەری خۆی هەڵبژێرێت (ویل دۆڕانت، 1349: 150).

وێنەی 10. هەڵگرتنی هێلێن لە ناو ئیسپارت لە سەر بنەمای چیرۆکی ئیلیاد، بەرهەمی داستانیی شاعیری یۆنانی هۆمەر: بڕوانە ماڵپەڕی: www.art-prints-on-demand.com

هاوسەرگیری لە ڕێگەی هەڵگرتن لە هەندێ لە ناوچەکانی جیهان و لە ناو ئێتنیکە دایکسالار و باوکسالارەکاندا بەدی دەکرێت. سەرباری ئەمە، زۆربەی عورفی کۆمەڵگا بە ناپەسەند لێی دەڕوانن و ئەم چەشنە هاوسەرگیرییە لۆمە دەکەن. لە هەندێ لە ناوچەکانی کوردستان و باشووری ئێران هەڵگرتن و ڕەدووکەوتنی کچ لەگەڵ کوڕی دڵخوازی خۆی بوونی هەیە کە لەم ساڵانی دواییدا بابەتی هەڵگرتن و ڕەدووکەوتن زۆر دەگمەن بووە، بەڵام ڕەدووکەوتن (کە لە زمانی کوردیدا پێی دەوترێ هەڵگرتن و ڕەدووکەوتن) هێشتا لە هەندێ لە ناوچە کوردنشینەکانی پارێزگای ئازەربایجانی ڕۆژاوا بەدی دەکرێت. لە مەڕ هاوسەرگیری لە ڕێگەی هەڵگرتن هەندێ بابەت دەبێ بوترێ کە ئاماژەیان پێ دەکەین:

1. لە زۆربەی ناوچەکانی جیهاندا ناپەسەند و تەنانەت قەدەغەیە و تەنیا بە شێوەی ناوە ناوەیە و بە شێوەی هەمیشەیی بوونی نییە.

2. لە هەندێ لە کۆمەڵگا سەرەتاییەکاندا ئەم چەشنە هاوسەرگیرییانە بینراوە، بەڵام نەک بە شێوەی ناوەندێکی پەسەندکراو و هەمیشەیی.

3. لە هەندێ لە کۆمەڵگەکاندا کە تاک بە نیازی ڕاکردن لە یاسا باوەکانە، ئەم چەشنە هاوسەرگیرییە دەبینرێت.

4. لە هەندێ حاڵەتی هەڵگرتن (ڕەدووکەوتن) نەک بە شێوەی ڕاستەقینە بەڵکوو بە شێوەی شانۆیی ئەنجام دراوە.

ب) هاوسەرگیری لە ڕێگەی کڕینەوەی هاوسەر[1]

سیستەمی باوکسالاری و لەگەڵیدا دەرکەوتنی پیاوسالاری و بارودۆخی ڕەپاڵدان بۆ پیاو بووە هۆی ئەوەی پیاوان هاوسەر یان هاوسەرەکانی خۆیان بکڕنەوە. ئەم بارودۆخە کە لە مێژوودا بەکاڵا بوون یان بەکاڵازانینی ژن بووە، بە شێوازی جۆراوجۆر لە مێژوودا بەدی کراوە. کڕینەوەی ژن بە شێوازی ئاشکرا و هەندێجاریش بە شێوەی پەنامەکی یان ئاماژەیی بووە؛ بەڵام لە هەر حاڵەتێکدا ئەنجامەکە هەر ئەوەیە: بێبەشبوونی ژن لە وەدەستهێنانی پێگەی سەرتری کۆمەڵایەتی لێ دەکەوێتەوە، کاری ژن کاتێ کە دەبێتە دەسەڵات دەدرێ بە پیاو و لە ئەنجامدا چەوساندنەوەی ژن لە مێژووی بە دواومیە. بە گێڕانەوەی باستانی پاریزی، لە سیستەمی کۆیلەداریدا کڕینەوەی کۆیلە وەک هاوسەر دیاردەیەکی باو بووە و وەها ژنیک پێیان وتووە ام ولد (دایکی منداڵ).

مورتەزا ڕاوەندی لە بەرهەمەکەیدا "مێژووی کۆمەڵایەتیی ژنان لە ئێران" دەنووسێ: لە بابل ئەو کەسانەی کە کچی عازەبیان هەبوو، دەیانبردە شوێنێ و دەلاڵەکان وەسفیان دەکرد و دمیانفرۆشت. بەڵام هەر کام لەم کچانە بە مەرجێک دەفرۆشران کە وەک هاوسەری کڕیار ژیان بکەن. هەر بەم بۆنەوە لە سەردەمی هۆمێر لە یۆنانی کۆندا باس لە کچانی "گاوهێن" دەکەن. بە گومانی گۆنتێر کڕینی ژن بنەڕەتیرین بیچمی هاوسەرگیری لە ناو ئێتنیکە

---

1. Marriage by purchase

هیندی و ئەورووپییەکان و خەڵکەکەیان بووە. بە جۆرێک کە دەتوانین بڵێین هاوسەرگیری لە ڕێگەی کڕینی هاوسەر لە ڕاستیدا هەمان هاوسەرگیریی هیند و ئەورووپاییە (Günther، 68 :1952). هەندێ لەوە زیاتر دەچن کە نەریتی وەکوو بڕە مارەیی و شیربایی پاشماوەی هەمان کڕینی هاوسەر لە لایەن پیاوانە. هەندێک پێیان وایە باڵادەستیی پیاوان و کاڵابوونی ژن و شیاوی بەئاڵوگۆڕبوونی ژن لە ڕەوتی هەڵبژاردنی هاوسەر بووە هۆی دەرکەوتن و پەرەسەندنی وەها نەریتێک.

وێنەی 11، نومایەک لە کڕین و فرۆشتنی ژنان.
بڕوانە ماڵپەڕی: http://www.abartazeha.com

لەم ماوەی دواییدا لە ناوچەکانی ژێردەسەڵاتی حکوومەتی خۆڕاگەیێنراوی داعش لە عێراق و سووریا بەکەنیزکردن و کڕین و فرۆشتنی ژنان، بەتایبەت ژنانی ناموسڵمان و سەر بە کۆمەڵگەی کوردانی ئێزەدی و هەندێ لە ژنانی مەسیحی لە شاری موسڵ بۆتە هەواڵی ڕۆژ.

پ) هاوسەرگیریی کاتی

مۆتێعە یان نیکاحی کاتی یان هاوسەرگیریی کاتی کە بە سیغەش بەناوبانگە، جۆرێک هاوسەرگیری لە ئایینزای شیعەیە کە تێیدا هاوسەرگیرییەکە بۆ ماوەیەکی سنووردار و دیاریکراو و بڕە مارەیی دیاریکراو، لە نێوان ژن و مێرد ئەنجام دەدرێ و لەگەڵ کۆتاییهاتنی پەیوەندیی، هاوسەرێتییەکە خۆبەخۆ هەڵدەوەشێتەوە. لە ناو موسڵمانانندا لەمەڕ مۆڵەتی ئەم هاوسەرگیرییە ڕا و بۆچوونی جیاواز هەیە. ئەهلی سوننەی ئەبازییە و زەیدییەکان بە حەرام و شیعەی ئیمامییە بە شەرعی و شیاوی دەزانن. مەتعە لە یاساکانی ئێراندا بە پێی فیقهی ئیمامییە بە فەرمی ناسراوە، بەڵام لە وڵاتانی ئیسلامیی دیکە و وڵاتانی ڕۆژاوایی وەها ناوەندێک بەدی ناکرێت. ئەم چەشنە هاوسەرگیرییە تایبەتی ئایینزای شیعەیە و فەقێکانی ئیمامییە بە پێی ئایەتی 24 سوورەتی نیسا بە دروستی دەزانن کە تێیدا هاتووە: "جا لەگەڵ هەر ئافرەتێکدا هاوسەریتان گرت ئەوە فەرزە کە مارەییەکەی بدەنێ." بەڵام فەقێیانی ئەهلی سوننە قبووڵی ناکەن و پێیان وایە ئەم ئایەتە لەمەڕ چێژبردن لە هاوسەرگیریی هەمیشەییە. مەتعە و هاوسەرگیری هەندێ لێکچوون و لێکنەچوونیان پێکەوە هەیە. گرینگترین تایبەتمەندییەکەی دیاریکردنی ماوەیە، کە لەگەڵ کۆتاییهاتنی هاوسەرگیرییەکە بە بێ تەڵاق کۆتایی پێ دێت. ئەم ماوە لانیکەم و لانیزۆری نییە بەڵام هەندێ پێیان وایە ئەگەر ماوەی هاوسەرگیریی کاتی لە تەمەنی ئاسایی مرۆڤ زیاتر بێ دەبێتە هاوسەرگیریی هەمیشەیی. مارەبڕینی هاوسەرگیریی کاتی بە وتنی ناوەرۆکی "خۆم [بە بڕی مارەیی دیاریکراو بۆ ماوەی دیاریکراو] دەبمە هاوسەری تۆ" لە لایەن ژن و وتنی "قبووڵی دەکەم" لە لایەن مێردە. هەندێ لە فەقێکانی وەکوو موحەقق حیلی پێی وایە ئەگەر ماوە لە مارەکردندا دیاری نەکرێ، خۆبەخۆ دەبێتە هاوسەرگیریی هەمیشەیی. بەڵام بە پێی تیۆرییەکی دیکە مارەبڕینی کاتی بە بێ ئاماژە بە ماوە هەڵوەشاوەیە و هاوسەرێتی ساز نابێت. ئەم بۆچوونە لە ناو

مافناسان قبووڵکراوترە. هەندێ فەقێی وەکوو شەهید سانی و عەلامە حیلیش ئەم بۆچوونەیان بووە. ماوەی مارەکردنەکە دەشێ درێژ بکرێتەوە، هەروەها پیاو دەتوانێ خۆ لە درێژکردنەوەی بپارێزێ و بە واتایەک لە پاشماوەی کاتەکە ببووری و هاوسەرێتییەکە بە کۆتایی بگەیێنێت. یان لایەنەکان دەتوانن پاش کۆتاییهاتنی ماوەکە بیکەن بە هاوسەرگیریی هەمیشەیی. بابەتی سیغە لە نزیکەی ساڵی 1370 هەتاوی بە وتەکانی عەلی ئەکبەر هاشمی ڕەفسەنجانی، سەرۆک‌کۆماری ئەو کاتی ئێران کە سیغەی وەک ڕێکارێک بۆ بەرەنگاربوونەوەی کێشە سێکسییەکانی گەنجان ناساندبوو، هاتە بەر باس، بەڵام بە هۆی ئەو بەرهەڵستییانەی کە کرا پاش دەیەیەک پەراوێز خرا. لە هاوسەرگیریی کاتیشدا وەکوو هاوسەرگیریی هەمیشەیی دەبێ بڕە مارەییەک دیاری بکرێ و ڕێژەی ئەو بڕە مارەییە بە پێی ڕێککەوتنی لایەنەکانە، بەڵام بە پێچەوانەی هاوسەرگیریی هەمیشەیی کە تێیدا دیاریکردنی بڕە مارەیی دەخرێتە پاش هاوسەرگیری یان لە بنەڕەتەوە ڕێککەوتنی لە سەر ناکرێ، لە هاوسەرگیریی کاتیدا دیارینەکردنی بڕە مارەیی لە کاتی مارەبڕیندا گرێبەستەکە هەڵدەوەشێنێتەوە. تەڵاق لە مەتعەدا بوونی نییە و لەگەڵ کۆتاییهاتنەکەی یان بەخشینی ماوەکەی هەڵدەوەشتێەوە، واتە پیاو دەتوانێ بەر لە کۆتایهاتنی ماوە لە دیکەی کاتەکە خۆش بێ و پەیوەندییە هاوسەرێتییەکە بە کۆتایی بگەیێنێت. لە یاسای مەدەنیی ئێراندا بە پێی مادەی 940 کە وتراوە "ئەو هاوسەرانەی کە هاوسەرێتییەکەیان هەمیشەییە و لە میرات بێبەش نەکرابێتن لە یەکتر میراتیان دەکەوێت." ڕوون دەبێتەوە کە لە هاوسەرگیریی کاتیدا میرات بوونی نییە، بەڵام ئەوەی کە ئایا دەتوانین پرسی میرات بکەین بە مەرجی لاوەکیی مارەبڕین، ڕوون نییە. هەندێ لە یاسادانەران وەها مەرجێکیان بە پێی یاسای شیاو پێ دروستە، بەڵام هەندێ بێدەنگیی یاسا گرێ دەدەنەوە بەوەی کە ئەم مەرجە جێی نابێتەوە و گۆڕانکاری لە یاساکانی

میرات بە پێی ئەوەی کە گرێدراو بە بەرژەوەندیی کەسانی دیکە و بەرژەوەندیی کۆمەڵایەتییە لە ڕێگەی گرێبەستەوە بە نەگونجاوی دەزانن. ژن بۆی نییە هاوسەرگیری لەگەڵ ناموسڵمان و بە پێی وتەیەک ناشیعەی دوازدە ئیمامی بکا و پیاویش ناتوانێ هاوسەرگیری لەگەڵ ژنێکی ناسبی (دژەئەهلی شیعە) و هاوەڵدانەر بکا، بەڵام لەگەڵ ئەهلی کتێب، بۆ وێنە زەردەشتی دەتوانێ هاوسەرگیری بکات. هاوسەرگیریی کاتیی ژن لەگەڵ زیاتر لە پیاوێک لە یەک کاتدا ڕێگەپێدراو نییە، بەڵام بە پێی بۆچوونی بەناوبانگ پیاو لە هاوسەرگیریی کاتیدا لە ڕووی ڕێژەی ژنەوە سنووردار نییە و هەر چەندەی پێ خۆش بێ دەتوانێ هاوسەری کاتی هەبێ، بە پێچەوانەی هاوسەرگیریی هەمیشەیی کە لە چوار ژندا سنووردار بۆتەوە. بە پێی بۆچوونی بەناوبانگ ماوەی عەدەی هاوسەرگیری، دوو جار خاوێنبوونەوە لە سووڕی مانگانە پاش کۆتاییهاتنی مەتعەیە. بۆ ئەو کەسانەی کە سەرەڕای لەزکنەوێستان ناکەونە سووڕی مانگانە، ئەم ماوە 45 ڕۆژە. بەڵام ئەگەر لە درێژەی هاوسەرگیریی کاتیدا مێرد بمرێ، بە پێی بۆچوونی بەناوبانگ عەدە وەکوو هاوسەرگیریی هەمیشەیی چوار مانگ و دە ڕۆژە. کوڕی باڵق و پێگەیشتوو و کچی پێگەیشتوو و باڵق و ناپاکیزە بۆ هاوسەرگیری سەربەخۆن و هیچ کەس تەنانەت باوکیش هیچ سەرپەرشتیارییەکی بە سەر ئەو کەسەدا نییە. هەروەها باوک و باپیری باوکی بە سەر منداڵی بچووک و منداڵی باڵقی شێت یان سەفیح (بیرکۆڵ) لە هاوسەرگیریدا سەرپەرشتیارن و دەتوانن لە ئەگەری نەبوونی حاڵەتی ناباشی هاوسەرگیرییان پێ بکەن. و بە پێی بۆچوونی بەناوبانگ ئەو کچ یان کوڕە پاش باڵقبون بۆیان نییە هاوسەرگیرییەکە هەڵبووەشێننەوە.

وێنەی 12. مۆدێلی چەمکیی دۆخی سیغەی مەحرەمێتی / هاوسەرگیریی کاتی (1396 هەتاوی)

بەڵام لە مەڕ سەرپەرشتیاریی باوک (و باپیری باوکی) بە سەر نیکاحی کچی پێگەیشتوو (بە پێی وتەی بەناوبانگ نۆ ساڵانی مانگی) پاکیزەی پێگەیشتوو (نابیرکۆڵ) بیر و ڕای جیاواز لە ئارادایە؛ هەندێ سەرپەرشتیاریی باوک بە سەر کچی پێگەیشتوویان قبووڵ نییە و هاوسەرگیری دەخەنە ئەستۆی کچە خۆی، تاقمێکی دیکە باوەڕیان بە سەرپەرشتیاریی هاوبەشی باوک و کچە، واتە بۆ هاوسەرگیری هەم ویستی کچە و هەم ئیزنی باوک بە پێویست دەزانن و هیچ کام لەوانە ناتوانن بە شێوەی سەربەخۆ مارەبڕینەکە سەر بخەن، هەندێ جیاوازی دەخەنە نێوان نیکاحی هەمیشەیی و کاتی و لە نیکاحی

هەمیشـەیی کچ سـەربەخۆ و لە نیکاحی کاتیدا بە ناسـەربەخۆی دادەنێن، یان بە پێچەوانەوە لە نیکاحی هەمیشـــەیی ناســـەربەخۆ و لە نیکاحی کاتیدا بە سەربەخۆی دەزانن و لە هاوسەرگیریدا هیچ مافێک بۆ کچ ڕەچاو ناکەن.

ت) هاوسەرگیریی ئاڵوگۆڕی[1]

هەندێ کەس پێیان وایە ئاڵوگۆڕ بنەمای ژیانی کۆمەڵایەتییە. مرۆڤەکان لە بازنەی پەیوەندییە دوولایەنە کۆمەڵایەتییەکاندان و ئاڵوگۆڕ بنەمای ئەم پەیوەندییانە پێک دێنێت. بەو واتایەی کە مرۆڤەکان لە هەمبەر کۆمەڵگا و هەروەها لە هەمبەر یەکتر بە جۆرێک دانوســتان دەکەن. بەڵام ئەم دانوســتانە هەمیشە لە سەر بنەمای شتێکی مادی یان کاڵایی نییە و هەر لەبەر ئەوەشە کە تیۆریی مرۆڤی ئابووری کە ئابووریزانێکی وەکوو ئادام ســمیس[2]، دەیڤید ڕیکاردۆ[3]، جان ســتوارت میل[4] وتوویانە، ســنوور یان چەمکێکی ناتەواو لە ڕوونکردنەوەی فرەچەشـنیی ئەو هەڵسـوکەوت و ئاڵوگۆڕانەیە کە مرۆڤەکان لە درێژەی ژیانی خۆیان دەستیان خستووە. مرۆڤ لە کۆمەڵگادا هەندێ جار لە هەمبەر پێدراوەکانی هیچ وەرناگرێ؛ واتە هیچ ئاڵوگۆڕێکی مادی و کاڵایی ڕوو نادات. بەڵام ســەرباری ئەمەش لە مانا بەربڵاوەکەیدا ئاڵوگۆڕ ڕوو دەدا، واتە ئەوان لە بەرانبەر ئەوەی دەیدەن، کاڵایەکی نامادی، واتە ڕێزی کۆمەڵایەتی، ڕێزی جڤاکییان دەوێ و لە کۆتاییشدا ئەم خواستەی خۆیان بە ستایش‌کردنی خۆیان پیشـان دەدەنەوە. کەواتە سیسـتەمی ئاڵوگۆڕ لە ژیانی کۆمەڵایەتیدا بوونی هەیە و بەڵام لە هەر دوو لایەنەکەوە (دان و ســتان) نابینرێت. ئەم بەستێنە کۆمەڵایەتییە لە زۆربەی حاڵەتەکاندا ئاخێزگەی ئەو

---

1. Marriage by Exchange
2. A.Smith
3. D.Ricardo
4. J.S.Mills

مرۆڤانەیە کە لە هەمبەر پێدراوەکانی خۆیان، ڕەزامەندیی دەروونی یان دڵخۆشبوونی خودا نەبێ هیچ ئامانجێکی دیکەیان نییە.

لە هاوسەرگیری ئاڵوگۆڕیدا ژنان دەوری بەربڵاویان هەیە، ئەوانن دوو تایفە پێکەوە گرێ دەدەن و وەک هێمای مانەوەی ڕەچەڵەک بە هەژمار دێن. هاوسەرگیریی ئاڵوگۆڕی جۆر و شێوازی زۆری هەیە، بەڵام لە هەموویاندا ڕەوتی دوولایەنەی خاڵەکان کاڵا گرینگ و مرۆییەکان دیاری دەکات. لەو حاڵەتانەدا دوو ڕەوتی بەرانبەر (ڕۆشتن و گەڕانەوە) بە شێوەی هاوکات ڕوو نادەن، بەڵکوو پابەندن لە سەر ئەوەی لە داهاتوودا لە هەمبەر ئەو کچەی کە لە بنەماڵەیەک خواستوویانە خزمەتگوزاری و یان کاڵا پێشکەش بکەن. لە هەندێ حاڵەتدا پێدانی ژن وەک هاوسەر لە بەرانبەر مەرگدا ئەنجام دەدرێ و ئامانجەکەی ڕێگری لە تێکهەڵچوونی نێوان دوو تایفە یان دوو هۆز لە زنجیرەی بێکۆتایی تۆڵەکردنەوەکانە.

بە پێی بیروڕای وستمارک لە ئوستڕالیا پیاو ژنی نەدەهێنا مەگەر ئەوەی خوشکەکانی یان کچەکانی لە بەریەتی ژن دەبەخشی. نەریتی کچ گۆڕینەوە بۆ هاوسەرگیری لە ناو تایفەکانی بەلووچستان و ئیالەتی کەشمیریش برەوێکی زۆری هەبوو و لە هەندێ لە ناوچەکانی کوردستان و باشووری ئێرانیش باوە کە لەم ساڵانەی دواییدا کەم بۆتەوە. هاوسەرگیریی ئاڵوگۆڕی خۆی چەندین جۆری جیاوازی هەیە، هەر کامیان کاریگەری لە سەر بازنەی بنەما زۆر ئاڵۆز و ناسک و زۆرەکانی هاوسەرگیری دادەنێت:

1. ئاڵوگۆڕ لە سەر بنەمای خوشکەکان ئەنجام دەدرێ و بە گێڕانەوەی گۆنتێر لە ئوستڕالیا و گینەی نوێ و بەشێک لە ئوستڕالیا باوە کە دوو پیاو خوشکەکانی خۆیان بۆ هاوسەرگیری دەگۆڕنەوە.

2. لە حاڵەتی دیکەدا لە ناو شازادەکانی ئەورووپا گۆڕینەوەی برایەک و خوشکێک لە بنەماڵەیەک لەگەڵ برایەک و خوشکێک لە بنەماڵەیەکی دیکەدا

دەبینین.

3. هاوسەرگیریی ئاڵوگۆڕی دەتوانێ لە سەر بنەمای ناوهاوسەری بێ؛ چونکە لە ناچاریدا ئەنجام دەدرێت. کاتێک کەسێک لە بنەماڵەیەک بە ناچاری ژن لە بنەماڵەیەکی دیکە دەخوازێ ئەو بنەماڵەی کە کچیان لێ وەرگیراوە دەبێ داوای کچ لەو بنەماڵە بکەن.

4. نەریتەکە بەم شێوە بووە کە ئەگەر پەیوەندیی هاوسەرێتیی یەکێک لەو دوو ژنە تووشی کێشە بێ ژنەکەی دیکە بە شێوەی ناچاری و بۆ پشتیوانی لە بنەماڵەی باوکی و هەندێجار لە لایەن ماڵی خەزوورەوە ناچار بە بەجێهێشتنی ژیانی دەبێ و هەتا کاتی ڕوونبوونەوەی بارودۆخەکە ناچارە بە شێوەی کاتی مێردەکەی بە جێ بێڵێت.

ج) هاوسەرگیریی ڕێکخراو

ئەم هاوسەرگیرییە کە هاوسەرگیریی ڕەواڵەتیشی پێ دەڵێن، جۆرێکی تایبەتی هاوسەرگیرییە کە تێیدا هەڵبژاردنی هاوسەر لە ڕێگەی دایک و باوک یان گەورەترەکان و بە بێ ئامادەبوون و تەنانەت چاودێریی لایەنەکان ئەنجام دەدرێت. کەواتە هاوسەرگیرییەکی ناڕاستەوخۆ و ناوبژیوانداره. ناتوانین وەک هاوسەرگیرییەکی تاکخوازانە لەم چەشنە هاوسەرگیرییە بڕوانین چونکە لە لایەن کەسانی خاوەن بەرژەوەندییەوە ئەنجام دەدرێ و ئامانجەکەی بەختەوەریی لایەنەکانی هاوسەرگیری نییە، هاوسەرگیریی ڕێکخراو هەم لە لایەن پیاوماقووڵان و ڕیش سپییەکانەوە ئەنجام دەدرێ هەم دابینکردنی ئامانجە کۆمەڵایەتییەکانە. بۆ وێنە کەسێک کە بڕیارە ملک و زەوی بنەماڵە دابەش نەکرێ، بۆ ئەو کوڕە کچێک لە خزم و کەسی خۆیان دەستنیشان دەکەن یان ئەو کاتەی کە بۆ ئامانجی وەرەێخستنەوەی نزیکایەتی و دۆستایەتی نێوان دوو خزمەکە بە هۆی ڕووداوێک نێوانیان ناخۆش بووە،

دیســـان لە ڕێگەی هاوســـەرگیریی منداڵەکانیان ئەم بەینە خۆش دەکەنەوە. ئەنجامی ئەم کارە ئەوەیە کە هەندێ جار هاوســـەرگیریی لە تەمەنی منداڵیدا ڕوو دەدات.

وێنەی 13. هاوسەرگیریی منداڵان لە هیندستان. ئەنجامی هاوسەرگیریی ڕێکخراو، بڕوانە ماڵپەڕی: http://observatorio3setor.org.br

لەم چەشنە هاوســەرگیرییەدا کاربەڕێکەرانی ســەرەکی ئەو کەســانە نین کە چارەنووســیان گرێ دراوە بەم چەشــنە هاوســـەرگیرییەوە، بەڵکوو دایک و باوکەکان، گەورەکان و ڕیش‌ســپییەکانیش هەڵوەدای دۆزینەوەی هاوســەرن و هەم بڕیاری پێویســـت بۆ هەڵبژاردن دەدەن. لە هاوســـەرگیریی ڕێکخراو پێوەرەکـانی هـەڵبژاردن یـان ڕێکخســـتن زیـاتر گرینگی بـە بـەرژەونـدییە کۆمەڵایەتی و هاوچەشــنییە بنەماڵەییەکانی ئەوان دەدرێ تا شــیاوبوونی هاوسەر لە ڕووی دەروونی یان تەنانەت جەستەییەوە.

هاوســـەرگیریی منداڵان جۆرێک هاوســـەرگیریی ڕەواڵەتییە کە لە ئێراندا ڕێژەیەکی بەرچاوی لە خۆ گرتووە. نووســـەر (کامیل ئەحمەدی) لە کتێبێکدا لـە ژێر نـاوی "زایەڵـەی بێدەنگی: توێژینـەوەیـەک گشـــتگیر ســـەبارەت بە

هاوسەرگیریی پێشوەختەی منداڵان لە ئێران"[1] بە چڕوپڕی بابەتی هاوسەرگیریی منداڵانی لە ئێران تاوتوێ کردووە. بە پێی ناوەڕۆکی کۆنوانسیۆنی مافەکانی منداڵ و یوونیسێف، منداڵ بە کەسێک دەوترێ کە لە تەمەنی لە نێوان ساتەوەختی لەدایکبوونەوە هەتا تەمەنی 18 ساڵانە. بەم پێیە ئەگەر منداڵ لە ژێر ئەم تەمەنەدا هاوسەرگیری بکا؛ هاوسەرگیریی پێشوەختە یان منداڵهاوسەری ڕووی داوە. لە دیاردەی هاوسەرگیریی منداڵان (منداڵهاوسەری - هاوسەرگیریی پێشوەختە) لانیکەم یەکێک لە هاوسەرەکان تەمەنی کەمتر لە تەمەنی 18 ساڵانە. هاوسەرگیریی پێشوەختە بۆ هەر دوو ڕەگەزی کچ و کوڕی منداڵ بە کار دەهێنرێ؛ بەڵام ڕاستیی تاڵی کۆمەڵگا ئەوە دەردەخا کە لێکەوتە و کاریگەرییەکانی دیاردەی منداڵهاوسەری بۆ سەر کچۆڵەکان خەسارتەبەخشتر و مەترسیدارترە. هاوسەرگیریی پێشوەختە یان منداڵهاوسەری لە وڵاتە جیاجیاکانی دنیادا بوونی هەیە و بە پێی سیستەمی فەرهەنگی -ئایینی، کۆمەڵایەتی و ئابووریی ئەو کۆمەڵگایەیە. سەرەڕای ئەمە ئەم چەشنە هاوسەرگیرییانە لە وڵاتانی ئەفریقایی و باشووری ڕۆژاوای ئاسیا بۆ وێنە ئێران زۆرتر باوە. ئەنجامەکانی لێکۆڵینەوەی ئەحمەدی (1396ی هەتاوی) لە کتێبی زایەڵەی بێدەنگی پیشانی دا کە حەوت پارێزگای خوراسانی ڕەزەوی، ئازەربایجانی ڕۆژهەڵات، خووزستان، سیستان و بەلووچستان، ئازەربایجانی ڕۆژاوا، هورموزگان و ئیسفەهان لەم ساڵانەی دواییدا زیاترین ڕێژەی فرەیی منداڵهاوسەرییان لە خۆ گرتووە. ئەگەرچی ڕەوتی منداڵهاوسەری ڕووی لە داکشانە بەڵام لە بەرامبەردا تەڵاقی منداڵان ڕووی لە هەڵکشان کردووە. هەروەها ئەنجامەکانی

---

1. ئەحمەدی، کامیل (1396). زایەڵەی بێدەنگی توێژینەوەیەکی گشتگیر سەبارەت بە هاوسەرگیریی پێشوەختەی منداڵان لە ئێران

Ahmady, Kameel (2017). An Echo of Silence: A Comprehensive Research Study On Early Child Marriagen (ECM) In Iran, New York: Nova Publishing

لێکۆڵینەوە ئەوە پیشان دەدا کە کاریگەرترین فاکتەرەکانی سەر بەردەوامبوونی منداڵهاوسەری بریتییە لە هەژاری، نەخوێندەواری و کەم خوێندەواری، پشتیوانیی یاسایی، گوشاری کۆمەڵایەتی و ڕوانگەی پیاوسالارانە و باوەڕە نەریتی و ئایینزاییەکان. هاوسەرگیریی پێشوەختە بۆ هەر دوو ڕەگەزی کچ و کوڕی منداڵ بە کار دەهێنرێ؛ بەڵام ڕاستیی تاڵی کۆمەڵگا ئەوە دەردەخا کە ئەم دیاردەی بۆ سەر کچۆڵەکان زیانبەخشتر و مەترسیدارترە. ئاسەوارەکانی هاوسەرگیریی پێشوەختە بریتییە لە: هەڵکشانی ڕێژەی تەڵاق، منداڵبێوەیی، پەروەردەبوونی منداڵانی بێسەرپەرشت و بەدسەرپەرشت، کەڵکاوەژوویی سێکسی بۆ سەر کچان، بەردەوامیی پرۆسەی هەژاری و لەشفرۆشی، زۆربوونی نەخۆشییە جەستەیی و سێکسی و ڕۆحییەکانی کچان. لە کۆتاییدا بە مەبەستی ڕێگری و بەرەنگاربوونەوەی ئەم دیاردە هەندێ ڕێکاری وەکوو هەڵکشاندنی تەمەنی یاسایی هاوسەرگیری بۆ تەمەنی 18 ساڵ، بەستێنسازیی فەرهەنگی و پەروەردەیی، تۆمارکردنی وردی هاوسەرگیرییەکان، پێداگریکردنی دەوڵەت و هاوئاهەنگیی ناوەندە پەیوەندیدارەکان بۆ بەرەنگاربوونەوەی منداڵهاوسەری، خوێندنی ناچاری و بێبەرامبەر بەتایبەت لە ناوچە بێبەشەکان، هەڵکشانی وشیاری لەمەڕ دەرهاویشتە و زیانەکانی منداڵهاوسەری لە ڕێگەی میدیا گشتییەکان و تەکنەلۆژیا نوێکانەوە، پشتیوانیی داد و یاسایی بۆ بەیاساییکردنی منداڵهاوسەری و دیاریکردنی سزای قورس بۆ ئەنجامدەران و لە کۆتاییدا بە کەڵکوەرگرتن لە کەسایەتییە ئایینی و ئایینزاییەکان، ئەمانە وەک گرینگترین فاکتەرەکانی گۆڕانکاریی کۆمەڵایەتی لە ئێراندا بۆ بەرەنگاربوونەوەی منداڵهاوسەری خراونەتە ڕوو.

بە پێی مادەی 1041ی یاسای ژیاری لە ئێران نیکاحی کچ بەر لە گەیشتن بە تەمەنی 13 ساڵی تەواو و کوڕ بەر لە گەیشتن بە تەمەنی 15 ساڵی تەواوی هەتاوی بەستراوەتەوە بە ئیزنی سەرپەرشت بەو مەرجەی کە بە لێکدانەوەی

دادگایەکی شیاو بەرژەوەندی ڕەچاو کرابێت. ئەم یاسایە هەلی ئیزنی منداڵهاوسەری دەڕەخسێنێ و یەکێک لە فاکتەرەکانی هەڵکشانی ڕێژەی منداڵهاوسەری لە ئێرانە. هەر بەم پێیە چالاکڤانانی کۆمەڵایەتی و فەرهەنگی، نووسەران و نوێنەرانی مەجلیسی شۆڕای ئیسلامی لەم ساڵانەی دواییدا هەوڵیان دا کە لە پێناوی بەرەنگاربوونەوەی منداڵهاوسەری و لێکەوتەکانی لە ڕێگەی یاساوە، مامناوەندی تەمەنی هاوسەرگیری بەرز بکەنەوە. لە ئەنجامدا هەوڵی توێژەران و چالاکڤانانی کۆمەڵایەتی بابەتی هاوسەرگیریی منداڵان بوو بە یەکێک پەرۆشییەکانی نوێنەرانی مەجلیسیش. هەر بەم پێیە، نوێنەرانی مەجلیس ڕۆژی چوارشەمە 1397/07/04ی هەتاوی لە مەجلیسی ئێرلندا دەنگیان بە پرۆژەیاسای هەڵکشاندنی مامناوەندی تەمەنی هاوسەرگیری دا. ئەم پرۆژە یاسا هەڵگری چاکسازیی مادەی 1041ی یاسای ژیاری پرۆژەیاسای 1381/04/01ی هەتاوی بوو کە مارەبڕینی کچانی بەر لە تەمەنی 13 ساڵی تەواوی هەتاوی و کوڕان بەر لە 16 ساڵ تەواوی هەتاوی قەدەغە کرد. بە گوێرەی ڕوونکاری ئەم پرۆژەیاسایە "لانیکەمی تەمەنی هاوسەرگیری لە کچانی 16 ساڵی تەواوی هەتاوی و لە کوڕلندا 18 ساڵی تەواوە". مارەبڕینی هاوسەرگیری 13 بۆ 16 ساڵان لە کچاندا و 16 هەتا 18 ساڵان لە کوڕان بەستراوەتەوە بە ئیزنی سەرپەرشتیار و بەرژەوەندی و دادگا بەو مەرجەی لە سەر بۆچوونی پزیشکی یاسایی جەستە بۆ هاوسەرگیری تەندروست بێت. نوێنەران بە 151 دەنگی ئەرێ، 34 دەنگی نا و 7 دەنگی سپی لە کۆی 204 نوێنەری ئامادە لە پارلێمان لێکدانەوەی ئەم پرۆژیاسایەیان پەسەند کرد.

چ) هاوسەرگیریی نهێنی یان هاوسەرگیریی سپی[1]

لە مێژووی هاوسەرگیریدا هەمیشە بیرمەندان ئەم مشتومڕەیان بووە کە ئایا هاوسەرگیری دەبێ ڕەواداریی خۆی لە ڕێگەی تێپەڕین لە ڕێسا قورسە یاساییی و شەرعییەکان وەدەست بێنێ یان ئەوەی کە هاوسەرگیرییەک بە ڕەوا بزانن کە ڕەزامەندیی هەر دوو لایەنەکەی لە سەر بێت؟ هاوسەرگیریی نهێنی قبووڵکردنی ئەم پێوەرەیە. لە سەدەی 12ی زایینی کلیسا جیاوازی خستە نێوان هاوسەرگیریی یاسایی و هاوسەرگیریی پڕبایەخ. هاوسەرگیری بە ئامادەبوونی قەشە و پاراستنی ڕێوەڕەسمە ئایینییەکان بە یاسایی دادەنرێ، ئێستا هاوسەرگیری بە بێ ئامادەبوونی قەشە و پاراستنی ڕێوەڕسمە ئایینییەکان و تەنیا لە سەر ڕەزامەندیی لایەنەکان بایەخی پێ دەدرێت؛ کەواتە لەم چەشنە هاوسەرگیرییەدا نە تەنیا پاراستنی ڕێسا شەرعییەکان پێویست نییە، بەڵکوو لایەنەکان ناچار نین ڕێسا عورفییەکان ڕەچاو بکەن. ئەم چەشنە هاوسەرگیرییە کە تێیدا تاکایەتی و تاکخوازی دەگاتە ئەوپەڕی خۆی و بە جۆرێک لە جۆرەکان پیشاندەری دابڕانی دیاردەی هاوسەرێتی لە کۆمەڵگایە، لە هاوسەرگیریی عورفی نزیکە و دژی هاوسەرگیریی ڕێکخراوە. وەها هاوسەرگیرییەک بە هۆی ئەم تاکخوازییە زێدەڕۆیی و ئاشکرایە بەردەوام نابێت. هەر بۆیە لە ناوەڕاستی سەدەی 16ی زایینی بە پێی بڕیاری ئەنجومەنی کلیساکان، هاوسەرگیرییەک کە لە لای قەشە و سێ شایەت ئەنجام نەدرابایە قبووڵکراو و ڕەوا نییە و پێی دەوترێ هاوسەرینی (هاوسەرگیریی سپی[2]). لە حاڵێکدا لە حاڵەتەکانی دیکە (وەکوو هاوسەرگیریی عورفی)، بەردەوامبوونی پێدانی ڕەواداری خۆش دەکات.

هاوسەرگیری وەک گرینگترین داپەڕی کەس لە ژیانیدا ناتوانرێ بە بێ

1. clandestine marriage
2. cohabitation

چاودێریی کۆمەڵگا بەدی بێ و هەرکات ئەمە ڕوو بدا بەردەوامبوونەکەی تووشی کێشە دەبێت. مەبەست ئەوە نییە کە پێشنیاری ئاهەنگی هاوسەرگیریی پرتێچوو بدەین کە خۆی لە هەندێ حاڵەتدا دەبێتە هۆی خۆبواردن لە هاوسەرگیری. بەڵکوو ئامانج ئەوەیە کە هەمیشە هەوڵ بدرێ هاوسەرگیریی مرۆڤەکان ڕەواداریی کۆمەڵایەتییان هەبێت. واتە بە چاودێری و ڕەزامەندیی کۆمەڵگا ئەنجام بدرێت. کەولتە ناڕەواکردنی یان جیاکردنەوە و سڕینەوەی ڕەهەندە شەرعییەکانی هاوسەرگیری (کە لە زۆربەی کۆمەڵگاکاندا ئەنجام دەدرێ) و سنووری ڕێسا عورفییەکان بەدەر لە سستیی پەیمانی هاوسەرێتی و لە ئەنجامدا پەرەسەندنی ئەوەی ئەوڕۆ پێی دەڵێن فرەهاوسەریی ناهاوکاتی لێ دەکەوێتەوە.

ح) هاوسەرگیری تاقیکاری[1]

هاوسەرگیریی تاقیکاری جۆرێک هاوسەرگیریی مەرجدار یان دواکەوتووە کە لە دوو مانای جیاوازدا بە کار دەهێنرێت:

لە مانایەکدا هاوسەرگیری تاقیکاری بە واتای ئەو چەشنە هاوسەرگیرییەیە کە لەدایکبوونی منداڵ مەرجی یەکلابوونیەتی. ئەم چەشنە هاوسەرگیرییە مەرجدارە لە کۆمەڵگا سەرەتاییەکاندا بەدی دەکرێت. لە واتایەکی دیکەدا، هاوسەرگیریی تاقیکاری لە کۆمەڵگە پیشەسازییەکاندا دەخرێتە ڕوو و مەبەست لەو هاوسەرگیرییە، هاوسەرگیرییەکی نالێبڕاوەیە و تەنیا بە مەبەستی پێدانی دەرفەتی پێویست بۆ لایەنەکانی هاوسەرگیرییەکەیە بۆ ئەوەی یەکتر بناسن و بڕیارێکی لێبڕاوە بدەن. هاوسەرگیریی تاقیکاری لە مانای دووهەمیدا سەرنجڕاکێشە؛ چونکە لە لایەن توێژەرانی نوێوە (بۆ وێنە مارگرێت مەید) خراوەتە ڕوو و ئەوانەی کە باوەڕیان پێیە پێیان وایە هاوسەرگیری و بە شێوەی

1. trial marriage

گشتی هەڵبژاردنی هاوسەر لە داهاتوودا گرێدراو بە هاوسەرگیریی تاقیکاری بکەن. سەرەڕای فەلسەفەی هەڵفریوێنەرانە و شیاوی قبووڵکردنی وەها بیرمەندانێک هاوسەرگیریی تاقیکاری کێشەگەلی گەورەی بۆ کۆمەڵگا و تاکی لێ دەکەوێتەوە و گرینگترینەکەیان بریتییە لە:

- لەدایکبوونی یەک یان چەند منداڵ کە پاش ماوەیەک یەکێک لە لایەنەکان یان هەر دووکیان بڕیار دەدەن ئەم هاوسەرگیرییە تاقیکارییە کۆتایی پێ بێنن، منداڵ یان منداڵەکانیان بارودۆخێکی نادیاریان دەبێت.

- بۆ هەر مرۆڤێک بەتایبەت ژن، ماوەی چەند ساڵی تایبەت کاتی هەڵبژاردنی هاوسەرە. ئەگەر ئەم ساڵانە تێپەڕن کەسەکە تووشی سەڵتیی هەمیشەیی دێت.

- ئەگەر کەسانێک بیانهەوێ بۆ تێرکردنی خواستە سێکسییەکانی خۆیان ئەم نەریتە بقۆزنەوە، بە ڕەواڵەتێکی جوان و کۆمەڵگاپەسەند دەتوانن چەندین جار هاوسەرگیریی تاقیکاری بکەن و بە هۆی نەبوونی لێکتێگەیشتن لێک جیا ببنەوە.

وێدەچێ هاوسەرگیریی تاقیکاری بە پێچەوانەی فەلسەفە جەماوەرپەسەندەکەی، قەت جێبەجێ نەبێت.

خ) هاوسەرگیریی دۆستانە[1]

هاوسەرگیرییەکی ئاسانە و ئاهەنگی قورس و تێچووی ئاسایی نییە. دوو گەنج یەکتر هەڵدەبژێرن، ژیانی هاوبەش دەست پێدەکەن و لەگەڵ لەدایکبوونی منداڵ یان هەر ڕووداوێکی دیکە (گرێبەستی) هاوسەرگیرییەکەیان ئاسایی دەبێ و دوو تایبەتمەندی لە خۆ گرتووە، نەبوونی ئاهەنگ و فەرمیبوونی درەنگە.

1. marriage of comradeship

لە هاوسەرگیریی دۆستانە دوو گەنج بە بێ هیچ چەشنە ڕێورەسمێک ژیانی هاوبەش دەست پێدەکەن.

بەڵام بوونی ئاهەنگ لە هاوسەرگیریدا ڕەهەندی ئەرێنیشی هەیە:

- فەرمێتی پێدان: ئاهەنگی هاوسەرگیری پاش ڕەواداریی پەیوەندیی سێکسی کە بە هۆی گرێبەستی هاوسەرێتییە دەبێتە هۆی ئەوەی ڕووداوێکی گرینگ و هەستیار لە سەرتاسەری کۆمەڵگادا بەفەرمی بکرێ و دیتران لێی ئاگادار بن و بە شێوەی فەرمی بناسرێت.

- سەقامگیری پەیوەندییە خزمایەتییەکان: لەگەڵ هاوسەرگیریی دوو گەنج، دوو گرووپی بەربڵاوی خزم و کەسان پێکەوە "زەماوەند" دەکەن و لە ڕێگەی ئەم ئاهەنگەوە بە هاوسەرگیریکردن پێکەوە ئاشنا دەبن. هەر بۆیە زۆریان دەبنە خزمی یەکتر.

- گرینگیدان: ڕێورەسمی هاوسەرگیری ئەگەر بە شێوەی ئاسایی بەڕێوە بچێ ڕووداوی هاوسەرگیرییەکە لە سادەیی و ئاسانبوونی "دووبارەبوون" دوور دەکەوێتەوە. بەم شێوە گرینگترین ڕووداوی ژیانی مرۆڤ بە شێوەی شیاو بەڕێوە دەچێ و وەک ڕووداوێکی دووبارەنەکراو خۆی دەنوێنێت.

- دەستەبەریی بەردەوامی: لە هەر ڕێورەسمێکی کۆمەڵایەتیدا هەندێ ڕێورەسم و توخم وەکوو سیمبۆلن کە بارودۆخی تایبەتیی کۆمەڵایەتییەک ڕوون دەکاتەوە کە هەڵقوڵاوی ڕابردووانی ئەو کۆمەڵگایەیە. کەواتە ڕەچاوکردنی ڕێورەسم و بەڕێوەبردنی ئەم ڕێورەسمانە بە واتای درێژەپێدانی یادی باب و باپیران و هاوپەیوەستبوونی کۆمەڵگا لە هەر نەوەیەکدا لەگەڵ نەوە پێشووەکانی خۆیەتی. ئەم حاڵەتە ڕێگری لە "گۆشەگیریی نەوەکان" دەکا و ڕێوەڕسمی هاوسەرگیری وەک میراتی کۆمەڵگایەک لە نێوان سەردەم و چاخەکاندا درێژەی پێ دەدرێت.

- وەدەستهێنانی یەکێتی و شوناس: ڕێورەسمی هاوسەرگیری بابەتێکی

ئەوپەڕ نەوەییە، هەر نەوەیەک لە هەر سەردەمێکدا بە بەڕێوەبردنی ئەو ڕێوڕەسمە هەستی گیرۆدەبوون بە کۆمەڵگایەکی تایبەت دەکات. بە پێی ئەم ڕوانگە دەتوانین قبووڵی بکەین کە ڕێوڕەسمی هاوسەرگیری وەک پاژ یان توخمی ناسنامەی کۆمەڵگا دێتە هەژمار و هەر نەوەیەک شوناسی کۆمەڵایەتیی خۆی بەوە دەدۆزێتەوە. جیا لەوە، بە هۆی ئەوەی لە ناو تاقمێکدا هەم هاوکات و هەم لە شوێن بە شێوەی هاوشێوە بەڕێوە دەچێ، دەتوانێ یەکێتیی ئێتنیکی لێ بکەوێتەوە. هەموو ئەوانەی کە ڕێوڕەسمی تایبەتی ڕەچاو دەکەن و لە گرینگترین قۆناغەکانی ژیانیاندا بەرزی دەنرخێنن قەت تووشی ناتەبایی و ناکۆکی نابن. ئەم یەکێتییە بە جۆرێک دەتوانێ لە بارودۆخی تایبەتدا هەستی کۆمەڵێک ببزوێنێ و وەها لێکیان نزیک بکاتەوە کە جۆرێک خۆڕاگری لە ناو دڵی کۆی فەرهەنگی نەیاردا بەدی بێنێ و لە باشترین بارودۆخدا دەرکەوتنی ڕێبازێکی لێ بکەوێتەوە.

هاوسەرگیریی دۆستانە کە دەرکەوتنی تاکایەتی و دابڕان لە داب‌ونەریتە کۆمەڵایەتییەکانە هاوشێوەی هاوسەرگیریی نهێنییە. هەر بۆیە دووهەمین تایبەتمەندییەکەی لە سیغە دەچێت. ئەگەر فەرمیبوونی هاوسەرگیریی بە ڕێککەوتنی دواتر یان هاتنی منداڵ مەرجدار بکرێ بابەتگەلی وەکوو پرسی منداڵان، سەڵتیی هەمیشەیی و یان بەدگومانی بەدواوەیە.

ئەوەی هەتا ئێستا باسی کرا بیچمە جیاوازەکانی هاوسەرگیری لە کەلتووره جۆراوجۆرەکانە و دیارە ناتوانین لە سنووره جوگرافیاییەکانی ئێراندا هەموو شێوازەکانی هاوسەرگیری بدۆزینەوە. کەواتە ناسینەوەی جۆرەکانی هاوسەرگیری لە ئێراندا پێویستی بە لێکدانەوەی فەرهەنگ و بارودۆخی کۆمەڵایەتی - ئابووری لە هەموو قۆناغە جیاوازەکانە.

2ـ2ـ2. هاوسەربژێری لە ئێران بە پێی پێکهاتەی ناوەکیی بنەماڵە

ڕەنگە بنەماڵەی ناوەکی پاش ڕەوتی بەپیشەییبوون لە ڕۆژاوا، چی لە جیهانی پیشەسازی و چی لە دیکەی ناوچەکانی جیهان بووبێ بە بیچمی زاڵی بنەماڵە. بەڵام ئێستاکە ئاماری وڵاتانی پێشکەوتووی جیهانی پیشان دەدا کە بنەماڵەی ناوەکی (ژن و مێرد و منداڵەکان) چیتر زۆرینەی بنەماڵەکان پێک ناهێنێ و ئێستا چەشنە نوێکانی بنەماڵە بەدی هاتوون و ڕێژەیان گەیشتۆتە ئاستێک کە چیتر ناتوانین باس لە دیاردەیەکی ئاوارتە بکەین، بەڵکوو دەبێ سەر لە نوێ بنەماڵە پێناسە بکەینەوە و بەتایبەت دەبێ لە گۆڕانەکانی تێڕابمێنین، چونکە هەموو بەڵگەکان پێداگری لە سەر گۆڕانکارییەکانی بنەماڵە دەکەنەوە. لە ئاماری ئەمریکا 27 لە سەدی تاکەکان کە بنەماڵەکانیان بریتییە لە ژن و مێرد و منداڵەکان هاوسەرگیرییان نەکردووە، ئەو بنەماڵانەی کە بریتین لە ژن و مێرد و منداڵیان نییە 27 لە سەدن. کەسانی سەڵت 38 لە سەد و بنەماڵەی دایکی یان باوکی (یەکخاوەنی) 8 لە سەدن.

لە بارودۆخی ئێستادا، ئەگەرچی لە وڵاتانی پیشەسازیدا بنەماڵەی ناوەکی کەم بۆتەوە و لەمەڕ داهاتووی بنەماڵە بیر و بۆچوونی جۆراوجۆر دەردەبڕن، لە زۆرێک لە وڵاتان بۆ وێنە ئێران هێشتا بە پێی ئامار، بنەماڵەی ناوەکی چی لە شار و چی لە دێ زۆرینەیە. بە پێی ئاماری ساڵی 1390ی هەتاوی 60/63 لە سەدی بنەماڵەکان ناوەکین، 14/64 لە سەد بنەماڵەی ژن و مێردین، 7/16 لە سەدی بنەماڵەکان یەک کەسین، 6/97 لە سەد بنەماڵەکان (یەکخاوەنین)، 3/84 بنەماڵەکان بەربڵاون، 0/24 لە سەدی بنەماڵەکان منداڵسەرپەرشت و نزیکەی 6/52 لە سەدی دەچنە ناو دیکەی بنەماڵەکان.

بە بۆچوونی پارسۆنز[1] هەڵبژاردنی هاوسەر بە پێی هۆگری و عەشق

---

1. Parsons

یەکێک لە پڕەنسیپە تایبەتەکانی بنەماڵەی ناوەکییە. ژن و مێردی گەنج پاش هاوسەرگیری ناچنە ناو هیچ کام لە بنەماڵە لایەنگرەکانەوە، بەڵکوو یەکەیەکی سەربەخۆ بۆ ژیانی خۆیان پێک دێنن و دەبنە تازەشوێن و بە بێ گرێدراویی خزمایەتی ژیان دەکەن، هەر بۆیە لە هەڵبژاردنی هاوسەردا لە دەروەستی و حەزی بنەماڵە دەربازن و بە بێ تێبینیی خێزانیی و بە پێی هۆگری و خواستی دڵ یەکتر هەڵدەبژێرن. ئەم شێوازە پێی دەڵێن هاوسەربژێریی ئازاد و دەبێ ڕوون بکرێتەوە کە بە مانای ئازادبوون لە کۆت و بەندەکان، زەوق و فەرمانە بنەماڵەییەکانە بەڵام هێشتا لە کۆت و بەندە کۆمەڵایەتییەکاندایە. کەواتە زاراوەی هاوسەربژێریی ئازاد، واتە هەڵبژاردنی هاوسەر بە بێ دەستێوەردانی ڕاستەوخۆی بنەماڵە کە لە کۆمەڵگا پیشەسازییەکاندا بە جەختکردنە سەر گرینگیی عەشق و لە وڵاتانی دیکە وەکوو ئێران بە پێداگری لە سەر هۆگریی دوو لایەنەیە، چی بە مانای پیشەسازییەکان و چی بە واتای کۆمەڵگاکانی دیکە، گرینگ هۆگربوونی هاوسەرە گەنجەکان بە یەکترە نەک ئەو پەیمان و گرێبەستانەی کە لە نێوان دوو بنەماڵەدا دەبەسترێ (گۆڕینی بیچم و شوناسی بنەماڵە لە کۆمەڵگەکان و کاڵبوونەوەی دەوری دایک و باوک و توخمەکانی دیکە).

وشەی ئازادی ئەم مانایە دەگەیێنێ کە هەموو تاکێک دەتوانێ لە ناو کۆی کەسانی ڕەگەزی بەرامبەری کۆمەڵگای خۆی کەسێک هەڵبژێرێ، لە هەندێ کۆمەڵگەدا هاوڕەگەز و هەڵبەت یاساش ئەم ئیزنە دەدات. واتە جیا لە مەحارم هەموو کەس ئیزنی هەڵبژاردن و هاوسەرگیری لەگەڵ کەسێکی دیکە لە کۆمەڵگای هەیە. بەڵام هەروا ئاسان نییە. زۆرێک لە بارودۆخە کۆمەڵایەتییەکان ئاستەنگی بەر دەم هاوسەرگیرییە. چونکە هاوسەرگیری دیاردەیەکی کۆمەڵایەتی و تێوەگلاوی کۆت و بەندەکانیەتی. هاوسەرگیریی دوو کەس لە ڕێگەی ڕێوڕەسمی مارەبڕین و ئاهەنگی هاوسەرگیری بە

کۆمەڵگا ڕادەگەیێنرێت. لەم ڕێوڕەسمەدا کچ و کوڕ هەم ئامادەباشیی خۆیان بۆ ڕاپەڕاندنی دەوری ژن و مێردی و هەم زەماوەندەکەی خۆیان بە کۆمەڵگا ڕادەگەیێنن کە بە شێوەی لاوەکی ڕەزامەندیی کۆمەڵگای لێ دەکەوێتەوە. بەم شێوە ئەگەرچی دەستیوەردانەکانی بنەماڵە کەم بۆتەوە و میکانیزمەکانی بێکاریگەر بووە، میکانیزمێکی کۆمەلایەتی دروست بووە و ڕێگری لەو هاوسەرگیرییانە دەکا کە دەبنە هۆی تێکچوونی تەکووزیی کۆمەڵگا کە گرینگترینەکەیان چینی کۆمەلایەتییە. هەر کەس لەگەڵ چین، ئایینزا، نەتەوە و ئێتنیکایەتیی خۆی هاوسەرگیری دەکات. ئەگەرچی تاکەکانی کۆمەڵگا، دەرەوەگرووپی هاوسەرگیری دەکەن بەلام لە ڕوانگەی پۆلێنبەندیی کۆمەلایەتی، نژادی، ئایینی یان نەتەوایەتییەوە ناوگرووپی هاوسەرگیری دەکەن، دەرەوەگرووپ بە نیسبەتی مەحارمی خۆی و ناوگرووپ بە نیسبەتی چینی کۆمەلایەتی، ئایین، نژاد و نەتەوەی خۆی.

لە ئەمریکا 61 لە سەدی کچان و کوڕان ڕێک ژوان لەگەڵ کەسێکی هاوچینی کۆمەلایەتیی خۆیان ساز دەکەن. 35 لە سەدیش لەگەڵ دوو چینی تەواو لێک نزیک. سەبارەت بە دوو چینی جیاواز ئامارەکان پیشان دەدەن کە لە سێ حاڵەتدا کوڕ لە چینی سەرتر و کچ لە چینی نزمتر و لە کۆی سێ کچ دوو کچ لەگەڵ چینی سەرتر لە خۆی ژوان ساز دەکات. کەسانێک کە بەرکەوتنیان لەگەڵ چینی سەرتر لە خۆیان هەیە دەبێ تایبەتمەندیی تایبەتیان هەبێت. ئەم تایبەتمەندییە بۆ کچان جوانی و دڵخوازبوونی گشتییانە و بۆ کوڕان یاریزانێکی باش یان خوێندەواربوونی نموونەیە. واتە تەنیا کەسانی خاوەن خاڵی چینی نزمتر بۆیان هەیە بچنە ناو چینی سەرترەوە. لەم لێکدانەوەدا جیا لە هاوچەشنیی چینایەتی، هاوچەشنیی تەمەنیش بەدی کرا. نیوەی ژوانەکان هی هاوپۆلەکان بوو و ئەوانی دیکە کە چینایەتییەکەیان لێک جیاواز بوو. مامناوەندی جیاوازیی تەمەنی نێوان ژن و مێردەکان نزیکەی 2

بۆ 3 ساڵە (koing، 1975: 115 :106).

لە کۆمەڵگا ئیسلامییەکانیشدا نەبوونی هاوچەشنی لە هاوسەرەکاندا لە ڕووی بیر و باوەڕەوە جۆرێک نۆرمبەزێنییە و بۆ ئەم چەشنە هاوسەرگیرییانە ئاستەنگی خێزانی و کۆمەڵایەتیی زۆر بەدی دەکرێت. کچ و کوڕێک کە ئایین و ئایینزای جیاوازیان هەیە وەکوو شیعە و سوننە کەمتر لە لایەن دەوروبەرەکانەوە هاوسەرگیرییەکەیان قبووڵ دەکرێ و تەنانەت لە ناو ئەم ئایینزایانەدا بوونی بۆچوونی تایبەتی ئایینزایی لە ناو بنەماڵەی کچ و کوڕدا لەوانەیە ببێتە هۆی گرژی و ناکۆکی لە کاتی خوازبێنی هەتا کاتی ژیانی هاوسەرێتی لە ناو هاوسەرەکان و دەوروبەرییەکانیان.

هاوسەرگیریی دراوسێکانیش باوە. نیوەی هاوسەرگیرییە شارییەکان و بەتایبەت لە شارەکاندا لە نێوان کەسانی گەڕەکێکدایە. تیشکی هەڵبژاردنی هاوسەرگیری لە دراوسێیەتی هەتا یەک و نیو کیلۆمەترە. دراوسێیەتی بە واتای ژیان لە ناو گەڕەکێکدایە و کەسەکان کە لە سۆنگەی پیشە، داهات و دیکەی تایبەتمەندییە چینایەتییەکان هاوشێوەن لە گەڕەکێکدا ژیان دەکەن، بە جۆرێک کە دەتوانین گەڕەکە کرێکارییەکان، هەژارنشین، کارمەندی و دەوڵەمەندەکانی ناو شارێک دیاری بکەین. دراوسێیەتی دەبێتە هۆی ئەوەی تاکە هاوچینەکان کاتی هاتوچۆ، کڕین و ... پێکەوە ئاشنا بن و ئەم ئاشنایەتییە دەبێتە هۆی هۆگربوون و لە ئەنجامدا هاوسەرگیری. لە لایەکی تریشەوە تاکەکانی ناو چینێک لەگەڵ تاکەکانی چینێکی دیکە پەیوەندییان نییە و ئاشنایەتی دروست نابێ و لە ئەنجامدا هاوسەرگیریش ڕوو نادات. تەنانەت لە ناو ئەو کۆمەڵگایانەی کە هاوسەرگیری لە سەر بنەمای عەشقە، خۆبەخۆ میکانیزمێک بەدی دێ کە لە دروستبوونی عەشق لە نێوان دوو کەس کە لە سۆنگەی چینی کۆمەڵایەتییەوە پێکەوە هاوچەشن نین، ڕێگری دەکات. واتە هەموو کچ یان کوڕێک لە چینێکی تایبەت لەگەڵ کەسانی هاوچینی خۆیان

پەیوەندی ساز دەکەن و پەیوەندییەکان یان بە هۆی دراوسێتی یان پەیوەندیی خێزانی یان ڕابواردن یان ڕابواردنە تایبەتە کۆمەڵایەتییەکانە. کەسێک کە لە چینی سەرەوە لەگەڵ هاوتوێژەکانی پەیوەندی ساز دەکا و لە هەمان کلتدا هەر لەو چینەدا بە ڕادەی پێویست ڕێژەیەکی زۆر کەس هەن کە بەختی هەڵبژاردنیان وەک هاوسەر هەیە کە ئەمە وا دەکا کە هیچ هۆکارێکیان بۆ هەڵبژاردنی هاوسەر لە چینێکی دیکەدا نەبێت. ئەم چەشنە سەرنج و گوشارانە بەتایبەت لە لایەن دایک و باوکی ئەو کچ و کوڕانەی کە لە سۆنگەی خێزانییەوە هێشتا هەندێ خاڵ و هەڤیازیی وەکوو سامان، خاوەنداریێتی، دەسەڵات یان پێگەی خێزانیان هەیە، ئەنجام دەدرێن. ئەم بنەماڵانە بە ناردنی ڕۆڵەکانیان بۆ قوتابخانەی تایبەت، ڕابواردنی تایبەت، یانەی تایبەت، مسافرەت و هتد دەبنە هۆی ئەوەی منداڵانی بنەماڵە هاوچینەکانی خۆیان بەریەککەوتنیان هەبێ و ڕێگە نادەن لەگەڵ منداڵانی چینەکانی دیکە لێککەوتنیان هەبێت. هەر بنەماڵەیەک لە کۆمەڵگادا لە ڕێگەی ئەو پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەی کە بۆ منداڵەکانی خۆیانی ساز دەکەن، هەلی هاوسەرگیریی ناهاوچەشن (چینایەتی) کەم دەکەنەوە و هەلی هاوسەرگیریی هاوچەشن زۆر دەکەن (اعزازی، 1394: 98).

جیا لە چینی کۆمەڵایەتی، لە حاڵەتەکانی دیکەشدا هاوچەشنی بەدی دەکرێت. سەرەڕای ئەوەی لە ئێستادا یاسایەک لە دژی هاوسەرگیریی نێوان دوو ڕەگەز(وەکوو ڕەش و سپی) بوونی نییە و تەنانەت لە کۆمەڵگای ئەمریکاش هاوسەرگیریی لە نێوان دوو ڕەگەزدا زۆر بووە، فاکتەری ڕەگەزی دەبێتە ئاستەنگی بەر دەم هەڵبژاردنی هاوسەر. هاوسەرگیریی لە نێوان دوو کەسی ڕەگەزجیاواز کەمتر لە هاوسەرگیریی تاکەکانی ناو یەک ڕەگەزە و ئەگەر وەها هاوسەرگیرییەکیش ڕوو بدا، پیاوێکی ڕەشپێست لە چینی باڵا و لەگەڵ ژنێکی سپیپێست لە چینێکی نزمتر لە چینی خۆی هاوسەرگیری

دەکات. ئایین فاکتەرێکی دیکە هەڵبژاردنی هاوسەرە؛ گرووپە ئایینییەکان زیاتر ناوهاوسەرین؛ واتە لە بازنەی هاوئایینەکانی خۆیان یەکێک دەستنیشان دەکات. ئامارەکان سەبارەت بە وڵاتانی ڕۆژاوایی پیشان دەدەن کە جووەکان زیاتر لە هەمووان ناوهاوسەرین، ئینجا کاسۆلیکەکان و ئینجا پرۆتستانییەکان. 80 لە سەدی جوولەکەکان هاوسەرەکانیان لە ناو جووەکاندا هەڵدەبژێرن. هاوسەرگیریی ناوهاوسەری پەیوەندییەکی نزیکی لەگەڵ تایبەتمەندیی ئایینی و هەروەها گرێدراوی کەسەکان بە خۆیانەوە هەیە. هەندێ لە ئایینزاکان پێداگری لە سەر هاوسەرگیریی ناوگرووپی (ئایینی) دەکەن. بە شێوەی گشتی بۆ کەسێک کە باوەڕ و پابەندییەکی تایبەتی بۆ ئایینەکەی خۆی نییە ئەگەری زیاترە کە هاوسەرگیری لەگەڵ کەسێکی سەر بە ئایینەکانی دیکە بکات.

لە ناو هاوسەرگیریی هەندێ لە ئایین و گرووپە ڕەگەزییە ئێتنیکییەکاندا پەیوەندیی چینایەتیش بوونی هەیە. لە ئەمریکا ئایینزای کاسۆلیک گرێدراوی گرووپە ڕەگەزی و ئێتنیکییە تایبەتەکانی وەکوو ئیتالییەکان، مەکزیکییەکان و پۆرتۆریکۆییەکانە و لە هەندێ ناوچەدا گیرۆدەی ئیرلەندییەکان، پۆڵەندییەکان و هتد. زۆرێک لەم گرووپە ئێتنیکییانە لە سۆنگەی بایەخ و ڕێزی کۆمەڵایەتییەوە لە گرووپەکانی دیکە نزمترن. ئەگەری ئەوە هەیە کە کەسانی پرۆتستان بە هۆی پێگەی کۆمەڵایەتیی نزمی کاسۆلیکەکان هاوسەرگیرییان لەگەڵ نەکەن نەک لەبەر ئایینزا، واتە پرۆتستانێکی ئەمریکی لەگەڵ کاسۆلیکێکی ئەڵمانی هاوسەرگیری دەکا بەڵام لەگەڵ کاسۆلیکێکی مەکزیکی هاوسەرگیری ناکات (Konig، 115 – 106 :1976).

ئەنجامی لێکۆڵینەوەکانی هاوسەربژێری پیشان دەدا کە زۆربەی هاوسەرگیرییەکان هاوچەشن و ناوگرووپین. لێکچوونە چینایەتی، ئایینی و خێزانییەکان لە ناو ئەو هاوسەرانەی کە پێکەوە هاوسەرگیرییان کردووە لە

ئاســـتێکدلیە کە ناتوانین وەک هەڵکەوت لێیان بڕوانین، بەڵام زیاتر ئەم خاڵە پیشـــان دەدا کـە ڕەوتـە کۆمـەڵایـەتییـەکـان بـە لـەپاڵ یـەکتردانـانی گرووپـە هـاوشـێوەکان، هـاوســـەربژێریی ئەوانیش دیاری دەکەن. بەڵام لـە هەندێ حاڵەتدا هاوســـەرگیریی لـە نێوان دوو چینی جیاواز لـەگەڵ یەکتریش بەدی کراوە. لەم چەشـنە هاوسـەرگیرییانەدا پیاو سـەر بە چینی باڵا یە و ژن سـەر بە چینی نزمە. پاسـاوهێنانەوە بۆ ئەم دیاردە بەم شـێوەیە کە لە هەر کۆمەڵگایەکدا هەندێ پێوەر بۆ هەڵبژاردنی هاوســەر و هاوسـەرگیری بوونی هەیە. هەڵبەت دەبێ ئەوەشـــمان لـەبەر چاو بێ کە لـە ماوەی دەیەی ڕابردوودا پێوەرەکـانی هاوســەربژێریی لە وڵاتانی ڕۆژاواییدا زۆر گۆڕاوە (Liechter, 843:1991). بـەدەر لـە پێوەرەکـانی هـەر کۆمـەڵگـایـەک، جوانیی ڕەواڵـەت و دەموچاو بۆ هـەڵبژاردنی ژن پێوەرێکی گرینگـە و نـانـدەرهێنـەری پێوەرێکی گرینـگ بۆ هـەڵبژاردنی پیـاوە. لـە لایـەکی دیکـەشـــەوە ئـەوە پیـاوانن کـە پێگـە کۆمەڵایەتییەکەیان دەگوازنەوە بۆ هاوسـەرەکانیان نە بە شـێوەی پێچەوانە. هەر بۆیە کاتێک کە پیاوێک لە چینی مامناوەندەوە بە پێگەی کۆمەڵایەتیی بەرز و توانـای دابین‌کردنی ئـابووریی خێزان، هـاوســـەرگیری لـەگەڵ ژنێکی جوانی چینی خوارەوە دەکا، بنەما کۆمەڵایەتییەکان گۆڕانیان بە ســەردا نایەت. بەڵام کۆمەڵگا هاوســـەرگیری‌کردنی ئافرەتێک بە پێگەی کۆمەڵایەتیی بەرز لەگەڵ پیاوێک لە چینی نزم "بە هۆی جوانی" پشـتڕاســت ناکاتەوە و گواســتنەوەی پێگەی کۆمەڵایەتیی ژن بۆ مێردەکەی قبووڵ ناکا مەگەر ئەوەی ئەو پیاوە کە هەندێ لێهاتوویی تایبەتی هەبێ و لە سۆنگەی پیشەوە سەرکەوتن وەدەست بێنێت.

فاکتەرێکی دیکە بۆ هاوســـەرگیری بوونی گرووپێکی کەمینە لە نزیک گرووپێکی زۆرینەیە. گرووپی کەمینە ناچارە هاوســـەرگیریی دەرەوەگرووپی بکا؛ چونکە ڕێژەی ئەو کەســـانەی ئەو لە ناو گرووپی کەمینەدا دەتوانێ وەک

هاوسەر هەڵیانبژێرێ کەمە و بەختی بۆ هەڵبژاردنی هاوسەر سنووردارە. گرووپی زۆرینە زۆر هۆگری هاوسەرگیریی دەرەوەگرووپی نییە؛ چونکە بۆ هەموو کەسێکی ئەم گرووپە ڕێژەی پێویست بۆ هەڵبژاردن هەیە. هاوسەرگیریی نێوان ئەم دوو گرووپە بە هۆی ئەوەیە کە لە چاو گرووپی کەمینە پرەنسیپی تایبەت و هەڤیازیان هەیە؛ چونکە تەنیا لەبەر ئەم هۆکارەیە کە یەکێک لە کەسانی گرووپی زۆرینە وەک هاوسەر قبووڵی دەکەن.

لەوە دەچێ ئەورۆکە هاوسەرگیری لە کۆت و بەندەکانی خێزان دەرباز بووبێ و وردە وردە هەندێ لە کۆت و بەندە کۆمەڵایەتییەکانی دیکەش لە ناو بچن و بە شێوەی ئاشکرا یان شاراوە بە تەنیا پێداگری لە سەر عەشق، هۆگری و خواستی تایبەتیی هاوسەرەکان بکرێتەوە، بەڵام وازهێنان لە خواستە تایبەتییەکان دەتوانێ مەترسی بۆ سەر تەکووزیی کۆمەڵگا دروست بکات. هەر بۆیە خۆبەخۆ و بە شێوەی ناوشیارانە کۆنترۆڵی کۆمەڵایەتی بەدی دێ و دەبێتە جێگرەوەی کۆنترۆڵەکانی کۆمەڵگا بۆ ئەوەی ڕێگری لە هاوسەرگیرییە ناهاوچەشنەکان بکا، بە جۆرێک کە زۆر جار هەر تاکێک لە سنوورێکی بچووکی کۆمەڵگا و تەنیا لەگەڵ کەسێک دەتوانێ هاوسەرگیری بکا کە لە سۆنگەی کۆمەڵایەتییەوە هاوچەشنی ئەو بێت. ئەو کۆنترۆڵە کۆمەڵایەتییە لە کۆمەڵگای ئەورۆییدا حاڵەتی لاوەکی و شاراوەی هەیە، ئەوە لە حاڵێکدایە کە هێشتا لە کۆمەڵگا ڕوو لە پێشکەوتنەکاندا بە شێوەی ئاشکرا لە ژێر کۆنترۆڵی بنەماڵەدا بووە و ئێستاش هەیە. یەکێک لەم بیچمە ئاشکرایانە هاوسەرگیریی پێشتر دیاریکراوە. نموونە باوەکەی ئەوەیە کە باوەڕیان وا بوو کە لە ئاسمانەوە کچەمام و کوڕەمام لێک مارە کراون. لە هەندێ لە ناوچەکانی ئێرلندا و وڵاتانی دەوروبەری وەکوو هیندستان، پاکستان و ئەڤغانستان بنەماڵەکان هەر لە منداڵییەوە کچ و کوڕ لێک مارە دەکەن بۆ ئەوەی بەر لە سەرهەڵدانی هۆگریی هەڵبژاردنیان، هاوسەرگیرییان کردبێت. لە وڵاتی چین

نەریتەکە بەم شـێوە بوو کە کچان تەنیا دەیانتوانی لەگەڵ کوڕانی گوندەکەی دیکە هاوسـەرگیری بکەن؛ هەر بۆیە هەلی هەڵسوکەوتی بەر لە هاوسـەرگیری و عەشق لە نێوان ئەواندا دروست نەدەبوو. لە وڵاتانی ئیسلامیدا بە مەبەستی لێک جیاکردنەوەی کچان و کوڕان و چاودێریکردنیان، لای یەک بە تەنیا جێیان ناهێڵن کە لە هەموو حاڵەتەکاندا هەڵبژاردنی هاوسـەر و عەشـقی کەم دەکردەوە بۆ ئەوەی دایک و باوکەکان هاوسـەرێکی شیاو بۆ ڕۆڵەکانی خۆیان هەڵببژێرن.

هەڵبەت ئەوڕۆکە لە ناو زۆرێک لە کۆمەڵگە ئێسـتاییەکاندا لە نێوان ئەم کۆت و بـەنـدە خێزانی و کۆمـەڵایـەتییـانـە و هـەڵبژاردنی منداڵـەکـان هاوسـەنگییەک بەدی هاتووە؛ واتە کچ و کوڕ خواست و هەڵبژاردنی خۆیان ڕادەگەیێنن و پاش قبوڵکردنی بنەماڵەی کچ و کوڕ، هاوسەرگیرییەکە ئەنجام دەدرێت. بە شـێوەی گشـتی، هەرچی بنەماڵە لە ڕووی چینی کۆمەڵایەتی، سـامان و بایەخی کۆمەڵایەتی لە سـەرتر بێ، لە هەڵبژاردنی هاوسـەری منداڵەکەیان بەزاکوونترن، چونکە لەم بنەماڵانەدا زەماوەندی ناهاوچەشـن لـەوانـەیە زیـان بـە پێگـە و نـاوبـانگیـان بگـەیێنێ یـان ببێتـە هۆی ئـەوەی کەڵکاوەژۆیی مادی لە داهات و سـامانی ئەو بنەماڵە؛ هەر بۆیە بنەماڵەیەک کە لە کاریگەرییە نەرێنییەکانی هاوسـەرگیریی منداڵەکانیان بترسـن، هاوسـەرگیریی منداڵەکانیان زیاتر کۆنتڕۆڵ و چاودێری دەکەن. هاوچەشنیی هاوسـەرگیرییەکان تەنیا لەو فاکتەرانەی کە باسـیان کرا سـنووردار نابێتەوە. دەبێ بزانین چۆن لە ناو ئەمانەدا، تەنیا یەک کەس وەک هاوسـەر دەستنیشان دەکرێت. واتە پێوەر چییە؟ ئایا کەسـێک دەسـتنیشـان دەکرێ کە پرەنسـیپە ئەخلاقییەکەی هاوشـێوەی هەڵبژێنەرە (هاوچەشـن هاوسـەری) یان بە پێچەوانەوە تاکەکان هەڵوەدای کەسێکن کە هەڵگری پرەنسیپی کەسایەتی و ئەخلاقیی تەواو جیاوازن (ناهاوچەشـن هاوسـەری). بە باوەڕی ڕابێرت

وینچ[1] (1958) لە ناو ئەو کەسانەی کە دمیانهەوێ هاوسەرگیری بکەن، مرۆڤ لەگەڵ ئەو کەسە هاوسەرگیری دەکا کە لە ڕێگەی ئەوەوە خواستەکانی باشتر دابین بووبێ و هەست بە ڕەزامەندی بکا، واتە هاوسەرێکی تەواوکەر دەستنیشان دەکات. وینچ و هاوکارەکانی بە پێی تایبەتمەندییە دەروونییەکان پێڕستێکیان لە 12 پێداویستیی سەرەکی و سێ تایبەتمەندیی دەروونی ساز کرد کە بە پێی ئەوە هەموو کەس بە تایبەتمەندیی دەروونیی خۆیەوە بە ئەگەری زۆر هاوسەرێکی گونجاو دەستنیشان بکات. بنەمای ئەم پێڕستی هاوسەربژێرییە بە پێی پێویستی و خواستە تەواوکەرەکانە نە بە پێی تایبەتمەندییە لێکچووەکان. هەڵبەت هەڵبژاردنی هاوسەر بە پێی ئەم پێڕستە بەختەوەربوونی ژیانی داهاتوو دەستەبەر ناکا؛ چونکە تەنیا سەرنج دەخاتە سەر پێداویستییە تەواوکەرەکانی تاک و بەختەوەری جیا لە تایبەتمەندییە دەروونییەکان گرێدراو بە زۆر فاکتەری دیکەیە (اعزازی، 1394: 103).

لە ئێراندا هەڵبژاردنی هاوسەر و پرۆسەی هاوسەرگیری بە بەراورد بە پانتای جوگرافیایی جیاوازە. بەڵام بە شێوەی گشتی دەتوانین بڵێین هێشتا بە شێوەی نەریتی و لە ژێرچاودێریی بنەماڵەکاندایە.

---

1. Robert Winch

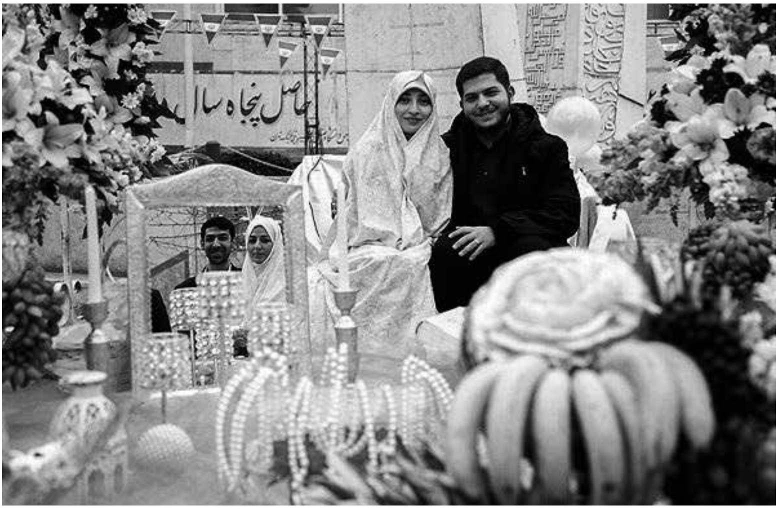

وێنەی 14. ئاهەنگی هاوسەرگیری خوێندکاری کە لەم ساڵانەی دوایدا وەک ڕێکارێک بۆ ئاسانکردنەوەی هاوسەرگیریی خوێندکاران پەرەی سەندووە. بڕوانە ماڵپەڕی: http://www.farhangnews.ir

چاودێریی بنەماڵە هاوئاراستەی ئاستەنگە کۆمەڵایەتییەکانە، واتە بنەماڵە هاوچەشنە کۆمەڵایەتییەکانی هاوسەرەکان لە سۆنگەی چینایەتی، خێزانی و کۆمەڵایەتییەوە ڕەچاو دەکەن؛ ئینجا بە پێی خواست و هۆگریی دەروونیی کچ و کوڕ بەرامبەر بە یەکتر، هاوسەرگیری ڕوو دەدات. ئەگەرچی ئەگەری ئەوە هەیە کە کچ و کوڕێک یەکتریان هەڵبژاردبێ و ئینجا بنەماڵەکانیان ڕازی بکەن، کە ئەم حاڵەتە ڕووی لە پەرەسەندنە.

پرەنسیپی تایبەتیی هاوسەرگیری لە ئێران ڕەنگە لەبەر خزمایەتیبوونەکەی بێ کە هێشتاش لە شار و گوندەکاندا باوە. هەڵبەت هاوسەرگیریی خزمایەتی پشتڕاستکەرەوەی هاوسەرگیریی چینایەتییە، چونکە تاکەکانی بنەماڵەیەک لە سۆنگەی ئابوورییەوە لە ئاستێکی هاوشێوەدان. بەدەر لەوە، هەندێ لە کەمینە ئایینییەکانی ئێران ناوهاوسەرن و هاوسەرگیری لەگەڵ کەسێک کە سەر بە ئایینێکی دیکە بێ بە شیاو نازانن. لە ئایینی ئیسلامدا هاوسەرگیریی پیاوێکی موسڵمان لەگەڵ ئافرەتێک لە ئایینەکانی دیکە هیچ بەربەستێکی بۆ نییە.

بەڵام بە پێی مادەی 1059ی یاسای هاوسەرگیری و تەڵاق، نیکاحی ژنی موسڵمان لەگەڵ پیاوی ناموسڵمان ڕێگەپێدراو نییە و تەنانەت مادەی 1060 ڕایدەگەیێنێ کە هاوسەرگیریی ژنی ئێرانی لەگەڵ پەنابەرێکی بیانی لەو حاڵەتانەشی کە بەربەستی یاسایی نییە، پێویستی بە ئیزنی تایبەتیی دەوڵەتە. نموونەی ئەم ئاستەنگە یاساییانە لە ناو هەندێ لە گرووپە ئێتنیکییە ئێرانییەکاندا (وەکوو تورکەمەنەکان)یشدا بەدی دەکرێ کە لە ناویاندا هاوسەرگیریی پیاو لەگەڵ ژنانی دیکە ڕێگەپێدراوە بەڵام بۆ هاوسەرگیریی کچەکانی خۆیان لەگەڵ کەسانی دیکە سەختگیری دەنوێنن.

بە پێی ئەوەی کە لە ڕوانگەی فیقهی ئیسلامییەوە سەرپەرشتیی ناموسڵمان بە سەر موسڵمان لە هاوسەرگیریدا ڕێگەپێدراو نییە، ژنی موسڵمان ناتوانێ هاوسەرگیری و سەرجێیی لەگەڵ پیاوی ناموسڵماندا بکات. پیاوی موسڵمانیش بۆی نییە هاوسەرگیری لەگەڵ ژنێکدا بکا کە بیر و باوەڕی هاوەڵدانەرانەی هەیە؛ بەڵام دەتوانێ لەگەڵ ژنانی ئەهلی کتێب (جوو، مەسیحی و بە وتەیەک زەردەشتی) هاوسەرگیری بکا و بۆی نییە هاوسەرەکەی ناچار بە گۆڕینی ئایین بکات.[1]

لە ئێرانی ئێستادا، ڕوانگە و هۆگریی زۆر بۆ بەڕێوەچوونی ئاهەنگی هاوسەرگیریی نەریتی بەڵام لە چوارچێوەی مۆدێرندا بوونی هەیە. بە پێی ئەم بابەتە هەمیشە بارودۆخی کۆمەڵایەتیی زاڵ بە سەر کۆمەڵگا کاریگەرییان لە سەر بیچمی هاوسەرگیری و وێناکانی پەیوەست بە هاوسەرگیری بووە، دەبێ باس لە لێکدژییەکی تایبەت لە کۆمەڵگای ئێرلندا بکەین چونکە سەرەڕای ئەوەی بارودۆخی ژیانی شاری و پیشەسازی بە سەر کۆمەڵگادا زاڵە، هێشتا دەوڵەت و کۆمەڵگا لە ئاست مافەکانی تاک بەرپرسایەتییان هەڵنەگرتووە و

---

1. الخن، مصطفی، دیب البغا، مصطفی، الشربجی، علی، الفقه المنهجی، تهران، احسان، 1379

وەکوو جاران لە چوارچێوە خێزانییەکان و لە ڕێگەی پابەندێتیی دوولایەنەی خێزانیدا ژیانی ئابووریی تاکەکان دابین دەبێت. بەم شێوە بارودۆخێک بەدی هاتووە کە لە هاوسەرگیریدا هێشتا بابەتە ئابوورییەکان گرینگن و ئەم گرینگایەتییە لە ڕێگەی میدیاکانەوە تۆکمەتر دەبێ، واتە لە بری ئەوەی دەوڵەت جیازاتی بەڕێوەبردنی ژیان بدا بە تاکەکان، ئەم بابەتە دەخاتە ئەستۆی بنەماڵەکان بۆ ئەوەی یەکەم لە ڕێگەی پێدانی جیازی گونجاوەوە هەلی دەستپێکی ژیانی هاوسەرە گەنجەکان و دووهەم ئەوەی کە لە ڕێگەی دیاریکردنی بڕی زۆری مارەیی، هەلی بەڕێوەبردنی ژیانی ژن پاش تەڵاقی ئەگەری دابین بکەن. هیچ کام لەم مژارانەی کە ئاماژەیان پێکرا لەگەڵ ئەو بارودۆخە کۆمەڵایەتییەی کە سەرهەڵدانی بنەماڵەی ناوەکی بە پێویست کردووە، هاوئاهەنگ نییە. کەواتە دەبێ بڵێین وەها بنەماڵەگەلێک کە بە پێی قەرار و بڕێ ئابوورییەکان پێک هاتوون، زۆر بە ئەستەم دەتوانن پڕەنسیپە تایبەتەکانی بنەماڵەی ناوەکیان هەبێ چونکە سەرەڕای ئەوەی لە هاوسەربژێریدا گرینگی بە خواستی دڵی کچ و کوڕ دەدرێ، زۆرینە ئەو بنەماڵانە پێکی دەهێنن کە تێیاندا بابەتە داراییەکانی وەکوو جیاز و بڕەمارەیی بە سەر قەرار و بڕێی هاوسەرگیریی گەنجاندا باڵادەستە. نە تەنیا چینە دەوڵەمەندەکان، بەڵکوو زۆرینەی بنەماڵەکان بە خواستی خۆیان یان لەبەر ناچاریی کۆمەڵایەتی، تێچووی زۆری ئاهەنگە جۆراوجۆرەکانی داواکاری، شیرینی خۆران، دەزگیرانداری، خەنەبەندان، مارەبڕین و بووکێنی قبووڵ دەکەن. ئەم چەشنە ڕوانگە لەگەڵ شێوازی بنەماڵە ناوەکییەکان ناهاوئاهەنگە، چونکە لەم هاوسەرگیریانەدا هێشتا هێماکانی ئەو قەرار و بڕێیانە ماوە کە لەگەڵ بارودۆخی ڕوو لە پێشکەوتن و گۆڕانکاریی کۆمەڵگا، دەوڵەت و بنەماڵە یەک ناگرێتەوە، بەڵام بە هۆی ئەگەری تەڵاق و نەبوونی پشتیوانیی کۆمەڵگا لە ڕێگە یاسا یان بوارەکانی دەستخستنی داهات بۆ ژنی تەڵاق، کچ

و بنەماڵەکەی بیر لە ڕێگەچارەی تاکەکەسی دەکەنەوە. کاتێک کچێک هاوسەرگیری دەکا پێی وایە تەنیا لە ڕێگەی بڕەمارەیی زۆرەوە دەتوانێ ڕێگری لە تەڵاق بکا یان ژیانی پاش تەڵاق دابین بکا، ئەوە لە حاڵێکدایە کە جگە لە چەند حاڵەتی دەگمەن نەبێ بڕەمارەیی و شێوازی پێدانی بڕەمارەییەکە ئەوەندە نییە کە ژنی تەڵاقدراو بتوانێ بۆ سەرتاسەری ژیانی سەرمایەگوزاری لە سەر بکا و کەڵک لە فریزی سەرمایەکەی وەربگرێ، جیا لەوە پێدانی بڕەمارەیی پاش تەڵاق بە شێوەی پاژ و ناڕێکوپێک بە ژن دەدرێت. ئەوەی گرینگە دروستبوونی ڕوانگەیەکە کە هەموو ژنێک لە ڕێگەی کار و پیشەوە ئابووریی خۆی دابین بکات. ئەو ژنەی کە توانای کار و دابینکردنی داهاتی هەیە، چی بەر لە هاوسەرگیری، چی لە ماوەی هاوسەرگیری و چی پاش هاوسەرگیری دەتوانێ لە سۆنگەی ئابوورییەوە ژیانی خۆی دابین بکات. ڕێگەچارە تاکایەتییەکان لە کۆمەڵگە ئەورۆییەکاندا وڵامدەر نییە، بۆ وێنە بڕەمارەیی زۆر نە تەنیا ڕێگری لە تەڵاق ناکا بەڵکوو پاش تەڵاق پیاو بە هۆی ئەو مامەڵەی کە کردوویەتی هەست بە داخداری و زیان دەکا و ژنێک کە پاش ساڵێک لێی جیا بۆتەوە و بڕە مارەییەکی زۆری وەرگرتووە سەرباری ئەوەی براوەی ئەم مامەڵەیە، چونکە بە نیازی ژیان هاوسەرگیری کردووە نەک مامەڵە، ئەویش هەست بە زیان و دۆڕان دەکات و لە ئەنجامدا لە بەر سێبەری تەڵاقدابوون کاڵ دەبێتەوە.

بە پێی یاسای ژیاری ئێران، هاوسەرگیری گرێبەستێکی یاساییە کە تێیدا ماف و ئەرکی جیاواز دەدرێ بە ژن و پیاو. بە واژۆکردنی تاپۆی هاوسەرگیری، ژن هەندێ مافی ژیاری و مەعنەوی وەکوو مافی سەفەر، بوونی پیشە، هەڵبژاردنی شوێنی ژیان و خانوبەرە، سەرپەرشتی منداڵەکان و دابڕان لە هاوسەر (تەڵاق) لە دەست دەدا و مافە مادییەکانی وەکوو بڕەمارەیی و نەفەقە وەدەست دێنێت. لە بارودۆخی ئێستای ئێراندا زۆرێک لە ژنان ناتوانن

قبووڵی ئەوە بکەن کە تەنیا لەبەر ئەوەی ئافرەتن ئەگەر هاوسەرگیری بکەن ئەم مافانە لە دەست دەدەن. هەروەها ئەوەی کە لە هەندێ حاڵەتدا پیاوان کەڵکاوەژۆیی لەم سەرتریە یاساییەی خۆیان دەکەن و ژنان دەخەنە ناو بارودۆخێکی نادادپەروەرانە و نامرۆڤانەوە. تەنیا پێویستە سەیرێکی دەوروبەری خۆمان بکەین بۆ ئەوەی حاڵەتە بێژومارەکانی هەڵسوکەوتی نادادپەروەرانە و نائەخلاقانە لەگەڵ ژنان لە ناو چوارچێوەی بنەماڵەکاندا بەدی بکەین. هەڵبەت هەندێ حاڵەتیش هەیە کە ژنان لە دژی مێردەکانیان هەڵسوکەوتی نادادپەروەرانە دەگرنە بەر بەڵام یاسا ئامرازی بەرەنگاربوونەوە و بەرگری لە مافە ژیاریەکانی بە پیاوان بەخشیوە لە حاڵێکدا کە ژنان لەوە بێبەشن. پیاو دەتوانێ زۆر بە ئاسانی داوای تەڵاق بکا، کار و فرمان و تەنانەت دەرچوونی ژن لە ماڵ قەدەغە بکا، سەرپەرشتیاریی منداڵەکانی لێ زەوت بکا، جگە لەو ژنەی کە هەیەتی ژنێکی دیکە بێنێ، ژنانی دیکە سیغە بکا و لە دەرەوەی چوارچێوەی خێزان پەیوەندیی سێکسی هەبێ، تێچووی ماڵ نەکێشێ و ... بەڵام لە بەرامبەردا ژن تەنیا دەتوانێ داوای بڕەمارەیی و نەفەقە بکا کە لەم حاڵەتەدا پیاوان بە گرتنی پارێزەرێکی هەرەباش (کە زۆر بە باشی پانتای زاڵی دادگا دەناسێ) لەم ئەرکانە خۆی ببوێرێ و یان بە ئیدەعای سەرپێچیکردن ئەم بارە لە کۆڵ خۆی بکاتەوە. کاتێک کە لە بەستێنی نەریت و خووە فەرهەنگییەکانی پیاوسالاریدا ئەم هەڵواردنە یاساییانە بوونی هەیە و بڕۆکراسیی پیاوانەی زاڵ بە سەر دادگای ئێرانیش هاوکاریی پیاو دەکا ژن تووشی لەمپەرێک دەبێ کە ڕێی دەرچوونی لێی نییە. پرسیار ئەمەیە کە هەتا ئەو کاتەی کە یاساکانی ئێران گۆڕانێکی بنەڕەتی بە سەردا نەیە و ژن بە هۆی مرۆڤبوونەوە لەگەڵ پیاو یەکسان نەبێ ژنان بۆ دەرچوون لەم لەمپەرە چی ڕێگایەکیان لە بەردەمە؟ بە باوەڕی زۆرێک لە یاساناسان یەکێک لەو ڕێگە چارانەی کە لە ئێستادا دەتوانێ هاوکاریی ئەو ژنانە بکا کە نیازی

هاوسەرگیرییان هەیە "مەرجە لاوەکییەکانی مارەییە".

لە یاسای ژیاریدا مێرد لە ئاست ژن هەندێ ماف و دەسەڵاتی هەیە کە ژن لێی بێبەرییە، وەکوو تەڵاقدان، هاوسەرگیریی دووبارە، دیاریکردنی شوێنی نیشتەجێبوون و ژیانی خێزانی و... سەرەڕای ئەوەی کە ئەم مافانە هەڵگری هەندێ ئەرک بۆ مێردن کە لە هەمبەر ژن و بنەماڵە هەیەتی، بەڵام لەوانەیە هەندێ پیاوی گوێنەدەر و نابەرپرس کەڵکاوەژۆیی لەم مافە یاساییانە بکەن، هەر بۆیە بە پێی مۆڵەتی یاسای ژیاری، ژنانیش بۆیان هەیە بە کەڵکوەرگرتن لە مەرجە لاوەکییەکانی مارەیی تا ڕادەیەک بێبەشییە یاساییەکانی خۆیان قەرەبوو بکەنەوە و ڕێگەی کەڵکاوەژۆیی ئەگەریی مێرد قەپات بکەن. ئەم ڕێگە چارە لە مادەی 1119ی یاسای ژیاری هاتووە:

"لایەنەکانی مارەیی دەتوانن هەر مەرجێک کە دژی پێویستییەکانی مارەیی نەبێ وەک مەرجی لاوەکیی هاوسەرگیری یان هەر گرێبەستێکی دیکە دیاری بکەن، بۆ وێنە ئەوەی کە مەرج بێ هەر کات مێرد ژنێکی دیکە بێنێ یان لە ماوەیەکی دیاریکراودا دیار نەمێنێ یان نەیبەخشێ یان بیهەوێ ژنەکەی بکووژێ، یان بەدڕەفتار بێ و درێژەدان بە ژیانیان لەگەڵ یەکتر شیاوی تابشهێنان نەبێ، ژن بریکار و بریکار لە بریکارگریدا بێ، کە پاش وەدیهاتنی مەرج لە دادگەی کۆتاییدا خۆی تەڵاق بدات.

ئەوەی لەم مادەدا ئاماژەی پێکراوە لایەنی وێنەییە و لایەنەکان دەتوانن "مەرجی دیکە"ش بۆ مافی تەڵاقی ژن دیاری بکەن، وەکوو گیرۆدەبوون بە مادەی هۆشبەر یان چوونە بەندیخانە کە زیاتر لە ماوەی دیاریکراو بێت. ڕوونکردنەوەی ئەم خاڵە پێویستە کە مەرجی دژی پێویستییەکانی مارەیی، مەرجێکە کە دژی فەلسەفەی مارەییە کە هەڵبەت لەم بارەوە ڕا و بۆچوونی جیاواز لە ئارادایە. هەندێ لە فەقێکان پێیان وایە فەلسەفەی هاوسەرگیری، پێکهێنانی بنەماڵە و چێژبردنی سێکسیی هاوسەرەکان لە یەکترە، لە حاڵێکدا

فەقێکان لە سەر ئەوە کۆدەنگن کە ژن دەتوانێ مەرجی سێکس نەکردن دابنێ و کێشەی شەرعی نییە. ئەو مەرجەی کە لەگەڵ پێویستییەکانی مارەکردن گونجاوە مەرجێکە کە دژی پێویستییەکانی مارەکردن نییە و لە ئەگەری ڕێککەوتنی لایەنەکان دەتوانین بیکەین بە بەدیلی یاسا. مەرجە لاوەکییەکانی ڕێگەچارەیەک بۆ قەرەبووی ئەو کێشانەن کە لەوانەیە لە داهاتوودا لە ژیانی هاوبەشی خێزانیدا ڕوو بدات. ئاشنایەتیی لەگەڵ ئەم ڕێگەچارە ئیزن بە ژنان دەدا هەتا ئەو کاتەی کە یاساکان چاکسازی دەکرێن، بۆ قەرەبووی کەمایەسییە یاساییەکانی خۆیان ئەم مەرجانە بە کار بێنن و لە ئەگەری دەرکەوتنی کێشە تا ڕادەیەک بەرگری لە مافەکانی خۆی بکەن. کەواتە لە ساڵی 1360ی هەتاوی بەو لاوە لە تاپۆی هاوسەرگیریدا کە لە لایەن بەڕێوبەرایەتی تۆمارکردنی بەڵگەکان(سبت اسناد) چاپ دەکرێ هەندێ مەرجی وەکوو "شرط ضمن العقد" پێشبینی کراوە و بەڕێوەبەری نووسینگە دەبێ بەر لە مارەکردنیان بۆ هاوسەرەکانی بخوێنێتەوە و ماناکەی بۆ هاوسەرەکان ڕوون بکاتەوە بۆ ئەوەی ئەگەر هەر مەرجێکیان قبووڵ بوو بە شێوەی یەکدەنگ واژۆی بکەن. دەبێ ئەوەش بگوترێ کە لایەنەکان دەتوانن جیا لە مەرجە چاپکراوەکان ناو گرێبەستنامەی نیکاحەکە هەر مەرجێک کە پێیان خۆش بێ و دژی پێویستییەکانی مارەیی نەبێ پێی زیاد بکەن، بۆ وێنە ژن بتوانێ مەرجی ئەوە دابنێ کە لە وڵات بچێتە دەرەوە و پیاو نەتوانێ ڕێگری لەم چوونە دەرەوە بکا و یان ژن مافی هەڵبژاردنی خانوبەرە و یان درێژەدان بە خوێندن و کارکردن و لە ئەگەری تەڵاقدا مافی سەرپەرشتیاریی منداڵەکانی هەبێت. لە هەندێک وایە کە ئەم کارەی یاسادانەر بۆ قەرەبووکردنەوەی هەڵوەشاندنەوەی یاسای پشتیوانیی بنەماڵەیە.

ئەو مەرجانەی کە لە گرێبەستنامەی هاوسەرگیریدا هاتووە بەم شێوەیە:

مەرجی لاوەکی لە هاوسەرگیریدا پیاو مەرج دادەنێ کە هەر کات تەڵاق

لە لایەن ژنەوە نەبێ و پێی لێکدانەوەی دادگا تەڵاق بە هۆی سەرپێچی‌نواندنی ژن لە ئەرکی هاوسەریێتی یان بەدئەخلاقی و هەڵسوکەوتی ئەو نەبێ، پیاو دەبێ نیوەی داراییەکەی کە لە سەروبەندی ژن و مێردیدا وەدەستی هێناوە یان هاورێژەکەی بە پێی فەرمانی دادگا بدا بە ژن.

وێرای مارەبڕین و نیکاح کردن، پیاو وەکاڵەتی هەڵنەوەشێنەر بە مافی بریکارگری دیتری بدا بە ژنەکە کە لە نموونە شێکراوەکانی خوارەوەدا بە سەردان‌کردنی دادگە و وەرگرتنی بەڵگەی دادگە پاش دیاریکردنی جۆری تەلاق، خۆی تەڵاق بدا و هەروەها وەکاڵەتی هەڵنەوەشێنەر بە مافی بریکارگری دیتری بدا بە ژنەکە تا لە ئەگەری بەخشین لە لایەن ئەوەوە قبووڵی بکا (واتە ئەگەر ژن مارەییەکەی ببەخشێ، ژنەکە وەکاڵەتی دەبێ کە ئەو بەخشینە لە بری مێردەکەی قبووڵ بکات).

ئەم حاڵەتانە بریتین لە:

ئـ) ملنەدانی پیاو بە پێدانی نەفەقە بە ژن بۆ ماوەی 6 مانگ بە هەر هۆکارێک و ئەو پیاوە نەتوانێ نەفەقە بدا و لەو حاڵەتانەی کە مێرد بۆ ماوەی 6 مانگ مافە پێویستەکانی ژن دابین نەکا و بە ناچارکردنیشی نەتوانێ ئەم مافە دابین بکات.

ب - ڕەفتار یان هەڵسوکەوتی خراپی مێرد لە ئاستێکدا بێ کە ژن نەتوانێ لەگەڵ مێردەکەی درێژە بە ژیان بدات.

پ - توشبوونی مێرد بە نەخۆشیی بێ‌چارەسەر بە جۆرێک کە ئەگەر درێژەدان بە ژیان لەگەڵ ئەو پیاوە مەترسیدار بێت.

ت - شێت‌بوونی پیاو لەو حاڵەتانەی کە هەڵوەشانەوەی نیکاح لە ڕووی شەرعییەوە گونجاو نەبێت، (مەبەست شێت‌بوونی تاو تاوییە.)

ج - ڕەچاونەگرتنی فەرمانی دادگا بۆ کاری پیاو کە بە پێی بۆچوونی دادگای شیاو دژی بەرژەوەندییەکانی بنەماڵە و پێگەی ژنە. (بۆ وێنە پیاو سواڵ

بکات.)

چ - سزای 5 ساڵ بەندیخانە یان زیاتر یان سزای پارە کە 5 ساڵ یان زیاتر زیندانی لێ دەکەوێتەوە و ســزاکە لە جێبەجێکردندا بێت. لە هەموو ئەم حاڵەتانەدا لە حاڵەتێکدا ژن مافی ســکاڵای هەیە کە فەرمانی لێبڕاوەی مەحکومبوونی ژن دەرکرا بێ و پیاو لە بەندیخانە بێت.

ح - هەر چەشــنە گیرۆدەبوونێکی پیاو کە بە پێی لێکدانەوەی دادگا ژیانی خێزانی تووشــی کێشــە بکا و درێژەدانی ژیانی هاوســەرێتی بۆ ژن دژوار بکات.

خ - مێرد، بە بێ پاســاو واز لە ژیانی خێزانی بێ (وازهێنان لە ژیانی خێزانی و پاســاوەکەی دادگا دەبێ لێکی بدلتەوە) و یان بە بۆچوونی دادگا 6 مانگی بەردەوام بنەماڵەی بە جێ هێشتبێت.

د - مەحکوومبوونی مێرد بە هۆی ئەنجامدانی تاوان و جێبەجێبوونی هەر چەشنە سزایەک بە هۆی تاوانێک کە دژی جێگە و پێگەی بنەماڵە و ڕێزی ژن بێت. ئەوە دادگایە کە دەبێ بە پێی بارودۆخی ژن و عورف و ڕێساکانی دیکە لێکی بداتەوە کە سزا دژی ئابڕووی بنەماڵەیە.

ر - لە حاڵەتێکدا کە پاش تێپەڕینی 5 ســاڵ، ژن بە هۆی نەزۆکبوون یان کێشەی جەستەیی دیکەوە منداڵی لە مێردەکەی نەبێت.

ڕ - ئەگەر مێرد بێســەروشــوێن بێ و 6 مانگ پاش ســەردانکردنی ژن بۆ دادگا مێردەکەی دیار نەبێت.

ز - مێرد بە بێ ڕەزامەندیی ژنەکەی ژنێکی دیکە بێنێ یان بە پێی لێکدانەوەی دادگا لە نێوان هاوســەرەکانیدا دادپەروەرانە هەڵســوکەوتی نەکردبێت.

شــایەنی ئاماژەیە کە ئەم مەرجانە بە ئیلهاموەرگرتن لە مادەکانی 8 و 16ــــی یاسای پشتیوانیی بنەماڵە (1353هەتاوی) نووسراوە کە تێدا مادە

مەرجەکانی پەیوەست بە خواست بۆ دەرکردنی بەڵگەی نەسازان و هێنانی ژنی دووهەم لە لایەن پیاوەوە گونجێنرا بوو. ئەم ئامادەکاریی بەر لە چاکسازیی مادەی 1130ی یاسای ژیارییە داپەڕێکی بەسوود بووە و دەتوانێ ژن لە کێشەی ماڵ بە کرێگرتندا ڕزگار بکا بەڵام بە چاکسازیی ئەم مادە تا ڕادەیەکی زۆر ئاستی ئەم قازانجە کەم بۆتەوە چونکە بازنەی حوکمی یاسا خۆی ئەم کەرەسە جێبەجێ دەکا و پێویستیی مەرجی بریکاری کەم دەکاتەوە. بە پێی مادەی 1130ی یاسای ژیاری، "ئەگەر بەردەوامێتیی هاوسەرێتییەکە ببێتە هۆی ئەوەی ژن نەتوانێ ماڵ بە کرێ بگرێ ژنەکە دەتوانێ سەردانی حاکمی شەرع بکا و داوای تەڵاقی لێ بکا ئەگەر کێشەی ماڵ بە کرێگرتن لە دادگا بسەلمێنرێ دەتوانێ پیاو ناچار بە تەڵاق بکا و ئەگەر زۆرەملێتیەتی گونجاو نەبوو ژن لە سەر ئیزنی حاکمی شەرع تەڵاق دەدرێت."

وەک بینرا ئەو حاڵەتانەی سەرەوە کە تێیدا ژن دەتوانێ سەردانی دادگا بکا و بە بریکاریی لە مێرد، خۆی تەڵاق بدا زۆر کەم و سنووردارن و هەموویان گرێدراو بەو حاڵەتانەن کە هەندێجار سەلماندنیان بۆ ژن دژوارە. لە زۆربەی حاڵەتەکاندا ڕا و بۆچوونی دڵخوازلنەی دادوەرەکان دەبێتە ئاستەنگی بەردەم داخوازیی ژن یان ڕەوتی دوور و درێژی سەلماندنی حاڵەتەکانی کێشەی بەکرێگرتنی ماڵ و ... کاتی ژن بە فیڕۆ دەدا یان لەوانەیە پیاو کەڵکاوەژۆیی بکات. حاڵەتە گرینگەکانی وەکوو دەرچوون لە وڵات، سەرپەرشتیاریی منداڵان و کار کە لە یەکەمایەتییەکانی ژنانی ئەوڕۆییە لە مەرجەکانی ناو گرێبەستەکانی مارەییدا نەگونجێنراوە. کەواتە بەو پێیەی کە بە پێی یاسا ژن و مێرد بۆیان هەیە هەموو مەرجە لاوەکییەکانی هاوسەرگیری دیاری بکەن، پێشنیار دەکرێ لە تاپۆی هاوسەرگیری و یان هەر تاپۆیەکی جیادا (باشتر وایە هەر دووکیان) ئەم مەرجانەی ژێرەوە زیاد بکەن. وریا بن کە ڕێک ئەم دێڕانە

لە تاپۆکەتاندا بە کار هێنرابێت:

ئـ) مەرجی خوێندن:

ئەگەرچی مافی خوێندن لە مافە بنەڕەتییەکانی هەموو تاکێکە و ناتوانین ڕێگری لـە خوێـندنی تـاکـەکـان بکـەین بـەڵام بۆ خۆبواردن لـە کێشـــە ئەگەرییەکانی ئەم بوارە، پێشـنیار دەکرێ کە لە تاپۆی هاوسـەرگیریدا ئەم دێڕە بنووسرێ:

مێرد، ژن لە درێژەدان بە خوێندن هەتا هەر قۆناغێک کە پێویســتی بزانێ و لە هەر کوێ کە پێویست کرا سەرپشک دەکات.

ب - مەرجی کارکردن

بە پێی یاســا، ئەگەر پیشـــەی ژن دژی بەرژەوەندیی بنەماڵە یان ئابڕووی مێرد یان ژنەکە بێ، پیاو دەتوانێ ڕێگری لە درێژەدان بەو پیشـە بکات. بە پێی ئەوەی کە ئەم دەقە یاسـاییە شـرۆڤەی جیاوازی لە سـەرە، پێشـنیار دەکرێ ئەم دێڕە لە تاپۆی هاوسەرگیریدا بگونجێنرێت:

مێرد ژن لە ئەنجامدانی هەر ئیشـکێک کە دڵخوازیەتی و لە هەر کوێ کە پێویست بێ سەرپشک دەکات.

پ) مەرجی بریکاریی ژن بۆ دەرکردنی مۆڵەتی دەرچوون لە وڵات

بە پێی یاســای پەســاپۆڕت، ژنانی مێرددار تەنیا بە ئیزنی نووســراوەی هاوسـەرەکانیان بۆیان هەیە لە وڵات دەرباز بن. بە پێی ئەوەی کە ئەم پرسـە لە کردەوەدا کێشـەی زۆری لێ دەبێتەوە، وەک مەرج لە کاتی مارەبڕیندا ئەم دێڕە بنووسن:

مێرد بریکاریی هەڵنەوەشـێنەر بە ژن دەدا کە بە ئازادیی یاســاییەوە بە بێ ئەوەی پێویسـتی بە ئیزنی زارەکی و نووسـراوەی دووبارەی مێرد بێ لە وڵات بچێتە دەرەوە. دیاریکردنی ماوەی شـوێنی مەبەسـت و هەلومەرجی مسافرەت بۆ دەرەوەی وڵات بە پێی چاکزانینی ژنە.

ت) مەرجی دابەشکردنی ماڵ و دارایی نێوان ژن و مێرد پاش دابڕان

ئەم چەشنە مەرجە لە تاپۆکانی هاوسەرگیریی ئێستادا بوونی هەیە. بەڵام وەدیهاتنەکەی پەیوەست بە داوانەکردنی ژن بۆ جیابوونەوە یان سەرپێچینەکردنی ژن لە ئەرکەکانی وەک هاوسەر و یان نەبوونی هەڵسوکەوت و ئەخلاقی شیاوە و لێکدانەوەی ئەم بابەتانەش لە ئەستۆی دادگایە. بۆ ئەوەی بارودۆخی ژن و پیاو یەکسانتر بێ، پێشنیار دەکرێ دێڕەکەی ژێرەوە لە تاپۆی هاوسەرگیریدا بنووسرێت.

(دەبێ ئەم خاڵە پێویستە وەبیر بهێنینەوە کە بۆ گەیشتن بە ڕێککەوتن سەبارەت بەم مەرجە، ڕەچاوکردنی سنووری دادپەروەرانە بۆ ئەرکە داراییەکانی پیاو وەکوو بڕەمارەیی لە لایەن ژنەوە کاریگەر و دادپەروەرانە دەبێت.)

پیاو پابەند دەبێ کاتی جیابوونەوە، چی بەوەی کە لە سەر داوای ژن بێ یان لە سەر داوای مێرد بێ نیوەی داراییەکەی بە گوازراو و نەگوازراوەوە کە لە ماوەی ژیانی هاوسەرێتیدا وەدەستی هێناوە بگوازێتەوە بۆ ژن.

ج) سەرپەرشتیاریی منداڵان لە پاش تەڵاق

لە مادەی 1169ی یاسای ژیاریدا هاتووە "دایک بۆ بەخێوکردنی منداڵ هەتا تەمەنی 7 ساڵان لە پلەی یەکەمدایە و پاش ئەوە سەرپەرشتیاریی منداڵان دەدرێ بە پیاو" تەنانەت ئەگەر لێهاتوویی پێویستی نەبێت. مادەی 1170 دەڵێ: ئەگەر دایکێک لەو ماوەی کە ئەرکی سەرپەرشتاریی منداڵەکانی لە ئەستۆیە شێت بێ یان بە هۆکاری دیکە شوو بکا مافی سەرپەرشتیاریی ئەو منداڵە دەدرێ بە باوک." لەم یاسایەدا دایک ومبەر هەڵاواردن کەوتووە و لە بارودۆخی هاوشێوەدا ئەم مافە بە دایک نەدراوە و بەرژەوەندیی منداڵەکە ڕەچاو نەکراوە.

بۆ ئەوەی ئەم خەسارەتە چارەسەر بکرێ ژن و مێرد دەتوانن سەبارەت بە

ســـەرپەرشـــتیاریی منداڵەکانیان ڕێک بکەون. ئەم ڕێککەوتنە (یان مەرجی لاوەکیی مارەبڕین یان مارەبڕینی ناپێویســـت) دەتوانێ بە شـێوەی جۆراوجۆر بێت. بۆ وێنە دەتوانین ئەم دەقە پێشنیارییە بە کار ببەین:

"هاوسـەرەکان وێڕای هاوسـەرگیری بە شـێوەی ناپێویسـت ڕێک کەوتوون یەکەمایەتیی سەرپەرشتیاریی منداڵ یان منداڵانی هاوبەش لە ئەگەری تەڵاق بە دایک بێت." یان:

"هاوسـەرەکان وێڕای هاوسـەرگیری بە شـێوەی ناپێویسـت ڕێک کەوتوون یەکەمایەتیی سەرپەرشتیاریی منداڵ یان منداڵانی هاوبەش لە ئەگەری تەڵاق بۆ هـەر کـام لـە دایـک و بـاوک بێ کـە بـە پێی بـەرژەوەنـدیی منـداڵ بێـت. دیاریکردنی بەرژەوەندیی منداڵ ئەرکی ســـەر شـــانی کارناس یان دادوەری نەخۆشیی لایەنەکانە.

هەروەها دەتوانن زیادی بکەن: و پێدانی نەفەقەی منداڵ بە شـــێوەی نیوە نیوە دەبێت."

چ) مەرجی بریکاریی ڕەهای ژن لە تەڵاق

بە پێی یاسا، ژن تەنیا لە حاڵەتی زۆر تایبەتدا دەتوانێ لە هاوسـەری خۆی جیا ببێتەوە، ئەمە لە حاڵێکدایە کە پیاو هەر کاتێک کە بیهەوێ دەتوانێ بە پێدانی هەموو مافەکانی ژن، ژنەکە تەڵاق بدات.

بـەو پێیـەی کـە ژن و مێرد بۆ دەســـتپێـک و درێژەدان بـە ژیـان مـافی هەڵبژاردنیان هەیە، دادپەروەرلنە ئەوەیە کە ئەگەر پێویســـت بە کۆتاییهێنان بە ژیانی هاوبەش کرا، هەر دوو لایەنەکە مافی هەڵبژاردنیان هەبێت. مەرجی بریکـاریی ئـازادی ژن لـە تـەڵاقـدا دەتوانێ هـاوســـەنگی لـە مـافی تـەڵاقی لێ بکەوێتەوە. پێویســـتە ئەم خاڵە وەبیر بهێنینەوە کە بۆ پاراســـتنی هاوســـەنگی، ژنیش دەتوانێ بە وەرگرتنی تـەڵاق و هـەروەهـا دابەشـــکردنی یەکســـانانەی

دارایی، تا ڕادەیەکی زۆر بڕەمارەیی کەم بکاتەوە. دیاریکردنی مەرجی بریکاریی ئازادی مێرد لە تەڵاقدا بەم شێوەی ژێرەوە باشە: مێرد بریکاریی هەڵنەوەشێنەر بە مافی بریکارگرتن بە دیتری دەدا بە ژن بۆ ئەوەی ژن لە هەر کات و لە هەر بارودۆخێکدا لە لایەن مێردەوە خۆی لە هاوسەرێتی بسڕێتەوە و تەڵاق وەربگرێ، بە تەڵاقی بائین و تەڵاقی ڕوجعی و بەجێهێشتن یان لێبێزاربوون بە هەر چەشنێک بە وەرگرتن یان بەخشینی بڕەمارەیی.

ئەمە شتێکی ئاساییە کە بنەماڵەکان بە شێوازی نەریتی و لە هەمان کاتدا نەگونجاو لەگەڵ بارودۆخی ئابووری و کۆمەڵایەتی ئاهەنگی هاوسەرگیری ئەنجام بدەن. تێچووی قورسی هاوسەرگیری، جیاز و بڕەمارەیی وەک پشتیوانییە تاکایەتییەکان چەمکی دۆستایەتی کە تایبەتمەندیی بنەماڵەی ناوەکییە لە بار دەبات؛ چونکە کاتێک هاوسەرگیری بە ئامانجی مامەڵەی ئابووری ڕوو دەدا، بێگومان ڕێژەی بڕەمارەیی، کەلوپەلکڕین بۆ بووک و ... هەموو بە تایبەتمەندیی تاکایەتی و خێزانیی کچ و هەروەها لە پەیوەندیی لەگەڵ یەکتر بەراورد دەکرێ و وەکوو هاوسەرگیرییە کڕین و فرۆشتنەکانی لێ دێ کە تێیدا کچ بەوەی کە بە نرخێکی زۆر خۆی دەفرۆشێ خۆی سەربەرز دەزانێ و پیاویش بەوەی کە کچێکی بە جیازی زۆرەوە کڕیوە شانازی بە خۆیەوە دەکات. بوونی ئەم پەیوەندی و بارودۆخانە ڕێگە نادا بە مانای کۆمەڵناسانە بنەماڵەی ناوەکی سەر هەڵبدا؛ چونکە ڕوانگەی مامەڵەی ئابوورییانە بۆ هاوسەرگیری، هەر لە دەستپێکەوە ڕۆڵی دوولایەنەی ژن و پیاوی بە شێوەی تایبەت پێناسە و دیاری دەکا و هەر چەشنە لادان لە دەورە دیاریکراوەکە دەتوانێ هۆکاری گرژیی بنەماڵە بێ و ئەگەر بڕەمارەیی زۆر ڕێگری لە تەڵاقی هاوسەرەکان بکا، دیسانیش ناتوانێ لە بنەماڵەدا پەیوەندیی گونجاو ساز بکات. لە وەها هاوسەرگیریگەلێکدا بە شێوەی ناچاری ئەرکەکانی ژن و مێرد بوونی هەیە، چونکە لەو مامەڵە ئابوورییەی کە ڕووی

داوە ئەرک و دەوری تاکەکان دیاری کراوە. ژن هاوسەر و دایکە و پیاو بەخێوکەرە. وەها ڕوانگەیەک خۆی ڕێگری لە هاوبیری، هاوئاهەنگی و هاوکاریی ژن و مێرد لەگەڵ یەکتر دەکا و چیتر ناتوانرێ باس لە یەکسانیی ژن و مێرد لە ناو بنەماڵەدا بکرێ، چونکە ئەم بنەماڵە سەرەڕای ئەوەی لە سۆنگەی شوێنی ژیان و ڕێژەی ئەو کەسانەی کە تێیدا ژیان دەکەن، ناوەکییە، بەڵام وەکوو هاوسەرگیریی نەریتی بە پێی ئەم ڕاستییە بیچمی گرتووە کە هەر کەس ڕۆڵی کلیشەیی خۆی ڕاپەڕێنێ و سەرپێچی لە دەوری نەریتی و هۆگری بۆ لێکچوون و یەکسانی لە ناو بنەماڵەدا دەتوانێ هۆکاری گرژی و دابڕان بێت.

لە ئێران لە سەرەتای سەدەی بیستەمەوە، لەگەڵ خێراتربوونی ڕەوتی وەرچەرخانە ئابووری و کۆمەڵایەتییەکانی وڵات، سەرچەشنی نەریتیی بنەماڵە تا دەهات ڕووی لە گۆڕان دەکرد. یەکێک لە بوارەکانی ئەم گۆڕانکارییانە تەمەنی هاوسەرگیرییە. گریمانەی زاڵ ئەوەیە کە وەرچەرخانە کۆمەڵایەتی و ئابوورییەکانی ئێران لە ماوەی نیو سەدەی ڕابردوودا کاریگەرییەکی بەرچاوی لە سەر گۆڕانکاریی تەمەنی هاوسەرگیری لە ئێران (هەڵکشانی تەمەنی هاوسەرگیری) داناوە. وا وێدەچێ کە هەڵکشانی تەمەنی هاوسەرگیری لە ئەنجامی گۆڕانە کۆمەڵایەتی و ئابوورییەکان لە پاڵ لێکەوتەکانی زۆربوونی حەشیمەت لە ئێران لە دەیەی 1360ی هەتاوی و گەیشتنی حەشیمەتی کچ و کوڕی لەدایکبووی ئەو دەیە بۆ تەمەنی هاوسەرگیری و هاوکاتبوونی ئەم بارودۆخە لەگەڵ بارودۆخی مەندی / هەڵاوسانی ئابووری وای کردووە کە بابەتی هەڵکشانی تەمەنی هاوسەرگیری ببێتە بابەتێکی کۆمەڵایەتی. بە پێی ڕاپۆرت و ئامارەکان، تەمەنی هاوسەرگیری لە ئێراندا، بۆ پیاوان گەیشتووەتە ژوور 35 ساڵ و لە کچاندا گەیشتووەتە ژوور

30 ساڵ.[1]

وەدواکەوتنی هاوسەرگیری وەک بگۆڕێکی گرێدراو لە لایەن خاوەن بۆچوونەکانی بواری ئابووری و کۆمەڵایەتی تاوتوێ کراوە. بە باوەڕی ئابووریناسان لە قۆناغی مەندیی ئابووری و بە شێوەی گشتی قەیرانە ئابوورییەکان و باشنەبوونی بەروبووم و هەروەها قەیرانە سیاسی و سروشتییەکانی وەکوو شەڕ، شۆڕش و بوومەلەرزە و ... هاوسەرگیری وەدوا دەکەوێت. لە ڕوانگەی کۆمەڵناسییەوە، هاوسەرگیری گرێبەستێکی کۆمەڵایەتییە و مانەوەی نەوەی مرۆڤ دەستەبەر دەکا و ئاسوودەیی و ئاسایش لە کۆمەڵگا ئەنجامی هاوسەرگیرییەکی تەندروست و ژینگەی ئاسوودەبەخشی بنەماڵەیە. لە ڕوانگەی دەروونناسییەوە هاوسەرگیریی نۆرمدار و دروست یەکێک لەو فاکتەرانەیە کە بەستێنی تەندروستیی دەروونی هاوسەرەکان دابین دەکات. لە سۆنگەی پزیشکییەوە، زیاترین خەسارەتە مرۆییەکان و نەخۆشییەکان ئاوقانی کەسانی سەڵت دەبێ و هاوسەرگیری لە کەمکردنەوەی ئەم کێشانە گرینگیی تایبەتی هەیە. بە باوەڕی بیرمەندانی بواری ئەخلاق، هاوسەرگیری دەتوانێ ڕێگری لە تەشەنەسەندنی گەندەڵی و داوێنپیسی و ئەو هەڵسوکەوتە نەخوازراوانە بکا کە ئەنجامی ڕاستەوخۆی بەرەڵایی سێکسییە، هاوسەرگیری یەکێک لە کۆڵەکەکانی پاراستنی تەندروستیی کۆمەڵگایە. لە ڕوانگەی ئایینی ئیسلامەوە هاوسەرگیری وێڕای ئەوەی بۆ پاراستنی پەیوەندییە خێزانی و کۆمەڵایەتییەکان و مانەوەی نەوەی مرۆڤ و ڕێگری لە لادانە جۆراوجۆرکان هەموو تایبەتمەندییە پێویستەکانی لە خۆ گرتووە، وەک بەندایەتی دێتە هەژمار و ڕێگایەکە کە مرۆڤ بە گووران و تەواوکۆیی دەگات.

لە ڕوونکردنەوەی هاوسەرگیری و ناهاوسەنگیی پێکهاتەیی لە کۆمەڵگادا

1. www.tasnimnews.com

دەتوانین ئاماژە بە تیۆریی مێرتۆن بکەین. مێرتۆن[1] بە جەختکردنە سەر هاوسەنگییەک کە ئەنجامی قبووڵکردنی ئامانج و کەرەسە بەدەرروونیکراوەکانی کۆمەڵگایە، هەوڵ دەدا سیستەمی هاوئاهەنگی کۆمەڵایەتی ڕوون بکاتەوە. مێرتۆن سیستەمێکی کۆمەڵایەتی پێناسە دەکا کە هەڵگری یەکدەستییەکی لاوازە، سیستەمێک کە بە هۆی پێداگریی لە ڕادەبەدەر لە سەر ئامانجە کۆمەڵایەتییەکانی سەرکەوتن و نەبوونی پێداگریی پێویست لە سەر ئامرازەکانی گەیشتن بەو ئامانجە، تووشی جۆرێک بەیەکدەستی دەبێتەوە. لە وەها بارودۆخێکدا خەڵک لە پێناو سەرکەوتن ڕوو لە شێوازی نانۆرم دەکەن. بەرهەمی فونکسیونیی ئەم بارودۆخە، لاوازبوونی زیاتری ڕێسا کۆمەڵایەتییەکانە. ئەم بابەتە دەبێتە هۆی ناهاوسەنگیی پێکهاتەیی لە کۆمەڵگادا و لە ئەنجامدا ڕێسا کۆمەڵایەتییەکان پتر لە جاران ناگرینگ دەبن. بە شێوەی لۆژیکی حاڵەتی ڕادیکاڵی ئەم بارودۆخە دەبێتە هۆی نایاسایی، نایەکدەستی و ڕزگاربوونی تەواوی تاکایەتی.

دورکێیم[2] بە بنەمادانانی گۆڕانکارییە کۆمەڵایەتییەکان، لە کۆتاییدا بەم ئەنجامە دەگا کە بەپسپۆڕیبوون و جیاوازییە تایبەتییەکان بارودۆخێک دێنێتە ئاراوە کە لە حاڵەتی ناسەقامگیری (سەرلێشێواویی تاکەکان لە ناسینەوەی بەهاکان) پێداویستیی تاکەکان تۆختر دەبێت. لە دنیای ئەوڕۆدا هەڵکشانی ڕێژەی حەشیمەت و پەرەسەندنی دابەشینی کاری کۆمەڵایەتی و دروستبوونی هەلی کاری جۆراوجۆر بۆتە هۆی پەیوەندییە کۆمەڵایەتییە زۆرەکان، چڕبوونی ئەخلاق و بەها و نۆرمە هەمەجۆرەکان لە کۆمەڵگادا. ئەگەرچی لە مێژەوە لە کۆمەڵگا جۆراوجۆرەکاندا هەمەچەشنیی بەها و نۆرم بەدی کراوە، ئەوەی تایبەتمەندیی کۆمەڵگای نوێیە، بوونی ئەم هەمەچەشنییە

---

1. Merton
2. Émile Durkheim

لە کۆمەڵگایەکی یەکدەستدایە. بە وتەی دۆرکێیم کۆمەڵگای نوێ کە هەڵگری تایبەتمەندیی "جیاوازیگریی کۆمەڵایەتی"ـیە بۆتە بەدیلی کۆمەڵگای کۆن کە لە سەر بنەمای "هاوشێوەبوون" بوو. لە کۆمەڵگای نوێدا لە چاو کۆمەڵگای کۆن، تاکەکان لێک جیاواز و هەر چین و گرووپێک بەها، نۆرم، سەرچەشنی ڕەفتاری و نەریتی کۆمەڵایەتیی تایبەت بە خۆی هەیە؛ لە لایەکی دیکەوە یەکێک لە باسە زۆر گرینگەکانی وتەزای گۆڕانکارییە کۆمەڵایەتییەکان بابەتی مۆدێرنیزمە کە دیاردەیەکە کە کاریگەریی نکۆڵیهەڵنەگر لە سەر سیمای ژیانی کۆمەڵایەتیی مرۆڤ بۆ وێنە بنەماڵە و هاوسەرگیری دادەنێت. لە کۆمەڵگا لە حاڵی مۆدێرنەکاندا، هەموو شتێک لە حاڵی گۆڕانە. بە هۆی گیرۆدەیی بەشە جیاجیاکانی کۆمەڵگا بە یەکتر، دەستپێکردنی گۆڕانکاری لە بەشێکدا خێرا کاریگەری لە سەر بەشەکانی دیکەش دادەنێت. لە وڵاتی ئێرانیشدا لە نیوەی سەدەی ڕابردووەوە مۆدێرنیزم هەندێ لە بەشەکانی کۆمەڵگای گۆڕیوە. ئەم گۆڕانکارییانە گۆڕانی بنەماڵە و هاوسەرگیری و هاوسەربژێریشی لێ کەوتۆتەوە. کەمبوونەوەی ڕێژەی هاوسەرگیرییەکان و هەڵکشانی تەمەنی هاسەورگیری لەم نموونانەن.

لە ڕوانگەی گیدنێز[1]، تایبەتمەندییەکانی سەردەمی مۆدێرنیتە بریتین لە: پیشەسازیخوازی، سەرمایەداری و زاڵبوونی بەهای سەرمایەدارانە، بەهێزبوونی ناوەندەکانی چاودێریی کۆمەڵایەتی، هێزی ڕێکخستن و چالاکیی ناوەندەکانی سەردەمی نوێبوونەوە و بەجیهانیبوون. هەروەها لە بیرۆکەی ئەم بیردۆزە کۆمەڵایەتییە، چالاکی و بزاڤی سەردەمی نوێسازی بە سێ فاکتەر دەناسرێتەوە: جیابوونەوەی زەمەن و پانتا کە زۆرێک لە دیاردە خۆجێییەکانی کردووە بە ڕووداوی جیهانی، پێکهاتەگەلێکی نموونەهەڵگیراوەی هەڵگەڕانەوەیی چەسپیو یان هەستیاریی لە ڕادەبەدەری

1. Anthony Giddens

ڕێکخراوەگەلی کۆمەڵگای مۆدێرن بۆ قبووڵکردنی ئەو گۆڕانکارییانەی کە بە پێی دەرکەوتەکان بە خێرایی لە بنەماڵەداخۆیان پیشـان دەدەن. ئەگەر هەموو تایبەتمەندییەکانی مۆدێڕنیزم وەکوو هزرخوازی، تاکخوازی، جادووسڕینەوە، پووچخوازی و گۆڕانکاریش ڕەچاو بکەین، لە هەر کام لەولنەشـدا دەتوانین ئەم گۆڕانکارییانە شـی بکەینەوە. بەڵام مۆدێڕنیتە و ڕەهەندە جۆراوجۆرەکانی بە بێ هۆکارەکانی گۆڕان بۆ وێنە شـارنشـینی، لاوازبوونی سـیسـتەمی خزمایەتی، جووڵەی جوگرافیایی تەکنەلۆژیای زانیارییەکان، بزووتنەوەی مافەکانی ژنان و فرەچەشـنگریی ناوەندە کۆمەڵایەتییەکان نەیاندەتوانی کاریگەری لە سـەر بنەماڵە دابنێن. بە واتایەکی دیکە، ئەو گۆڕانەی کە لە کۆمەڵگای مۆدێڕندا ڕووی داوە، وای کردووە کە هەندێ لە تایبەتمەندییەکانی هاوسـەرگیری لە کۆمەڵگای نەریتیدا وەکوو چەشـنی هەڵبژاردنی هاوسـەر و دەسـتێوەردان لە هەڵبژاردندا، هاوسـەرگیریی خزمایەتی، فرەژنی، توانای منداڵخستنەوە، کەمبوونی تەمەنی هاوسـەرگیری، مەودای تەمەنی ژن و پیاو، دیاردەی هاوسەرگیریی دووبارە و ... بگۆڕدرێن.

هاوسـەرگیری لە سـەر ئاسـتی وڵات ڕووی لە کەمبوونەوەیە. ئامارەکان پیشـان دەدەن کە هاوسـەرگیری لە سـاڵی 1390ی هەتاوی هەتا 1393ی هەتاوی بە شـێوەی مامناوەند گەشـەی 6/5- لە سـەدی هەیە کە ئەم ئامارە لە سـاڵی 1394 لە چاو ساڵی پار 40 هەزار نموونەی کەم بۆتەوە و گەیشتۆتە 685 هەزار و 375 هاوسـەرگیری و لە سـاڵی 95 ئەم ڕەوتە بەردەوام ڕووی لە دابەزین بووە. لە 9ی یەکەمی سـاڵی 1396ی هەتاوی، 481 هەزار و 809 هاوسـەرگیری لە لایەن ڕێکخراوی تۆماری تاکەکەسـی (سـەبت و ئەحواڵ) تۆمار کراوە کە ئەم ڕێژە لە چاو هەمان ماوەی هاوشـێوەی سـاڵی ڕابردوو بۆ 53 هەزار و 861 حاڵەت دابەزیوە و بە گشـتی 0/1 لە سـەد داکشانی بە خۆوە بینیوە.

وێنەی 15. وێنەیەک لە فیلمی "تهران من حراج" بە نووسەرایەتی و دەرهێنەرایەتیی گراناز مووسەوی لە ساڵی 1388ی هەتاوی لەمەڕ دوو گەنجە کە لە تاراندا بە بێ هاوسەرگیری بوونەتە هاوماڵ.

لە پاڵ داکشانی ڕێژەی هاوسەرگیری و هەڵکشانی تەمەنی هاوسەرگیری، لە ئێراندا ڕووبەڕووی پرسی بەرزبوونەوەی ڕێژەی تەڵاق بووینەتەوە، بە جۆرێک کە لە ڕێژەی 158 هەزار و 753 حاڵەتی تەڵاق لە ساڵی 1392ی هەتاوی بۆ 165 هەزار و971 حاڵەت لە 9ی ساڵی 1395 گەیشتووە کە پیشاندەری هەڵکشانی 7 هەزار و 218 حاڵەتی بووە. لێکدانەوەی ئاماری فەرمیی تەڵاق لە ساڵی 1391ی هەتاوی پیشان دەدا کە لە وڵاتدا 150 هەزار و 324 حاڵەتی تەڵاق ڕووی داوە و لە ساڵی 1390یش 142 هەزار و 841 حاڵەتی تەڵاق لە وڵاتدا تۆمار کراوە. لە ڕوانگەی کۆمەڵناسان و پسپۆڕانی زانستە ڕەفتارییەکان ڕەگی تەڵاق دەچێتەوە سەر: هەژاریی ئابووری و بێکاری، گیرۆدەبوون بە مادەی هۆشبەر، هاوشاننەبوونی هاوسەرەکان، دەستێوەردانی بنەماڵەکان و ...؛ بەڵام ئەوەی لەم ساڵانەی دواییدا زیاتر بۆتە هۆی تەڵاق خەیانەت و ناپاکیی یەکێک لە هاوسەرەکان بووە بە جۆرێک کە بە پێی ڕاپۆرتی بەڕێوەبەری گشتیی (برنامەریزی ازدواج و تعالی خانوادە وزارت ورزش و جولنان) "بەرنامەداڕێژیی هاوسەرگیری و بەرزبوونەوەی ئاستی

بنەماڵە و وەرزش و لاوان) ناپاکی دووهەمین هۆکاری تەڵاق لەم ساڵانەی دوایی لە ئێران بووە.[1]

سەبارەت بە پرسی "هەلی هاوسەرگیری" لە سەر ئاستی وڵاتدا هەندێ کێشە بوونی هەیە؛ چونکە هاوسەرگیری هەندێ پێش‌مەرجی وەکوو پیشەی بەتایبەت بۆ پیاوان هەیە. گرینگترین ئاستەنگی بەردەم هاوسەرگیریی گەنجان کێشە بێکاری و نەبوونی ئاسایشی پیشەیی لە کۆمەڵگادایە؛ هەروەها لە سەر ئاستی گشتیی کۆمەڵگا ڕوانگەی کچان بەرامبەر بە هاوسەرگیریی تووشی گۆڕانی کەلتووری بۆتەوە. زانکۆ و باوەڕە فیمینیستییەکان لە گرینگترین فاکتەرە کەلتوورییەکانی وەدواکەوتنی هاوسەرگیرین کە لەم ساڵانەی دواییدا لە ئێراندا دەیبینین . لە ڕابردوودا لە ئێران جۆری هاوسەرگیریی ڕێکخراو بوو کە دایک و باوک دەستێوەردانیان دەکرد. لەگەڵ وەرچەرخانی بنەماڵە و هاتنی مۆدێرنیتە بۆ ناو ئێران و گرینگیی توخمی عەشق، دەوری بنەماڵە لە هەڵبژاردنی هاوسەر لە چاو جاران کەمتر بۆتەوە. بەڵام ئەم گۆڕانکارییە کەلتوورییانە و کێشە ئابووری و کۆمەڵایەتییانە سەرهەڵدانی دیاردەیەک بە ناوی پێکەوەبوون یان هاوسەرگیریی سپی لە ئێرانی لێ کەوتۆتەوە کە لە کەڵێنشارەکاندا بەتایبەت تاران و لە ناو گەنجاندا بەدی دەکرێت. ئەم دیاردە بە پێچەوانەی ناپەسەندێتیی ئایینی و کەلتووری لە کۆمەڵگای ئێرانیدا دەرەنجامی فەرهەنگی تێپەڕینە.

2ـ2ـ3. گەنجان و گۆڕینی کەلتووری تێپەڕین: بەستێن، پێویستی و شیکارییەکان

تێپەڕین هەم جووڵەیەکە لە گەنجێتییەوە بۆ گەورەساڵی و هەمیش پرۆسەیەکە بۆ ئافراندنەوەی کەلتووری و لەم ئافراندنەوەدا پەیوەندیی نەوەکان دەخرێتە ڕوو. بەم پێیە تێپەڕین هەم تاکەکەسییە و هەمیش مێژوویی -

1. www.khabaronline.ir

کۆمەڵایەتی. تێپەڕینی نەریتی مزگێنیبەخشی پرۆسەیەکی هێڵیی ئافراندنەوەی دەور و کەلتووری گەورەساڵان لە سەر دەستی گەنجانە. لەم تێپەڕینەدا، ئاراستەی جووڵە بەرەو گەورەساڵی، ئاراستەیەکی تا ڕادەیەک یەکدەست و چاوەڕوانکراوە و چوارچێوەیەکی سنووردار بۆ لادان و ترازان لەم چوارچێوە و سنوورداریییەکانی بۆ گەنجان وێنا کراوە. ئەم ئەزموونە کە پارادایمی نەوەیی و خاوەنتیۆرییە کلاسیکەکانی وەکوو پارسۆنز، ئایزنشتات و ئۆرتگا چەمکسازییان کردووە، گەنجێتی وەک قۆناغێکی ژیان سەیر دەکرێ کە بە شێوەی پەنگراو دەتوانێ لێکدژی، بەردەوامیی نەوەیی و لە ئەنجامدا ململانێی بەهاکانی گەورەساڵانی لێ بکەوێتەوە.

ئاراستە نوێکان، گەنجێتی بە سازە کۆمەڵایەتی و فەرهەنگییەکان دادەنێن و ناهێڵی، ناستانداردی، شیاوی گەڕانەوەیی و جووڵەی پەیتا پەیتا لە ئاراستەی ژیاندا بە تایبەتمەندیی تێپەڕینی نوێ دەزانن. هۆگریی بۆ تاقیکردنەوە، مەترسیخوازی، توندڕەوی، زێدەڕۆیی، ڕوانگەی ڕێژەییخوازانە و گرینگتر لە هەمووان هۆگریی بۆ پاراستنی سەربەخۆیی کاری تاکایەتی و ئازادیی هەبوونی کە هەلی مانۆڕ بۆ گەنجان دابین دەکا لە هێماکانی کەلتووری نوێی تێپەڕینە کە هەندێجار پەیوەندیی نێوان نەوەکان گرژ و ناکۆک دەکات. هۆگریی گەنجان بۆ جووڵە و چالاکیی بەردەوام، کە بۆ وێنە لە هەڵسوکەوتی بەکارهێنانی و هۆگرییان بۆ مۆد خۆی دەنوێنێ، خۆگەرەکیی پەیوەندی و ڕابواردنی تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان، پێکەوەبوون یان هاوسەرگیریی سپی لەو بەستێن و زەمینانەیە کە کەلتووری گەنجانی هاوچەرخ جیا دەکاتەوە. لە لایەنی پێکهاتەییەوە، پێکهاتە خێزانییەکان وردە وردە خۆیان لەگەڵ بارودۆخی نوێ دەگونجێنن کە تێیدا نەوە جۆراوجۆرەکان ڕێی تێدەچێت بۆ ماوەیەکی دوور و درێژتر پێکەوە ژیان بکەن. لە کۆمەڵگای مۆدێڕندا پەیوەندییەکانی گەنجان لەگەڵ ناوەندگەلی وەکوو قوتابخانە، بنەماڵە

و هاوسەرگیری لەگەڵ سەرچەشنەکانی شێوازی ژیان گونجێنراوە. گۆڕانکارییەکانی ناو پێکهاتە ئابووری - کۆمەڵایەتییەکان بۆتە هۆی ئەوەی جووڵەی نێوانەوەیی بۆ گەنجان زۆر بێ و بە شێوەی ڕووی لە زیادبوو تێپەڕین بۆ گەورەسالی لە ڕێوڕەسمەکانی سڕیوەتەوە، بە جۆرێک کە لەم پرۆسانەدا، سەرکەوتنەکانی داهاتوو بە شێوەی ڕوو لە زیادبوو لە ئاخێزگەی دەستپێکیان دابڕاون و کاتی ئێستا بە سەر قۆناغە زەمەنییە نزیکەکاندا زاڵە. دەرەنجامی ئەم پێویستییانە هەڵبژاردنی ئەو ئاقار و بەهایانەیە کە بە لێکپسان و دابڕان دەناسرێن و داهێنانە شانۆییەکانی گەنجان بەهێز دەکەن. تێکۆشانی دایک و باوکەکان بۆ بەکۆمەڵایەتیکردنی منداڵەکانیان بە جۆرێک لە جۆرەکان دەبێتە هۆی جووڵەیەکی کاردانەوەیی لەم پرۆسەدا کە لە ئەنجامی ئەوەدا دایک و باوکەکانیش لە لایەن منداڵەکانیانەوە بەکۆمەڵایەتی دەبن و کەلتووری گەنجان دەبێتە خاڵی ژێدەرایەتییان.

ڕوانگەی باو سەبارەت بە گەنجان لە کۆمەڵناسی و خەڵکناسیی ڕۆژاوایی ئاماژەی مکووڕ یان پشتەبستوو بەم خاڵە دەکا کە گەنجێتی قۆناغێک لە ژیانە کە پڕەنسیپی دەروونناسی و کۆمەڵناسیی تایبەت ئەم قۆناغە لە قۆناغەکانی دیکەی ژیان جیا دەکاتەوە. لە پاڵ ئەو پێناسانەی کە لە تایبەتمەندییە تاکایەتی و گرووپییەکانی تاک لەم قۆناغەی ژیان دەکرێ، بابەتی تەوەری شیکردنەوەی تێپەڕینی گەنجان بۆ دنیای گەورەساڵییە. لەم نەریتەدا، گریمانەی ئەوە دەکرێ کە ئەرکی تایبەتی کۆمەڵناسی ناسینی ئەو یاسامەندییە (سەرچەشن)ی کۆمەڵایەتییە کە ئەزموونی تێپەڕین لە کۆمەڵگا جیا جیاکان پیشان دەدات. هەر بەم پێیە، لە دەقە توێژینەوەییەکانی سەبارەت بە گەنجان هەندێ چەشنناسی لە ئاخێزگەی ئامانجەکان و پەیوەندییەکانی پەیوەست بە ڕێباز یان ئاراستەکانی ژیانی گەنجان خراوەتە ڕوو. ئەم نەریتە ئاماژە بە پەیوەندیی هێڵی نێوان قۆناغەکانی تێپەڕین و بژێرەکەی دەکا و بە جۆرێک پێی وایە

بەســتێنە جیاجیاکانی ژیان، خوێندن، کار، بنەماڵە، هەڵبژاردنی هاوســەر، شــێوازی ژیان، بەکارهێنان و شــارۆمەندی پەیوەندییان پێکەوە هەیە. ئەوە لە حاڵێکدایە کە هەندێ لە ڕووداوەکانی ئاراســتەی تێپەڕین وەکوو خوێندن، کار و یان نیشــتەجێبوون لە ماڵی ســەربەخۆ بۆ گەنجان گرینگیی زیاتریان هەیە. ئەم ئاراســتە کە پێی دەڵێن ئاراستەی نەوەیی، بەهاکانی گەنجان و یان نابەردەوامیی بەها نەوەییەکان بە پرســی ســەرەکیی لە خوێندنەوەی تێپەڕین دەزانێ و لە تیۆریی بەکۆمەڵایەتیبووندا وەک ئاراستەیەکی تیۆریی باڵادەست ســوودمەند دەبێت. بەم شــێوە بیچمگرتنی وردە فەرهەنگە تاوانکارەکان بە پێچەوانەی نۆرمە باوەکان ئەنجامی کەمایەسیی پرۆسەی بەکۆمەڵایەتیبوون و بە تێکدەری تەکووزی و بەردەوامیی کۆمەڵایەتی لە قەڵەم دەدرێن. ئەم ڕوانگە هۆکاری تەشــەنەســەندنی ڕوانگەی ڕەشــبینانە و دەبێتە هۆی ئەوەی هەندێ لە پرەنســیپەکانی فەرهەنگی گەنجێتی و هەروەها گەنجان کە هەڵگرانی ئەم کەلتوورەن بە کێشەدار بزانین.

چوارچێوەیەکی تیۆریی دیکە تیۆریی نەوەکانە. لەم ڕوانگە و بە بۆچوونی بیرمەندلنێکی وەکوو مانهایم و ئۆرتگا هاوشــێوەی خاوەن تیۆرییە کارداخوازەکانی بەکۆمەڵایەتیبوون وەکوو پارسۆنز و ئایزنشتات لێکدژی و نابەردەوامییە نەوەییەکان وەک کارداچەوتەکانی پرۆســەی بەکۆمەڵایەتیبوون بە هەژمار دێن. خاوەنتیۆرییە نەوەییەکانیش باوەڕیان بە جیاوازی و نابەردەوامیی لە ئەزموونە کەلتوورییەکانی گەنجان هەیە و ئەزموونەکانی پەیوەســت بە نەوەی مێژوویی گەنجان بە هۆکاری دابڕێنەری ئەوان لە نەوەکانی دیکە دەزانن. لە پارادایمی نەوەییدا ئافراندنەوەی کۆمەڵایەتی ســنووردار کراوەتەوە بە شــیکاریی پەیوەندییە نەوەییەکان و چاوەڕوان دەکرێ کە ئەزموونی پەیوەندییە نەوەییەکانی گەنجان لە بنەماڵە و هەروەها لە کۆمەڵگەی گەورەتردا زیاتر لە ســەر بنەمای هاوڕێیەتی و بەردەوامێتی بێ تا

دابڕان و چالنج. کارامەیی پارادایم یان ئاراستەی بەدیل کە دەتوانین پێیان بڵێین ئاراستەی فەرهەنگی و یان ئاراستەی فەرهەنگخوازانە، بە ڕەخنەگرتن لە ئاراستەی نەوەیی، بە گوماناوی لێی دەڕوانن و ئاماژە بەم ڕاستییە دەکەن کە سنوورەکانی نێوان تافی منداڵی، گەنجێتی و گەورەساڵی ئەوەندە کاڵ، لەرزۆک و نەشیاوی جیاکردنەوەیە کە قسەکردن لە سەر ڕەگ، ئامانج و ئاراستە تایبەتەکانی ئەزموونی تێپەڕین و بەتایبەت ئاقارێکی شیاوی پێشبینی و هێڵی دژوارە. ئەوەی بە کورتی بۆتە چەقی بۆچوونی لایەنەگرانی ئەم ئاراستە، تاکایەتیبوون و ناهێڵیبوون قۆناغەکانی ژیلنە. کەلتوورخوازان پێیان وایە کە ڕەهەندی کەلتووری و فەرهەنگیی ژیانی گەنجان دەبێ سەرنجی زێدەتری پێ بدرێت. تاقمێکیان وەکوو ڕۆژک (1995) پێیان وایە کە پێکهاتە و کاریگەرییە دیاریکەرەوەکانی لە سەر کارلێک و ڕفتارەکان وێنایەکە کە پەیوەستە بە سەردەمی مۆدێڕنیزم و تێکەڵ بە زێدەڕەوی و توندڕەوییە و تاقمەکەی دیکە لەو بۆچوونەدان کە پێکهاتە پتەوەکانی کۆمەڵگای مۆدێڕن لە حاڵی داڕمانن و خەریکە دەبن بە جۆرێک نوێخوازیی مەلەوەری نوێ. ئەندێشە کلاسیکەکانی ئەم ئاراستە بە شێوەی زەق لە ڕوانگەی بیرمەندانی قوتابخانەی بیرمەنگام دەردەکەوێت. ئەم نەریتە لە بری ئەوەی لە سەر پەیوەندییە نەوەییەکان و هەوڵ بۆ ئافراندنەوە و درێژەدان بە بەها نەوەییەکان چڕ ببێتەوە، لە بنەڕەتەوە ئافرلندنەوە بە پێی بژێرە پێکهاتەییەکانی وەکوو چین، ڕەگەز و نژاد ڕەچاو دەکا و زیاتر لەوەی کە گەنجێتی وەک قۆناغێک لە ژیان چەمکسازی بکەن، وەک تایبەتمەندییەکی جیاکەرەوەی کەلتووریی گەنجان و بەتایبەت تایبەتەمندیی چینایەتییان دەخەنە بەر تیشکی سەرنج. بەم شێوە، خاڵی هاوبەشی ئاراستە کۆمەڵایەتییەکان بە کلاسیک و مۆدێڕنەوە ئەوەیە کە سەرنج دەخەنە سەر پۆلێبەندییەکی کەلتووری کە پێکهاتە جۆراوجۆرەکان پیشان دەدا کە لە ئەنجامی ئەوەدا ئێمە فرەچەشنیی لە هەڵبژاردنەکان و

ئاراستەکانی ژیان لە پرۆسەی تێپەڕیندا بەدی دەکەین. هەندێکیان لە بنەڕەتەوە لەو بۆچوونەدان کە هەر هەموو ئەوانەی کە وەک ڕێباز و ئاراستەی ژیان و ئاخێزگە و ئامانجە پێناسەکراوەکانی گەنجان باس دەکرێ، هەڵوەشاوەتەوە و هەم بۆ گەنجانی ئەورۆیی و هەم بۆ توێژەران گومڕاکەرەوەیە. بە باوەڕی ئەوان بە لای زۆرێک لە گەنجانەوە ڕەوتەکانی ژیانی ڕۆژانە زۆربەیان ئاراستە و ڕێبازی دابڕانن کە بواری ئەوەیان هەیە کە لق و پۆی زۆریان لێ ببێتەوە. هەر بۆیە، ژیانی ڕۆژانە بەتەنیا ژیانێکی بەسەربراوانە (ژیانی یەکدەست و دووپاتە) نییە، بەڵام گەنجان داهێنەرلنە و تامەزرۆیانە بەرنامەڕێژی بۆ دەکەن.

کەلتوورخوازان پێیان وایە ناهێڵیبوونی تێپەڕین و هەڵبژاردنی بەهاکان جیاوازە و هەندێجار دژی ئەزموونی نەوە گەورەساڵەکانە کە تا ڕادەیەک قەرزداری سەرنجی زیاتری گەنجان بە کاتی ئێستا، بە زیانی ڕابردوو و داهاتووە، ئەو گەنجانەی کە وا دەردەکەوێ هەستی بەردەوامیی مێژوویی خۆیان لە دەست داوە و هەستی وابەستەییان سارد بۆتەوە. بەڵگە ئەمەیە کە گەنجانی مۆدێرن لە بارودۆخێکدان کە لایەکی ئەزموونی نەوەکانی ڕابردووە و لایەکی ئاسۆی چاوەڕوانییەکانی داهاتوویانە. وڵام و کاردانەوەی ئاسایی گەنجان بۆ ئەم ناکۆکییە، بەرفرەوانیی بازنەی بەئەزموونکردنی ئێستایە (واتە ژیانی ڕۆژانە). بارودۆخی ژیانی گەنجانی نەوەی ئێستا پتر لە گەنجی ڕابردوو لە ژێر کاریگەریی پێشبینی و چاوەڕوانییەکانی ئەوان لە داهاتووە. وەها پێدانەگری و ئاڵۆزییەک هۆگریی زیاتر بۆ ئەزموونی نوێ، مەترسیخوازی، پێگەیاندنی ڕوانگەی ڕێژەییخوازانە و هۆگریی بۆ پاراستنی سەربەخۆیی کاری تاکایەتی و ئازادی بە گەنجان دەبەخشێ کە بە هاوکاریی ئەوە گەنجان هەلی مانۆڕێکی زیاتریان بۆ هەڵبژاردنەکانیان (بەتایبەت بە پێی سنووردارییە پێکهاتەییەکان) وەدەست دێنن. زەمینە ئامادەپێکراوەکانی

سەرەوە هەر هەموویان جۆرێک پرەنسیپی ڕۆشتن و گەڕانەوەییان بە تێپەڕین بەخشیوە.

تێپەڕین وەک جووڵەیەک لە دەورەکان و هەروەها وەک پرۆسەیەک هەندێ گۆڕانکاری لە کۆمەڵگای ئێرانیدا دروست کردووە کە هەم هەڵگری بیچم و هەم هەڵگری ناوەڕۆکی ئەم ئەزموونەیە. هەندێ لە تایبەتمەندییەکانی تێپەڕینی نوێ بریتین لە:

ئـ) ناستانداردبوون: گەنجانی ئێرانی، هەم لە سەر ئاستی زەینی و هەم لە سەر ئاستی ئۆبژەیی، زەرووڕەتەن تێپەڕین بە تەواوکردن و دەستخستنی ئەرکە باوە نۆرمدارە پەیوەستەکانی تافی گەورەساڵی (وەکوو کۆتاییهاتنی خوێندن، کارکردن، هاوسەرگیری، منداڵخستنەوە) بە زنجیرە یەک لە دوای یەکەی تایبەتەکەی چەمکسازی ناکەن. گۆڕانکاری لە وێنای گەوەرساڵی وەک سازەیەکی کۆمەڵایەتی، لە ئاراستەیەکدایە کە پێوەرە تاکەکەسییەکان لە ژیانی گەنجاندا لە چاو ڕووداوە نۆرمییەکان و دەورگریی پەیوەست بەو زیاتر ڕۆڵ دەبینن. لە سەر ئاستی ئۆبژەییشدا هۆگریی لە ڕادەبەدەر و دەرچوونی هەرچی زیاتری گەنجان بۆ ئاستی خوێندنی باڵا، وەدواکەوتنی تەمەنی هاوسەرگیری، وەدواکەوتنی منداڵخستنەوە یان هۆگریی کەم بۆ منداڵی زیاتر لە هێما ئاشکراکانی گواستنەوە و بە دوای یەکنەهاتنی ڕووداوەکانی تێپەڕینە. شیکارییەکی دیکەی ئەم وەرچەرخانە هۆگریی بۆ ڕێوڕەسمسڕینەوە لە ئەزموونی تێپەڕینە. گەیشتن بە تەمەنی گەورەساڵی کە لە تێپەڕین لە ڕووداوە نابەردەوام و پچڕپچڕەکاندا خۆی دەردەخا، لەگەڵ نۆرم و ڕێوڕەسمە تایبەتەکانی خۆی یەک ناگرێتەوە و گەنجەکانی بە تێکەڵکردنی دڵخوازی خۆیان ئەنجامی دەدەن. وەرچەرخانە ئاماژەپێکراوەکەی سەرەوە وابەستەیی گەنجان بە بنەماڵەکانیان بۆ بڕیاردانداین کەم دەکاتەوە، بەرپرسایەتی و پابەندیی زیاترین پێ دەبەخشێ و گەنجان ناچار دەکا ڕیسکی زیاتر بکەن و

ئەو پێشـــهاتانە قبووڵ بکات کە دەرەنجامی بڕیارەکانی خۆیەتی. لە لایەکی دیکەشـــەوە، باڵادەســـتیی دایک و باوکەکان بە ســـەر منداڵەکانیانیش کەم دەبێتەوە و نۆرمە لیبراڵییەکان دەبێتە بەدیلی پەیوەندییە نەوەییەکان.

ب) ناهێڵیبوونی تێپەڕین: ناهێڵیبوونی تێپەڕین ئەنجامی فرەچەشـــنیی ستانداردەکان و سـەرچەشـنەکانی تێپەڕین و کاڵبوونەوەی ئەو سـەرچەشـنە نۆرم و بەها باومیە کە بە گوێرەی ئەوە هەڕەتی گەنجێتی پێناســـە دەکرێت. بە پێی مۆدێلی ڕۆڵ و دەوری کۆمەڵناسـیی کلاسـیک، دیاردەی گەنجێتی، وەک چەمکێکی مۆدێرن تافی پێگەیشتن هەتا بەرپرسایەتییەکانی تافی گەورەساڵی بـەتـایبـەت هـاوســـەرگیری یـان کـار لـە خۆ دەگرێـت. ڕاپۆرتـە فـەرمی و ئامارییەکانی ڕێکخراوە دەوڵەتییەکانی ئێران، بەتایبەت ڕێکخراوی نیشتمانیی گەنجانیش ئەم پێناســە پشــتڕاســت دەکاتەوە و بە ناچاری دەیکەن بە بنەمای بەرنامەڕێژی. ســـەرباری ئەمە، دەبێ ئەوەمان لەبەر چاو بێ کە ســـەرەڕای ئەوەی گرینگیدان بە ڕۆڵگری و مۆدێلی گەشــە بۆ پێناســەی گەنجێتی لەگەڵ ڕاستییە ئەزموونییەکانی زۆرێک لە گەنجان یەک دەگرێتەوە و بۆ دەستێوەردان و بـەرنـامـەڕێژیی ڕێکخراوەیی هـەنـدێ خـاڵی ئەرێنی هـەیە، بـەڵام هـەموو ڕاســتییە ئەزموونییەکانی گەنجان پیشـــان نادات. وەرچەرخانی فەرهەنگی و پێکهـاتـەیی کۆمـەڵگـای ئێران، لـە ژێر کـاریگـەریی بـارودۆخی جیهـانی و هەروەها سـەربەخۆ لەو، هەندێ هۆگری و هەڵسـوکەوتی نوێی لە ئەزموونی گەنجاندا بەدی هێناوە کە نواندنەوە و چەمکســـازییە وەدەســـتهاتووەکانی ئەم چـەمکـەی گۆڕیوە. کـاریگـەرییـەکی دیکـەی گۆڕانی فـەرهـەنگی تێپـەڕین، دەگەڕێتەوە بۆ ســـەربەخۆییخوازی و گۆڕانکاریی لە پەیوەندیی دەســـەڵاتی ئەندامە گەنج و گەورەساڵەکان.

پ) میدیا نوێکان و کارکردە سەرگەرمی و پەیوەندیدەرەکەیان: کەلتووری تێپەڕین بە قووڵی لـە ژێر کـاریگـەریی بـەربڵاویی میدیا نوێکـانە. میـدیـاکـان

پەیوەندیی گەنجەکانیان تووشی هەندێ گۆڕانکاری کردووە. ئاستی سوودمەندی و کەڵکوەرگرتن لە میدیا نوێکان پیشاندەری ئەوەیە کە ئەم میدیایانە بە لای گەنجانەوە سەرنجڕاکێشن و هێورانە خەریکە دەبنە بەدیلی میدیا باوەکانی دیکە. ئەم وەرچەرخانە چین و توێژییە دەتوانێ ئەنجامی پەنگراوی ئەرێنی و نەرێنیی سەبارەت بە شوناسدۆزی و پەیوەندیی گەنجان لەگەڵ خۆیان، بنەماڵە و کۆمەڵگایەکی گەورەتری لە خۆ گرتبێت. پەرەسەندنی سەرگەرمییە مەجازی و دیجیتاڵییەکان دەتوانێ پەرەپێدەری سەرگەرمیی ناچالاک و پەیوەندیی کەمتری گەنجان لەگەڵ ئەندامانی خێزلنەکەیان بێ. وێڕای ئەوەی کە بە شێوەی پەنگراو و بە هۆی شارەزایی زیاتری گەنجان بە زمان و تەکنەلۆژیا، ئەم میدیایانە دەتوانن ئاستەنگی بەردەم پەیومندیی دوولایەنەی گەنجان لەگەڵ بنەماڵەکانیان بن. ئەنجامێکی دیکەی ئەم وەرچەرخانە دژواربوونی کۆنترۆڵی دایک و باوکەکان بە سەر پەیومندیی گەنجان، بەتایبەت لەگەڵ ڕەگەزی بەرانبەر و بەکۆمەڵایەتیبوونی ڕەگەزییانە. کاتێک ئەم ڕۆل و دەورە لە کۆڵ دایک و باوکەکان دەبێتە و دەخرێتە ئەستۆی میدیا نوێکانەوە، وێڕای ئەوەی کە باڵادەستیی دایک و باوکەکان کەم دەبێتەوە گۆڕانی بەهاکانیشی لێ دەکەوێتەوە.

لە کارکردە سەرەکییەکانی میدیا نوێکان هێزبەخشین بە گەنجان لە بیچمدان و یان پاراستنی وردەکەلتوورەکانی خۆیان و قەرەبووکردنەوەی هەندێ لەو ئاستەنگانەیە کە بواری گشتی بە سەر هەندێ لە شێوازە سەرگەرمییەکانی گەنجاندا دەیسەپێنێت. ئینتەرنێت بە تێپەڕاندنی سنوورە چینایەتی و ڕەگەزییەکان، پانتای پەیوەندییە نەریتییەکانی هەندێ لە گەنجانی لە ناو بنەماڵەدا گۆڕیوە؛ پەرەی بە پەیوەندیی گەنجان داوە و بەهێزیانی کردووە. گەنجان لە تۆڕە کۆمەڵایەتییەکاندا دەتوانن هەلی تێکشکانی زنجیرەی یەک لە دوای یەکی دەسەڵات بەئەزموون بکەن. تەکنەلۆژیا

نوێکـانی زانیـاری و پـەیوەنـدی بـەتـایبـەت ئینتەرنێت و موبـایـل دەتوانن هۆکارێتیی بەکارهێنەران بگۆڕن و کاریگەریی ئەوان لە پرۆسەی دروستبوونی شـوناسـی خۆیـان تونـدتر بکـەن. ئـەم میـدیایانە وێڕای ئەوەی کە فۆرمی پـەیوەنـدیی وردەکـەلتووریی نوێ بۆ گـەنجـان بـەدی دێنن، بـە جۆرێـک لـە جۆرەکان ئاسـانکەرەوە و قەرەبووکەرەوەی خواسـتە پەیوەندییەکانی ئەوان لە سەر بەستێنی واقیعیشین. تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان وەک توخمی بەهێزکەرەوە بۆ گەنجان و بەتایبەت کچان لە پەیوەندیی لەگەڵ بنەماڵە و کۆمەڵگا لە قەڵەم دەدرێن. گـەنجـان زۆر بە ئاسـانی دەتوانن لـە ڕێگـەی هـەنـدێ هـەڤیـازییـەوە وەکوو نەناسران، کە تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان تا ڕادەیەک ئەمەیان بۆ دەڕەخسێنێ، هـەم کونجکۆڵی و مـەترسـیخوازی بکـەن و هـەم لـە چـاودێری و کۆنترۆڵی ڕاسـتەوخۆی بنەمـاڵـەکـان ڕزگـار بن. سـەرەڕای ئـەمـانە، ئـەم کـاریگـەرییە فەرهەنگییانە لە سـەر بەسـتێنی پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکان و هەلومەرجی پێکهـاتـەیی کۆمـەڵگـا ئیش دەکـەن و ڕەنگـدانـەوەی پـەیوەنـدیی دەسـەڵات و بارودۆخی دنیای ڕاستەقینەن.

بەتاکایەتیبوون: زەقبوونی پشـکی تاکخوازی لە شـۆناسـدۆزیی گەنجاندا کە ڕووی لە زیادبوونە نە تەنیا ئەوە پیشان دەدا کە توخمی سەربەخۆیی‌خوازی وەک بگۆڕێکی دەروونناسـانە تێکەڵی کەسـایەتیی تاکەکان بووە، بەڵکوو ئەوە دەگـەیێنێ کـە سـەربـەخۆیی ڕوو لـە زیادبووی گـەنجـان لـە تـاکخوازییـەوە خـەریکـە دەبێتە ئـایـدۆلۆژیا. گـەنجان پێیـان خۆشـە ئاقاری داهـاتوویـان بە پشتبەستن بە خۆیان و بە شێوازی دڵخوازی خۆیان تێپەڕ بکەن؛ هەر بەم پێیە ڕۆڵی گرینگی بنەماڵە و کۆمەڵگا لە پێناسـە و بەخشـینی پێگەی گەورەسـاڵیی مێرمنداڵان تا دێ کاڵتر دەبێتەوە. لایەنێکی دەرکەوتنی ئەو ئاراستە دەتوانین لە گرینگیدانی زیاتری گەنجان بە سـەرکەوتنی تاکەکەسـی و هەڵکشـاندنی توانا و سـەرمایە فەرهـەنگییەکانی خۆیان و هـەروەهـا ئاواتە مـادییەکانیان، وەکوو

دەوڵەمەندبوون و وەدەستهێنانی پۆست و بەرزبوونی ئاستی کار و پیشەدا بەدی بکەین. گرینگیدانی زۆر بە خوێندنی زانکۆ، بەتایبەت بۆ کچانی گەنج و هۆگریی ئەوان بۆ چوونە ناو بازاڕی کار، گرینگیدان بە هەڵبژاردنی تاکەکەسی لە هەڵبژاردنی هاوسەر و هەروەها منداڵخستنەوە لەو تایبەتمەندییانەیە کە هۆکارێتی و مافی هەڵبژاردنی تاکەکەسیی گەنجان پیشان دەدات. هەر بەم شێوە، هەڵبژاردنی شوێنی کار، نیشتەجێبوونی جیا لە بنەماڵە (بۆ تاقمێکی بچووکی کوڕان و هەروەها وردە وردە بۆ کچانیش) و تەنانەت هەڵسوکەوتی کۆچبەرانە بە مەبەستی خوێندن یان وەدەستهێنانی هەلی کار و هەندێجار گۆڕینی شوێن لە هێما ئاشکراکانی بەتاکایەتیبوونە. دیارە پەرەسەندنی ئایدۆلۆژیای تاکخوازانە گشتگیر نییە و زەمینە تاکایەتی، خێزانی و پێکهاتەییەکان کۆنترۆڵی دەکەن. گەنجانی ئێرانی هێشتا زۆر بە بنەماڵەکانی خۆیان وابەستەن. سەرەڕای ئەمە، هاوتەریب لەگەڵ گەشەکردنی بنەماڵەخوازی و هۆگریی جڤاکی، بیرۆکە تاکخوازییەکانیش ڕوو لە گەشەن.

ئەنجامێکی دیکەی پەرەسەندنی بەها تاکخوازییەکان، پشتبەستنی زیاتری گەنجان بە داهێنانی کار و تواناکانی خۆیان بۆ هەڵبژاردنە گرینگەکانی ژیان بە بێ ڕەچاوگرتنی سەرچەشنی دەورە ناسراوەکانە. بۆ دایک و باوکی زۆرێک لە گەنجان ئەزموونی تێپەڕین بە ئیش یان هاوسەرگیری تەواو دەبوو، لە حاڵێکدا بەئەزموون نەکردنی ئەو ڕۆڵ و دەورانە لە لایەن بەشێک لە گەنجانەوە وا دەکا کە ناچار بە ئەزموونکردن و تاقیکردنەوە و ڕیسکخوازی بن. هەروەها پەرەسەندنی هەندێ نۆرم و شێوازی ژیانی نائاسایی وەکوو سەڵتخوازیی ڕەها یان هاوسەرین و هاوسەرگیریی سپی دەتوانێ تا ڕادەیەک لە ژێر کاریگەریی نەبوونی مۆدێلەکانی دەور بێت.

کەلتووری نوێی تێپەڕین دەرفەتی زیاتر بە کچان دەدا (وەکوو

جێبەجێکردنی هەڵی چوونە زانکۆ) و بە پێچەوانەی چالنجی نێوان هەندێ لە دەور و بەها نەوەییەکانی دایک و باوک کە بە هۆی گەشەکردنی خووی نوێ بەدی هاتووە (بۆ وێنە سەبارەت بە ئاشنابوونی بەر لە هاوسەرگیری، هەڵبژاردنی هاوسەر یان کار)، ئەم فەرهەنگە هێشتا هەڵگری جیاکاریی ڕەگەزییە. لە تێپەڕینی گەنجانی ئێرانی بۆ تافی گەورەساڵی جۆرێ دووانەیی تێدا بەدی دەکرێت. لە لایەکەوە، شوێنی کار و چوارچێوەی سنووورداری پێکهاتە بیچمی تێپەڕین سنووردار دەکا و لە لایەکی دیکەشەوە، گەنجان لە چەقی جووڵە و بەتاکایەتیبوونی ئاراستەکانی ژیلندان کە ئەمە تا دێ ڕوو لە زیادبوون دەکات. پێویستیی ئەم لێکدژییە بۆ هەندێک سوودمەندبوون لە هەڤیازیی ولبەستەیی خێزانی و قبووڵکردنی نۆرم و ڕێوڕەسمەکانیەتی، بۆ تاقمێکیش تابشتهێنانی تێکەڵ بە ناکۆکییە، و لە کۆتاییدا کۆمەڵێک بەرەو گۆشەگیری و ناچالاکی و نکۆڵی لە ڕاستییەکان ڕاکێش دەبن و لە ئەنجامی وەها بارودۆخێکدا هەندێ دیاردەی وەکوو ژیانی هاوبەشی بە بێ هاوسەرگیری سەر هەڵدەدەن.

4-2-2. هاوسەرگیریی سپی، پێکەوەبوون یان هاوماڵی لە ئێران

هاوسەرگیریی سپی[1] واتە دوو هاوسەر پێکەوە دەژین و سێکس دەکەن بە بێ ئەوەی پێکەوە هاوسەرگیرییان کردبێت. ئەم شێوازی ژیانە لە زۆربەی کۆمەڵگا ڕۆژاواییەکاندا تا دێ پەرە دەستێنێت. ئەم وشە لە بنەڕەتدا لە وشەی فەرەنسیی ماریاژ بلان (Mariage blanc) کە دەقاودەقی (white marrage)ـە، هاتووە. ئەم چەشنە هاوسەرگیرییەکی ناتەواوە کە بە واتای پەیوەندیی سێکسی نییە. کەسەکان بە هۆکاری جیاوازی وەکوو پاڵنەری ئابووری و کۆمەڵایەتی، وەدەستهێنانی ڤیزا یان ڕاکردن لە وەدواداچوونی

---

1. Cohabitation

یاسایی ئەم چەشنە هاوسەرگیرییە دەستنیشان دەکەن. ئەگەری ئەوەش هەیە کە ژن یان پیاو هاوڕەگەزخواز بن یان بە هەر هۆکارێکی دیکە توانای سێکسیان نەبێ کە ئەمە سێکس‌کردن لە هاوسەرگیریی سپی نەگونجاو دەکات. وشەی هاوسەرگیریی سپی خوازمیەکە لە مەلافەی سپی. لەم هاوسەرگیرییەدا سێکس ناکرێ و هەر لەبەر ئەوەش خوێنی پەردەی کچێتی کە لە لای کەسانی نەریتخواز پێویستی بە شەوی پەردە و تەواوبوونی پەیوەندیی ژن و مێردییە، لەم هاوسەرگیرییەدا بەدی ناکرێ و مەلافەکە بە سپێتی دەمێنێتەوە. لە ئێراندا کە ئەم ژیانە هاوبەشە تێکەڵ بە سێکسە، وشەی "هاوسەرگیریی سپی" مانای جیاوازی هەیە و بە پێچەوانەی "ماریاژ بلان" تۆماری یاسایی ناکرێت.

لەم ساڵانەی دواییدا ژیانی هاوبەشی پەنامەکی بە بێ هاوسەرگیری بە دوور لە چاوی یاسا لە ئێراندا لە شارە گەورەکاندا برەودار بووە. هاوسەرگیریی سپی لە ئێران بە ژیانی هاوبەشی ژن و مێردێک دەوترێ کە هیچ چەشنە گرێبەستێکی شەرعی و یاسایی لە نێوانیاندا نییە. بە پێی ئاماری نافەرمی هاوسەرگیریی سپی لە شارە گەورەکانی ئێراندا ڕووی لە پەرەسەندنە، بەڵام شاراوەبوونی ئەم چەشنە ژیانە هاوبەشە دەستڕاگەیشتن بە ئامار لەم بارەوە ئەستەم دەکات. هەندێ لە کۆمەڵناسان و کارناسانی زانستە ئاینییەکان لە ئێران هاوسەرگیریی سپی بە بەرهەمی کەلتووری ڕۆژاوایی دەزانن کە لە فەرهەنگی ئێرانی و ئیسلامیدا "پینەی دووڕەنگ"ـە. ئەم ژیانی هاوبەشی بە بێ هاوسەرگیرییە کە بە هاوسەرگیریی سپی ناوی دەرکردووە لە وڵاتانی ڕۆژاواییدا دیارەیەکی تازە نییە، بەڵام لە وڵاتی ئێمەدا بە هۆی بیر و باوەڕ و پرسە شەرعی و وعورفییەکان بوونی هەیە، بە شۆکی فەرهەنگی لە قەڵەم دەدرێت. بە پێی ڕاپۆرتی هەواڵدەری خوێندکارانی ئێران(ئیرنا) ئایەتوڵڵا محەمەدی گوڵپایەگانی بە هێنانە ئارای ئەم پرسیارە کە هاوسەرگیریی سپی

چییە و دەرەنجامی ئەم ژیانە دەبێتە چی؟ وتی: هێندە ناخایێنێ کە ئەو خەڵکانەی کە ئەم چەشنە ژیانە هەڵدەبژێرن، نەوە حەلاڵەکەیان لە ناو دەچێ و دەبنە حەرامزادە. حاکمی ئیسلامی دەبێ بە توندی بەرەنگاری ئەم چەشنە ژیانە ببێتەوە.[1]

ڕۆژنامەی (جهان صنعت) لە ڕێکەوتی 25 گەلاوێژی ساڵی 93ی هەتاوی لە ڕاپۆرتێکدا لە "هەڵکشانی هاوماڵیی سەڵتە نامۆکان" و "ژیانی سپی" لە تاران هەواڵی دا و وەک "پێویستییەکی ئابووریی کاتی بۆ بژێویی ژیان" پێناسەی کردبوو. سیاوەش شەهریوەر، بەڕێوەبەری گشتیی کاروباری کۆمەڵایەتی و کەلتووریی پارێزگاری تاران لە خەرمانانی ساڵی 1393ی هەتاوی وێڕای ڕەخنە گرتن لە "گەورە نواندن"ی "هاوسەرگیریی سپی" وتبووی لەم بارەوە هیچ ئامارێک لە بەردەستدا نییە. ناوبراو هەروەها هەواڵی لە کۆتاییدابوونی گەلاڵەی "بەرزبوونەوەی بنەماڵەی سەقامگیر" بۆ بەرەنگاربوونەوەی "هاوسەرگیریی سپی" دا، و وتبووی ئەم گەلاڵە بە پێی سیاسەتە حەشیمەتییە ڕاگەیەنراوەکان لە لایەن ڕێبەری کۆماری ئیسلامیی ئێران ئامادە کراوە. ئەوە لە حاڵێکدایە کە مورتەزا میرباقری، جێگری پێشووی وەزیری ناوخۆ لە کاروباری کۆمەڵایەتی و کەلتووری، ئاماژەی بە گۆڕانی شێوازی ژیان و عورفیبوونی ئەم چەشنە هاوسەرگیرییە کردبوو. مورتەزا میرباقری وتبووی: "پەیوەندیی تۆمارنەکراو و بێبنەمای ژن و مێرد لە کۆنەوە بەم شێوە بووە، بەڵام لە ئێستادا ئەم بابەتە بیچمێکی عورفی بە خۆوە گرتووە. سەرەڕای ئەوەی هێشتا لە وڵاتدا گشتگیر نەبووە." ڕۆژنامەی ئیبتیکار لە ڕێکەوتی 16ی مانگی گوڵانی ساڵی 1393ی هەتاوی، لە هەواڵێکدا، ئاماژەی بەوە کردبوو کە کێشەی ئابووری، تاقیکردنەوەی پەیوەندیی سێکسی، هۆگرنەبوون بە هاوسەرگیری و تێچووی زۆری خانوبەرە لە هۆکارەکانی بە

1. https://www.isna.ir

باشترزانینی "هاوسەرگیریی سپی" لە هاوسەرگیریی فەرمییە.

لە ئێراندا لە ساڵی 1391، مورتەزا تەلایی، سەرۆکی کاتیی کومیسیۆنی فەرهەنگی - کۆمەڵایەتی ئەنجومەنی شارەوانیی تاران لە بیچمگرتنی هەندێ خانوبەرە لە باکوری شاری تاران هەواڵ دەدا کە تێیدا کچان و کوڕان بە بێ هاوسەرگیریی فەرمی پێکەوە ژیان دەکەن و ڕەنگە بتوانین بڵێین کە ئەم مۆدێلی هاوژینییە لەوانەیە پێشتریش بووبێ بەڵام کەس لێی ئاگادار نەبووە. لە ناوەڕاستەکانی ساڵی 1393 ئەم دیاردە لە میدیاکاندا دەنگ و هەرایەکی زۆری نایەوە و زۆرێک لە کارناسانی ڕازی کرد کە قەیرانێکی شاراوە لە پرسە سێکسییەکاندا بوونی هەیە.

لەم چەشنە پەیوەندییانەدا هیچ پابەندی، دەستەبەری و بەرپرسایەتییەک پێناسە نەکراوە؛ هەر بۆیە کەسەکە دەتوانێ بە خواستی خۆی پەیوەندییەکە هەڵبووەشێنێتەوە و تووشی هیچ زیانێک نەبێت. ناپاکیی سێکسی لەم چەشنە هاوسەرگیرییەشدا بوونی هەیە؛ و بەو پێیەی کە هیچ بەرپرسایەتییەک بوونی نییە و هەر کات کەسەکان بیانهەوێ دەتوانن پەیوەندییەکە بپچڕێنن و بژاردەکانی دیکە بەتاقی بکەنەوە. کاتی و نافەرمیبوونی ئەم مۆدێلەی ژیان وای کردووە کە هیواهەڵچنین و داکۆکی بۆ بنەماڵەی هەر دوو لا کێشە بێ؛ چونکە ئەندامانی بنەماڵەکان کەمتر هۆگری ناسینی کەسی بەرانبەر و بەشداری پێکردنی لە چالاکییەکان، ڕێوڕەسمەکان و گرێبەستە ئابوورییەکان دەبن. منداڵانی ئە چەشنە هاوسەرگیرییانە زیاترین خەسارەتیان وەبەر دەکەوێ؛ چونکە ئەم هاوسەرگیرییانە لە شوێنێکدا تۆمار ناکرێ و چارەنووسیان پاش لەدایکبوون ناڕوونە و لە مافە کۆمەڵایەتییەکانی وەکوو خوێندن و هەبوونی ناسنامە بێبەشن و لە دایک و باوکی بایۆلۆژیی خۆیان میراتیان ناکەوێت. لە وڵاتانی ڕۆژاوایی گۆڕانی شێوازی ژیان و لێکەوتە ئابوورییەکانی کە بە هۆی تەڵاقە هۆکاری سەرەکیی پەرەسەندنی ژیانی

هاوبەشانەی بێ‌هاوسەرگیرییە؛ بەڵام ئەم دیاردە لە ئێراندا نوێیە. ئەم دیاردە لە ئێراندا تەمەنی 10 ساڵە و لە گەورەشارەکانی وەکوو تاران، مەشهەد، ئیسفەهان و شیراز لە ناو ئەو گەنجانەی کە خەڵکی ئەم شارانە نین و یان پیشەدار و خوێندکاری زانکۆن برەوی هەیە. چوونە سەرەوەی تەمەنی هاوسەرگیری کە سەربەخۆیی تاکایەتی، هزری و ئازادیی زێدەتر لە هەڵبژاردنی شێوازی ژیان و سەربەخۆیی ئابووری لە بنەماڵەکانی لێ دەکەوێتەوە لە فاکتەرە کاریگەرەکانی هاوسەرگیریی سپییە. نوێخوازی و بەردەستگیربوونی هاوسەرگیریی نەریتی و نیمچە نەریتی بۆ هەندێ لە گەنجان و هەروەها تێرکردنی ئارەزووە سێکسییەکان بە شێوەی بەردەوام لە فاکتەرەکانی دیکەی پێشوازی‌کردن لە هاوسەرگیریی سپی لە لایەن گەنجانە. بە شێوەی گشتی لە کەلتووری ئێرانیدا کە وەرگیراوی نەریت و شەرعە، وەک دیاردەیەکی هاوردەیی و قێزەون لە هاوسەرگیریی سپی دەڕوانرێت.

5-2-2. قۆناغەکانی بیچمگرتنی هاوسەرگیریی سپی

ئەم دیاردە نوێ کۆمەڵایەتییە پێنج قۆناغی لە خۆ گرتووە کە بریتین لە (آزاد ارمکی، 1391):

قۆناغی یەکترناسین

لەم قۆناغەدا کچان و کوڕان لە ڕێگەی هاوڕێ نزیکەکان، تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان و گرووپی خوێندکارانی زانکۆ یەکتر دەناسن و پاش ناسینێکی ڕێژەیی لە بیر و بۆچوونی یەکتر، هۆگریی بۆ پەیوەندیی و ئاشنابوونی زیاتر بیچم دەگرێت.

قۆناغی عاشقبوون

پەیوەندیی نزیکتری هاوسەرەکان لەگەڵ یەکتر لە سەر بنەمای لێکچوونی بیر و ڕا و تەنانەت زەمینەکانی هاوکاریی پیشەیی و خوێندن دەبێتە هۆی

ئەوەی کەسەکان عاشق بن.

قۆناغی پێکەوە لکان

پاش ئەوەی لایەنەکان هەستیان بەوە کرد لە یەکتر تێدەگەن بڕیاری پێکەوژەیان دەدەن، بەڵام بە هۆی ئەوەی بە شێوەی تەواو بە کۆمەڵایەتی نەبوون و ویژدانی ئەخلاقیی (سووپەر ئیگۆ) بەهێزیان نییە، بۆ پێکەوەژیان ڕێگای چەوت و نانۆرم دەگرنە بەر.

قۆناغی دەرکەوتنی ناکۆکی و ناتەبایی

بە ڕوونی دەتوانین پێشبینی بکەین ئەو کەسانەی کە مل بەم پەیوەندییە دەدەن، دنیایەکی تەژی لە ناکۆکی، گرژی و کێشەی چارەسەرنەکراویان هەیە. هەر بۆیە هێندەی پێ ناچێ کە عەشق و سۆزی سەرەتایی هیچی لێ نامێنێ و بێزاری و قین و خۆسەرکۆنەکردن دەبێتە بەدیلی.

قۆناغی کۆتایهاتنی ژیانی هاوبەش

لەگەڵ دەرکەوتنی ناکۆکییەکان هەر دوو لایەنەکە ناتوانن بۆ چارەسەری ناکۆکی و ناتەباییەکان کەڵک لە میکانیزمی لۆژیکی و عەقڵانی (چارەسەری کێشەکان بە هاوکاریی گەورەترەکان، ڕاوێژکاران و ...) وەربگرن. لە ئەنجامدا ئەم پەیوەندییە کۆتایی پێ دێ و لە کۆماری ئیسلامیی ئێراندا تەنیا ئەو هاوسەرانە بە فەرمی دەناسرێن کە لە نووسینگەکانی هاوسەرگیری تۆمار دەکرێن. لەم چەشنە هاوسەرگیرییانە ئەرکی هەر دوو لا ئاشکرایە و هەر ڕووداوێک پاش هاوسەرگیری ڕوو بدا، یاسا بەرپرسایەتیی هەر دوو لایەنی دیاری کردووە. هەروەها لە ئەگەری ڕوودانی ناکۆکی یان حاڵەتەکانی تاوان بە سەردانکردنی دادگا دەتوانرێ بەدواداچوون بۆ کێشەکە بکرێ و چارەسەر بکرێت. لە یاسای کۆماری ئیسلامیدا بە پێی ئایینی ئیسلام، هاوسەرگیریی سپی بە فەرمی نەناسراوە و بە تاوان لە قەڵەم دەدرێت. بێگومان کاتێک کە یاسا پرەنسیپی ئەم هاوسەرگیرییە بە تاوان دەزانێ هەرگیز بەرپرسایەتیی

بەدواداچوونی بۆ پێشهاتەکانی ئەم چەشنە هاوسەرگیرییە لە ئەستۆ ناگرێ و وەک تاوان هەڵسوکەوت لەگەڵ پێشهاتەکانی دەکات. بە گوێرەی یاسا، هاوسەرگیریی هەمیشەیی کە لایەنەکان پاش لێک مارەکردن نەچنە نووسینگەی تۆمارکردنی فەرمی، سەرەڕای ئەوەی لە سۆنگەی شەرعییەوە بایەخدارە، یاسایی نییە و بۆ هاوسەرەکان سزای بە دواوەیە.

6ـ2ـ2. هاوسەرگیریی سپی لە سەر ئاستی جیهان

ئەم چەشنە هاوسەرگیرییە پاش پرۆسەیەکی تا ڕادەیەک دوور و درێژ وەک شێوازێکی ژیان لە وڵاتانی ڕۆژاواییدا قبووڵ کراوە. بەر لە ساڵی 1970 ژیانی پاش هاوسەرگیری لە ویلایەتە یەکگرتووەکاندا نایاسایی بوو و لە دەیەی 70 لە وڵاتی ئەمریکا بزووتنەوەی ئازادیی ژن سەری هەڵدا، کە ئامانجەکەی گۆڕانکاری لە سیستەمی کۆمەڵایەتی، ئابووری و سیاسیی کۆمەڵگای ئەمریکا و سازدانی بارودۆخی دادپەروەرانە و یەکسان بۆ ئەوان بوو؛ بەڵام ئەوەی لە ناو دڵی ئەم بزووتنەوە هاتە دەرەوە شۆڕشی سێکسی بوو کە شێوازەکانی ژیانی نوێی وەکوو هاوماڵی بەدی هێنا. لە ساڵی 1960 هەتا 2000 ڕێژەی ئەو هاوسەرانەی کە هاوسەرگیرییان نەکردبوو 10 قات زیادی کرد. لە وڵاتانی ڕۆژاوایی بۆ ئەم چەشنە پێکەوەژیانە هەندێ یاسا ڕەچاو دەکەن بۆ ئەوەی بە جۆرێک لە جۆرەکان بە فەرمی بناسرێ بۆ ئەوەی ئەگەر ئەو هاوسەرانەی کە ساڵانێکە پێکەوە دەژین، لە کاتی جیابوونەوەدا بتوانن داوای مافەکانیان بکەن و لەم حاڵەتەدا ڕێگای ناپابەندێتی قەپات بکرێت.

هاوسەرگیریی سپی وەک سەرچەشنی گشتیی پەیوەندییە سێکسییەکان لە جیهانی ڕۆژاوا لە قەڵەم دەدرێت. ئەگەر پێشتر، هاوسەرگیری کۆڵەکە و بنەمای پەیوەندیی سێکسیی نێوان دوو کەس بوو ئێستا چیتر ئەم دەورە بۆ

هاوسەرگیری دروست نییە کە لە ئێستادا باس لە پێکهێنانی ژیان هاوبەش و دابڕان لە ژیانی هاوبەش بکەین. ڕێژەی ڕوو لە زیادبووی ئەو هاوسەرانە هەن کە پەیوەندیی درێژخایەن و پابەندانەیان بۆ یەکتر هەیە، بڕیاری هاوسەرگیرییان نەداوە بەڵام لە ناو ماڵێکدا دەژین و پێکەوە منداڵەکانیان گەورە دەکەن. دەستپێکی هاوسەرگیریی سپی لە کیشوەری ئەورووپا لە وڵاتانی سکلندیناڤیاوە سەری هەڵدا. بەڵام ئەم دیاردە کەمێک دەرنگتر لە ئەورووپای مەدیتەرانەیی پەرەی سەند. بە شێوەی نەریتی ئەم وڵاتانە پارێزکارترن (کۆنسێرڤاتیڤ) و ئایین دەورێکی بەرچاوی لە ژیانی خەڵکدا هەیە و بە جۆرێک کە هەتا نیوەی 1990 ئەم چەشنە هاوسەرگیرییانە لەم ناوچانەدا کەمتر بوو بەڵام لەو کاتەوە هەتا هەنووکە هەڵکشانی زۆری هەبووە و وەک پێشەییەک بۆ هاوسەرگیری لە هاوسەرگیریی سپی دەڕوانن (2015, Martin). ڕێژەی زۆری بەشداریی ژنان لە کار و هەروەها دەستڕاگەیشتنی ئاسان و بەربڵاو بە کەرەسەی بەرگیری وای کردووە کە ژنان لە ڕۆژاوا شانسی هەڵبژاردنی زیاتریان هەبێ و ئەمە بۆتە هۆی ئەوەی کە هاوماڵی ببێتە بەدیلی هاوسەرگیری (Mills et al ,20115).

لە ئەورووپای ناوەندی و ڕۆژهەڵاتیدا، لە کۆتاییەکانی دەیەی 1980 و سەرەتاکانی دەیەی 1990، هەندێ گۆڕانکاریی سەرەکیی سیاسیی وەکوو داڕمانی دەوڵەتە کومونیستییەکان ڕووی دا. ئەم کۆمەڵگایانە هاتنە ناو بەستێنێکی نوێی ئازادیی کۆمەڵایەتی، یاسا شێلگیرەکان کەم بوونەوە و دەوڵەتە دەسەڵاتخوازەکان لاواز بوون. ئەوان لەگەڵ ئەورووپای ڕۆژاوایی پەیوەندییان ساز کرد و بوونە ئەندامی یەکێتیی ئەورووپا. هاوکات لەگەڵ ئەم گۆڕانکارییە سیاسی و کۆمەڵایەتییە، سەرچەشنەکانی ژیانی خێزانی دەستیان بە گۆڕان کرد، ڕێژەی هاوسەرگیری دابەزی و تەمەنی هاوسەرگیری بەرزبونەوەی بە خۆوە بینی. هاوماڵی و ڕێژەی منداڵخستنەوە لەو دایک و

باوکانەی کە هێشتا هاوسەرگیریان نەکردبوو هەڵکشانی بە خۆوە بینی و لە هەندێ لە وڵاتاندا ئەم زیادبوونە خێرا بوو. (2009,Thornton & .(Philipov

هەندێ گۆڕانکاریی کۆمەڵایەتی وەکوو سکۆلاریزم، هەڵکشانی ڕێژەی بەشداریی ژنان لە بازاڕی کار، گۆڕانی مانای هاوسەرگیری، کەمبوونەوەی مەترسی و گۆڕانی ڕوانگەی سەبارەت بە ئارەزووە سێکسییەکان، ڕوانگەی جیاواز سەبارەت بە ڕەگەزێتی و باوەڕە فیمینیستییەکان بووە هۆی ئەوەی کە دیاردەی هاوماڵی گەشە بکات. هەروەها هەندێ کەس لەو بۆچوونەدان کە هاوسەرگیریی فەرمی و یاسایی ناپێویستە و یان بابەتێکی هەڵوەشاوە و کۆنە، هەر لەبەر ئەوەی خۆی لێ دەبوورێن. بۆ وێنە لە ئەندازەگرتنی بەها ئەورووپییەکان (EVS) ساڵ 2008، ڕێژەی ئەو وڵامدەرانەی کە پێداگری لە سەر ئەم بابەتە دەکەن کە "هاوسەرگیری ناوەندێکی هەڵوەشاوەیە" بەم شێوە بووە: لۆکزامبۆرگ 37/5 %، فەرەنسە 35/4 %، بەلژیک 34/3 %، 31/2% لە لوکزامبورگی ئیسپانیا، 30/5% لە نەمسا، 29/2 % لە ئەڵمانیا، 27/7% لە بولگارستان، 27 % لە هۆڵندا، 25% لە ئیسلۆونی. یەکێتیی ئەورووپا ئەم ڕاستییە بینراوەییەی ژیانی دوو هاوسەر کە بە بێ هاوسەرگیری پێکەوە لە ماڵێکدا ژیان دەکەن و بە بێ تۆمارکردنی یاسایی سێکس دەکەنی، قبووڵ کردووە و بە فەرمی ناسلندوویەتی و لە ساڵی 2004 یەکێتیی ئەورووپا لە پەیڕەونامەیەکی یاساییدا، دەستێوەردان لە سنووری تایبەتیی هاوژینە هاوماڵەکانی قەدەغە کرد.

لە بەریتانیا لەم ماوەی دواییدا هاوسەرینیان بە ڕیسوایی دەزانی. ئەندازەگرتنی گشتیی بنەماڵە کە سەرچاوەی سەرەکیی داتاکانی پەیوەندیدار بە سەرچەشنەکانی بنەماڵە بەریتانییەکانە، لە ساڵی 1979 بۆ یەکەم جار وتەزای هاوسەرینی هێنایە ناو پرسیارەکانی خۆی. بەڵام لە ناو خەڵکی

بەریتانیا و دیکەی ناوچەکانی جیهان بیرۆکەی سەبارەت بە هاوسەرینی یان هاوسەرگیریی سپی ڕووی لە گۆڕانە. لە ماوەی چل ساڵی ڕابردوودا ڕێژەی ئەو کەسانەی کە لە بەریتانیا بەر لە هاوسەرگیری ژیانی هاوسەرینییان بووە 400 لە سەد بەرزبونەوەی بە خۆوە بینیوە، ئەو ژنانەی کە لە دەیەی 1930 لەدایک ببوون 4 لە سەد و ژنانی لەدایکبووی دەیەی 1940 زایینی 19 لە سەد ژیانی هاوسەرینییان بووە، بەڵام لە ناو ئەو ژنانەی کە لە دەیەی 1960 لەدایک بوون ئەم ڕێژە گەیشتۆتە نزیکەی 50 لە سەد. پێشبینی کراوە کە چوار لە سەر پێنجی ئەو هاوسەرانەی کە لە ساڵی 2000 هاوسەرگیرییان کردووە پیشتر ژیانی هاوبەشانەیان بووە، سەرەڕای ئەوەی هاوسەرینی تا دێ پەرە دەگرێ و پەسەندکراو دەبێ، توێژینەوەکان پیشان دەدا کە هێشتا سەقامگیری و بەردەوامیی هاوسەرگیری لە هاوسەرینی زیاترە. ئەگەری جیابوونەوەی هاوسەرە هاوسەرگیرینەکردووەکان کە پێکەوە دەژین لە چاو هاوسەرە هاوسەرگیریکردووەکان سێ بۆ چوار قات زیاترە. ئەگەرچی ماوەی هاوسەرینیی زیاتر لە هاوسەرگیری ڕووی لە هەڵکشانە و زۆر هاوسەر ئەمە وەک بەدیلی هاوسەرگیری سەیر دەکەن، وا دەردەکەوێ لە بەریتانیای ئەوڕۆیی هاوسەرینی زیاتر قۆناغی تاقیکردنەوەی بەر لە هاوسەرگیری بێت. زۆربەی گەنجان لە ڕووی هەڵکەوت و پێشهاتەوە ژیانی هاوبەش دەست پێ دەکەن، نەک بە پێی پلانی پێشتر دیاریکراو. ئەو هاوسەرلنەی کە پێشتر پەیوەندیی سێکسییان بووە وردە وردە کاتێکی زیاتر پێکەوە تێدەپەڕێنن و لە کۆتاییدا یەکیان یان هەر دووکیان واز لەو ماڵە تایبەتەیان دێنن. ئەو گەنجانەی کە پێکەوە ژیان دەکەن هەمیشە ئەو ڕۆژە پێشبینی دەکەن کە هاوسەرگیری دەکەن، بەڵام نەک لەگەڵ ئەم هاوبەشەی ئێستایان. لە توێژینەوەیەکدا کە توێژەرانی زانکۆی ناتینگهام لە ساڵی 1999 ئەنجامیان داوە، کۆمەڵناسان بە نموونەیەکی پێکهاتوو لە هاوسەرە هاوسەرگیریکردووەکان و هاوسەرینەکان

کە خاوەن منداڵانی یازدەساڵ یان کەمتر بوون و هەروەها لەگەڵ نموونەیەکی پێکهاتوو لەو هاوسەرانەی کە هێشتا هاوسەردار بوون، دیمانەیان کرد. ئەوان دەیانویست ئەو جیاوازییانە تاوتوێ بکەن کە لە نێوان پابەندی و ئەمەگداریی نەوە خێزاندارەکانی پێشوو و هاوسەرەکانی نەوەی گەنجتر بەدی دەکرا. ئەم توێژەرانە بۆیان دەرکەوت کە هاوسەرە هاوسەرگیریکردووەکان و هاوسەرینە گەنجترەکان لە چاو دایک و باوکیان خاڵی هاوبەشیان زیاتر بوو. لە حاڵێکدا نەوە کۆنترەکان بە پێی ئەرک لە هاوسەرگیری تێدەگەیشتن، نەوەی گەنجتر پێداگری لە سەر هەندێ لەو پابەندییانە دەکاتەوە کە بە شێوەی سەربەستانە بەویتری دەدرا. جیاوازیی سەرەکیی وڵامدەرانی گەنجتر ئەوە بوو کە هەندێکیان وایان پێ باشە لە ڕێگەی هاوسەرگیرییەوە پەیوەندی و پابەندییەکەیان پشتڕاست و پەسەندی گشتی بکرێت (گیدنیز، 1389: 278).

لە وڵاتانی ئەندامی یەکێتیی ئەورووپا، پێکەوەبوون یان هاوسەرگیریی سپی بابەتێکی ئاساییە. 42 لە سەدی زکوزاکان لە ساڵی 2014 لە سەر ئاستی 28 وڵاتی یەکێتیی ئەورووپا هی ئەو ژنانە بوون کە هاوسەرگیریی فەرمییان نەبوو.[1] لە وڵاتانی ئەورووپایی زۆرینەی زکوزاکان لە دەرەوەی هاوسەرگیری ڕوو دەدەن[2]: ئیسلەند (69/9% لە ساڵی 2016)، فەرەنسە (59%/7 لە ساڵی 2016)، بولگارستان (58/6 % لە ساڵی 2016)، ئێسلۆونی (58/6 % لە سەد لە ساڵی 2016)، نەرویژ (56/2 % لە ساڵی 2016)، ئێستۆنی (56/1 % لە سەد لە ساڵی 2016)، سوید (54/9 % لە ساڵی 2016). دانیمارک (54 % لە ساڵی 2016)، پورتەگاڵ

1 . Eurostat. Tables, Graphs and Maps Interface (TGM) table. Ec.europa.eu. 2016-08-11. Retrieved 2017-03-26.

2 . http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table. do?tab= table&plugin= 1&language=en&pcode=tps00018

(52/8 % لە ساڵی 2016) و هوڵندا (50/4 % لە ساڵی 2016).

لە وڵاتانی ئەورووپایی سەرەڕای ئەوەی هاوماڵی لە زۆربەی تەمەنەکاندا بەدی دەکرێ، ئەم دیاردە لە ناو گەنجاندا باوترە. 21 لە سەدی کۆی ژنان لە وڵاتی فەنلاند لە ساڵی 2005 ژیانی هاوبەشی بێ هاوسەرگیرییان هەبوو. 18 لە سەدی هاوسەرەکان منداڵیان هەبوو. بە شێوەی گشتی هاوماڵی لە ناو فەنلاندییەکاندا باوە کە زۆرینەیان خوار تەمەنی 30 ساڵانن.[1]

لە وڵاتی کانادا لە نیوەی ساڵی 1990 ڕێژەی منداڵخستنەوەی هاوسەرە هاوماڵەکان، بەتایبەت لە پارێزگای کەبەک بە توندی ڕووی لە بەرزبوونەوەیە. لە ساڵی 2012 لە کانادا ئەو دایکانەی کە لە کاتی خستنەوەی منداڵەکانیان هاوسەرگیرییان نەکردبوو 28/3 لە سەد بوو.[2] دوایین ئامار لە ساڵی 2015 لە پارێزگای کەبەک لە کانادا پیشان دەدا کە 63 لە سەدی منداڵانی لەدایکبوو لەو ساڵەدا هی ئەو دایکانە بوو کە هەرگیز هاوسەرگیرییان نەکردبوو.[3]

It is alright for a couple to live together without intending to get married

1. The Finnish population structure of 2005 at Statistics Finland (Finnish/Swedish)

2. Canada, Government of Canada, Statistics.. www5.statcan.gc.ca.

3. Québec, Institut de la Statistique du. "Proportion de naissances hors mariage selon le rang de naissance, Québec, 1976-2016". www.stat.gouv.qc.ca.

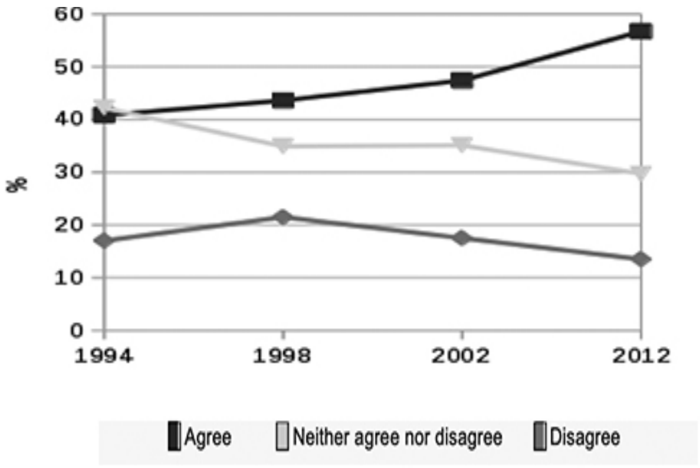

چارتی 1. ڕاپرسیی ڕێژەی لایەنگری لە هاوسەرگیریی سپی لەساڵی 1994 هەتا 2012 لە ویلایەتە یەکگرتووەکان

لە ئەمریکا هاوسەرگیریی سپی یان هاوماڵی لە کۆتاییەکانی سەدەی بیستەمدا پەرەی سەند. لە ساڵی 2002 نیوەی ژنانی 15 بۆ 44 ساڵ بە بێ هاوسەرگیری لەگەڵ هاوبەشەکەیان ژیانی هاوبەشانەیان هەبوو. لە ساڵی 2005 نزیکەی 4/85 ملیۆن هاوسەر ئەزموونی ژیانی هاوبەشی بێ هاوسەرگیری یان هاوماڵییان هەبوو. لە ساڵی 2007 نزیکەی 6/4 ملیۆن بنەماڵە کە هاوسەرگیرییان نەکردبوو ناسێنران (Andrew, 2010). لە ساڵی 2012 بە پێی ئەندازەگیری و ڕاپرسیی گشتی لە ئەمریکا کەمتر لە 20 لە سەدی حەشیمەتی ئەو وڵاتە دژی هاوماڵی بوون (2014,Herrnson & Weldon).

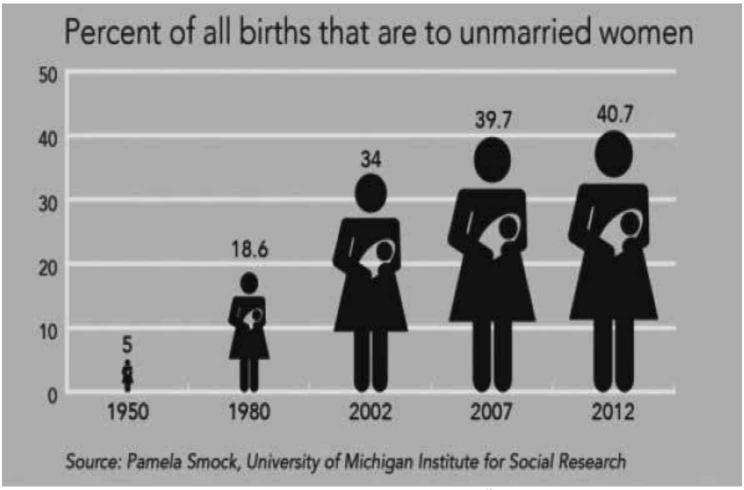

وێنەی 16. ڕەوتی هەڵکشانی ڕێژەی دایکانی هاوسەرگیرینەکردوو لە ئەمریکا

هەروەها لە ئەمریکای لاتین هاوسەرگیریی سپی ڕووی لە هەڵکشانە. سەرەڕای ئەوەی کە بیر و باوەڕی کاسۆلیک باڵی بە سەر ئەم ناوچەدا کێشاوە، زیاترین ڕێژەی زکوزا هی ئەو دایکانەیە کە هاوسەرگیریی فەرمییان نەبووە. 55 بۆ 74 لە سەدی کۆی منداڵانی ئەم ناوچە هی هاوژینە هاوماڵەکانن.[1] لە مەکزیک لە ساڵی 2005 هەتا ئەوڕۆ 18/7 لە سەدی هاوسەرە هاوماڵەکان، درێژمیان بە پەیوەندیی سێکسیی خۆیان داوە. ئەم چەشنە پەیوەندییە هاوماڵییانە یان هاوسەرگیریی سپی لەم ساڵانەی دواییدا لە ناو گەنجانی ئەمریکای لاتیندا بەرزبوونەوەی بەرچاوی بە خۆوە بینیوە (2005,Ambert).

لە وڵاتی ئوستڕالیا 22 لە سەدی هاوسەرەکان ئەزموونی هاوماڵییان بووە. 78 لە سەدی هاوسەرەکان کە لە ساڵی 2008 هاوسەرگیرییان کردبوو بەر

1 . Global Children's Trends.The Sustainable Demographic Dividend.Sustaindemographicdividend.org. Retrieved 10 November 2012.

لە هاوسەرگیری پەیوەندیی هاوماڵییان بووە.[1] لە ساڵی 2013، 34 لە سەدی زکوزاکان هی ئەو ژنانە بوو کە هاوسەرگیرییان نەکردبوو. لە وڵاتی ئوستڕالیا پەیوەندیی هاوماڵییان بە فەرمی ناساندووە. لە وڵاتی نیووزیلەند 23/7 لە سەدی هاوسەرەکان لە ساڵی 2006 ژیانی هاوبەشی بێ‌هاوسەرگیرییان هەبوو. 48 لە سەدی زکوزاکانی ساڵی 2010 هی ئەو ژنانە بووە کە هاوسەرگیرییان نەکردبوو. لە نیووزیلەندیش وەکوو ئوستڕالیا، پەیوەندیی هاوماڵی بە فەرمی ناسراوە.[2]

لە کیشوەری ئاسیا بە پێچەوانەی ناوچەکانی دیکەی جیهان پێکەوەبوون یان هاوماڵی هێشتا تابۆیە و لە چاو وڵاتانی ڕۆژاوایی ڕەوتی پەرسەندنەکەی هێواشترە. سەرباری جیهانیبوون و مۆدێرنیتە و نوێخوازی لە کۆمەڵگە ئاسیاییەکان ئەم چەشنە ژیانە لە ناو گەنجانی شارە گەورەکان بەدی دەکەین. لە وڵاتانی ئاسیایی وەکوو بەنگلادش هاوسەرگیریی سپی یان هاوماڵی دادگایی دەکرێ و سزای لێ دەکەوێتەوە و بۆ گەنجان دەرهاویشتەگەلی وەکوو دەرکران لە زانکۆ و یان ماڵی کرێی بە دواوەیە.[3] لە وڵاتی هیندستان بە هۆی حەشیمەتی زۆر، بەتایبەت لە شارە گەورەکان، ئەم چەشنە هاوسەرگیرییە زیاتر لە ناوچەکانی دیکەی کیشوەری ئاسیا بەدی دەکرێت. بەڵام لە ناوچە بچووکتر و لادێییەکاندا هێشتا بە تابۆ لە قەڵەم دەدرێ و سزای بە دواوەیە. لە ئەندۆنسیا لە ساڵی 2005 بۆ ئەو هاوسەرانەی کە بە بێ هاوسەرگیریی شەرعی و یاسایی دەژین، 2 ساڵ سزای بەندکران دیاری کراوە.[4]

---

1. "Percentage of marriages preceded by cohabitation 1975-2008". Australian Institute of Family Studies.

2. "2006 Census: Family portrait: Continuity and change in Canadian families and households in 2006: National portrait: Provinces and territories". 12 September 2007. Retrieved 22 August 2015.

3. http://www.refworld.org/docid/4f40f0072.html Refugee Review Tribunal (Australia); Research Response Number BGD32882, 12 February 2008

4. "Indonesia plans new morality laws". BBC News. 6 February 2005.Retrieved 28 March 2010.

لە وڵاتی ژاپۆن، بە پێی ڕاپۆرتی دامەزراوەی نیشتمانیی لێکۆڵینەوەی حەشیمەت و ئاسایشی کۆمەڵایەتی، کەمتر لە 3 لە سەدی ژنانی نێوان 25-29 ساڵ بە بێهاوسەرگیری یان هاوماڵی ژیانی هاوبەشیان هەیە. بە پێی لێکۆڵینەوەکانی ئیواسا[1] 30 لە سەدی هاوماڵەکان لەدایکبووی 1960 و 53 لە سەدی هاوسەرە هاوماڵەکان لەدایکبووی ساڵی 1970 بوون. هەروەها لێکۆڵینەوەکان لە وڵاتی ژاپۆن ئەوە دەردەخا کە 68 لە سەدی هاوسەرە هاوماڵەکان لەدایکبووی شار و دانیشتووانی شارە گەورەکانن. لە وڵاتی فیلیپین 2/4 میلیۆنی هاوسەرە هاوماڵەکان ناسێنراون. بە پێی سەرژمێریی ساڵی 2000 لە فیلیپین ڕێژەی هاوماڵی لە سەر ئاستی وڵات 19 لە سەد ڕاگەیێندراوە. زۆرینەی هاوسەرە هاوماڵەکان لە مەودای تەمەنیی 20-24 ساڵدان و هەژاریی ئابووریيان بە هۆکاری سەرەکیی هۆگری بۆ هاوماڵی لە فیلیپین لە قەڵەم داوە.[2]

1. Iwasawa
2. http://www.gmanews.tv/wedding/tomarryornot.html

وێنەی 17. بارودۆخی ئابووریی ناڵەبار یەکێک لە هۆکارەکانی هۆگریی گەنجانی ژاپۆنی بۆ هاوسەرگیریی سپییە. لە لایەکی دیکەشەوە دەستڕاگەیشتنی کچان و کوڕان بە یەکتر و تێکەڵبوونی زۆری ئەوان لە پانتای گشتی ڕێژەی هاوسەرگیریی سپی زیاد کردووە. http://jpninfo.com/61117

٢ـــ٣. بنەما فیقهی و یاساییەکانی هاوسەرگیریی سپی یان پێکەوەبوون

٢ـ3ـ١. هاوسەرگیری لە ڕوانگەی ئایینی و ئیسلامی

لە ڕوانگەی قورئانەوە مرۆڤەکان جۆرێک ئافرێنراون کە هۆگری بۆ هاوسەرگیری و پێکهێنانی بنەماڵە لە سروشتیاندایە و لە بنەڕەتەوە ئافراندنی مرۆڤەکان جووت جووتە و هیچ پیاو و ئافرەتێک نییە کە جووتێکی بۆ دروست نەکرابێت. قورئانی پیرۆز دەفەرموویت: "وَ خَلَقْناکُمْ أَزْواجاً" (ئایا ئێوەمان بە جووت دروست نەکردووە؟) (نەباء: ئایەتی 8). هەروەها لە ئایەتێکی دیکەدا هاتووە: "وَاللَّهُ خَلَقَكُمْ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ ثُمَّ جَعَلَكُمْ أَزْوَاجًا ..." خوا ئێوەی لە خاک دروست کردووە، لەوەودواش لە نووتفەیەک (کە بریتییە لە بە یەکگەیشتنی سەرەمێکۆتەیەک لەگەڵ هێلۆکەیەکدا) لەوەودوا کردوونی بە جووت (نێر و مێ). (فاتر: ئایەتی 11). قورئان بەم چەشنە و بەم پێناسانە ئاماژە بە فەلسەفەی سەرەکیی پێکهێنانی بنەماڵە دەکا و سەرچاوەی جووتخوازی (هاوسەرگیری و هاوسەرێتی) بە سروشتی مرۆڤ دەزانێت. خودا ژن و پیاوی کردووە بە تەواوکەری یەکتر؛ کەواتە لە ڕوانگەی قورئانەوە ڕەگی پێکهێنانی بنەماڵە لە سروشتی مرۆڤدایە و نە تەنیا بە پێچەوانەی بۆچوونی هەندێ لە خاوەن تیۆرییەکان، سەرچاوەی ئەم هۆگرییە هەستی دامەزراوخوازیی مرۆڤ نییە، بەڵکوو بە هۆی سۆزداریی زۆر بەهێزە کە مرۆڤ لە خۆخوازییەوە دەگەیێنێتە ئاستی دیترخوازی و هەر ئەمە دەبێتە

هۆی پتەوبوونی بنەماڵە (جهانی، 1391). لە قوتابخانەی ئیسلامدا هاوسەرگیری پیرۆزە و پێگەیەکی بەرزی هەیە. ئەم ڕاستییە بە شرۆڤەی جیاواز و لە چوارچێوەی جیاجیادا باسی کراوە. لەو بەڵگە قورئانییانەی کە پشتبەستوو بە گرینگیی هاوسەرگیرین، فەرمانکردن بە هاوسەرگیری لە قورئانە: " فَانْكِحُوا مَا طَابَ لَكُمْ مِنَ النِيسَاءِ " "لەگەڵ ژنانی پاک هاوسەرگیری بکەن" (نیساء: ئایەتی 3) و هەروەها لە نەریتەکانی پێغەمبەری ئیسلام ئەوە بوو کە موسڵمانانی بۆ هاوسەرگیری هان داوە: "النَكاح سُنتی، مَن اَحَبِ فِطرتی فَلیَستَن بِسُنتی: کەسێک کە ئایینی منی خۆش دەوێ، دەبێ لە سەر نەریتی من پابەند بێ، و یەکێک لە نەریتەکانی من هاوسەرگیرییە" (طبری: 1365: 196 و غزالی، 1377: 152).

لە ڕوانگەی قورئان و فەرموودەوە ئامانجە مرۆیی و کۆمەڵایەتییەکان لە ڕێگەی هاوسەرگیری و هاوسەربژێریدا بەدی دێ و ژن و پیاو لە چوارچێوەی هاوسەرگیری و بنەماڵە بە گووران و تەواوکۆیی دەگەن و دەبنە هۆی کەماڵ و پاراستنی یەکتر: "هُنَّ لِباسٌ لَکُمْ وَ أَنْتُمْ لِباسٌ لَهُنَّ" ئەوان پۆشاکن بۆ ئێوە و ئێوەش پۆشاکن بۆ ئەوان. (بەقەرە: ئایەتی 187). هەروەها هاوسەربژێری دەبێتە هۆی ئاسوودەیی ڕۆحی و دەروونی و بیچمگرتنی خۆشەویستی و عەشقی گونجاو لە نێوان هاوسەرەکان" "وَمِنْ آيَاتِهِ أَن خَلَقَ لَكُم مِّنْ أَنفُسِكُمْ أَزْوَاجاً لِّتَسْكُنُواْ إِلَيْهَا وَ جَعَلَ بَيْنَكُم مَّوَدَّةً وَرَحْمَةً إِنَّ فِي ذلِكَ لآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ" یەکێک لە نیشانە و بەڵگەکانی تری ئەوەیە: کە هەر لە خۆتان هاوسەری بۆ دروست کردوون بۆ ئەوەی ئارام بگرن لە لایدا، و لە نێوانتاندا خۆشەویستی و سۆز و میهرەبانی فەراهەم هێناوە، بە ڕاستی ئا لەو دیاردانەدا نیشانە و بەڵگە هەیە بۆ کەسانێک بیر دەکەنەوە و تێدەفکرن. (لە وردەکارییەکانی ژیان) (سووڕەتی رووم ئایەتی 21). لە لایەکی دیکەشەوە پێکهێنانی بنەماڵە و هاوسەرگیری دەبێتە هۆی زۆربوونی ڕزق و ڕۆزی و

بژێوی یان بە ولتایەک، باشبوونی بارودۆخی ئابووری، و کاردای ئابووریی ئەرێنی لێ دەکەوێتەوە. ئیمام سادق (س) لەم بارەوە دەڵێ: "مَن تَرَكَ التَّزویجَ مَخافَةَ الفَقرِ فقد أساءَ الظَّنَّ باللّه عزّ و جلّ، إنَّ اللّه عزّ و جلّ یقولُ : «إنْ یکُونُوا فُقَراءَ یغْنِهِمُ اللّه مِن فَضلِهِ": هەر کەس بە هۆی ترس لە هەژاری هاوسەرگیری ناکا، بە خودا بەدگومان بووە؛ چونکە خودا دەفەرمووێ ئەگەر هەژار بن، خودا بە چاکەی خۆی دەوڵەمەندیان دەکات" (متقی هندی 977: 279). یەکێک لە کاردا کۆمەڵایەتییە گرینگەکانی هاوسەرگیری، مانەوەی نەوەی مرۆڤە. خودا هاوسەرگیری وەک ئامرازێک بۆ پاراستنی جۆری مرۆڤ دەناسێنێ و پێویستی بە بوونی ژن لە کۆمەڵگای مرۆییە و ئەوەی کە مرۆڤ بۆ درێژەدان بە جۆری خۆی پێویستی بە بوونی ژنە، ئاماژە دەکا: "نِسَاؤُکُمْ حَرْثٌ لَکُمْ فَأْتُوا حَرْثَکُمْ أَنَّیٰ شِئْتُمْ وَقَدِّمُوا لِأَنْفُسِکُمْ" (بەقەرە: ئایەتی 223). ژنانی هاوسەرتان کێڵگەن بۆتان و شوێنی چاندنی وەچەن، جا بە هەر شێوەیەک دەتانەوێت تۆو بووەشێننە ناو کێڵگەکەتانەوە (بە هیوای بەرهەم) دەستپێشکەریش بکەن بۆ خۆتان." لە ڕوانگەی ئیسلامی و ئایینییەوە هاوسەرگیریی کارێکی پەسەندکراوە کە بە پێی سروشت، جەوهەر، شەرع، عەقڵ پارێزەری مانەوە و پاکیی نەوە و نەریتی پێغەمبەری ئیسلام و کارێکی پیرۆز و وزەبەخشە. وەک لەم ئایەتە ئاماژەپێکراوانەدا دیارە، ئایینی ئیسلام بە پێشنیارێکی پێداگرانە بۆ هاوسەرگیری و ڕوونکردنەوەی ئاسۆی ئایینی لە مەڕ مرۆڤ و پێویستیی بوونی هاوسەر سەوورە لە سەر بیچمێکی تایبەت بۆ تێرکردنی ئارەزووی سێکسی کە ئەویش دلنانی ژن و مێرد لە چوارچێوەی بنەماڵەی ئاسایی کۆمەڵگاکەیانە.

2-3-2. هاوسەرگیری لە ئێران

هاوسەرگیری لە ئێران بە پێی ئایینی ئیسلام و بەها ئایینییەکانە. بەم پێیە

یاسای مەدەنیی کۆماری ئیسلامیی ئێران بە پێی فیقهی ئەهلی شیعە، هەر دوو چەشنی هاوسەرگیریی هەمیشەیی و هاوسەرگیریی کاتی (سیغە یان کاتی) بە فەرمی ناسیوە. لە هاوسەرگیریی هەمیشەییدا، هەر دوو هاوسەرەکە بە بێ سنووردارییی زەمەنی و دیاریکردنی ماوەیەکی دیاریکراو، بە پێی ئایینی ئیسلام و یاساکانی ئێران (مادەکانی 1062 هەتا 1070 یاسای مەدەنیی ئێران لە سەر بنەمای مەرجەکانی شیاوبوونی هاوسەرگیری) پەیمانی ژن و مێردایەتی دەبەستن؛ بەڵام لە هاوسەرگیریی کاتی کە لە گوتاری ئیسلامی و کۆمەڵایەتیدا ڕا و بۆچوونی جیاوازی زۆری لە سەرە، هاوسەرەکان بە پێی ئایینزای شیعە و مادەی 1075ی یاسای مەدەنیی ئێران پێکەوە پەیمان دەبەستن کە ماوەیەک پێکەوە مەحرەم بن بۆ ئەوەی پەیوەندیی سێکسییان هەبێت. پاش تێپەڕینی ماوەی دیاریکراو، هاوسەرگیرییەکە خۆ بە خۆ هەڵدەوەشێتەوە و پێویست بە تەڵاق ناکات.[1]

لە ڕۆژاوا وا باوە کە ژن و مێردێک بە بێ هاوسەرگیری، وەکوو ژن و مێرد پێکەوە دەژین. ئەگەرچی ئەم دیاردە تایبەت بە کۆمەڵگە ڕۆژاواییەکانە، بەڵام بە هۆی جیهانیبوون و نوێخوازیی گەنجان و کێشە ئابوورییەکانی سەر هاوسەرگیری، هاوسەرگیریی سپی یان پێکەوەبوون لە وڵاتانی موسڵمانی وەکوو ئێران بەدی دەکرێت. لە سەر بنەمای فیقهی، نیکاح پێداگری لە سەر ئەم پەیوەندییە ناکا، چونکە لە ڕوانگەی ئایینی ئیسلامەوە لە ناو نەتەوەکان پەیوەندیی سێکسیی ژن و مێرد ئەو کاتە هاوسەرگیرییە کە لە سەر بنەمای شەریعەت یان یاسا قبووڵکراوەکانیان وەک هاوسەرگیری پشتڕاست بکرێتەوە.

---

1. لە مادەی 1075 یاسای مەدەنی "هاوسەرگیریی کاتی" لە یاسای ئێراندا بە فەرمی ناسراوە. مەرج و بنەما بنەڕەتییەکانی نیکاحی کاتی (هاوسەرگیریی کاتی) بریتین لە مەرجە دروستەکانی نیکاحی هەمیشەیی لەگەڵ دیاریکردنی کاتی دیاریکراو و دیاریکردنی بڕی مارەیی دیاریکراو بۆ ژن. کۆسپەکانی بەر دەم هاوسەرگیریی کاتیش هاوشێوەی کۆسپەکانی بەر دەم نیکاحی هەمیشەییە".

لە ماوەی چەند دەیەی ڕابردوودا سەرچەشنی پەیوەندیی سێکسی لە سەر ئاستی جیهاندا گۆڕانکاریی زۆری بە سەردا هاتووە و ئێستاش کۆمەڵگای ئێران لە بواری بەها و باوەڕی گەنجان ڕووبەڕووی وەرچەرخانی زۆر بۆتەوە (رضایی، 1392، 15).

مەجید ئەبهەری، خەسارەتناس و کۆمەڵناس، لە وتووێژ لەگەڵ ڕووداو 24 لە مەڕ پێناسەی هاوسەرگیریی سپی وتی: "هاوسەرگیریی سپی" بە جۆرە هاوژینییەک دەوترێ کە هیچ چەشنە نووسراوە و پابەندیی یاسایی، تاکەکەسیی نێوان ژن و مێرددا نەبێت. هاوسەرگیریی سپی بە "پێکەوەبوونی ڕەش"یش ناوزەد دەکرێت. ئەم هەڵسوکەوتناسە سەبارەت بە هۆکاری هەڵکشانی ئاستی هۆگریی بۆ هاوسەرگیریی سپی لە لای گەنجان جەختی کردەوە: لە لایەکەوە کێشەکانی هاوسەرگیری هەمیشەیی و لە لایەکی دیکەوە خۆدزینەوەی گەنجان لە هەڵگرتنی بەرپرسایەتی وای کردووە کە هۆگریی بۆ ئەم چەشنە هاوسەرگیرییە بەرز ببێتەوە. چاوەڕوانیی کچان و کوڕان ڕێژەی هاوسەرگیریی فەرمی کەم کردووە. دژوارییەکانی هاوسەرگیری لە ڕووی خانوبەرە، کار و پیشە، گرانی و هەڵاوسان وەک فاکتەرە سەرەکییەکانی دابەزینی ڕێژەی هاوسەرگیریی فەرمی دەخرێنە ڕوو. جیازی نائاسایی بۆتە هۆی ئەوەی کچان و کوڕان ترسێکی قووڵیان لە هاوسەرگیری هەبێ و هەروەها بە هۆی ئەوەی بنەماڵەکانیش ناتوانن داکۆکی بکەن، پانتاکە بۆ گەنجان دابین ناکەن. هاوسەرگیریی سپی کاریگەری لە سەر کەمبوونەوەی ئاماری هاوسەرگیریی فەرمی هەیە. ڕاستە کە هاوسەرگیریی هەمیشەیی تەنیا بۆ تێرکردنی ئارەزووە سێکسییەکان ئەنجام نادرێ بەڵام سەرەکیترین بەشەکەی ئارەزووی سێکسیی دوولایەنەی ژن و مێردە. کاتێک کە ئەم ئارەزووە لە ڕێگای دیکەوە تێر بکرێ، خواست بۆ هاوسەرگیریی هەمیشەیی کەم دەبێتەوە. ترس لە پابەندییەکانی هاوسەرگیریی فەرمیش وای کردووە ئەو

گەنجانەی کە ئارەزووی سروشتیی سێکسییان دابین نەبووە، بەرەو پێکەوەبوون هان بدرێن. ئەورۆکە لەگەڵ پەرەسەندنی هاوسەرگیریی سپی ئاماری هاوسەرگیریی فەرمی دابەزیوە و گەیشتۆتە ئاستێک کە نزیکەی 30 ملیۆن گەنجی سەڵت کە ڕێژەیەکی زۆریان تەمەنی هاوسەرگیرییان تێپەڕاندووە، لە کۆمەڵگای ئێمەدا بەدی بکرێن. ناوبراو بە ئاماژە بەوەی کە "ئەو منداڵانەی کە لە ئەنجامی هاوسەرگیریی سپیدا لە دایک دەبن، سەرلێشێواون." لە مەڕ زیانەکانی هاوسەرگیریی سپی وتی: هاوسەرگیریی سپی بەدەر لە خستنەوەی منداڵی سەرلێشێواو زەمینە بۆ داوێنپیسی ئامادە دەکات. کاتێک کە کچێک لە وەها پەیوەندییەکی سێکسیدا لەگەڵ کوڕێک دەچێتە ناو ماڵێک بە هۆی ئەوەی هیچ پابەندییەک لە نێوان ئەولندا نییە لێک جیا دەبنەوە.

ناوبراو هەروەها وتیشی: لە وەها بارودۆخێکدا کچ ناچارە کەسێکی دیکە بۆ درێژەدان بە ژیان دەستنیشان بکات. ئەم دۆزینەوەی کەس و کەسانی دیکە دەبێتە هۆی ئەوەی کە هەندێ جار خاتوونێک دەبێتە هاوماڵی 8 پیاو. ڕێژەیەکی زۆر کەمی ئەم کچ و کوڕانە پاش تێپەڕینی ساڵێک درێژە بە پێکەوەبوونی ڕەش دەدەن. ئەبهەری هەروەها ئاماژە دەکا: بە پێی ئامار ئەم پەیوەندییانە کورتخایەنن؛ چونکە لە ڕووی ئەخلاقی، یاسایی و شەرعی هیچ پابەندییەک لە نێوان ئەواندا نییە. هیچ بابەتێکی پتەوکەر لە ئارادا نییە و لەوانەیە یەکێک لە لایەنەکانی هاوسەرگیریی سپی بەیانی لە خەو ڕاپەڕێ و بڕیار بدا کۆتایی بە پەیوەندییەکە بێنێت؛ هیچ فاکتەرێکی ڕێگر و گرێبەستێکی فەرمی ڕێگری لەم کەسە ناکات.[1]

٢ـ3ـ3. هەلومەرجی دروستیی نیکاح

1. http://www.rouydad24.ir

هەر وەکوو مامەڵە ئابوورییەکان کە بۆ دروستیی مەرجیان هەیە، مارەکردنیش هەندێ مەرجی هەیە کە لەم بەشەدا هەندێکیان تاوتوێ دەکەین. بەشی چوارەمی کتێب لە کتێبی حەوتەمی یاسای مەدەنی مادەکانی 1062 و 1070 مەرجەکانی دروستیی نیکاحی باس کردووە.

1. ئامانج و ڕەزامەندیی لایەنەکان

ژن و مێرد دەبێ ئامانجدار و ڕازی بن. کەواتە ئەگەر مارەکردنەکە لە حاڵەتی مەستی یان بێهۆشی بێ یان بە هۆی هەڵەوە، ئامانجی یەکێک لە لایەنەکان دژی ناوەرۆکی مارەکردن بێ، بە هۆی نەبوونی ئامانج نیکاحەکە هەڵدەوەشێتەوە.

کەواتە نیکاح لە حاڵەتی مەستی یان لە ڕووی شۆخی و جەفەنگ یان نیکاحی شێت کە خۆی ئەنجامی دابێ، بە هۆی نەبوونی ئامانجی ئینشا هەڵدەوەشێتەوە. هەروەها ئەگەر ژن و پیاوێک خواستی سێکسیان نەبێ و بە مەبەستی ڕاکردن لە جێبەجێکردنی هەندێ ڕێسا یان وەدەستهێنانی هەندێ هەڤیازی بە شێوەی ڕەواڵەتی هاوسەرگیری بکەن، ئەم نیکاحە پووچەڵ و هەڵوەشاوەیە. سەلماندنی ئەوەی کە نیکاح ڕەواڵەتییە کارێکی ئەستەمە، بەڵام ئەگەر بارودۆخ و بۆ وێنە وتە یان نووسراوەکانی هەر دوو لا ئاشکرا بێ کە ئەوەی ڕووی داوە درۆ بووە و لایەنەکان ئامانجی هاوسەریتییان نەبووە، دەبێ قبووڵی بکەین کە مارەبڕین ئەنجام نەدراوە و پەیوەندیی ژن و مێردیش بیچمی نەگرتووە. ئەگەر ژن و پیاو بە هۆی هەڕەشەی لایەنەکەی دیکە یان کەسانی دیکە ناچار بە نیکاح کرابێتن، مارەبڕینەکە سەری نەگرتووە، واتە کەسی ناچار دەتوانێ پاش نەمانی ناچاری قبووڵ یان ڕەتی بکاتەوە. بە جۆرێک کە مادەی 1070 یاسای مەدەنی لەم بارەوە ڕایگەیاندووە: "ڕەزامەندیی هاوسەرەکان مەرجی مارەبڕینە، و هەرکات کەسی ناچار پاش نەمانی ناچاری ئیزن بە مارەکردنەکە بدا، مارەبڕینەکە سەر دەگرێت ...".

مەگەر ئەوەی کە بگاتە ئاستێک کە هەڵی بڕیاردان لە کەسی ناچار زەوت بکات. بۆ وێنە ئەگەر ئەویتری ئەشکەنجە بکا یان بە کەڵکوەرگرتن لە کەرەسەی زانستی هیپنۆتیزمی بکەن و لەم حاڵەتەدا هەندێ قسەی بۆ تەڵقین دەکەن کە باسی ڕەزامەندیی بۆ هاوسەرگیری بێ، ئەوە مارەبڕینەکە هەڵدەوەشێتەوە و ڕەزامەندیی دواتری کەسی ناچاریش چاکی ناکات (صفایی، 1391: 225).

بە پێی فیقهی ئەهلی سوننە بۆ ڕێگری لە کەڵکاوەژۆییە ئەگەرییەکان، نیکاح تەنانەت لە حاڵەتی گاڵتەجاڕیشدا سەر بگرێ بە هۆی ئەوەی ئەگەری ئەوە هەیە کە کەسانێک بە فشە و جەفەنگ بیانهەوێ کەڵکاوەژۆیی لەم مەسەلە بکەن و لە سەر بەڵێنەکانیان سوور نەبن و بە وتنی "ویستم گاڵتە بکەم" مارەبڕینە ڕاستەقینەکەش هەڵبووەشێننەوە. ئەم حوکمە بە پێی فەرموودەی پێغەمبەرە "ثلاث جدّهن جدّ و هزامنّ؛ النکاح، الطلاق و الرجعه". واتە سێ شت فشە یان ڕاستەکەیان، بە ڕاست سەیر دەکرێت: نیکاح، تەڵاق، ڕوجعەت.[1] هەڵبەت بە پێی فیقهی ئەهلی سوننەش نیکاحی مەست و شێت هەڵوەشاوەیە.

2. ویست و ڕاگەیاندنی ویست

بوونی ویست لە نیکاح یان دیکەی گرێبەستەکان بە تەنیا بۆ سەرگرتنی گرێبەست بەس نییە، بەڵکوو ویست دەبێ بوترێت. پرسی سەرنجڕاکێش شێوازی دەربڕینی ویست لە نیکاحە. جیا لەمە هەندێ بابەتی وەکوو تەواوی یان ناتەواویی نووسراو لە نیکاح، عەرەبیبوونی سیغەی نیکاح، ڕابردووبوونی نیکاح، وەپێشکەوتنی پێویستکردن و قبووڵکردن (ایجاب و قبول) و یەک لە دوای یەکبوونیان، پێگەی یاسایی و مەرجی ئامادەکردنی بەڵگەی فەرمی بۆ هاوسەرگیری لەو خاڵە گرینگانەن کە لەم بابەتەدا تاوتوێ دەکرێت. لە

1. فەرموودەی ژمارە 1184 سنن ترمذی و فەرموودەی ژمارە 447 سنن ئەبی داود

نیکاحدا هاوشێوەی هەموو گرێبەستەکان خواست و ویستی دڵی بۆ سەرگرتنی مارەیی تەواو نییە بەڵکوو دەبێ بە وشەگەلێک کە پیشاندەری ڕاشکاوانەی ئامانجەکەن، ڕابگەیێنرێن. لە مادەی 1062 ئەم یاسایە هاتووە: "نیکاح جێبەجێ دەبێ بە پێویستی و قبووڵکردن بەو وشانەی کە ڕاشکاوانە دەلالەت لە سەر نیازی هاوسەرگیری دەکەن." هەر بۆیە فەقێکان لە سەر ئەمە کۆدەنگن کە نیکاحی موعاتاتی پووچەڵە، ڕێک بە پێچەوانەی دیکەی ئەو مەعامەلە و گرێبەستانەی کە موعاتات تێیدا بوونی هەیە، وەکوو کڕینی موعاتاتی کە لەگەڵ ڕێککەوتنی لایەنەکان لە سەر کاڵا و نرخ بە تەنیا بە نیازی کڕین و فرۆشتن و بە بێ ئەوەی پێویست بە بەکارهێنانی پێویستبوون و قبووڵی بێژەیی بکا مەعامەلە ئەنجام دەدرێت. بە پێی پێویستبوونی داخوازی و قبووڵکردن بەو ئەنجامە دەگەین کە گرێبەستی نیکاح فۆڕمالیتەیە و تەنیا بە وشەی تایبەت ئەنجام دەدرێ، چونکە وشەکان تەنیا ئامرازی دەربڕینی خواستن و خۆیان لە خۆیاندا هیچ کاریگەرییەکیان لە سەر ڕووداو و کاریگەریی مارەییەکە نییە (امامی، 1393. 189).

ڕەواڵەتی یاسای مەدەنی ئەوەیە کە بە پێی ڕا و بۆچوونی فەقێکان بەکارهێنانی وشەکان لە نیکاحدا پێویستە و ئەگەر ناچار بە شیکاریی وشەیی نەبین ئەمە وتەیەکی بەهێزە، بەڵام بە پێی گرینگیی سەرتربوونی بەڵگە نووسراوەییەکان لە چاو بابەتە زارەکییەکان و هەروەها عورفی باو دەتوانین دەقێک کە ڕاشکاولنە دەلالەت لە سەر ئامانجی نیکاح دەکا، بە وشە لە قەڵەمی بدەین؛ هەر بۆیە لایەنەکان دەتوانن لە ڕێگەی نووسراوە نیکاح ئەنجام بدەن. تەنانەت بە پێی مادەی 1066ی یاسای مەدەنی "هەرکات یەکێک لە لایەنەکان یان هەر دووکیان لاڵ بن، گرێبەستەکە ئاماژەی کەسی لاڵیش دەگرێتەوە، بەو مەرجەی ڕاشکاوانە گوزارشت لە نووسینی گرێبەست بێت." لە نیکاحدا پێویست ناکا ویست لە لایەن کەسەکە خۆی ڕابگەیێنرێ،

بەڵکوو لەوانەیە دەربڕینی ویســـت لە لایەن نوێنەرەوە ئەنجام بدرێت. لە یاســـای هەندێ لە وڵاتان بۆ وێنە فەڕەنســـە، بۆ ئەوەی لایەنەکان هەتا کاتی نیکاح دەرفەتی گەڕانەوە و ئازادیی گۆڕینی بڕیاریان هەبێ، وەک بابەتێکی تەواو تاکەکەسی سەیری نیکاح دەکرێ و ڕاگەیاندنی ڕاستەوخۆی ویستی هاوســـەرگیری بە پێویســـت دەزانرێت. لە هەندێ حاڵەتدا کە یەکێک لە هاوســـەرەکان بە هۆی شـــەڕ، مســـافرەت و نەخۆشـــی ناتوانن لە شـــوێنی مارەبڕیندا ئامادە بن، ڕێگری لە نیکاح دەکرێت. یاســـادانەری ئێرانی بۆ ئاسانبوونی هاوسەرگیری بە لاساییکردنەوە لە فیقهی ئیسلامی بۆ ئەم بابەتە بریکار قبووڵ دەکا و ڕاشکاوانە ڕایدەگەیێنێ کە هەر کام لە ژن و مێرد دەتوانن بۆ نیکاح کەسێکی دیکە بکەن بە بریکار (مادەی 1071 یاسای مەدەنی).

هەروەها یاســـادانەر بۆ ڕێگری لە کەڵکاوەژۆیی پارێزەر دەســـتەبەریی جۆراوجۆری بە کار هێناوە، بۆ وێنە ئەگەر بریکاری بدرێ بە پارێزەر ئەوە پارێزەرە بۆی نییە هاوســـەرگیریی لەگەڵ پارێزەرگر (ژن) بکا، مەگەر ئەوەی خۆی ڕاشکاوانە ئیزنی پێ دابێت (مادەی 1072 یاسای مەدەنی).

ئێستا ئەگەر پیاوێک بە شێوەی ئازادانە هاوسەرگیری لەگەڵ ژنێک بکا کە وەک پارێزەر گرتوویەتی، ئایا ژن دەتوانێ خۆی لە پارێزەر مارە بکات؟

یاســـای مەدەنی لەم بارەوە بێدەنگی نواندووە، بەڵام بە پێی پێوەری 1072 دەتوانین بڵێین بۆ ئەم گریمانە هەڵبژاردنی پارێزەر ســـنووردارە؛ چونکە ئەو فەلســـەفەی کە دەڵێ پارێزەر لە ئەگەری تەڵاق ناتوانێ پارێزەرگرەکەی مارە بکا، هەر هەمان فەلســـەفە دەڵێ پارێزەر ئەگەر ئافرەت بێ ناتوانێ خۆی لە پارێزەرگرەکەی مارە بکا، مەگەر ئەوەی ڕاشکاوانە ئیزنی پێ بدات (صفایی و امامی، 1391: 225).

3. پێویستیی و زنجیرەی پێویستکردن و قبووڵکردن

هۆکاری زنجیرەی پێویســـتکردن و قبووڵکردن تەنیا هی نیکاح نییە. لە

گرێبەســـتەکانی دیکەشـــدا ئەم زنجیرانە مەرجن. مەبەســـت لە زنجیرە وەک فەقێیانی ئیمامییە وتوویانە ئەوەیە کە مەودای نێوان پێویستکردن و قبووڵکردن زیاتر لە حاڵەتی ئاسایی نەبێت. کەواتە زنجیرە وەک مادی 1065ـــی یاسای مەدەنی ئاماژەی پێدەکا، بابەتێکی لاوەکییە و بەو مانایە نییە کە هیچ مەودایەکی زەمەنی، ئەگەر کورتیش بێ، نابێ لە نێوان پێویستکردن و قبووڵدا بوونی هەبێت؛ کەواتە قبووڵ دەبێ ئەو کاتە بوترێ کە عورف بە درێژە و گرێدراوی پێویســـتکردن لێی بڕوانێت. هەندێ وتوویانە زنجیرەی نێوان پێویستکردن و قبووڵکردن لە کاتێکدا سەر دەگرێ کە قبووڵکردن لە شوێنی مارەیی (گرێبەســت) و پاش لێک دابڕانی دوو لایەنەکە یان سەرقاڵبوونیان بە کارێکی دیکەوە بوترێت؛ چونکە کۆبوونەوەی مارەیی (گرێبەســـت) بە پێی بەردەوامبوونەیەتی؛ بەڵام پاش دابڕانی دوو کەســـەکە پێویســـتکردن هەڵدەوەشـــێتەوە. ئەم بۆچوونە لە زۆربەی حاڵەتەکلندا لە ڕوانگەی عورفەوە ڕێگەپێدراوە (کاتوزیان، 1393 هەتاوی، ب 1، 411).

4. ڕەواداریی بابەتی نیکاح

نیکاح پتر لە دیکەی گرێبەســتەکان لایەنی چاکسازی هەیە، بە جۆرێک کە دەتوانین بڵێین ئەگەر ژن و مێرد نیازی ژیانی هاوبەشـیان هەبێ، ئاراستەکەی هەمیشە ڕێگەپێدراوە و لەو حاڵەتانەی کە ئامانجیان گەیشتن بە مەبەستێکی ناڕەوا بێ، نیکاحی ڕاستەقینەیان نەویستووە؛ هەر بۆیە نووسەران "ڕەواداریی مارەبڕین"یان بە شـێوەی ســەربەخۆ لە نیکاحدا باس نەکردووە. کەواتە ئەگەر پیاوێک نیکاح لەگەڵ ژنێکدا بکا بۆ ئەوەی خۆفرۆشـییەکەی ئاســانتر بکاتەوە، جیا لە ناشـەرعیبوونی ئامانجەکە دەتوانین ئیدیعای ئەوەی بکەین کە ئەم دووانە ئیرادەی ڕاســتەقینەیان بۆ هاوســەرگیری نەبووە (کاتووزیان، 1393 هەتاوی: ب 1، 263).

بە پێی ڕوانگەی سەرەوە ڕۆشن دەبێتەوە کە زۆرێک لە بیرمەندانی یاسایی

لەمەڕ شەرعیبوونی ئامانجی نیکاح، بۆچوونی شەفاف و ڕوونیان نەخستۆتە ڕوو و لە ڕاستیدا ئەم بابەتە سڕ کراوە. هۆکاری ئەم بابەتە دەگەڕێتەوە بۆ فەلسەفەی هاوسەرگیری، چونکە ئەگەر بمانهەوێ بە هۆی ناشەرعیبوونی ئامانجی مارەکردن، پووچەڵی بکەینەوە، لە بواری ڕەچەڵەکی منداڵان و هتد... ڕووبەڕووی کێشەی زۆر دەبینەوە کە لێکەوتەی زیانبەخشیان هەیە بەڵام لە هەر حاڵەتێکدا دەبێ لە ڕووی یاساییەوە بە ڕوونی و ڕاشکاوی وڵامی ئەم بابەتە بدرێتەوە.

ئەگەر بتوانین ناشەرعیبوونی ئامانجی مارەیی بە بەڵگە و فەرمانی تۆکمە و هاوچەشنی بەهێز بسەلمێنین، دەبێ پێداگرانە حومکی نیکاح هەڵبووەشێنینەوە، بەڵام ئەگەر هەندێ ئامانجی لاوەکی بووبێتە هۆی ڕوودانی ئەم مارکردنە، بۆ وێنە ژنهێنان بە مەبەستی کڕینەوەی ئەرکی سەربازی یان ڕاکردن لە ئەرکی سەربازی یان سڕینەوەی هاووڵاتیبوون و یان بوونە هاووڵاتیی وڵاتی نوێ و وەدەستهێنانی میرات و وەدەستهێنانی بەرژەوەندی و هتد... لەم حاڵەتەدا ئەگەر ئیرادەی ڕاستەقینە و بینراوی لایەنەکان لە سەر ئەنجامدانی نیکاح مسۆگەر بێ، نیکاح دروستە و هەڵناوەشێتەوە؛ بەڵام ئەگەر هەر کام لەم مەرجانە ویستی ڕاستەقینە لە زەمینەی نیکاح لە ناو ببا، دروستیی مارەییەکە لە بنەڕەتەوە تووشی کێشە دەکا و هەڵیدەوەشێنێتەوە (صفایی و امامی: 1391، 56).

٢ـ3ـ4. هەڵوەشانەوەی هاوسەرگیریی سپی و نیکاحی مۆعاتاتی

ژیانی کچ و کوڕ لە ژێر سەقفێکدا بە بێ ئەوەی نیکاحیان کردبێ لەوانەیە بە کۆمەڵە ئامانجێکی وەکوو دابینکردنی خواستە سۆزداری و دەروونی یان سێکسییەکان بێت؛ بەڵام ناتوانین ناوی بنێین هاوسەرگیری. هەندێ پێیان وایە ژیان بە شێوەی پێکەوەبوون وەکوو سیغەی درێژخایەنە و پێویست ناکا

لەو بارەوە نیگەران بین. ئەم ڕوانگە بە شێوەی گشتی بە پێی فیقهی ئیسلامی و یاسا بەرگری لێ ناکرێ، چونکە هاوسەرگیری گرێبەستە و پێویستی بە دوو ویست و دوو ئامانج هەیە کە ئەم هاوسەرگرییە سەر بگرێت. هاوسەرگیری بە بێ وشە لە ڕووی فیقهییەوە، پێی وتراوە "نیکاحی مۆعاتاتی" کە بە بۆچوونی فەقێکان ئەم چەشنە هاوسەرگیرییە هەڵوەشاوەیە و ناتوانین پاساوی شەرعی بۆ بدۆزینەوە. نیکاحی مۆعاتاتی جۆرە هاوسەرگیرییەکە کە بە مەبەستی پێکهێنانی بنەماڵە، مافی چێژبردن و پەیوەندیی سێکسی لە نێوان ژن و مێرد ئەنجام دەدرێ، بەڵام پێویستکردن و قبووڵی وتنی تێدا نییە.

ئایەتوڵا خومەینی لە پێناسەی نیکاحی مۆعاتاتی دەڵێ: "فلو تقاول الزوجان و قصدا الزواج، ثمّ أنشأته المرأة بذهابها إلیٰ بیت المرء بجهازها مثلًا، و قبل المرء ذلك؛ بتمكینها في البیت لذلك، تحقّقتالزوجیّة المعاطاتیّة" ئەگەر ژن و مێرد پێکەوە قسە بکەن و ژن بە ڕۆشتنی بۆ ماڵی مێرد، بۆ وێنە لەگەڵ جیاز، هاوسەرێتی دروست بکا و پیاویش هاوسەرێتیی ژن بە گوێڕایەڵیی ژن لە ماڵدا قبووڵ بکا، لەم حاڵەتەدا هاوسەرگیریی مۆعاتاتی ئەنجام دەدرێت (خمینی، 1379: 180).

هەندێ لە پێناسەی نیکاحی مۆعاتاتی دەڵێن: "نیکاحی مۆعاتاتی واتە نیکاحێک کە بە تەنیا لە سەر ڕاگەیلاندنی ڕێککەوتن و ڕازیبوونی لایەنەکان بێ و پێویستکردن و قبووڵکردنی (ایجاب و قبول) تێدا نەبێت" (محقق داماد، 1385: 166).

هەموو ئەو فەقێیانەی کە دژی نیکاحی مۆعاتاتین، لە سەر پێویستبوونی وتنی پێویستکردن و قبووڵکردن پێداگرییان نواندووە. ئایەتوڵا خومەینی لەم بارەوە وتوویەتی: "النِکاحَ علی قَسَمینِ: دائِم و مُنقَطع، وَ کُل مِنهُما یُحتاجِ الی عَقد مُشتَمِلَ عِلی إیجابُ و قَبولُ لَفظَینِ"؛ نیکاح دوو بەشە هەمیشەیی و کاتی، و هەر کام لەمانە پێویستیان بە گرێبەستێکە کە پێویستکردن و

قبووڵکردنی لە خۆ گرتبێت." ناوبراو لە درێژەدا دەڵێ کە تەنیا ڕەزامەندیی دڵیی لایەنەکان بەس نییە و ئەو مەعاتەی کە لە چوارچێوەی مامەڵەکانداییە، بۆ مارەکردن بەس نییە (خمینی، 1379، ب 2، 246).

هەندێ لە فەقێکانیش وشەکانی پێویستکردن و قبووڵکردنیان تاوتوێ کردووە و دژی پێویستیی بێژەیی‌بوونی پێویستکردن و قبووڵکردن نەبوون؛ چونکە بە باوەڕی ئەوان ئەمە بابەتێکی مسۆگەر و ئاشکرایە (طوسی: 1387، ب 4، 193؛ محقق حلی: 1409، ب 2، 217 - 218).

هەندێ لە فەقێکان سەبارەت بە هاوسەرگیریی کاتی زەرووڕەتی بێژەیی‌بوونی پێویستکردن و قبووڵکردنی مارەیی نیکاحی موعاتات گەیشتووەتە ئەو ئاستەی کە نیکاحی بێ سیغەیان بە زینا سەیر کردووە، وەک شێخ ئەنساری کە نووسیویەتی: "أنّ الفُرُوجَ لاتَباحَ بالإباحَه ولا بِالمُعاطاهِ، و بِذلِکَ یُمتازِ النِکاحَ عَنِ لسِفاح لأنّ فِیه التَراضی أیضا غالِباً" شەرمگە بە ئیباحە و بە موعاتات حەڵاڵ نابێ و فەرقی نیکاح و سەفاح لە مارەکردندایە، چونکە سەفاحیش زۆر جار لایەنەکان ڕازین." (انصاری، 1377: 78). بە پێی فیقهی ئەهلی سوننەش دەربڕینی پێویستکردن و قبووڵکردن واجبە بەو جیاوازییەی کە پێویست ناکا ئەم مارەبڕینە بە زمانی عەرەبی بێ و ئەگەر بە پێویستکردن و قبووڵکردن مانای خۆی بگەیێنێ و بە هەر زمانێک بوترێ، دروستە. هۆکاری واجببوونی دەربڕینی پێویستکردن و قبووڵکردن و زەرووڕەتی وتنەکەی، هەندێ ئەرکی یاسایی دەخاتە ئەستۆی لایەنەکانی مارەیی و فەرمیبوونی هاوسەرگیری و لێکەوتەکانی بریتییە لە ماف و ئەرک. شایەنی ئاماژەیە ئەو کەسانەی کە ناتوانن قسە بکەن، پیشاندانی هەندێ ئاماژە کە پیشاندەری ڕەزامەندی بێ و ڕاشکاوانە دەلالەت لە سەر مارەیی

بکا، تەواوە.[1]

بە بۆچوونی فەقێیانی هاوچەرخیش نیکاحی مۆعاتاتی بایەخی نییە و ئەوان پێویستکردن و قبووڵکردنیان بە پێویست زانیوە. ئایەتوڵا بەهجەت لە وڵامی پرسیارێک لە مەڕ نیکاحی مۆعاتاتی وتوویانە: "مۆعاتاتی نیکاح ناگرێتەوە" (مجموعه آرای فقهی در امور حقوقی: 1382، ب 1، 69).

ئایەتوڵا مەکارم شیرازیش لەم بارەوە وتوویانە: "شتێک بە ناوی هاوسەرگیریی مۆعاتاتیمان نییە و وەها هاوسەرگیرییەک پووچەڵە." (مجموعه آرای فقهی در امور حقوقی: 1382، ب 1، 71).

ئایەتوڵا خامنەیی لەم بارەوە وتوویەتی: "ڕەوا نییە" (مجموعه آرای فقهی در امور حقوقی: 1382، ب 1، 71).

هەر بۆیە لە هاوسەرگیریدا تەنیا ڕەزامەندیی دڵیی کچ و کوڕ بەس نییە. لە مادەی 1062ـی ئەم یاسایە هاتووە: "نیکاح جێبەجێ دەبێ بە پێویستکردن و قبووڵکردن بەو وشانەی کە ڕاشکاوانە دەلالەت لە سەر نیازی هاوسەرگیری دەکات." واتە دەبێ لە سۆنگەی یاساییەوە بڕیاری مارە بڕین بووترێ و پێویستی و قبووڵکردن دەبێ بێژەیی بێ، مەگەر ئەوەی کە نەتوانێ بیڵێ، هەڵبەت ئەمە بە مانای شێلگیری لە هاوسەرگیری نییە. وتن و دیکەی مەرجەکانی وەکوو بڕی مارەیی، نەفەقە و هتد... هەر هەموو ئەمانە پیشاندەری مەزنی و گرینگیی ئەم پەیمانە پیرۆزەیە، پەیمانێک کە نابێ لیخن ببێت. لەم چەشنە هاوسەرگیرییەدا کە لە ناوەندە دەوڵەتییە پەیوەندیدارەکان یان ڕێکخراوە ئاینییەکاندا تۆمار ناکرێ، ژن و مێرد پێکەوە ژیان دەکەن و هەر دووکیان دەبێ ئەرکی بنەماڵە ڕاپەڕێنن، ئەگەرچی لە ڕووی یاساییەوە ژن و مێردی فەرمی لە قەڵەم نادرێن. پرسێکی گرینگ وەکوو دووگیانبوونی

1- الخن، مصطفی، دیب البغا، مصطفی، الشربجی، علی، الفقه المنهجی، تهران، احسان، 1379، بەرگی 2، ل 523 - 52.

نەخوازراو، منداڵان، منداڵخستنەوەی پەیتا پەیتا و نایاسایی و هتد... لەم هاوسەرگیرییەدا بەدی دەکرێ کە هەر هەموویان بە توندی هەڕەشە لەسەر تەندروستیی کۆمەڵگا دەکات (رضایی، 1392: 20).

بە پێی تیۆریی فەقێکان کە ئاماژەی پێکرا و لە مادەی 645 یاسای سزای ئیسلامی[1]، هیچ گومانێک لەوەدا نییە کە پێکەوەبوون هاوسەرگیری نییە و لە گریمانەیەکدا کە ڕەزامەندیی دوو لایەن لەگەڵ ئامانجی ڕاستەقینەی ئەوان بە مارەبڕین لە چوارچێوەی نیکاحی هەمیشەییە، ئەگەر لە نووسینگە فەرمییەکاندا تۆمار نەکرێ، یاسایی نییە و بە پێی مادەی 645 یاسای سزای ئیسلامی بۆ هاوسەرەکان، سزای ساڵێک زیندان دیاری کراوە و لە مادەی 21ـی یاسای پشتیوانی لە بنەماڵە پەسەندکراوی 1391، تۆمارکردنی نیکاحی کاتی تەنیا لە حاڵەتگەلی وەکوو دووگیانبوونی ژن یان ڕێککەوتنی لایەنەکان لە کاتی مارە بڕینی نیکاحی کاتی یان نووسین بە شێوەی مەرج وێڕای مارەبڕین پێویستە. کەواتە ئەگەر بە تەنیا بە ڕێککەوتن ئەم چەشنە ژیانە هاوبەشە دەستنیشان بکەن، وەها ڕێککەوتنێک بە پێچەوانەی دیسیپلینی گشتییە و ئەخلاقێکی ناشیرین و ناڕەوایە کە لە سۆنگەی ئەنجامدانی کاری ناڕەوا و حەرام بە پێی مادەی 637 یاسای سزای ئیسلامی شیاوی بەدواداچوونە و سزای لێ دەکەوێتەوە و منداڵی ئەم هاوسەرگیرییە بە زۆڵ دەناسرێ کە لە هەندێ مافی کۆمەڵایەتی وەکوو خوێندن و ناسنامە بێبەشە و لە دایک و باوکی سروشتیی خۆی هیچ میراتێکی بەر ناکەوێ و هاوسەرەکەی ناتوانێ نەفەقە وەربگرێ و نابێ چاوەڕوانیی ئەوە بکرێ یاسا بۆ هەر

---

1. بە مەبەستی پاراستنی بنیاتی بنەماڵە تۆمار کردنی هاوسەرگیریی هەمیشەیی، تەڵاق و گەڕانەوە بە پێی یاسا پێویستەکانە، ئەگەر پیاوێک بە بێ تۆمارکردن لە نووسینگە فەرمییەکان بە مەبەستی هاوسەرگیریی هەمیشەیی، تەڵاق و ڕجووع بکا، سزای زیندانی یەک ساڵ دەیگرێتەوە".

نانۆرمییەک، پاساوی یاسایی بێنێتەوە و لەم بوارەدا، بۆشایی یاسایی نییە. لە سۆنگەی یاساییەوە هاوسەرگیریی مەتعە پێشبینی کراوە (رنجبر، 1395).

بەشی سێیەم: شێواز و ئەنجامە مەیدانییەکان

"پیاو، 25 ساڵە، تاران

ئەمە باشترە، بە هیچ پابەند نیت. ئێستا ساڵێک، دوو ساڵ، مانگێ، دوو مانگ ... هەتا دواساتی ژیانت هەر کات کە خۆمان ویستمان ئەم پەیوەندییە بەردەوامە. بەڵام هاوسەرگیریی هەمیشەیی دەبێ لە سەر هەندێ شت سوور بیت. هەم ئەو ڕازییە و هەم من ..."

٣.١. شێوازی توێژینەوە
ئەم توێژینەوە لە چوارچێوەی ڕوانگەیەکی شـــرۆڤەخوازانە و شـــێوازناسـیی چۆنایەتی بە کەڵکوەرگرتن لە شـــێوازی تیۆریی زەمینەیی ئەنجام دراوە. بە هۆی هەســـتیاریی فەرهەنگی و کەلتووریی بابەتی هاوســـەرگیریی ســـپی دەستڕاگەیشتن بە نموونەکان شێوازی نموونەگیریی ناهەڵکەوت بە کار هێنرا. دڵنیابوونی تیۆریکی داتاکان پاش ئەنجامدانی 100 دیمانە وەدەســت هات و بۆ متمانەی زیاتر، دیمانەی زیاتر ئەنجام درا بۆ ئەوەی لە گشـــتگیریی توێژینەوە قەناعەتمان پێ بێنێ و هەڵبەت لەم ڕێگەدا چاودێری و ڕێنوێنیی پسپۆڕانی شێوازی چۆنایەتیشمان قۆستەوە. شایەنی ئاماژەیە کە ئەم توێژینەوە ئاوڕی لە جۆرەکانی دیکەی پێکەوەبوون، بۆ وێنە پێکەوەبوونی خاتوونێکی زۆر گەنج لەگەڵ پیاوێکی بەتەمەن کە تەوەرایەتیی پەیوەندییەکە لە ســـەر دابینکردنی ئابووریی ژنەکەیە و لەم نموونانە بە مەبەســـتی یەکدەســـتکردنی توێژینەوە لە لێکۆڵینەوەکە سـڕێنراوەتەوە. زانیاری و داتاکانی ئەم توێژینەوە بە کەڵکوەرگرتن لە تەکنیکی دیمانەی قووڵ کۆ کراوەتەوە. دیمانە و داتا کۆکراوەکان بە کەڵکوەرگرتن لە کۆدینگی تیۆری (کراوە، تەوەری و هەڵبژێری) شیکاری و شرۆڤە کران و بە مەبەستی کۆکردنەوەی داتاکان، لە پێشدا بۆ وەدەستهێنانی چەمک و وتەزا گرینگەکانی بەشداربووان، شێوازی دیمانەی وتووێژی نافەرمی بە کار هێنرا. لە قۆناغی دووهەم بە کەڵکوەرگرتن لە شـــێوازی گراندی تیۆری، وتەزا و چەمکە وەدەستهاتووەکانی پرۆســەی دیمانە، لە پێناو نموونەگیریی تیۆری کاریان لە

سەر کرا و پاش ئەم قۆناغە کە هێڵە گشتییەکانی دیمانە لە ڕێگەی چەمک و وتەزاکانەوە بیچمیان گرت، پرسیارەکانی دیمانە بە کەڵکوەرگرتن لە دیمانەی نیوەپێکهاتوو، بە ستاندارد بوو و ئەم پرۆسە هەتا دڵنیابوونی تیۆریک بەردەوام بوو. لە درێژەدا بە ئەنجامدانی کۆدینگی کراوە، هاوکات لەگەڵ کۆکردنەوەی داتاکان، وتەزا سەرەکییەکان، ژێروتەزاکان و چەمکەکان وەدەست هاتن. بە ئەنجامدانی کۆدینگی تەوەری، ژێروتەزاکان بە یەکتر و بە وتەزا سەرەکییەکان گرێ دران و جۆری وتەزاکان لە ڕووی هۆداری و پرۆسەیی و لێکەوتەییەوە دیاری کران.

٢-٣. ئەنجامە مەیدانییەکان

لە ماوەی چەند دەیەی ڕابردوودا بنیاتی بنەماڵە لە جیهاندا گۆڕانێکی بەربڵاوی بە خۆوە بینیوە. ئەو گۆڕینەی کە دەبێ لە شۆڕشی سێکسیی کۆتاییەکانی سەدەی 1960 لە وڵاتانی ئەورووپایی و ئەمریکایی بۆ بنچینەکانی بگەڕێین. (Carr,2011). ئەم شۆڕشە بە ئوستوورەسڕینەوە لە پەیوەندیی سێکسی، ئەوی کرد بە بابەتێکی ئاسایی کە زۆر بە ئاسانی (لە قۆناغی بەر لە هاوسەرگیری) وەدەست دێت. لە سەرەتاکانی شۆڕشی سێکسی، سەرەڕای ئەوەی تەمەنی هاوسەرگیری لە ئەورووپا و ئەمریکا تا دەهات زیاتر دەبوو، زۆر کەس بەردەوام هاوسەرگیرییان دەکرد. بەڵام ئەمە کۆتایی هەموو شتێک نەبوو و شۆڕشی سێکسی بە پەرەسەندنی سەرچەشنە هاوماڵییەکان، ئەم جارەیان گورزێکی زۆر توندی نە تەنیا لە ئوستوورەی پەیوەندییە سێکسییەکان وەشاند، بەڵکوو زەربەی لە خودی هاوسەرگیریش دا (2014 ,French).

وڵاتی ئێرانیش لەو گۆڕانکارییە کۆمەڵایەتی - کەلتوورییانەی کە لە جیهاندا ڕووی داوە پارێزراو نەبووە، بە جۆرێک کە لە بنەماڵە ئێرانییەکانیشدا

لە پرۆسەی بەنوێکردنەوە لە بەستێنە جیاجیاکان و بۆ وێنە پەیوەندییەکانی نێوان دوو ڕەگەز، لە پرۆسەی ململانێی کەلتووریی سەرچەشنە نەریتی و مۆدێڕنەکاندا، چوونەتە ناو قۆناغی گواستنەوە و وێڕای پاراستنی هەندێ لە توخمە نەریتییەکانی خۆیان، هەندێ تایبەتمەندیی کۆمەڵگای نوێیان وەرگرتووە (کوثری و عسگری، 1394). گۆڕانکارییە بەهاییەکان لە ئێران لە ماوەی ئەم چەند ساڵەی دواییدا کاریگەری لە سەر پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکان دلناوە و لێکەوتەی بێ‌ژوماری بۆ کۆمەڵگا هەبووە. هاتن و پەرەسەندنی میدیاکان بەتایبەت ئەنتەرنێت لە ئێران شێوازێکی ژیانی جیاوازی بەدی هێناوە و بیچمی بە بەهای جۆراوجۆر بەخشیوە. لەم نێوەندەدا لەگەڵ ئاڵۆزبوونی پرسە ئابوورییەکان، هەڵکشانی تەمەنی هاوسەرگیری و هەروەها هاتنی بەها و بایەخە جیهانییەکان لە ڕێگەی ئامرازەکانی پەیوەندیی، کە وردە وردە هەڵسوکەوتی نوێ لە ناو گەنجانی ئێرانیدا بیچمی گرتووە کە پەرەسەندنی پەیوەندییە سێکسییەکانی بەر لە هاوسەرگیری گرینگترینەکەیانە. ئەگەرچی پەیومندییە سێکسییەکانی بەر لە هاوسەرگیری لە ئێراندا بە بۆنەگەلی جیاواز و لە چوارچێوەی سەرچەشنی جیاواز ئەنجام دەدرێ، یەکێک لە ڕادیکاڵیترین بیچمەکانی پەیوەندیی سێکسیی بەر لە هاوسەرگیری، دەرکەوتنی سەرچەشنەکانی "هاوماڵی"یە (آزاد ارمکی و هاوکاران، 1391).

بێگومان هاوماڵی بە بێ هاوسەرگیری وەک پەیوەندیی ژن و مێردیی تۆمارنەکراو، نافەرمی و ناشەرعی لە کۆمەڵگای ئێراندا بە سەرچەشنێکی بنچینەیی و گشتگیر لە قەڵەم نادرێ و دیاردەیەکی نوێیە کە بە پێی ڕاپۆرتە میدیاییەکان و وتووێژی زانستی لە سەر ئاستی ئاکادمیک و پسپۆڕیی کێشەیەکی کۆمەڵایەتییە و تا ڕادەیەک بەتایبەت لە کەڵێنشارەکان و ناوچە کۆچبەرگرەکان ڕووی لە پەرەسەندنە. بە پێی ئاڵۆزیی بابەت و

هەستیارییەکانی ناوخۆی وڵات، لەم بوارەدا ئامارێکی سەرنجڕاکێش بوونی نییە و تەنانەت بە جۆرێک دەتوانین بڵێین کە لە لایەن دەسەڵاتدارانەوە پشتگوێ خراوە و دەسەڵاتداران بە جۆرێک بێدەنگییان نوواندوە. بەڵام بە ئاوڕدانەوە لە بارودۆخی فەرهەنگی و ئابووریی ئەم قۆناغە مێژووییە دەبینین ئەم چەشنە پەیوەندییە سێکسییە ڕووی لە هەڵکشانە. بە مەبەستی ناسینی وردی ئەم دیاردە تازەدەرکەوتووە کۆمەڵایەتییە هەوڵ دراوە هۆکار و لێکەوتەکانی بە شێوەی گشتگیر لە سەر ئاستی هەر سێ گەورەشاری تاران، مەشهەد و ئیسفەهان لێک بدرێتەوە.

3ـ3. هەلومەرجە زەمینەییەکان

هەلومەرجی زەمینەیی کۆمەڵێکی تایبەت لە بارودۆخەکانە کە لە یەک کات و شوێندا کۆ دەبنەوە بۆ ئەوەی پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکان تێیدا مانایان هەبێت (استراوس و کوربین، 1390: 154). لەم توێژینەوەدا فاکتەرەکانی بەئەزموونکردنی پەیوەندیی سێکسی و جیهانبینی لە هۆکارە زەمینەییەکانی هاوسەرگیریی سپی لە ئێرانن.

1ـ3ـ3. بەئەزموونی پەیوەندیی سێکسی

بەئەزموونکردنی سێکس بریتییە لە هەندێ ناسێنەری وەکوو توندوتیژی، دووگیانبوون، لەباربردنی منداڵ، بەرگری لە دووگیانبوون، زانستی سێکسی، ئاستی پەیوەندیی سێکسی، تەمەنی ئەنجامدانی پەیوەندیی سێکسی، درێژەدان بە پەیوەندیی سێکسی، ماوەی پەیوەندی، شێوازی یەکترناسین، ڕازیبوون لە پەیوەندی و بەئەزموونکردنی سەفەر و تایبەتمەندییەکانی کەسی هاوبەش.

3ـ1ـ1ـ3. زەمینەکانی ئاشنابوون / بەستێنەکانی ئاشنابوون

دیمانەکان ئەوە دەردەخا کە ئەو کەسانەی کە ئەزموونی هاوماڵییان هەیە، زەمینەکانی یەکترناسینیان زیاتر لە زلنکۆ و یان لە ڕێگەی تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان و کۆمەڵی هاوڕێیان بووە.

"خانم ئەرسەلانی، 28 ساڵە لە تاران"

ئێمە هەر دووکمان لە تەورێز خوێندکاری زانکۆ بووین و بە هۆی ئەوەی لە تەورێز لە ئەنجومەنی ژنانە و لەو ئەنجومەنانەی کە لە بواری فیمینیزم چالاکیان دەکرد تێیاندا ئەندام بووین، هەر لەو ئەنجومەنانەدا پێکەوە ئاشنا بووین و هەتا سێ ساڵ من و ئەو تەنیا لە دۆستایەتییەکی سادەدا پێکەوە بووین بەڵام پاش تێپەڕینی دوو سێ ساڵ بە هۆی ئەوەی ئەو ماڵی بە کرێ گرت و بە بیانووی پرسە جۆراوجۆرەکان، لە ماڵیلندا کۆ دەبووینەوە ..."

پەیوەندی سێکسی لەگەڵ ڕەگەزی بەرامبەر و ژوانی دۆستانە پەیوەندیی نێوانتاکەکەسییە کە دەتوانێ یەکێک لە ئەزموونە ئاڵۆزەکانی تافی گەنجێتی بێت. ئامانج لە پەیوەندی لەگەڵ ڕەگەزی بەرامبەر ئەوەیە کە لەو پەیوەندییەدا خواستە گونجاوەکانی ئەو پەیوەندییە بۆ وێنە خواستی سێکسی، سۆزداری، خۆشویستن و خۆشەویستبوون، خواست بۆ ڕێزلێگیران و لەم چەشنە بەدی بێت. پەیوەندیی لەگەڵ ڕەگەزی بەرامبەر لەو خواستانەیە کە لە سەر بنەمای کەلتوور و یاسا فەرمییەکان پێناسە دەکرێتەوە و بە پێی هەر وڵات و یاسا فەرمی، شەرعی و کۆمەڵایەتییەکان دابین دەبێت. لە وڵاتی ئێران دۆستایەتیی کچ و کوڕ پێگەی یاسایی و شەرعی نییە و لەگەڵ بیر و باوەڕە ئایینی و فەرهەنگییەکان یەک ناگرێتەوە. سەرباری ئەمە، ئەم پەیوەندییە لە مێژەوە باو بووە و ئەم چەشنە پەیوەندییە لەو شوێنانەی کە بۆتە هۆی تێکەڵبوونی ژن و پیاو هەلی زیاتری بۆ هەڵدەکەوێت. زانکۆ لەو شوێنانەی کە کچان و کوڕانی گەنج بۆ یەکەم جار لە پۆلی هاوبەش پێکەوەبوون بە ئەزموون دەکەن. لە

زانکۆدا ناوەند و گرووپی دۆستانە بەستێنی دۆستایەتی و پەیوەندیی نزیکتری خوێندکاران دابین دەکا و لە هەندێ حاڵەتدا ئەم یەکترناسین و پەیوەندییە دۆستانەیە بەستێنی بیچمگرتنی پەیوەندیی دۆستانە هەتا هاوماڵی لە ئێرانی لێ دەکەوێتەوە.

"پیاو، 46 ساڵە لە تاران

من بە ئۆتۆمبێل لە کۆلێژ دەهاتمە دەرەوە، لە پارکینگی کۆلێژ وەستا بوو، سوارم کرد. ئاشنایەتیمان لەوێوە دەستی پێکرد، ویستم بچمە ماڵیان سواری بکەم و پێکەوە قسەمان کرد، ئەم ئاشنایەتییە بووە هۆی پێکەوەبوونمان."

پەرەسەندنی پەیوەندیی کچان و کوڕان بەر لە هاوسەرگیری لەگەڵ گۆڕانی پێکهاتەی ڕەگەزیی زانکۆکان دوو دیاردەی کۆمەڵایەتی و فەرهەنگیی تازەدەرکەوتووی ئەم ساڵانەی دوایی وڵاتی ئێرانە. بۆ ڕوونکردنەوەی پەیوەندییە کۆمەڵایەتی و بەتایبەت پەیوەندیی نێوان دوو کەسی ڕەگەز بەرامبەر لە ژینگەی زانکۆدا دەتوانین ئاماژە بە تیۆریی پێکهاتەی بەربڵاوی پیتەر بلو بکەین. گریمانە بنیاتییەکانی تیۆریی بلو لە سەر ئەم بنەمایەیە کە ئەگەری پەیوەندیی کۆمەڵایەتیی نێوان تاکەکان بە پێی دەرفەتی ئەوان بۆ پەیومندی لەگەڵ یەکتر و نزیکایەتیی تاکەکان لە پانتایەکی فرەڕەهەندایە کە ئەمە ئەگەری پەیوەندیی کۆمەڵایەتی بەرز دەکاتەوە. هەروەها هەرچی ناهاوچەشنی زیاتر بێ (واتە هەرچی ڕێژەی کوڕان کەمتر و ڕێژەی کچان زیاتر بێ یان بە پێچەوانەوە) ئەندامەکان زیاتر تووشی گرووپە جیاوازەکان دەبنەوە. بە زیادبوونی دەرفەتی پەیومندی، نە تەنیا ئەگەری دۆستایەتی و پەیوەندی زیاتر دەبێ، بەڵکوو ناهاوچەشنیی ڕەگەزی لە پێکهاتەی حەشیمەتیی پۆلەکانی خوێندن کاریگەری لە سەر بیچمگرتنی ئەم دۆستایەتی و پەیوەندییانە دادەنێت.

لە لایەکی تریشەوە تۆڕە کۆمەڵایەتییەکانی وەکوو فەیسبووک و ئینستاگرام و دیکەی تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان و ئاپە دۆستدۆزییەکان بەستێنی پەیوەندیی تاکەکانی لەگەڵ یەکتر زیاتر و ئاسانتر کردووە. تۆڕە کۆمەڵایەتییە مەجازییەکان لەو سۆنگەوە کە لە ناو بەکارهێنەران گشتگیر بوون و لە ناو سنوورە نیشتمانییەکاندا پانتای بەربڵاویان هەیە و دەبنە هۆی پەیوەندییەکی تایبەتی و بێکۆنترۆڵکران لە لایەن دەسەڵاتدارانەوە و ئامرازێکی بێبەدیل لە ناو بەستێنەکانی پەیوەندیدا.

خاتوون، 31 ساڵان خەڵکی تاران

دەتوانم بڵێم ئێمە بە شێوەی مەجازی یەکترمان ناسی. حسێن دووراودوور منی بینیبوو و لە پرۆفایلی فەیسبووکەکەمەوە منی بینیبوو. وتبووی نەکا ئەمە هەر ئەوە بێت. ئینجا لە هاوڕێ هاوبەشەکەمان هەواڵی منی پرسیبوو ئیتر لە یەکەمین ژوانماندا دڵنیا بوو کە خۆمم.

تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان شوێنی کۆبوونەوەی سەدان ملیۆن بەکارهێنەری ئەنتەرنێتن کە بە بێ گرینگیدان بە سنوور، زمان، ڕەگەز و فەرهەنگ پێکەوە پەیوەندی ساز دەکەن و زانیارییەکان دەگوازنەوە. لە ڕاستیدا تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان بۆ هەڵکشاندن و بەهێزکردنی پەیومندییە کۆمەڵایەتییەکان لە دنیای مەجازی داڕێژراون. بە شێوەی گشتی لە ڕێگەی ئەو زانیارییانەی کە لە سەر پرۆفایلی کەسەکاندا هەیە، وەکوو وێنەی بەکارهێنەر، زانیاریی تایبەتی و هۆگرییەکانی (کە هەر هەموو ئەمانە زانیاریی لە بارەی شوناسی کەسەکە دەخەنە دەست) پەیوەندی سازکردن ئاسان دەبێتەوە. بەکارهێنەران دەتوانن پرۆفایلی دیتران ببینن و لەگەڵ یەکتر پەیوەندی ساز بکەن (Pemek, 2009: 228). ئەو تۆڕە کۆمەڵایەتییە گرینگانەی کە زۆر پێشوازییان لێ دەکرێ بریتین لە: فەیسبووک، تویتێر، ئینستاگرام و ...ـە. دەتوانین بە پێی

تیۆریی چاندن[1]ــی گێربنێر ڕادەی بەکارهێنانی ئەم تۆڕانە و کاریگەرییەکەیان شـــرۆڤە بکەین. تیۆریی چاندن یان پێگەیاندنی جۆرج گێربنێر پێداگری لە ســـەر کارلێکی دوولایەنەی نێوان میدیا و ئەو بەردەنگانەی کە ئەو میدیایە بە کار دەبەن و هەروەها چۆنیەتیی کاریگەریی میدیاکان لە سەر بەردەنگەکانیان دەکـات. گریمـانـەی بنـەڕەتیی ئـەم تیۆرییـە ئـەوەیـە کـە لـە نێوان ئـاســـتی ڕووبەڕووبونەوە و بەکارهێنانی میدیا و بە ڕاســتزانینی ناوەڕۆک و بەرنامەکانی ئەو میدیایە پەیوەندیی ڕاســـتەوخۆ بەدی دەکرێ، بە جۆرێک کە چەندین کاتژمێری بەردەوام ســەیرکردنی میدیایەکی تایبەت دەبێتە هۆی گۆڕینی بیر و باوەڕ و ڕوانگەی لایەنگری ناوەڕۆکی میدیاکە. لە ڕاســتیدا تیۆری پێگەیاندن بە دیاریکردنی ڕێژە و چەشـــنی بەرنامە بەکارهاتووەکانی میدیا، ئاســـتی کاریگەری لێک دەداتەوە بۆ ئەوەی میکانیزم و شـێوازی کاریگەری وەدەست بهێنێت (عباسی و خەلیلی کاشانی، 1392: 81).

تیۆریی چاندن یەکێک لە بیچمەکانی کاریگەریی میدیاکان لە ســـەر ئاســـتی ناســـین بووە و گرێدراو بەم بابەتەیە کە بەردەنگایەتیی میدیاکان تا چەندە دەتوانێ بیچم بە باوەڕ و تێگەیشـــتنی خەڵک لە ڕاســـتییە دەرەکییەکان بدات. تیۆریی چاندن یان بڵاوکردنەوە بۆ خســـتنەڕووی ســـەرچەشـــنێکی شـــیکاری ڕوون کراوەتەوە بۆ ئەوەی کاریگەریی درێژخایەنی ئەو میدیایانە پیشان بدا کە لە بنەڕەتەوە لە سەر ئاستی تێگەیشتنی کۆمەڵایەتی ئیش دەکەن. بە پێی تیۆریی چاندن دەتوانین ئەوە هـەڵێنجێنین کە ڕێژەی بـەکارهێنـان و ماوەی زەمەنیی ئەندامێتیی لە تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان کاریگەریی لە ســـەر شـــێوازی ژیـانی بـەکـارهێنـەران دادەنێـت. دەتوانین بڵێین هـەرچی ڕادەی بەکارهێنان و ماوەی ئەندامێتی لە تۆڕە کۆمەڵایەتییەکاندا زۆرتر بێ، ئەگەری کارتێکراویی بەکارهێنەر لە پەیوەندیی تۆڕە کۆمەڵایەتییەکاندا زیاترە. بە

1. Cultivation theory

پێچەوانەوە، هەرچی ڕێژەی بەکارهێنان و ماوەی ئەندامێتی لە تۆڕە کۆمەڵایەتییەکاندا کەم بێتەوە، ئەگەری کارتێکراویی بەکارهێنەر کەمترە. ئەو کچ و کوڕانەی کە چەندین کاتژمێر لە ناو تۆڕە کۆمەڵایەتییەکاندان و لە ژێر کاریگەریی پەیامەکانیدان و شوناسێکی ئایدیال لە خۆیان ساز دەکەن، کاریگەری لە سەر بەکارهێنەرانی دیکە دادەنێن و ئەم کاریگەریی تۆڕە کۆمەڵایەتییانە و ئاسانبوونی پەیوەندییانە، بەستێنی بیچمگرتنی پەیوەندیی دۆستایەتیی نزیکتر و هاوماڵی دابین دەکات.

پەرەسەندنی ڕاگەیاندنە گشتییەکان و ئاسانبوونی پەیوەندییەکان کەلێنی "ئەوەی هەیە" بە "ئەوەی پێم خۆشە ببم" لە چوارچێوەی چالاکیی تاکەکان لە ناو دنیای مەجازیدا پیشان دەداتەوە. بوونی لاپەڕەی تۆڕی کۆمەڵایەتی (مەجازی) بە شوناسی نەناسراو و پیشاندانی هۆگرییە تاکایەتییەکان پیشاندەری "نەبوونی هەلی خۆدەرخستن" بۆ ئەم نەوەیە. نەوەی گەنجی ئێستا ئەگەرچی لەوانەیە بە شێوەی ئاشکرا هەڵوێستەکانی خۆیان دەرنەبڕن، لە چوارچێوەی پەیوەندیی پەنامەکی و لە سنوورێکی تایبەتیدا بیچم بە خۆیان دەدەن.

3ـ1ـ3ـ2. ماوە، ئاست و بەردەوامێتیی پەیوەندی

ماوەی پەیوەندیی هاوماڵی و بەردەوامبوونەکەی بەستراوەتەوە بە ڕەزامەندیی لە ئاستە جیاجیاکانی ئەو پەیوەندییە. کاتێک کە هاوسەرەکان لە پەیوەندیی هاوماڵی ڕازی بن و وەک بەستێنێک بۆ دابینکردنی خواستەکانیان لێی بڕوانن ئەوە درێژە بەم پەیوەندییە دەدەن. ئەو خواستانەی کە لە پەیوەندیی هاوماڵیدا دابین دەبێ بۆ وێنە خواستی سێکسی و سۆزدارییەکان ئەو زەحمەتە ئابووری یان گوشارە نەریتی و یاساییەی کە لە هاوسەرگیریی هەمیشەییدا هەیە نییانە و هەروەها پابەندی و بەرپرسایەتیی هاوسەرگیریی هەمیشەیی لە

هاوماڵیدا بوونی نییە، کە ئەمە لەو هۆکارە سەرەکیانەن کە دەبنە هۆی بەردەوامبوونی ئەم پەیوەندییە.

پیاو، تەمەن 31 ساڵە خەڵکی تاران

وەک وتم بە هۆی گرفتی ئابووری و سێکسی بوو؛ هەلی ئەوەمان نەبوو هاوسەرگیریی هەمیشەیی بکەین و ئەم خواستە سێکسییە وای کرد کە پێکەوە بین.

"خانم، تەمەن 30 ساڵان لە تاران:

وەکوو دوو کەسی تەمەن 30 ساڵان پێکەوە ژیانمان دەکرد، بۆمان نەدەکرا کە چاوەڕوانییەکانی بنەماڵە بەدی بێنین، بۆ وێنە ئاهەنگی هاوسەرگیری بە چەندین ملیۆن تێچوو و زێڕ، خانوبەرە و تەلاری ئاهەنگی هاوسەرگیریی چەند ملیۆنی و ... . ئێمە ئاوا دەژیاین هەر کاممان هەر چەندەمان پارە ببا داماندەنا، لەماڵێکی بچووکدا ژیانمان دەکرد بۆ ئەوەی بتوانین کرێکەی بدەین و بە ئاسوودەیی تێیدا بژین؛ بەڵام بە داخەوە بنەماڵەکەم ئەمە قبووڵ ناکەن."

پیاوان بە هۆی بێکاری، هەڵاوسانی زۆر، تێچووی قورسی ژیان، چاوەڕوانیی زۆر، مارەیی و جیاز لە هاوسەرگیریی هەمیشەیی پاشگەز دەبنەوە و هەوڵدەدای بەدیلێکی ئاسانترن بۆ ئەوەی تووشی تێچووی قورسی ژیان نەبنەوە. کەواتە بارودۆخی نالەباری ئابووری و مەندی و تێچووی قورسی ژیانی هاوسەرگیریی هەمیشەیی لەو فاکتەرە کاریگەرانەن کە تاکەکان ناچار بە هاوسەرگیریی سپی دەکات. لە هاوسەرگیریی سپی و پەیوەندیی هاوماڵیدا دەورە ئابوورییەکانی هەر دوو لایەنەکە بە شێوەیەک دلبەش دەبێ کە هەر دوو لا بتوانن تێچووەکانی ژیانی هاوبەش دابین بکەن و لە لایەکی دیکەوە لە داب‌ونەریتگەلی وەکوو بڕەمارەیی و تێچووی ئاهەنگی هاوسەرگیری وەکوو زێڕ، تەلار، جل‌وبەرگ و ... بێبەری دەبن. لە لایەکی دیکەوە بە هۆی وەدواکەوتنی تەمەنی هاوسەرگیری کە ئەنجامی هەلومەرجی

ئابووری و بەشـــداریی کۆمەڵایەتیی ژنان بە هۆی بەشـــدارییان لە زانکۆیە، هەڵکشـــانی ئاســـتی چاوەڕوانیی لە ژیانی هاوبەش وا دەکا کە دابین‌کردنی هەندێ خواســـتی مرۆیی وەکوو خواســـتی ســـێکســـی و ســـۆزداری وەدوا بکەوێت. کەواتە ڕێکاری هاوســـەرگیریی ســـپی بۆ ئەو هاوســـەرانەی کە ئەم چەشـــنە ژیانە هەڵدەبژێرن جۆرێک هەڵبژاردنی عەقڵانییە. ئەگەرچی ڕەزامەندیی لە پەیوەندیی ســـێکســـی و دابین‌بوونی خواســـتەکان هۆکاری بەردەوامبوونی ئەم چەشـــنە پەیوەندییە لە ئاســـتە جیاجیاکانە، جیا لە سنووردارییە یاسایی و شەرعییەکان، شاراوەیی و نەبوونی بواری دەرکەوتن لە شـــوێنە گشـــتییەکان و چوونە میوانی و ســـەفەری هاوبەش لەو فاکتەرانەن کە بوونەتە ئاســـتەنگی بەردەمی هەڵبژاردنی ئەم چەشـــنە ژیانە کە ئەمە کۆتایی پەیوەندیی هاوماڵی لێ دەکەوێتەوە. هەر ئەم پەنامەکی و شـــوناســـی دووانەیی هاوماڵی یان هاوســـەربوونە زەختی دەروونی لێ دەکەوێتەوە کە هەندێ‌جار بە دابڕان کۆتایی پێ دێت.

خاتوون، 31 ساڵان خەڵکی تاران

باشیی هاوسەرگیریی هەمیشەیی لە کۆمەڵگادا بۆ منێکی ئافرەت ئەوەیە کە ژیانی پەنامەکیم نابێت. ئاســـوودەتر دەچمە ســـەفەر، پارتنێرەکەم کە کەسێکە کە ژیانی لەگەڵ دەکەم دەتوانم لەگەڵی بچمە هەموو شوێنێک. ئەم شێوازی ژیانە کێشەیەکی گەورەی کە هەیە ئەو شاراوەیی و ململانێیە کە توشـــی دەبی کە نابێ هیچ کەس بزانێ، دەبێ درۆ بکەی. ئەمە زەختێکی زۆر دەخاتە سەر دڵ و دەروونم.

بە گوێرەی بنەما بنەڕەتییەکانی تیۆریی ئاڵوگۆڕی کۆمەڵایەتیی هۆمێنز[1] هەڵســـوکەوت بە پێی ئەو پاداشـــتانەی کە وەریدەگرێ و ئەو خەرجانەی کە دەیکا، گۆڕانی بە ســـەردا دێت. هەرچی چالاکیی کەســـێک لە ماوەیەکی

1. George C. Homan (The Exchange Theory)

دیاریکراوی زەمەنیدا پاداشتی بۆ کەسەکە زیاتر بێ، بە هەمان ڕێژە ئەو کەسە ئەو چالاکییە دووپات دەکاتەوە، هەروەها کاتێک کاری کەسێک پاداشتی چاوەڕوانەکراو بەتایبەت پاداشتێکی زیاتر لەوەی کە وەردیدەگرێ و یان سزای چاوەڕوانکراو نەدرێ، لەم حاڵەتەدا کەسەکە زیاتر چێژ دەبینێ و زیاتر هۆگری ئەنجامدانی ئەو کارە دەبێ و ئەنجامی وەها کارێک بە لایەوە پڕبایەختر دەبێت. کاتێک کە هاوسەرەکان هاوماڵی هەڵدەبژێرن و بۆ ماوەیەک درێژەی پێ دەدەن، دەتوانین لە سەر بنەمای تیۆریی ئاڵوگۆڕی کۆمەڵایەتی، بەڵگەی ئەوە بێنینەوە کە بەردەوامیی ئەم چەشنە هاوسەرگیرییە دەگەڕێتەوە بۆ ئەو پاداشتەی کە هاوسەرەکان وەریدەگرن. ئەم چەشنە پاداشتانە بە شێوەی گشتی بریتییە لە دابینکردنی خواستە سێکسییەکان و نەبوونی زەختی ئابووری لە هاوسەرگیریی هەمیشەیی.

هەروەها بە پێی زنجیرە خواستەکانی مازلۆ[1]، دەتوانین هاوسەرگیریی سپی شرۆڤە و ڕوون بکەینەوە. مازلۆ زنجیرە پلەیەک لە پێنج خواستی سرشتی دەناسێنێ کە هەڵسوکەوتی مرۆڤ دەورووژێنێ و ڕێنوێنی دەکات. ئەم خواستانە بریتین لە: خواستە فیزیۆلۆژیکییەکان (خۆراک، ئاو و خواستی سێکسی)، ئاسایش، وەرگیران و خۆشەویستی (خۆشویستن و خۆشەویستبوون). ڕێزگرتن، خۆگەشەیی. مازلۆ ئەم خواستانە پەیوەندیدار بە سرشت دەزانێ؛ بەڵام ئەم خواستانە لە ژێر کاریگەریی فێربوون، چاوەڕوانییە کۆمەڵایەتییەکان و ترس لە پشتڕاست نەکردنەوەدان. پلەکانی خوارتری قووچەکە، خواستە گرینگتر و سادەترەکانن و چینەکانی سەرتریش هی ئەو خواستانەیە کە ئاڵۆزتر، بەڵام گرینگییەکەیان کەمترە. کەسەکان تەنیا ئەو کاتە سەرنج دەخەنە سەر خواستەکانی پلەی سەرتر کە خواستی پلەکانی خوارەوەیان دابین کرابێت. هەرکات کەسێک بەرەو پلەکانی سەرتر ڕۆشت،

1. Maslow's hierarchy of needs

چیتر سەرنجێکی ئەوتۆ ناخاتە سەر پلەکانی خوارتر. ئەگەریش بە شێوەی تایبەتی پێویستی بە پلەکانی خوارەوە بێ، بە شێوەی کاتی یەکەمایەتیی ئەو خواستە بەرز دەکاتەوە؛ بەڵام قەت بە شێوەی هەمیشەیی ناگەڕێتەوە بۆ پلەکانی خوارتر. ئەم قووچەکە، قووچەکی خواستە مرۆییەکانە. خواستە مادی و سێکسییەکان کە هەمان خواستە فیزیۆلۆژیکییەکانن، بنەڕەتیترین خواستە مرۆییەکانن کە هەتا ئەوانە دابین نەبن کەسەکە ناتوانێ بە خۆگەشەیی و بە واتایەک بە ژیانی کۆمەڵایەتیی باڵا بگات. کاتێک کە هاوسەرگیریی هەمیشەیی بە هۆی بارودۆخی نالەباری ئابووری و فەرهەنگی وەدوا دەکەوێ، خواستە سێکسییەکان کە لە بنەڕەتیترین خواستە مرۆییەکانن دابین نابن و بە پێی تیۆریی مازلۆ باری جەستە و دەروون تێک دەدات. کەواتە هەندێ بەدیلی هاوسەرگیریی هەمیشەیی بیچم دەگرێ کە تێیاندا بە بێ ئەوەی کەسەکە بکەوێتە ژێر باری قورسی زەختی ئابووری، خواستە مرۆییەکانی وەکوو خواستی سێکسی دابین دەبن.

بە پێی تیۆریی هەڵبژاردنی عەقڵانیی کۆڵمەن[1] دەتوانین لە سەر پەیوەندییە هاوماڵییەکان شیکارییەک بخەینە ڕوو. ڕاپەڕێنەران کاتی هەڵبژاردنی کارلێک هەڵدەستن بە هەڵسەنگاندنی بەخت، بوار و بارودۆخ و تێدەکۆشن گرینگترین ئامانجەکان دەستنیشان بکەن. کۆڵمەن لە تیۆریی عەقڵانیی پێی وایە تاکەکان بە شێوەی ئامانجدار ئیش دەکەن و بەها و نۆرمەکانی خۆیان و کۆمەڵگا کاریگەری لە سەر بڕیارەکانیان دادەنێت. ڕاپەڕێنەران بە پێی سەرچاوە و پێداویستی خۆیان هەوڵی هەرچی زیاترکردنی سوودی خۆیان دەدەن. لەم بارەوە ڕاپەڕێنەران، ژنان و پیاوانی گەنجی خوێندکارن کە بە پێی بارودۆخی ئابووری و کۆمەڵایەتیی ئێران لە شاری تاران ئەم شێوازی ژیانە دەستنیشان دەکەن. لەم حاڵەتەدا ئەگەر بارودۆخەکە قازانجی دڵخواز بۆ

1. Rational choice theory of Coleman

تاکەکان دابین بکا، پەیوەندییەکە دابین دەبێ دەنا دابڕانی پەیتا پەیتای لێ دەکەوێتەوە.

3ـ3ـ1ـ3. زانستی سێکسی، دووگیانبوون و بەرگری

لە پەیوەندیی هاوماڵیدا هەر دوو لایەنەکە لە سەرەتا یان لە کاتی پەیوەندییدا لە سەر بنەمای پەیوەندییەکانی خۆیان هەندێ گرێبەست دیاری دەکەن. یەکێک لەو گرێبەستانە کە بە شێوەی ئاشکرا لە هاوماڵیدا باس دەکرێ پەیوەندیی سێکسی و تێرکردنی خواستە سێکسییەکانی لایەنەکانە. پەیومندیی سێکسی زۆر جار لێکەوتەی وەکوو دووگیانیی نەخوازراو یان نەخۆشیی نزیکی وەکوو HIV، سووزەنەک و... لێ دەکەوێتەوە. دیمانە ئەنجامدراوەکان ئەوە دەردەخا کە زۆرینەی هاوژینەکان لە کاتی پەیومندیی سێکسی کەرەسەی بەرگرییان بە ڕەچاوکردنی تێبینییە تەندروستییەکان بە کار دەهێنا. زانستی سێکسیی بەشداربووان بە هۆی دەستڕاگەیشتن بە سەرچاوەی زانیاری و سەرچاوەی ئەنتەرنێتی بە چەشنێک بوو کە باشتر لە لێکەوتەکانی پەیوەندیی سێکسی نەپارێزراو ئاگادار بوون.

خاتوون، 28 ساڵان خەڵکی تاران

بۆ ڕێگری لە دووگیانبوون هەر ئەو شێوازانەمان بە کار دەهێنا کە هەمووان بە کاری دێنن وەکوو حەبی بەرگری و لەم چەشنە.

پیاو، 26 ساڵەی خەڵک

ئیتر هەمیشە وریای ئەوە بووم کە ئەم ڕووداوە (دووگیانی) لێ نەکەوێتەوە، هەندێ جاریش پێم دەوت کە خۆشی ئاگادار بێ کە نەکا ئەم ڕووداوە بکەوێتەوە سپاس بۆ خودا هەتا ئێستا ئەم شتە ڕووی نەداوە.

ڕێگری لە دووگیانێتی و نەخۆشیی نزیکی زیاتر لە ڕێگەی کەرەسەی

بەرگری وەکوو کاندۆم و حەبی بەرگری لە کاتی پەیوەندیی سێکسی ئەنجام دەدرێت. لە ڕوانگەی ئەو هاوسەرانەی کە ئەزموونی ژیانی هاوبەشی بێ هاوسەرگیرییان بووە، لە ئەگەری دووگیانبوونی نەخوازراو دەتوانین هەندێ داپەڕی وەکوو لەباربردن یان کورتاژ ئەنجام بدەن و زۆر کەس ئامادە نین منداڵی نەخوازراو ڕابگرن.

خاتوون، 31 ساڵان خەڵکی تاران

منداڵم لەبار بردووە؛ هاوسەرگیریی فەرمیم هەبوو منداڵم لەبار دەبرد چونکە ئێستا لە بارودۆخێکدا نیم کە بتوانم منداڵ بخەمەوە.

خاتوون، 27 ساڵە خەڵکی تاران

دوو کەس لە ئەندامانی بنەماڵە داکۆکیم لێ دەکەن، پێموایە بە داکۆکیی ئەوان جێبەجێ دەبێ، ئەگەر بە هاوسەرگیری کۆتایی پێ بێ ئاگاداریان دەکەمەوە دەنا کۆرتاژ دەکەم.

دووگیاننەبوون و نەخستنەوەی منداڵ لەم چەشنە پەیوەندییانەدا لەو گرێبەستانەیە کە هاوسەرەکان پێی پابەند دەبن. شوناسی ئەم چەشنە پەیوەندییانە لە پەنامەکیبووندایە و هەندێ فاکتەری وەکوو ئاشکرابوونی پەیوەندیی هاوماڵی لێ دەکەوێتەوە. کەواتە هاوسەرەکان بە توندی لە بواری بەرگری و کۆنترۆڵی دووگیانیدا ڕێکارە پێویستەکان دەگرنە بەر. لە ئەگەری دووگیانیدا زۆریان لەو باوەڕەدان کە لەباربردنی کۆرپەلە یەکەمین و دوایین ڕێکاریانە و ڕێژەیەکی کەمیان پێیان وا بوو کە هاوسەرگیری هۆکاری ڕاگرتنی منداڵی نەخوازراوە.

بە پێی تیۆریی پیرۆزیی ژیان کە کارتێکراوی بیر و باوەڕە ئەخلاقی و ئایینییەکانە، دەبێ لە هەر بارودۆخێکدا ژیانی کۆرپەلە بپارێزرێت. سوێندنامەی بوقرات دەڵێ: "من بە تکای خەڵک دەرمانی کوشندە نادەم و

نابمە داهێنەری ئەم هزرە و کەرەسەی لەباربردنی کۆرپەلە بە کەس نادەم"(Taylor، 2003، 527). لە سەر بنەمای ئەم ژیانە، مرۆڤەکان بە سروشتی هێژان و بەهای ژیان لە هەموو بەهاکانی دیکە سەرترە؛ تەنانەت ئەو منداڵە نەخوازراوەی کە لە ئەگەری بەرگری نەکردن لەدایک دەبێ، دەبێ ڕێزی لێ بگیرێ و ژیانی کۆرپەلە پیرۆزە و لەگەڵ بیچمگرتنی کۆرپەلە، ژیانی مرۆیی ئەو کۆرپەلە بیچم دەگرێت. کەواتە ئەوەی کە لە پەیوەندیی هاوماڵیدا لەباربردنی کۆرپەلە یەکەمین ڕێکاری دووگیانبوونی نەخوازراوە، نائەخلاقانەیە. لە لایەکی دیکەشەوە لایەنگرانی تیۆریی ئازادیی ئیرادە لەو بۆچوونەدان کە دایکی دووگیان لە کۆرتاژکردنی کۆرپەلەکەی سەرپشکە و ئەمە بابەتێکی تایبەتییە. دژایەتیکردنی بۆچوونی دایک بە ڕای ئەوان بە واتای پێشێلکردنی کۆنترۆڵی لەش و پێشێلکردنی مافە مرۆییەکانی ژنە. لایەنگرانی ئەم بۆچوونە فیمینیستەکانن. فیمینیستەکان پێیان وایە هەموو ئاستەنگەکانی لەباربردنی کۆرپەلە دەبێ لا ببرێ و خوازیاری ئازادیی بێمەرجن. ئەوان بە ئاماژە بە هەندێ هۆکاری وەکوو پاراستنی ژیان و تەندروستیی دایک، ڕێگری لە هەڵکشانی ڕێژەی حەشیمەت، مافی هەڵبژاردنی ژن، لەباربردنی کۆرپەلە بە ناڕەوا نازانن. بە بۆچوونی ئەوان ڕێگری لە لەباربردنی کۆرپەلە و چاودێریکردنی، بەشێک لە زاڵیەتیی سیستەمی پیاوسالارانەیە. بە پێی تیۆرییە فیمینیستییەکان زۆربەی ئەو ژنانەی کە دیمانەیان لەگەڵ کراوە، بە جۆرێک لە جۆرەکان وەک بەهایەک سەیری ڕوانگەی فیمینیستی و یەکسانخوازی دەکەن. سەبارەت بە هەندێ بابەتی وەکوو لەباربردنی منداڵ، داکۆکی لە سەر پرەنسیپ و ڕوانگەی فیمینیستی دەکەن نە تەنیا بە نائەخلاقی لە قەڵەمی نادەن، بەڵکوو وەک بابەتێکی تاکەکەسی لێی دەڕوانن.

4ـ1ـ3ـ3. توندوتیژی لە پەیوەندیی هاوماڵیدا

توندوتیژی دیاردەیەکی زۆر ئاڵۆزە کە لە بواری خێزانی و ژیانی هاوبەشدا هەندێ بیچم بە خۆوە دەگرێت. توندوتیژیی خێزانی یەکێک لە کێشە باوەکانی تەندروستیی گشتیی جیهانییە کە منداڵئازاری، پیرئازاری و هاوسەرئازاری لە خۆ دەگرێت. بەڵام باوترین توندوتیژیی خێزانی توندوتیژی لە دژی ژنلنە. لە ژیانێکی هاوبەش کە بە بێ هاوسەرگیرییە هیچ چەشنە بەرپرسایەتی، پابەندی یان داکۆکیی یاسایی لە ئاست کەسی ئازاردراو بوونی نییە، توندوتیژی زیاتر ڕوو دەدا و ئەمە زیاتر ژنان دەگرێتەوە. پۆلێنبەندییەکی زۆر سەبارەت بە ژنان هەیە بەڵام لە پۆلێنبەندییەکی گشتیدا، توندوتیژی دژ بە ژنان حاڵەتەکانی ژێرەوە دەگرێتەوە:

توندوتیژیی فیزیایی: بریتییە لە زیانگەیاندن بە کەسەکە لە ڕێگەی لێدان، بڕین، شەقلێدان، زلەلێدان و حاڵەتی هاوشێوەی دیکە.

توندوتیژیی سۆزداری (دەروونی): بە هەر چەشنە هەڵسوکەوت و گوتارێکی توندوتیژ دەوترێ کە تەندروستیی دەروونیی تاکەکان تووشی مەترسی دەکا بۆ وێنە دەتوانین ئاماژە بکەین بە ڕەخنەی نابەجێ، سووکایەتی و بێڕێزی، جنێودان، هەڕەشەی تەڵاق و ... .

توندوتیژیی سێکسی: هەر چەشنە هەڵسوکەوتێک کە ببێتە هۆی سێکسکردن لەگەڵ ژن بە بێ ئەوەی خۆی بیهەوێ یان زیانگەیاندن بە ژن لە ڕووی سێکسییەوە، وەکوو داوێنپیسی، ناچارکردن بە سێکسی نەخوازراو و پەیوەندیی سێکسی لە کاتی دووگیانی و سووڕی مانگانە.

توندوتیژیی ئابووری: هەر چەشنە هەڵسوکەوتێک کە ببێتە هۆی زەخت لێکران (نەدانی نەفەقە بە ژنی ماڵ) و هەڵاواردنی ئابووری (وەکوو ڕێگری لە کارکردن).

توندوتیژیی کۆمەڵایەتی: جۆرێک توندوتیژییە کە تێیدا ژنان لە چالاکی

و پەیوەندیی کۆمەڵایەتی لەگەڵ دیتران لە سەر ئاستی کۆمەڵگادا بێبەش دەبن، وەکوو هاتوچۆکردنی ئەندامانی بنەماڵە یان هاوڕێیان، بێبەشبوون لە خوێندن یان کارکردن و زیندانیکردنی ژن لە ناو ماڵ.

لە هاوسەرگیریی سپیدا لە زۆرێک لە حاڵەتەکاندا گرێبەستی ئابووری ڕوون نییە و لە هەندێ حاڵەتدا پیاو یان ئەو کەسەی کە خانوبەرە یان تێچووی ئابووریی زیاتر لە ئەستۆیە، خاوەن دەسەڵاتە و لە هەندێ حاڵەتدا بە شێوازی جۆراوجۆری کەلامی یان ناکەلامی دژ بە بەرامبەرەکەیان کە زۆر جار ژنە، ئەم دەسەڵاتە دەسەپێنن. ئەو زیانانەی کە لەم چەشنە پەیوەندییانەدا بوونی هەیە ئەوەیە کە ئەو ژنانەی کە توندوتیژییان لەگەڵ دەکرێ ناتوانن لە ڕێگەی یاساییەوە دادخوازی بکەن و لە لایەکی دیکەشەوە بە هۆی ڕزگاربوون لە یاساکانی تەڵاق لە هاوسەرگیریی هەمیشەیی زۆر بە ئاسانی دەتوانن بە بێ هیچ گیروگرفتی یاسایی واز لە هاوبەشە سێکسییەکەیان بێنن.

ژن، 43 ساڵ خەڵکی تاران

بەڵێ شەڕ و ناکۆکیمان دەبوو. دەیگوت پێم خۆش نییە لە دەستت بدەم وامدەزانی ئاوا زیاتر دەتوانم بە سەرتدا زاڵ بم.

پیاو، 26 ساڵان، خەڵکی تاران

زۆر جار لە سەر شتی زۆر بچووک شەڕمان دەبوو بەڵام زیاتر بە هۆی سێکسەکەمان بوو بۆ وێنە جارێکیان لە سەر ئەم بابەتە شەڕمان بوو، چووبوو بە یەکێ لە هاوڕێکانی وتبوو ئەوەی وا وتم خەبەری بوو. لە سەر ئەم بابەتە شەڕمان بوو کە بۆچی ئەم بابەتەی باس کردووە بۆچی نەیشاردۆتەوە. ئەیچی لە سەر ئەوە دوو شەو شەڕمان بوو.

شەمس و ئیمامی پوور (1383ی هەتاوی) لە توێژینەوەیەکدا لە ژێر ناوی "لێکدانەوەی ڕێژەی هاوسەرئازاری و فاکتەرە کاریگەرەکانی" دەڵێن پەیوەندییەکی ڕاستەوخۆ لە نێوان توندوتیژی و ناسەقامگیریی ئابووری و

هەژاریدا بوونی هەیە و ئەم هەژارییە گرژی دروست دەکا و دەتوانێ توندوتیژیی خێزانی بەتایبەت لە دژی ژنانی لێ بکەوێتەوە. هەروەها پوورنەقاش و تاشەک (1384ی هەتاوی) لە لێکۆڵینەوەی "لێکدانەوە و هەڵسەنگاندنی جۆرەکانی توندوتیژیی خێزانی لە ژنان و پیاوان لە شاری تاران" دەڵێن لە نێوان باوەڕە هەڵە فەرهەنگییەکان و توندوتیژی و ئەزموونکردنی توندوتیژی پەیوەندیی ڕاستەوخۆ لە ئارادایە.

وەک دەبینرێ پرسە ئابووری و فەرهەنگییەکان کاریگەری لە سەر توندوتیژی نێوان هاوسەرەکان بەتایبەت ژنان دادەنێت. لە ژیانی فەرمیدا کە بواری بەدواداچوونی یاسایی بوونی هەیە ئەم بارودۆخە زاڵە و دەتوانین چاوەڕوانیی ئەوەمان هەبێ کە لە ژیانە نایاسایی و ناشەرعییەکاندا بەستێنی ڕوودانی توندوتیژی زیاتر بێت.

بە پێی تیۆریی فێربوونی کۆمەڵایەتی، کەسەکان بە هۆی هاونشینی لەگەڵ تاکەکانی کۆمەڵگا فێری چۆن هەڵسوکەوتکردن دەبن. باندۆرا[1] ئیدەعای ئەوە دەکا کە زۆربەی هەڵسوکەوتەکانی مرۆڤ لە ڕێگەی بینین و لە نێو پرۆسەی سەرچەشنسازی فێر دەکرێن. بە باوەڕی باندۆرا منداڵان لە دایک و باوکی خۆیان فێری توندوتیژی دەبن. بینین و بەئەزموون کردنی هەڵسوکەوتی خراپ لە لایەن دایک و باکەوە لە هەڕەتی منداڵیدا دەبێتە هۆی فێربوونی هەڵسوکەوتی باڵادەستانە لە لایەن پیاو و فێری تابشتهێنان لە لایەن ئافرەتەوە دەبێت. کەواتە کەسەکە دەتوانێ لە ڕێگەی پرۆسەی سەرچەشنسازی و بە واتایەکی دیکە بە بینینی دیتران، چی بەهەڵکەوت و چی وشیارانە فێر بێت. لەو بنەماڵانەی کە پێشینەی توندوتیژی لە دژی ژنیان هەیە، منداڵانیش سەرچەشن هەڵدەگرنەوە و لە داهاتوودا ئەگەری ئەوە هەیە کە ئەنجامی بدەنەوە. لە لایەکی دیکەوە ڕوانگە

1. Bandura

فیمینیستییەکان لەو بۆچوونەدان کە پرۆسە کۆمەڵایەتی و ئابوورییەکان ڕاستەوخۆ و ناڕاستەوخۆ لە ئاراستەی داکۆکیکردن لە جۆرێک تەکووزیی کۆمەڵایەتیی تایبەت و پێکهاتەی خێزانیی باوکسالار ئیش دەکەن. باوکسالاری دەبێتە هۆی ئەوەی ژنان لە پلەی نزمدا بن و سەرچەشنی مێژوویی توندوتیژیی سیستماتیک لە دژی ژنان بیچم بگرێت. لەم ڕووەوە، هۆکاری سەرەکیی توندوتیژیی هاوسەرێتی لە پێکهاتەی بنەماڵەی نەریتخوازدا بەدی دەکرێ کە جۆرێک تەکووزیی باڵادەستخوازانەی پیاوسالارییە. جیا لەوە، توێژەرانی فیمینیست سەرتریی پیاو بە شێوەی ئاشکرا و دیاریکراو بە هۆکاری سەرەکیی توندوتیژیی خێزانی دەزانن (Gelles,1985). هەروەها تیۆریی سەرچاوەکان کە لە ساڵی 1971 لە لایەن ویلیام گوود[1] خرایە ڕوو، پێداگری لە سەر ئەم بابەتە دەکا کە سەرچاوەی ئابووری هەمیشە بە دەست پیاوانە و هەر ئەمە سەرتریی ئەوان لە ناو بنەماڵەی لێ دەکەوێتەوە. لە سۆنگەی ئابوورییەوە ژنان چاو لە دەستی هاوسەرەکانیانن و لە لایەکیشەوە چاودێریی منداڵەکان لە ئەستۆیانە، ئەگەر پیاوان بە جێیان بێڵن ڕووبەڕووی کێشەی ئابووری دەبنەوە؛ هەر بۆیە لە پەیوەندییەکاندا توندوتیژن. گرێدراوی ژنان ئەوە دەگەیێنێ کە ئەوان سنووردارن و کەمتر دەتوانن بە سەر پیاودا باڵادەست بن. ئەگەر یەکێک لە هاوسەرەکان هەوڵدای کۆنترۆڵی دەسەڵات بێ زۆر جار بە ئازارەوە هەڵیدەبژێرێ و ئازار چەند جۆری جیاوازی هەیە؛ وەکوو هەڕەشە، ترس، تاراندن، ئازاردانی منداڵ، سنوورداریيە ئابوورییەکان و ... ئەوە لە حاڵێکدایە کە ئەو هاوسەرانەی کە لە ڕووی دەسەڵات و سامانەوە یەکسانن کەمتر دژایەتی بە ئەزموون دەکەن و کاتێکیش ناکۆکی ساز دەبێ بە ڕێگەی ناتوندوتیژانە هێوری دەکەنەوە (محمدی و میرزایی، 1391).

---

1. William Good

وەک لە تیۆری و لێکۆڵینەوەکاندا دیارە بە پێی کەلتوور و فەرهەنگی پیاوسالارانە و بوونی ئامرازی ئابووری لە بەرژەوەندیی پیاوان و لێنەپێچینەوەی یاسایی، هەلی توندوتیژی زیاتر دەبێت. توندوتیژیی کەلامی لە چوارچێوەی شەڕ و توندوتیژیی جەستەیی لە چوارچێوەی لێدان لە توندوتیژییە باوەکانی پەیوەندیی هاوماڵییە. نەبوونی گرێبەستی ڕوون لە دەستپێکی پەیوەندیی هاوماڵی و پەنامەکیبوون پەرە بەم توندوتیژییانە دەدەن.

بە شێوەی گشتی، ئاراستە و ڕوانگەی پەیوەست بە هاوسەرگیری وەک ڕاستییەکی کۆمەڵایەتی لە ژێر کاریگەریی کەلتوور و ڕۆڵ و ئەو بارودۆخەیە کە تێیدا ژیان دەکەین. کەواتە ڕوانگەی ئەو کەسانەی کە لە چوارچێوەی هاوسەرگیریی سپی پێکەوە ژیان دەکەن لە ژێر کاریگەریی فەرهەنگ و پێکهاتە کۆمەڵایەتییەکانە.

لەم لێکۆڵینەوەدا جیهانبینیی تاکایەتی بریتییە لە هەندێ ناسێنەری وەکوو پلبەندیی بە ئایین، ڕوانگەی بەرامبەر بە هاوسەرگیری، ڕوانگەی بەرامبەر بە ناپاکی، پێوەرەکانی هەڵبژاردنی هاوبەش، گرینگیی پەردەی کچێتی و گرێبەستەکان. لەم بەشەدا پێداگری لە سەر تێگەیشتنی تاکەکان بەرامبەر بە هاوسەرگیریی سپی و پەیوەندیی هاوماڵی دەکرێت.

2-3-3. جیهانبینی

بە شێوەی گشتی، ئاراستە و ڕوانگەی پەیوەندیدار بە هاوسەرگیری وەک ڕاستییەکی کۆمەڵایەتی لە ژێر کاریگەریی کەلتوور و ڕۆڵ و ئەو بارودۆخەیە کە تێیدا ژیان دەکەین. کەواتە ڕوانگەی ئەو کەسانەی کە لە چوارچێوەی هاوسەرگیریی سپی پێکەوە ژیان دەکەن لە ژێر کاریگەریی فەرهەنگ و پێکهاتە کۆمەڵایەتییەکانە. لەم لێکۆڵینەوەدا جیهانبینیی تاکایەتی بریتییە لە

هەندێ ناسێنەری وەکوو پابەندیی بە ئایین، ڕوانگەی بەرامبەر بە هاوسەرگیری، ڕوانگەی بەرامبەر بە ناپاکی، پێوەرەکانی هەڵبژاردنی هاوبەش، گرینگیی پەردەی کچێتی و گرێبەستەکان. لەم بەشەدا پێداگری لە سەر تێگەیشتنی تاکەکان بەرامبەر بە هاوسەرگیریی سپی و پەیوەندیی هاوماڵی دەکرێت.

3-3-2-1. پابەندیی بە ئایین

دەتوانین پابەندی بە ئایین لە دوو بەشی گشتی ئایدۆلۆژیایی و ڕەفتاری بکێشینەوە. بە واتایەکی دیکە، کاتێک کە کەسێک بە ئایینپەروەر دەزانین کە پرسە ئایینییەکانی قبووڵ کردووە و ڕەفتار و هەڵسوکەوتی لەگەڵ بیر و باوەڕەکەی دەگوونجێنێت. کەواتە هەر چەشنە تێکچوونی یەکێک لەم دوو ڕەهەندە، کاریگەری لە سەر ئەوەی دیکە دادەنێت. کۆمەڵگای ئێستای ئێمە وەک کۆمەڵگایەکی ڕوو لە تێپەڕین سەیر دەکرێ و لە ململانێی نێوان نەریت و مۆدێرنیتەدا گیری کردووە، لە هەموو ڕەهەندەکانیدا بەتایبەت لە بواری بەها ئایینییەکاندا ئەم گۆڕانکارییانە بە ئەزموون دەکات. نەوەی گەنجی کۆمەڵگا کە بیری دنیای مۆدێرن بە لایەوە نامۆ نییە، پتر لە هەر توێژێکی دیکە زیاتر لە بەر دەم ئەم تەنگژە و گۆڕانکارییانەدایە. ئەو کەسانەی کە مل بە هاوسەرگیریی سپی دەدەن، ڕاشکاوانە بەرهەڵستیی بەها ئایینییەکان دەکەن و بەم کارە پیشانی دەدەن کە لە سۆنگەی ئایدۆلۆژیایی و ڕەفتارییەوە هیچ بڕوایەکیان بە بەها ئایینییەکان نییە. لە هەندێ بەشی دیمانەدا کاتێک کە لە بارەی ئایینی ئەو کەسانەی کە ئەزموونی هاوماڵییان هەبوو پرسیارمان لێ دەکردن، هەندێکیان باوەڕیان بە بابەتە ئایینی و ئایینزاییەکان نەبوو.

خاتوون، 28 ساڵان خەڵکی تاران

من لە سەر بیر و باوەڕی ئایینی پابەندیی ئەوتۆم نییە بەڵام ئایینی

تایبەت بە خۆمان کە هەمان دادپەروەری و یەکسانییە لە سەری سوورم واتە من باوەڕم بە ئایینی نەریتی (بۆماوەیی) نییە. سەبارەت بە ڕۆژی قیامەت و ئەمانە نازانم هەیە کێ باوەڕی بەمانە هەیە و کێ لەو دنیا هاتۆتەوە؛ نە باوەڕێکی ئەوتۆم پێی نییە.

خاتوون، 31 ساڵان خەڵک تاران
باوەڕم بە هیچ بابەتێکی مەتافیزیایی نییە. ئایین و مەتافیزیا و ... بە ناژیرانە دەزانم.

بە واتایەکی دیکە، کۆمەڵگا لە پرۆسەیەکی پەیوەندیی لەگەڵ ئایین کاریگەری لە سەر دادەنێ و کارتێکراوی دەبێ و دەتوانین وەک بەشێکی گرینگی کەلتوور و بە گرینگترین فاکتەر لە قەڵەمی بدەین کە کاریگەری لە سەر هەڵسوکەوت و کارلێکی تاکەکان دادەنێت؛ بەڵام پەرەسەندنی نوێخوازی، جیهانیبوون، شارنشینی، پێشکەوتنی تەکنەلۆژیا، عەقڵانییەت و ... بووە هۆی ئەوەی شێوازی تێڕامانی مرۆڤ و ڕوانگەی ئەو سەبارەت بە خۆی، دنیا، ئایین و بەهاکانی پەیوەست بەو گۆڕانی بە سەردا بێت. هەندێ بنچینەی ئەم گۆڕانکارییانە لە ساڵانی پێشوودا لە بەرهەمەکانی وێبێردا پێشبینی کرا بوو، لەوەی کە عەقڵانییەتی وەک کاکڵی ناوەندیی جیهانی نوێ کە هەموو ڕەهەندەکانی ژیان لە خۆ دەگرێ خستە بەر باس و ترس لە جادووسڕینەوە و بۆشایی ئایینی بە کێشانەوەی قەفەزی ئاسنی پیشان دا. لە ڕاستیدا عەقڵانییەت وەک ناوەڕۆکی مۆدێرنیتە کۆڵەکەی باوەڕ و لێبڕاوەیی بە توند سست و لەق کردووە، هەل بۆ جیاوازیی بیر و باوەڕەکان دەڕەخسێنێت. کۆمەڵگای ئێستای ئێمە وەک کۆمەڵگایەکی ڕوو لە تێپەڕین سەیر دەکرێ و لە ململانێی نێوان نەریت و مۆدێرنیتەدا گیری کردووە، لە هەموو ڕەهەندەکانیدا بەتایبەت لە بواری بەها ئایینییەکاندا ئەم گۆڕانکارییانە بە

ئەزموون دەکات. نەوەی گەنج پتر لە هەر توێژێکی دیکە زیاتر لە بەردەم ئەم تەنگژە و گۆڕانکارییانەدایە. بینینی هەندێ ئاسەواری ئایینبێزی لە ناو گەنجاندا لە ناو چوارچێوەی هەندێ دیاردەی کۆمەڵایەتیی وەکوو ژیانی هاوماڵی ڕاشکاوانە بەدی دەکرێت.

بیرمەندان گۆڕانی پێگە و کاردا و ڕێژەی ڕەچاوکردنی بەها و ڕێسا ئایینییەکان لە چاو ڕابردوو بە "بەعورفیبوونی ئایین" لە کۆمەڵگادا لە قەڵەم دەدەن. بە باوەڕی کارڵ دابلێر بەعورفیبوون لە سەر سێ ئاست دەخرێتە ڕوو (1998,Dabbler): ئاستی تاکایەتی: دەستەبەری و پابەندیی ئایینیی تاکەکەسی پەیوەست بە هەڵسوکەوتی تاکایەتی. نموونە ئاست وردەکان بریتین لە: تاکایەتیبوون، بێباوەڕی، کەمبوونەوەی ئایینپەروەریی کلیسایی و ...؛ تاکایەتیبوونی ئایین بە واتای ئەوە دێ کە ئایین بکرێ بە بەشێک لە بواری تایبەتی. ئاستی عورفیبوونی بەها پیرۆزەکان: بە واتای سڕینەوەی بەها پیرۆز، باڵا و مەتافیزیاییەکان لە سەر سیمای ئایینە. ئاستی کۆمەڵگا: ئاماژە بە بەعورفیبوون لە سەر ئاستی بەربڵاوی کۆمەڵایەتی دەکا و پرۆسەیەکە کە پەیوەست بە لێکجیاکردنەوەی پێکهاتەیی و کارکردیی ناوەند و دامەزراوەکانە.

ئینگلهارت پێشبینی دەکا کە بەدیلبوونی حەشیمەت لە نەومیەکەوە بۆ نەوەیەکی دیکە، وردە وردە گۆڕانی درێژخایەنی بەها مادییەکان بۆ بەها ئەوپەڕمادییەکانی لێ دەکەوێتەوە (1994,Inglehart:34). ناوبراو بەهاکان بۆ سەر دوو بەشی مادی و ئەوپەڕمادی دابەش دەکات. ڕاپەڕینی ئەوپەڕمادیخوازی لەگەڵ ئەوەی بەربڵاوە، تەنیا لایەنێک لە پرۆسەی بەربڵاوتری گۆڕانکاریی کەلتوورییە کە بیچمێکی نوێی بە جیهانبینیی سیاسی، هۆگریی ئایینی، ڕۆڵی پشتبەستوو بە ڕەگەز و نۆرمە سێکسییەکان لە کۆمەڵگای پێشکەوتووی پیشەسازی بەخشیوە. ئەم گۆڕانکارییانە لە

پەیوەندیی لەگەڵ خواستێک هاوبەشن: خواست بۆ هەستکردن بە ئاسایش کە ئایین و نۆرمە فەرهەنگییە لەڕادەبەدەرەکان بە شێوەی نەریتی دابینی دەکەن (اینگلهارت، 1382: 102). بە بۆچوونی ئینگلهارت، سێ هۆکاری سەرەکی بۆ لاوازبوونی نۆرمە ئایینی و نۆرمە سێکسییە نەریتییەکان لە کۆمەڵگا پێشکەوتووەکاندا بوونی هەیە. یەکەمین هۆکارەکەی هەڵکشاندنی هەستی ئاسایشە کە خواست بۆ نۆرمە لەڕادەبەرەکان کەم دەکاتەوە. کەسەکان لە ژێر زەختی دەروونی پێویستیان بە یاسای شیاوی پێشبینی و وشکە بۆ ئەوەی لەوەی کە ڕوو دەدا دڵنیا بن چونکە لە مەترسیدان؛ بەڵام ئەوپەڕمادییەکان ڕەنگدانەوەی دیاردەی پێچەوانەن: چونکە لە بارودۆخێکی تا ڕادەیەکی پارێزراو و بێ مەترسیدان، کەسەکە دەتوانێ بەرگەی هەمەچەشنی و جیاوازیی زیاتر بگرێ؛ بۆیە کەسەکە پێویستی بە ئاسایشێک نییە کە بەرهەمی ڕێسای وشک و لەڕادەبەدەرە چونکە کۆسپە ئایینییەکان ئەمەی بۆ دابین دەکەن. هۆکاری دووهەم ئەوەیە کە نۆرمە کۆمەڵایەتی و ئایینییەکان لە پێشدا بەستێنێکی کاردابیان هەیە؛ لە ڕاستیدا زۆرێک لە نۆرمە ئایینییەکان پێویستیی مانەوەی بنەماڵەن و ئەوڕۆکە لەگەڵ دەرکەوتنی دەوڵەتی خۆشبژێوی گشتی، تەنانەت ئەگەر بنەماڵەش تێک بچێ نەوەی نوێ دەتوانێ درێژە بە ژیانی خۆی بدات. ڕاستە کە لەگەڵ نەمانی بەستێنی کاردایی ئەو نۆرمانەی کە بنەماڵەی بەهێز دەکرد، بەهاکانی کۆمەڵگا بە خێرایی گۆڕانیان بە سەردا نایە، بەڵام ڕێگا بۆ سستبوونی ئەو نۆرمە خۆش دەکەن. هۆکاری سێیەم بۆ لاوازبوونی جیهانبینیی نەریتیش پرسەکە لە سەر هاوئاهەنگیی ناسینییە. خەڵک دەیانهەوێ جیهانبینییەکەیان لەگەڵ ئەزموونی ڕۆژانەیان هاوئاهەنگ بێت. هەر بۆیە لە کۆمەڵگای پیشەسازیدا کە کارخانە ناوەندی هەوڵی بەرهەمهێنانە، چەمکی خودا بە وڵتای کاتژمێرسازێکی گەورمیە کە کۆمەڵگای خولقاندووە و ئینجا وازی لێ هێناوە بۆ ئەوەی سەربەخۆ ئیش

بکات. هەر بۆیە هەرچی مرۆڤ زیاتر ژینگەی کۆنترۆڵ کرد، ئەو دەور و ڕۆڵەی کە دەخرایە پاڵ خودا لاواز دەبوو. لاوازبوونی ڕەواڵەتیی نۆرمە کۆمەڵایەتی و ئایینی / نەریتییەکان پەیوەندی لەگەڵ گۆڕانی بەها مادییەکان بۆ بەها ئەوپەڕمادییەکان هەیە. گۆڕانی بەرەو ئەوپەڕمادیخوازی و کاڵبوونەوەی بیچمە نەریتی/ ئایینییەکان دوو ڕووداوی هاوتەریبن؛ چونکە هەر دووکیان هۆکارێکی هاوبەشیان هەیە: ئاستی بێوێنەی ئاسایشی تاکایەتی لە کۆمەڵگای پێشکەوتووی پیشەسازیی هاوچەرخ بە پێی تیۆریی بەعورفیبوونی ئایین و گۆڕانکاریی لە بەها و بایەخەکان دەتوانین بڵێین کە لە کۆمەڵگای لە حاڵی مۆدێرنبوونی ئێراندا پرەنسیپ و بیر و باوەڕە ئایینییەکان لای نەوەی نوێ کە خوێندکاری زانکۆن و نوێخوازن کاڵ بۆتەوە و لە پیناو دابینکردنی خواستەکانیان چیتر گرینگی بە نۆرمە نەریتییەکانی وەکوو ئایین نادەن. لە ڕوانگەی ئایینییەوە هاوماڵی و پەیوەندیی سێکسی بە بێ هاوسەرگیری زینایە. لە قورئان، سوورەتی اسراء ئایەتی 23 هاتووە: "وَلَا تَقْرَبُوا الزِّنَا إِنَّهُ كَانَ فَاحِشَةً وَسَاءَ سَبِيلًا" قەت نەکەن توخنی زینا بکەون و لێی نزیک ببنەوە، چونکە ئەوە بە ڕاستی گوناحـ و تاوان و هەڵە و ڕێچکەیەکی خراپ و نادروستە (بۆ ئەنجامدانی خواستی سێکسی). لەم ئایەتەدا بە توندی زینا و پەیوەندیی سێکسی لە دەرەوەی هاوسەرگیری سەرکۆنە کراوە. زینا لە ڕوانگەی شەرعییەوە وەک تاوانێکی گەورە دێتە هەژمار و ژنان و پیاوانی بڕوادار هاوسەرگیری لەگەڵ زیناکاریان لێ قەدەغە کراوە. وەک لە قورئان لە سوورەتی نوور ئایەتی سێدا هاتووە: "الزَّانِي لَا يَنْكِحُ إِلَّا زَانِيَةً أَوْ مُشْرِكَةً وَالزَّانِيَةُ لَا يَنْكِحُهَا إِلَّا زَانٍ أَوْ مُشْرِكٌ وَ حُرِّمَ ذَٰلِكَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ" پیاوی زیناکار تەنیا ئافرەتی زیناکەر یاخود موشریک مارە دەکات، ئافرەتی زیناکەریش تەنیا پیاوی زیناکەر یاخود موشریک مارەی دەکات، (هاوسەرێتیی پیاوان و ئافرەتانێک کە بەردەوامن لە سەر زینا) لە سەر

ئیمانداران قەدەغە کراوە. پەیوەندیی سێکسیی بە بێ هاوسەرگیری لە تاوانە گەورەکانە کە ئەگەر ژنێک بەوە تۆمەتبار بکرێ و تاوانی زیناکەی نەسەلمێنرێ، لە ڕوانگەی شەرعییەوە بوختانکەر سزایەکی قورس چاوەڕێیەتی. کەسانی هیچ و پووچ بۆ هەمیشە سووکن و دەخرێنە ڕیزی تاوانبارانەوە وەک لە قورئان لە ئایەتی 4 سووڕەتی نووردا هاتووە کە "وَالَّذِينَ يَرْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ ثُمَّ لَمْ يَأْتُوا بِأَرْبَعَةِ شُهَدَاءَ فَاجْلِدُوهُمْ ثَمَانِينَ جَلْدَةً وَلَا تَقْبَلُوا لَهُمْ شَهَادَةً أَبَدًا وَ أُولَٰئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ" ئەوانەی کە بوختان دەکەن بۆ ئافرەتانی داوێنپاک و خاوەن مێرد، پاشان ناتوانن چوار کەسیش بە شایەت بێنن، ئەوانە هەشتا قامچییان لێ بدەن و قەت شایەتییان لێ وەرمەگرن. ئەوانە لە ڕیزی تاوانبار و لە سنووردەرچوو و یاخییەکانن.

بە پێی ئایەتە قورئانییەکان بەتایبەت لە سووڕەتی نوور زۆر بە باشی دەتوانین لەوە تێبگەین کە پەیوەندیی سێکسی بە بێ هاوسەرگیری لە تاوانە هەرە گەورەکانە کە بە توندی قەدەغە کراوە. بەم پێیە کاتێک کە تاکەکان سەرەڕای قەدەغەی توندی ئایین لە کۆمەڵگای هاوچەرخدا ئەم چەشنە هاوماڵی و پەیوەندییە سێکسیی بە بێ هاوسەرگیرییە بە باشتر دەزانن، دەتوانین بڵێین پابەندیی بە ئایین لە ڕەهەندی ئایدۆلۆژیایی و ڕەفتارییەوە کەم بۆتەوە و بابەتە ئایینییەکان گرینگییەکی ئەوتۆیان پێ نادرێت. بە کورتی، زۆربەی بەشداربووان سەبارەت بە ئایین و ئایینزا گۆشەنیگایەکی هاوئاهەنگ لەگەڵ ڕوانگەی گشتیی کۆمەڵگایان هەبوو. لە ناو بەشداربوولندا هەموو جۆرەکانی بیر و باوەڕی جیاوازی مەتافیزیایی بەدی دەکرا کە لە بێباوەڕیی تەواو بەرامبەر بە ڕاستەقینەی (substantive) مەتافیزیاییەوە بگرە تا دەگاتە باوەڕی نلتەواو بە ڕێوڕەسمە ئاینییەکانی وەکوو عاشوورا و ... جیاواز بوو. ئەوەی لە ناو هەموویاندا هاوبەش بوو ساردبوونەوەی باوەڕە ئایینییەکان و بێمتمانەیی بە ئەنجامدانی ڕێوڕەسمە ئایینییەکان بوو کە جۆرێک

هەڵسوکەوتی ڕەوادارانە سەبارەت بە جیهانبینییە جیاوازەکان ببوو بە بەدیلی ئەم بیر و باوەڕانە.

3ـ3ـ2ـ2. ڕوانگەی سەبارەت بە هاوسەرگیری

هۆگریی بۆ ڕەگەزی بەرامبەر کە بنەمای هاوسەرگیری پێک دێنێ، گرێدراوە بە بارودۆخی زیندەوەرناسیی گەشەوە. پێگەیشتن، کاتی دەرکەوتنی هۆگریی بۆ ڕەگەزی بەرامبەر لە هەر دوو ڕەگەزەکەیە. بەڵام لەم ماوەی تەمەنییەدا هاوسەرگیری کەمتر ڕوو دەدات. بەو پێیەی کە پەیوەندیی نێوان دوو ڕەگەزی بەرامبەر لە چوارچێوەی هاوسەرگیری بە پێی ڕێککەوتنی گشتی سەبارەت بە هاوسەرگیرییە، ئەو بنەما کۆمەڵایەتییانەی کە باڵی بە سەر هاوسەرگیریدا کێشاوە کاتی هاوسەرگیری دیاری دەکا و ئەگەر کاتی هاوسەرگیری لە نەریتی پێگەیشتن دوور بکەوێتەوە لەوانەیە لە زەمەنە جیاوازەکاندا بیچمی جۆراوجۆر بگرێتە خۆی. لە ناو بەشداربووواندا ڕوانگەی سەبارەت بە هاوسەرگیری لە دوو ڕوانگەدا تەسک دەبێتەوە: زۆریان بارودۆخی مادی و ڕێوڕەسمە نەریتییەکانی هاوسەرگیریی هەمیشەییان بە هۆکاری ئەنجامدانی هاوسەرگیریی سپی دەزانی و هەندێکی دیکەیان بێباوەڕی بە هاوسەرگیریی هەمیشەیی و ناوەڕۆکەکەیان بە هۆکاری ملدان بە هاوسەرگیریی سپی دەزانی.

> سپێدە، 31 ساڵان خەڵکی تاران
>
> بارودۆخەکەیمان نییە. ناتوانین چاوەڕوانییەکانی بنەماڵە بەدی بێنین دەنا هاوسەرگیریمان کردبوو. بۆ وێنە ئاهەنگی هاوسەرگیری بە چەند ملیۆن تێچوو، زێڕی ئەوەندە ملیۆنی کە بۆمی بکڕێ ...

سومەیە، تەمەن 37 ساڵ خەڵکی تاران
باوەڕمان بە پێکەوەبوونەکانی دیکە نەبوو؛ باوەڕمان بە هاوسەرگیریی هەمیشەیی نەبوو.

بارودۆخی نالەباری ئابووری و بێکاری و هەندێ تایبەتمەندیی نوێسازی وەکوو خوێندنی باڵای کچان و ئیشکردنی ژنان بۆتە هۆی دواکەوتنی تەمەنی هاوسەرگیری. لە لایەکی دیکەشەوە هەندێ ڕێوڕەسم و باوەڕی نەریتی و فەرهەنگی وەکوو جیاز و بڕەمارەیی ئەم وەدواکەوتنە بەهێز و زیاتر دەکات. هەروەها هەندێ بیر و باوەڕی نوێخوازانەی وەکوو باوەڕی فیمینیستی، تاکخوازی یان کاڵبوونەوەی بەها ئایینییەکان بۆتە هۆی ئەوەی ڕوانگەی سەبارەت بە هاوسەرگیری لە ناو نەوەی ئێستادا بەتایبەت گەنجان لە چاو ڕابردوو جیاواز بێت. بۆشاییە شەشانە یاساییەکان لە مەرجە لاوەکییەکانی هاوسەرگیری بە تایبەت ژنانی لە سەر ئاستی قبووڵکردنی هەلومەرجەکانەوە بۆ ئاستی داخوازیی یاسایی بەرز دەکاتەوە و ئاشکرایە کە لە ئەگەری وەدینەهاتنی داخوازییەکانیان مل بە هاوسەرگیریی فەرمی نادەن. کۆت و بەندی هاوسەرگیریی هەمیشەیی و ڕێوڕەسمە هەڵە فەرهەنگییەکان وەک کێشەی بنەڕەتی لە کۆمەڵگا لە قەڵەم دەدرێن کە زانایانی ئایینی و بەرپرسانی کەلتووری و سیاسیی وڵات سەبارەت بەم بابەتە ڕا و بۆچوونی جیاوازیان خستۆتە ڕوو؛ بەڵام دیارە ئەم بۆچوون و ڕێکارلنە گونجاو نەبووە کە دیاردەی هاوسەرگیریی سپی لە ناو گەنجاندا وەک بەدیلێک بۆ هاوسەرگیریی هەمیشەیی پەرەی سەندووە. بە واتایەکی دیکە سووژە لە ڕووبەڕووبوونەوەی لەگەڵ هاوسەرگیریی فەرمی و "ئەوەی پەیوەستیەتی" لە بارودۆخی ئێستادا وەک ڕێکاری خۆبواردن هەڵیدەبژێرێ، واتە ئاستەنگەکانی هاوسەرگیریی فەرمی وەکوو پابەندیی هەمیشەیی، چوونە ناو چوارچێوەی نۆرمی، تێچووی ئابووری قورس بە دەست و پێگیر دەزانێ و بە

نیازی بەدیلێکە کە وێڕای دابینکردنی ژیان لەگەڵ هاوبەش ئاستەنگە باسکراوەکانی نییە.

بە پێی ڕوانگەی نوێخوازانەی ئانتۆنی گیدنێز[1] پێشەسازیخوازی، سەرمایەداری و زاڵبوونی بەهای سەرمایەدارانە، بەهێزبوونی ناوەندەکانی چاودێریی کۆمەڵایەتی، هێزی ڕێکخستن و چالاکیی ناوەندەکانی سەردەمی نوێخوازی و جیهانیبوون وەک تایبەتمەندییەکانی سەردەمی مۆدێرنیتە دەناسرێن. لە ڕوانگەی ئەم کۆمەڵناسەوە چالاکی و بزاڤی سەردەمی نوێخوازی بە سێ فاکتەر دەناسرێتەوە:

جیابوونەوەی زەمەن و پانتا کە زۆرێک لە دیاردە خۆجێییەکانی کردووە بە ڕووداوی جیهانی، پێکهاتەگەلێکی نموونەهەڵگیراوە (هێمای سیمبۆلی و سیستەمی کارناسی)؛ ڕەنگدانەوەی لکاو یان هەستیاریی لە ڕادەبەدەری ڕێکخراوەگەلی کۆمەڵگای مۆدێرن بۆ قبووڵکردنی ئەو گۆڕانکارییانەی کە بە پێی دەرکەوتەکان بە خێرایی لە بنەماڵەدا ڕەنگ دەدەنەوە. مۆدێڕنیتە ڕەهەندی جۆراوجۆری وەکوو شارنشینی، کەمبوونەوەی سیستەمی خزمایەتی، جووڵەی جوگرافیایی، تەکنەلۆژیای زانیارییەکان، بزووتنەوەی مافەکانی ژنان و فرەچەشنگریی ناوەندە کۆمەڵایەتییەکان لە خۆ دەگرێت. ئەو گۆڕانەی کە لە کۆمەڵگای مۆدێرندا ڕووی داوە، وای کردووە کە هەندێ لە تایبەتمەندییەکانی هاوسەرگیری لە کۆمەڵگای نەریتیدا گۆڕانی بە سەر بێت. کەواتە مۆدێڕنیتە و تایبەتمەندییەکانی یەکێک لەو فاکتەرانەن کە بۆ شیکردنەوەی هاوسەرگیریی سپی دەتوانین پشتی پێ ببەستین.

3ـ3ـ2ـ3. پێوەرەکانی هەڵبژاردن و ڕوانگەی سەبارەت بە ناپاکی

میلێر پێی وایە کە مرۆڤ هەندێ تایبەتمەندیی ڕۆحیی بێوێنەی هەیە.

1. Anthony Giddens

کاریگەرترین توانای مرۆڤ بۆ دەربڕینی خۆشەویستی بۆ ڕەگەزی بەرامبەرە. ئەم هێزە شاراوە نە تەنیا وەک مەکینەی پاراستنی ژیان، بەڵکوو وەک هێزی لە ئاراستەی گووڕانی سرووشتیی مرۆڤ دەور دەبینێت. سەرهەڵدانی داهێنەرایەتی، هۆش، هێزی بیرکردنەوە و ئەخلاق و هەموو ئەو فاکتەرانەی کە لە دروستبوونی مرۆڤێکدا دەور دەبینن لە ژێر سێبەری ئەم هۆگرییە دەروونییەن (2000,Miller). ئەم هۆگرییە بۆ ڕەگەزی بەرامبەر لە کۆمەڵگای ئیسلامیی ئێمەدا لە ڕێگەی هاوسەرگیرییەوە گونجاو دەبێت. بەڵام وەک وترا بە هۆی بارودۆخی نالەباری ئابووری و مۆدێرنیتە و هەروەها دەرکەوتنی بیر و باوەڕی نوێی دژ بە هاوسەرگیری، ژیانی هاوبەشی بە بێ‌هاوسەرگیری لە ئاستی کۆمەڵگادا خراوەتە ڕوو. بەتایبەت گەنجان و نەوەی نوێ خوازیاری ڕزگاربوون لە کۆت‌وبەندەکانی هاوسەرگیریی نەریتین. ئەم چەشنە ڕوانگە ئەگەرچی بە شێوەی گشتی ناوترێ، لە ڕێگەی دۆستایەتی و گرووپی دۆستان و خوێندکارانی زانکۆ لە ناو پانتای مۆدێرنی زانکۆیی، کافی‌شاپەکان، میوانداریەکان یان تۆڕە کۆمەڵایەتییەکانی وەکوو فەیسبووک، تویتەر و ئینستاگرام یان گرووپە تێلگرامییەکان لە ڕێگەی وتووێژی تایبەتیی لە نێوان تاکەکان ئاڵوگۆڕ دەبێت. واتە قسەکردن لە بارەی هاوسەرگیریی سپی و هۆگریی بۆ هاوسەرگیریی سپی بە شێوەی نهێنی ئەنجام دەدرێت.

مێهران، 28 ساڵان، خوێندکاری بواری هونەر خەڵکی مەشهەد

نزیکەی‌ساڵ و نیوێک پێکەوە ژیاین. هاوکۆلێژ بووین و هەر لێرەوە ئاشنا بووین. خۆشەویستی کەوتە نێوانمان و ویستمان پێکەوە بژین.

ئافرەت. 23 ساڵان، کارناسی وتن‌دەرمانی خەڵکی

ئیسفەهان
لە ڕێگەی دۆستایەتییەوە پێکەوە ئاشنا بووین. ماوەی دوو سێ مانگە لەگەڵ دۆستەکەم پێکەوە دەژین. هەڵبەت من زۆربەی کات لەوێم بەڵام پێش دێ لە حەفتەدا دوو ڕۆژ لەوێ نەبم.

لە تایبەتمەندییە باوەکانی بەشداربووان لەم توێژینەوەدا دەتوانین ئاماژە بە ئەندامێتی لە گرووپە هاوبیرەکان و جڤاکە پێشڕەوەکان (ئاوانگارد) بکەین. تاک بەو ڕوانگە ئاماژەپێکراوانەی کە هەیەتی لەگەڵ کەسانێک پەیوەندی ساز دەکا کە نە تەنیا جیهانبینییەکەی قبووڵ دەکەن، بەڵکوو جیاوازیی ئەو لەگەڵ زۆرینەی کۆمەڵگا تۆختر دەکەنەوە. ئەم بابەتە بەتایبەت زیاتر لە ناو چینێک لە بەشداربووان کە لە بوارە هونەرییەکاندا بوون بەدی دەکرا. لە وەها بارودۆخێکدا ئەگەری پەیوەندیی لەگەڵ کەسانی هاوچەشن بەرز دەبێتەوە.

دیمانە ئەنجامدراوەکان ئەوە پیشان دەدا کە ئاشنایی لەم چەشنە پەیوەندییانەدا لە ڕێگەی کۆبوونەوەی بچووکی دۆستانە، گرووپی خوێندکاری و تۆڕە کۆمەڵایەتییەکانە. پێوەرەکانی هەڵبژاردن لە پەیوەندیی هاوماڵیدا لەگەڵ پێوەرەکانی هاوسەرگیریی هەمیشەیی جیاوازە. سنووردارییی گرووپەکان و جۆری ئەو کەسانەی کە ئەم چەشنە ڕوانگەیان هەیە و شوناسە شاراوەکەی دەبێتە هۆی ئەوەی پێوەری زۆر بۆ هەندێ کەس بوونی نەبێت. ڕوانگەی ئەرێنیی سەبارەت بە هاوسەرگیریی سپی و هۆگریی بۆ ئەم چەشنە ژیانە کە بەرپرسایەتی و پابەندییەکانی هاوسەرگیریی هەمیشەیی تێدا نییە گرینگترین پێوەر بۆ هەر دوو لایەنەکەیە. هەر بۆیە لەم چەشنە پەیوەندییانەدا جیابوونەوە سادەتر لە پەیوەندییە سۆزدارییە قووڵترەکانە. ئەوەی هەر دوو لا گرینگی پێ دەدەن ئەوەیە کە بە بێ زەختی نەریتی و یاسایی خواستە سێکسی

و خواســتە ســۆزدارییەکان تێر دەکەن. کەواتە ئەگەر ناپاکی و خەیانەت ڕوو بدا لایەنەکان بە ئاســانی لێک جیا دەبنەوە و ئەم دابڕلنە زۆر بە ئاســانی ڕوو دەدات. لەم چەشــنە پەیوەندییانەدا بە هۆی کەمبوونەوەی پابەندی و بەرپرســایەتیی لە ئاســت یەکتر، پرســی وەکوو ناپاکی کەمتر ڕوو دەدا و لە حاڵەتێکدا کە هۆگریی بۆ ژیان لەگەڵ کەســێکی دیکە و بەدیلگرتنی هاوبەشــێکی دیکەی ژیان بوونی هەبێ بە هۆی تایبەتمەندیی پەیوەندیی هاوماڵی شــیاوترە و ئەو کەســانەی کە ئەم پەیوەندییانە قبووڵ دەکەن بەو واتا باو و بەرهەســتەی کە هەیە وێنای نەبوونی پابەندی و وەفاداریی هاوبەش و هاوماڵەکەیان ناکەن، بەڵکوو جیابوونەوە و دابڕان و هەڵبژاردنی هاوبەش یان کەسێکی دیکە بە مافی سروشتیی خۆیان دەزانن. ڕەگی ئەم کورتخایەنبوونی پەیوەندییە و قبووڵ نەکردنی بەرپرسایەتی و پابەندی لە ژیانی مۆدێرندایە.

"نیما، 25 ساڵە، تاران

ئەمە باشترە، بە هیچ پابەند نیت. ئێستا ساڵێک، دوو ساڵ، مانگێ، دوو مانگ ... هەتا دواســاتی ژیانت هەر کات کە خۆمــان ویســتمــان ئــەم پــەیوەنــدییــە بــەردەوامــە. بــەڵام هاوسەرگیریی هەمیشەیی دەبێ لە سەر هەندێ شت سوور بیت. هەم ئەو ڕازییە و هەم من ..."

ئانتۆنی گیدێنز[1] باس لەو گۆڕانکارییانە دەکا کە لە بواری ســەرچەشــنی پەیوەندییە سێکسییەکان لە ماوەی دەیەکانی کۆتایی سەدەی بیستەم بیچمی گرتووە. بە پێی ئەم پۆلێنبەندییە لە سەدەی بیستەمدا سەرچەشنێکی نوێ لە پەیوەندیی ســێکســی بە ناوی "عەشــقی مەلەوەر" لە نێوان ژن و مێردا بەدی هات کە ئەم پەیوەندییانە دۆستانە، کورتخایەن و ئازادانەن. لە هاوســەرگیریی سپیدا پەیوەندیی سێکسی لە سەر بنەمای مەلەوەری عەشقی کورتخایەنە و

1. Giddens

ئەگەری ئەوە هەیە کە هەر بینا عەشـقێکی نوێ ببێتە جێگرەەوی عەشـقەکانی دیکە. کەواتە ناتوانین بە مانا گشــتییەکەی باســی ناپاکی لە هاوســەرگیریی ســپیدا بکەین. هاوســەرگیریی ســپی لە ســەر بنەمای کورتخایەنبوون و کـاتیبوونـەکـەی بیچمی گرتووە؛ کـەواتـە پـەیوەنـدیی کورتخـایـەنی وەکوو هاوســەرگیریی ســپی هەمیشــە ئەگەری کۆتاییهاتنی هەیە و بابەتی وەکوو نـاپـاکی کـەمتر تێیـدا گرینگی پێ دەدرێ و بـابـەتێتی نییـە. لـە تیۆرییـەکـانی پێوەری هـاوســـەر یان هـاوبـەش و هـاومـاڵ، هـەنـدێ توێژەر وەکوو کـارۆڵ (2011,Carroll) ســێ جۆر فـاکتـەر بـە کـاریگـەر دەزانن: جۆری یـەکـەم، پێوەرەکانی پەیوەســت بە تایبەتمەندیی ســۆزداری و کەســایەتی کە بیچم بە "پێوەرە دەروونییـەکـان" یـان جـەوهـەرییـەکـان دەدا کـە بریتییـە لـە هۆش، متمانەبەخۆیی، مێهرەبانی و ... . جۆری دووهەم، پێوەرەکانی پەیوەســت بە تایبەتمەندیی ئابووری و پێگەییە کە بە "پێوەرە دەرەکییەکان" یان سـەرهەڵدراو ناوزەد کراون. ســامان، دەســەڵات، پریســتیژ و ... پێوەرەکانی ئەم جۆرەن. جۆری ســێیەم پێوەرەکانی پەیوەســت بە تایبەتمەندیی جەســتەیین کە پێیان دەوترێ "گیراییە جەســتەییەکان"، وەکوو جوانی، تیپی لەبار و بارودۆخی ڕەواڵەتی و پێکهاتەیی لەش. هەروەها ئەو پێی وایە تایبەتمەندییەکانی جۆری یەکەم واتە تایبەتمەندییە دەروونی و جەوهەرییەکان هەم بۆ پیاوان و هەم بۆ ئافرەتان بایەخدار و گرینگن؛ تایبەتمەندییەکانی جۆری دووهەم واتە پێوەرە دەرەکی یـان ســەرهـەڵدراوەکـان لـە لایـەن ژنـانـەوە بـە بـاشــتر دەزانرێن و تـایبـەتمـەنـدییـەکـانی جۆری ســێیـەم واتـە گیراییـە جـەســتـەییـەکـان ئـەو تایبەتمەندییانەن کە پیاوان بە باشتری دەزانن.

4-2-3-3. بابەتێتیی پەردەی کچێتی

بوونی پـەردەی کچێتی لـە کـاتی هـاوســەرگیریـدا هێشــتـا بـەهـایـەکی

کۆمەڵایەتییە کە زۆرێک لە بنەماڵەکان ئاشکرا و نائاشکرا شانازی پێوە دەکەن و بە هێمای پاکداوێنی، پاکی، خۆڕاگری و پەروەردەی دروستی کچەکەیانی دەزانن و نەبوونی ئەم پەردەی کچێتییە دەبێتە بیانوویەک بۆ ئەنجامدانی توندوتیژی لە دژی ژنان. "پەردەی کچێتی" لەو چەمکانەیە کە لە مێژووی مرۆڤایەتیدا هەڵگری مانایەکی پیرۆز بووە و بە فاکتەرێک بۆ پاکداوێنیی کچان ناسراوە و بەم شێوە پەردەی کچێتی لە هاوسەرگیریدا دەوری گرینگ دەبینێت. پەیوەندیی سێکسی و تێرکردنی خواستە سێکسییەکان یەکەمین چەمکێکە کە لە پێکەوەبووندا بە مێشکی مرۆڤ دەگات. بێگومان کچان لە پەیوەندیی سێکسیدا ڕووبەڕووی تابۆیەک دەبنەوە: لەدەستدانی "پەردەی کچێتی". لەدەستدانی پەردەی کچێتی لە کۆمەڵگای ئێرانیدا هێمای لەدەستدانی پاکداوێنیی ژنە کە دەرهاویشتەی کۆمەڵایەتیی تایبەتی هەیە. پەرەدی کچێتی بابەتێکی هەستیاری کۆمەڵایەتییە و لە ئەگەری لەدەستدانی پەردەی کچێتیی کچان، هەلی هاوسەرگیریی هەمیشەییان بۆ ئەستەم دەبێ؛ چونکە بە پێی فەرهەنگی ئێرانی لە ئەگەری لەدەستدانی پەردەی کچێتی ئەو ئافرەتە داوێنپاک و شیاو نییە. هەر لەبەر ئەمە هەندێ هەڵدەستن بە چاککردنەوەی پەردەی کچێتی بۆ ئەوەی دیسان خۆیان لەگەڵ نۆرمی فەرمی و کۆمەڵایەتیی کۆمەڵگا سازگار بکەن.

سەرەڕای گرینگیی کۆمەڵایەتی و یاسایی پرسی پەردەی کچێتی، هەندێ لەو ژن و پیاوانەی کە دەچنە ناو ژیانی هاوماڵییەوە پەردەی کچێتییان بە لاوە گرینگ نییە. هەڵبەت ئەو ئافرەتانەی کە پەردەی کچێتییان لە دەست دەدەن ناچارن درێژە بە ژیانی هاوسەرگیریی سپی بدەن یان ئەوەی کە هاوسەرگیریی فەرمی لەگەڵ کەسانێک کە پەردەی کچێتییان بە لاوە گرینگ نەبێ یان پەردەی کچێتییەکەیان چاک بکەنەوە و بە دەستەواژە یاساییەکەیان ڕوو بکەنە درۆ و هەڵفریواندن. لە شیکاریی دیمانەکاندا دەرکەوت کە زۆربەی ژنان

پەردەی کچێتییان پێ گرینگ نەبوو و دمیانگوت ئەگەر هاوسەرگیری بکەن شوو بە پیاوێک دەکەن کە پەردەی کچێتی بە لاوە گرینگ نەبێت. بەڵام لە ناو پیاواندا هەندێکیان سەرەڕای ئەوەی پەیوەندیی هاوماڵییان هەبوو ئامادە نەبوون هاوسەرگیری لەگەڵ کچانێک بکەن کە پەردەی کچێتییان نییە.

پیاو، تەمەن 25 ساڵان، خەڵکی تاران
باوەڕم پێیەتی (بوونی پەردەی کچێتی). پێم وایە ئەو کەسەی کە دەمەوێ لەگەڵی بژیم دەبێ پەردەی کچێتی هەبێت.

سومەیە، تەمەن 37 ساڵان خەڵکی تاران
ئەوساش پەردەی کچێتیم نەبوو. لە پەیوەندییە سێکسییەکانی پێشوومدا پەردە کچێتییەکەم لە دەست دابوو. پەردەی کچێتی ئەو شتەیە کە هەمیشە پێم وا بووە کە هی خۆمە و پەیوەندیی بە کەسی دیکەوە نییە.

لە دیمانە ئەنجامدراوەکاندا ئەو ژنانەی کە بێوەژن بوون واتە پێشتر هاوسەرگیرییان کردبوو لەم بارەوە کێشەیان نەبوو بەڵام ئەو کچانەی کە پەردەی کچێتییان بە هۆی پەیوەندیی سێکسیی هاوماڵییەوە لە دەست دابوو پەردەی کچێتییان پێ فاکتەرێکی ناگرینگ بوو و بە ئاستەنگی بەردەم ژنان سەیریان دەکرد. ئەگەرچی هەندێ لە پیاوانیش سەبارەت بە پەردەی کچێتی کەمتەرخەم بوون بەڵام هەندێکیان تەواو باوەڕیان پێ هەبوو.

تیۆرییە فیمینیستییەکان هەر شتێک کە ژن سنووردار بکاتەوە ڕەتی دەکەنەوە و حەقداربوونی ژن بە سەر لەشی خۆی بە مافی ژن دەزانن. زۆرێک لەو ژنە خوێندەوارانەی کە دیمانەمان لەگەڵ کردن بە گوێرەی باوەڕە فیمینیستییەکان پەردەی کچێتییان بە بابەتێکی تاکەکەسی دەزانی و پێیان وا بوو ئەمە هیچ پەیوەندییەکی بە پاکداوێنیی ئەولنەوە نییە و لە سەر ئەو باوەڕە بوون کە لەگەڵ تێپەڕینی کات ئەم باوەڕە لە کۆمەڵگادا گۆڕانی بە سەر دێت.

لە کەلتوور و ئایینی ئێرانیدا پەیوەندیی سێکسی و لەدەستدانی پەردەی کچێتی تەنیا لە چوارچێوەی هاوسەرگیریی فەرمیدا قبووڵ دەکرێت. چاککردنەوەی پەردەی کچێتی بە مەبەستی شاردنەوەی پەیوەندیی سێکسیی بەر لە هاوسەرگیری لە یاسای مەدەنیی ئێراندا دەبێتە هۆی هەڵوەشانەوەی هاوسەرگیری. بە گوێرەی مادەی 1128ی یاسای مەدەنی، ئەو هاوسەرانەی کە کاتی هاوسەرگیری مەرجی پەردەی کچێتییان داناوە، ئەگەر پاش هاوسەرگیری ئاشکرا بێ کە ژنە پێشتر سێکسی کردووە تەنانەت ئەگەر پەردەی کچێتییەکەی نەدڕابێ و لە چەشنی ئەڵقەیی بێ، مافی هەڵوەشانەوەی هاوسەرگیرییەکەی هەیە؛ چونکە مەبەست لە پەردەی کچێتی لە پلەی یەکەمدا سێکس نەکردنە. کەواتە پەردەی کچێتی لەو تابۆیانەیە کە لە هاوسەرگیریی کاتیدا دەبەزێنرێ و دەرهاویشتەی تایبەتی کۆمەڵایەتی و یاسایی بۆ ژن هەیە.

5-2-3-3. گرێبەستەکان

هەموو کەس بۆ درێژەدان بە ژیان و ڕێکخستنی پەیوەندییەکانیان لەگەڵ دیتران و پێویستییەکانی ژیانی کۆمەڵایەتی، ناچارە لەگەڵ تاکەکانی دیکەدا پەیمان و گرێبەست ببەسێت. لە پەیوەندییە فەرمی و یاساییەکانی وەکوو هاوسەرگیریی هەمیشەیی ئەم بابەتە لە ژێر ناوی مەرجە لاوەکییەکانی هەندێ گرێبەست ڕێک دەخرێن. ئەم حاڵەتە لە هەندێ پەیوەندی وەکوو پەیوەندیی هاوماڵی یان ژیانی هاوبەشی بە بێ هاوسەرگیریی فەرمیش بوونی هەیە بەڵام بەو پێیەی کە ناوەڕۆکێکی فەرمی نییە گرێبەستەکان نەک وەک مەرجە لاوەکییەکانی مارەیی (وەکوو مافی خوێندن، سەرپەرشتیاریی منداڵەکان، زکوزا نەکردن و ...) بەڵکوو وەک گرێبەستی زارەکی و نهێنی لە نێوان ئەو هاوسەرانەی کە هاوماڵییان هەڵبژاردووە ئەنجام دەدرێت. بە پێی

دیمانە ئەنجامدراوەکان، هاوسەرەکان گرێبەستی وەکوو تێچووی خانوبەرە (ئابووری)، تێرکردنی خواستە سێکسییەکان (جەستەیی) و ناپابەندی بە کلیشە ڕەگەزییەکان (کۆمەڵایەتی) بە شێوەی لاوەکی بۆ خۆیانی دیاری دەکەن و لە سەری سوورن.

ژن، 43 ساڵان خەڵکی تاران
لە ڕووی ئابوورییەوە هەموو شتێک نیوە بوو کرێماڵ، تێچوو و هەموو شتێکمان نیوە بوو.

پیاو، 27 ساڵان خەڵکی تاران
باری ئابووری لە ئەستۆی من بوو. من ماڵەکەم بە کرێ دەگرت بەڵام خەرج و تێچووەکانمان هاوبەشانە بوو. کاری ناوماڵمان هاوبەشانە ئەنجام دەدا. چونکە هەر دووکمان ئیشمان دەکرد، هەر دووکمان لە سەر ئەوە سوور بووین کە پێکەوە بین.

لە هاوسەرگیریی سپی و هاوسەرگیریی هەمیشەییدا پرسی ئابووری زۆر گرینگە. زەختی ئابووری ئاوقانی پیاو دەبێ و هەندێ داب‌ونەریت و باوەڕی فەرهەنگی وەکوو کڕینی زێڕ، ئاهەنگی هاوسەرگیری، شیربەها و ... بۆتە هۆی ئەوەی هۆگریی بۆ هاوسەرگیریی هەمیشەیی کەم ببێتەوە و تەمەنی هاوسەرگیری بەرز ببتەوە. ئەم پرسە لە هاوماڵیدا هاوسەنگ دەبێت. ژن و پیاو لە گرێبەستە سەرەتایی و زارەکییەکاندا بە شێوەی هاوبەش تێچووی خانوبەرە و خۆراک و هەموو پرسە داراییەکان دابین دەکەن. لە پرسی خانوبەرەدا تەنانەت ئەگەر پیاو کرێ ماڵ بدا، دیسان لە بەشەکانی دیکەدا وەکوو کرێماڵ یان تێچووی ماڵ هاوبەشیی ئابووری بەدی دەکرێ و ڕەنگە یەکسان نەبێ بەڵام لە گرێبەستی ئەم چەشنە ژیانەدا تێچووە ئابوورییەکان دەبێ هاوبەشانە بێ، تەنانەت ئەگەر بە شێوەی نایەکسانیش بێت.

خاتوون، 28 ساڵان خەڵکی تاران
پرسی ڕەگەزێتی ئێستا لە باو کەوتووە، وای لێ هاتووە من نە لەبەر کچبوونم ئازار دەبینم و نە ئەو بەرپرس بێت. لە ڕووی ئابوورییەوە ئەو ماڵی هەبوو و شتێکی وا لە ئارادا نەبوو بەڵام کاتێک کە چوینە سەر کار منیش یارمەتیم دا و هەر دووکمان 3/1 داهاتەکەمان دەخەینە پاڵ یەکتر بەڵام من کەمتر پارە دادەنێم. پەیوەندیەکەمان ئازاد نییە چونکە هەر دووکمان پێمان وایە وزەمان نامێنێ و تووشی کێشە نابین و پێویستمان بە هاوکاریی یەکترە. لە ڕوو سێکسی و سۆزدارییشەوە پێکەوەین.

خاتوون، 29 ساڵانی خەڵکی مەشهەد
لە هەموو پەیوەندییەکدا سێکس هەیە و ئەمەش بەشێک لە گرێبەستەکەمان بوو و لە ڕووی سۆزدارییەوە سۆز و ڕێز یەکسان بوو لە ڕووی ئابووریشەوە هەر دووکمان پێکەوە خەرجمان دەکێشا ئیتر بە پێی توانامان.

وەک لە دیمانەکاندا دەبینرێ هاوسەرەکان گرێبەستی تێرکردنی خواستی سێکسیی یەکتر و دابینکردنی تێچووە مادییەکانی ژیانی هاوبەش بە گرێبەستی بنەڕەتیی نێوان خۆیان لە قەڵەم دەدەن. بەڵام ئەم گرێبەستانە هەمیشە بە شێوەی ئاشکرا لە یەکەم پەیوەندیی هاوماڵیدا نەوتراوە و لەگەڵ تێپەڕینی کات بەتایبەت لە پرسە ئابوورییەکاندا گرینگی پێ دراوە. ئەوەی وتنەکەی گرینگە ناسەقامگیریی ئەم چەشنە گرێبەستانەیە. لە هاوسەرگیریی هەمیشەییدا گرێبەستەکان بە پێی مەرجە لاوەکییەکانی مارەیی پاڵپشتیی یاساییان هەیە. لە ساڵی 1360ی هەتاوی بەم لاوە لە تاپۆی هاوسەرگیریدا، هەندێ مەرج بە ناوی "شرط ضمن العقد" پێشبینی کرا کە بەڕێوەبەری نووسینگە دەبێ بەر لە لێک مارەبڕینیان ئەوانە بۆ هاوسەرەکان بخوێننەوە و

ئەگەر پێویســـت کرا ڕوونکارییان بۆ بکا بۆ ئەوەی لایەنەکان بە زانیاریی تەواوەوە مەرجە قبوولکراوەکانیان واژۆ بکەن. هەڵبەت هاوســەرەکان دەتوانن بە گوێرەی مادەی 1119ی یاســـای مەدەنیی ئێران بەدەر لە مەرجە چاپکراوەکانی ناو تاپۆی نیکاحییەکە هەر مەرجێک کە پێیان خۆش بێ دەتوانن بە بڕیارنامەکەی زیاد بکەن و بە واژۆکردنیان بیکەن بە ناچاری. لە یاســای مەدەنیدا مێرد لە ئاست ژن هەندێ ماف و دەســەڵاتی هەیە کە ژن لێیان بێبەشــە، وەکوو تەڵاقدانی ژن، هاوســەرگیریی دووبارە، دیاریکردنی شــوێنی نیشــتەجێبوون و ژیانی خێزانی و... . ئەگەرچی ئەم مافانە هەندێ ئەرکی لەگەڵە کە مێرد لە ئاست ژن و منداڵی خۆی هەیەتی، لەوانەیە هەندێ لە پیاوان کەڵکاوەژۆیی لەم مافە یاســاییانە بکەن. کەواتە بە پێی مۆڵەتی یاسای مەدەنی ژنانیش دەتوانن بە قۆستنەوەی مەرجە لاوەکییەکانی مارەیی تا ڕادەیەک بێبەشییە یاساییەکانیان قەرەبوو بکەنەوە کە ئەم ڕێگەچارە لە مادەی 1119ی یاســـای مەدەنی هاتووە: "لایەنەکانی مارەیی بۆیان هەیە هەر مەرجێک کە دژی پێویســتییەکانی مارەیی بێ لە مەرجە لاوەکییەکانی هاوســەرگیری یان گرێبەســتی دیکەدا بیخەنە ڕوو، وەکوو ئەوەی کە مەرج بێ هەر کات مێرد ژنێکی دیکەی هێنا، لە ماوەیەکی دیاریکراودا دیار نەمێنێ، یان نەیبەخشێ یان بیهەوێ ژنەکەی بکووژێ، یان هەڵسوکەوتی خراپی بێ و درێژەدان بە ژیانیان لەگەڵ یەکتر شــیاوی تابشــهێنان نەبێ، ژن بریکار و بریکار لە بریکارگریدا بێ کە پاش وەدیهاتنی مەرج لە دادگەی کۆتاییدا خۆی تەڵاق بدات.

بەڵام ئەوەی لە پێکەوەبوون و پەیوەندیی ماڵیدا نکۆڵی لێ ناکرێ، ناجێگیریی گرێبەستەکانە بە جۆرێک کە پێشێل دەکرێت. بە پێی شوناسی پەیوەندیی هاوماڵی، لایەنەکان دەبێ پابەندانە گرێبەســتەکان جێبەجێ بکەن و لە ئەگەری ناپابەندی، هاوســەرەکان هۆگری بۆ ژیانی هاوبەش لە دەست

دەدەن و دابڕان هەڵدەبژێرن بە بێ ئەوەی بتوانن بە هۆی ناپابەندییەوە هەندێ ماف بۆ لایەنی بەرامبەریان ڕەچاو بکەن.

4.3. هەلومەرجی ژینگەیی

مرۆڤ وەک بوونەوەرێکی ڕاپەڕێنەر لە ژینگەی کۆمەڵایەتیدا ئەو پێکهاتانە کاریگەری لە سەر دادەنێن کە ژیانی کۆمەڵایەتی گونجاو دەکەن. ڕادەی کارتێکراوی و کاریگەری لە سەر پێکهاتە کۆمەڵایەتییەکان پەیوەستە بە چەندین فاکتەرەوە. هاتن و پەرەسەندنی میدیا گشتییە جیهانییەکانی وەکوو سەتەلایت و ئەنتەرنێت و هاتوچۆکردن بۆ وڵاتانی دراوسێی ئێران شێوازی ژیانی جیاوازی ئافراندووە و بیچمی بە بەها جۆراوجۆرەکان بەخشیوە و کاریگەری لە سەر پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکانی ئێران داناوە. بێگومان تێگەیشتن لە هیچ کارلێکێک جیا لەو بەستێنەی کە تێیدا بیچمی گرتووە و جیا لە لێکدانەوەی فاکتەرە بێژمارەکانی کاریگەری و کارتێکراوی گونجاو نابێت. هەر بەم پێیە ئەو ڕوانگە قووڵەی کە سەبارەت بە گۆڕانکارییەکانی سەرچەشنی پەیوەندیی سێکسی بیچمی گرتووە بە بێ تێڕامان لە سەر پێکهاتە کۆمەڵایەتی، ئابووری و یاساییەکان گونجاو نابێت.

بارودۆخی ژینگەیی یان هەمان هۆکارێک کە کاریگەری لە سەر بابەتی هاوسەرگیریی سپی دادەنێ لەم توێژینەوەدا هەلومەرجی ئابووری، چوارچێوەی یاسایی و فەرمی و پێکهاتە کۆمەڵایەتییەکانی لە خۆ دەگرت.

1.4.3. هەلومەرجی ئابووری

لە کۆمەڵگای مۆدێرندا داپەڕین و بڕیاردان لە سەر بنەمای جۆرێک کارلێکی عەقڵانی ئەنجام دەدرێت. ئەوڕۆکە پرۆسەی بڕیاردانی تاکەکان بەتایبەت گەنجترەکان، هەژماریتر بووە. لە ڕابردوودا تاک لە لایەن بنەماڵەی

بەربڵاوی خۆی و دەوروبەرییەکانی پشـــتیوانی لێ دەکرا و بۆ هاوســـەرگیری نیگەرانییەکی ئەوتۆی نەبوو بەڵام ئێســـتا بە کەمتربوونی هاندان و داکۆکیی گشتی بۆ هاوسـەرگیری، ڕوانینی ئابووریی عەقڵانی سـێبەری خستۆتە سـەر زەینییەتی گەنجان. بە پێی ڕوانگەی گەنجانی ئەوڕۆیی، چوونە ناو ژیانی هاوبەش، تێچوو و کێشە و گرفتاریی خۆی هەیە. هەروەها هەلەکانی کاریش سنوردارتر بۆتەوە، بەتایبەت بۆ گەنجە زانکۆیی و خوێندەوارەکان کە دەست بۆ هەر ئیشـــێک نابەن. لە پاڵ هەموو ئەمانە، گرانی، هەڵاوســـان و چەند قاتبوونی نرخی خانوبەرە، تەندروســـتی، دەرمان و مادەی خۆراکی کە پێداویســـتییەکانی ژیانن، فاکتەری کاریگەرن. کەواتە لە وەها پانتایەکدا، گەنج بە عەقڵە ژمێریارەکەی و بە پێی هەڵبژاردە عەقڵانییەکەی بیر لە هاوسەرگیریی هەمیشەیی ناکاتەوە.

"پیاو، 32 ساڵە، خەڵکی ئیسفەهان
هۆکارەکەی (ئەنجامدانی هاوســـەرگیریی ســـپی) کە وتم: کێشـــەی ئابووری و ســـێکســـییە. بە هۆی ئەوەی لە ڕووی ئابوورییەوە لە دۆخێکی باشدا نەبووین نەمانتوانی بە شێوەی دایمە و بۆ هەمیشە هاوسەرگیریی بکەین."

لە ناوەڕۆکی دیمانەکاندا دەردەکەوێ کە بارودۆخی نالەبار بۆ گەنجانی ئەوڕۆیی کە لە لایەن بنەماڵەکان یان کەلتووری هەڵەوە لە ڕوانگەی ئابوورییەوە یەخەی گەنجانی گرتووە بۆتە هۆی ئەوەی گەنج بڕیاردان بۆ هاوسەرگیریی هەمیشەیی وەدوا بخات.

بێکێر (1974,Becker) بە خستنە ڕووی تیۆریی ئابووریی هاوسەرگیری باسی دەوری بڕیاردانی تاک بۆ هاوسەرگیریکردن یان سەڵتمانەوە بە پێی بەرژەوەندیی و تێچووی ئەم هاوســـەرگیرییە دەکات. بە پێی ئەم تیۆرییە

دەتوانین بڵێین هاوسەرگیری وەکوو دیکەی هەڵسوکەوتە ئابوورییەکان مۆدێلی بە زۆرینەکردنی دڵخوازییە، واتە هاوسەرگیری کاتێک ڕوو دەدا کە ئاستی دڵخوازیی هەر دوو لایەنەکە بەرز بێتەوە. لە هاوسەرگیریی هەمیشەیی بە هۆی بارودۆخی نالەباری ئابوورییەوە نە تەنیا دڵخوازی تێدا نییە بەڵکوو هەندێ پرسی وەکوو بڕەمارەیی و شیربەها، بێکاری، مەندی و هەڵاواسانی لەو فاکتەرانەن کە گەنجان خۆ لە هاوسەرگیریی فەرمی دەبوێرن و وەک ڕێکارێک سەیری هاوسەرگیریی سپی یان پێکەوەبوون دەکەن کە تێیدا ئاستی دڵخوازییەکەیان دەگاتە ئەوپەڕی خۆی.

لە لایەکی دیکەشەوە دەتوانین ئاماژە بەو گۆڕانکارییانە بکەین کە لە نەوەی گەنجی دەیەی 60 و 70ـی هەتاوی بە ڕاشکاوی دەبینرێ، گەنجان کە زۆربەیان خوێندکار و دەرچووی زانکۆن لە بنەماڵەی ناوەکی گەشەیان کردووە و لە ڕووی تاکایەتی و ئابوورییەوە سەربەخۆن. بە هۆی کەمبوونی هەلی کار لە بەڕێوبەرایەتیە دەوڵەتییەکان و پەرەسەندنی کەرتی تایبەت، گەنجانی خوێندکار بە ژن و پیاوەوە بەرەو شارە گەورەکان کۆچ دەکەن و سەرقاڵی کار و ئیشکردن لە کۆمپانیاکان دەبن. لە چاو شارە بچووکەکان چاودێری لە شارە گەورەکان بوونی نییە و تاکەکان لەو بینا و ئاپارتمانانەدا ژیان دەکەن کە سنووری تایبەت بۆ یەکتر بە بابەتێکی ئاسایی دەزانن. کۆمپانیا تایبەتەکان و بەستێنە کارخولقێنەکان لە شارە گەورەکان کە ژنان و پیاوانی خوێندکار کە هەندێ جاریش ئەو بوارەی تێیدا ئیش دەکەن پەیوەندیی بە بواری خوێندنەکەیانەوە نییە، هەلی یەکترناسینی تاکەکان دەڕەخسێنن و ئەو کچ و کوڕانەی کە بارودۆخی ئابووری و کۆمەڵایەتیی هاوشێوەیان هەیە، پێکەوە ئاشنا دەبن کە هەر ئەمە بەستێنی بیچمگرتنی هاوسەرگیریی سپی خۆش دەکات.

ئافرەت، 32 ساڵان خەڵکی تاران
لە کۆمپانیایەکدا دامەزرام ئەویش لەوێ کاری دەکرد و بە هۆی ئەوەی پێکەوە هاوکار بووین پاش ماوەیەک ئاشـــنا بووین و ئەم پەیوەندییە بیچمی گرت.

پێویســـتیی هاوســـەرگیری بەتایبەت لە ژیانی نوێی شـــاریدا، بوونی ســـەربەخۆیی ئابووری و ســـەقامگیریی کارە بۆ ئەوەی هاوســـەرەکان توانای بەڕێوەبردنی ژیان و دابینکردنی چاوەڕوانییە کۆمەڵایەتییەکانیان هەبێت. ئەم بابەتە بەتایبەت لە هەندێ کۆمەڵگای وەکوو ئێران زیاتر لە ئەستۆی پیاوانە بە جۆرێک کە بەڕێوەبردنی ژیان لە ڕووی ئابوورییەوە بە شێوەی پێداگرانە وەک یەکێک لە ئەرکەکانی پیاو پێناسـە کراوە، ناتوانین بوونی ژنان لە بازاڕی کار لە شارە گەورەکاندا پشتگوێ بخەین. فەرهەنگی ڕۆژهەڵاتی هەمیشە تێکەڵ بە دابەشـــکردنی کاری ڕەگەزییە کە لە بنەڕەتەوە لە ئامۆژە ئایینییەکانەوە ســـەرچاوەی ســـەندووە کە کەلتووری ئێرانیش لەم حاڵەتە بەدەر نییە. ئەو ئەرکانەی کە لە کەلتووری ئێرانی - ئیســـلامی و بە پێی یاســـاکان بۆ پیاو وەک هاوسەر پێناسە کراوە بریتییە لە بازنەیەکی بەربڵاوی ئەرکەکان بەتایبەت ئەرکە ئابوورییەکان. بژارەیی، نەفەقە، دابینکردنی لانیکەمی ئاســـتی بژێوی و ... هەموو ئەمانە ڕێبازگەلێکن کە پێشـــتر بۆ پیاوی خێزاندار دیاری کراون. لە بەرامبەردا ئەم فەرهەنگە باڵادەستە لە کۆمەڵگادا ئەرکی ئابووریی دیاریکراوی بۆ ژن دیاری نەکردووە و دابینکردنی تێچووی ژن خراوەتە ئەســـتۆی پیاو. ئەگەر تەنانەت ژن سەرچاوەی داهاتیشی هەبێ دیسانیش ئەوە پیاوە کە دەبێ نەفەقە، بژارەیی و ... بدات. ئەوە لە حاڵێکدایە کە لە کردەوەدا ئەوانەی ئاماژەیان پێ کرا هیچی نایەنە دی یان لە کۆمەڵگا و لە چوارچێوەی بنەماڵەکاندا بە تەواوەتی جێبەجێ ناکرێت.

لە بارودۆخێکدا کە هەلی هەبوونی پیشەیەکی گونجاو کە چاوەڕوانییەکانی کۆمەڵگا لە بەڕێوەبردنی ژیانێکی ئاسایی وەدی بێنێ بوونی نییە و لە هەمان کاتدا هەوڵی ژنان بۆ کەمکردنەوەی نایەکسانییە ئابورییەکان و وەدەستهێنانی هەلی کاری دەبێتە هۆی گۆڕانی ئابووریی بنەماڵە و پێداچوونەوە بەم سیستەمە، باشتر وایە ڕێکارگەلی وەکوو هاوماڵی لەو بارودۆخەی باس کرا بە کار بهێنرێت. لەم چەشنە پەیوەندییەدا بۆ کاروبارە ئابوورییەکان هاوبەشی لە ئارادایە و دوو کەسی هاوماڵ بە شێوەی یەکسان هاوبەشانە بژێوییەکەیان دابین دەکەن.

کەواتە بارودۆخی زۆرینەی سوود و دڵخوازیی تیۆریی بێکێر یان هەڵبژاردنی ژیرانەی کۆڵمەن دەتوانین بڵێین هاوسەرگیریی سپی و پێکەوەبوون دەرەنجامی عەقڵانییەتیی ئابووریی زیاترین سوود و کەمترین زیانە. بەم پێیە هاوسەرەکان بە هەژماردنی عەقڵانی ئەو ڕێکارانە دەگرنە بەر کە بە جۆرێک پێداویستییەکانیان دابین بکەن و کەمترین زیانی بۆیان هەبێت.

3ـ4ـ2. چوارچێوەی یاسایی و فەرمی

یاسای مەدەنی، هاوسەرگیری بۆ سەر دوو چەشنی هەمیشەیی و کاتی [کاتی / مۆتعە و سیغە] دابەش کردووە و کاریگەریی جیاوازی لە سەر ئەم دوو چەشنە هاوسەرگیرییە داناوە. ئامانجی هاوسەرگیریی سپی یان پێکەوەژیان ئەو هاوسەرگیرییەیە کە کچ و کوڕ بە بێ پێناسەکردنی پەیوەندییەکەیان کە بە شێوەی فەرمی و مارەبڕینی هەمیشەیی بێ یان کاتی، لە ناو ماڵێکدا ژیانێکی هاوبەش دەست پێ دەکەن. هۆی ناونانی ئەم چەشنە هاوسەرگیرییە، سپیمانەوەی ناسنامەی کچ و کوڕ و نەنووسرانی ناوەکانیان لە ناسنامەی یەکترە. بە واتایەکی دیکە ئەم چەشنە هاوسەرگیرییە لە نوسینگەدا

تۆمار ناکرێت. لە سیستەمی یاسایی و فیقهیی کۆماری ئیسلامیدا هاوسەرگیریی سپی نە تەنیا شەرعێتیی یاسایی نییە بەڵکوو لە ئەگەری ئەنجامدا سزای یاسایی بە دواوەیە. هەڵبەت شرۆڤەیەکی دیکە لەم چەشنە هاوسەرگیرییە بوونی هەیە کە ئەو کەسانە ئەنجامی دەدەن کە تەنیا هاوماڵن و پەیوەندیی سێکسییان نییە و بە هۆی سپیمانەوەی مەلافە بە ئاماژە بە سێکس‌نەکردن ئەم چەشنە هاوسەرگیرییە بە هاوسەرگیریی ساختە دەزانن کە لێرەدا مەبەست شرۆڤەی یەکەمیەتی.

لە شیکاریی دیمانەکاندا بۆمان دەردەکەوێ کە هیچ کام لەو هاوسەرانەی کە ئەزموونی پێکەبوونیان بووە هیچ زانیارییەکیان لە بارەی سزای ئەنجامدانی هاوسەرگیریی سپی نەبوو و تەنیا دانیان بە "تاوانبوون"ـەکەی دانابوو و لە سزای قەمچی و بەردباران و سێدارە ئاگادار نەبوون.

> پیاو، 26 ساڵان خەڵکی ئیسفەهان
>
> پێموایە ئەوەی کە پرسیتان یاسایەک هەیە یان نا؟ بەڵام ڕاستییەکەی من شتێکی ئەوتۆ لە بارەی یاساکەی نازانم بەڵام لە وڵاتانی ئەورووپی لەم چەشنە پەیوەندییانە داکۆکییان لێ دەکرێت. من یاسای پەیوەست بە هاوڕەگەخوازەکان واتە ئەو کەسانەی کە هاوڕەگەزن و پێکەوە سێکس دەکەن لە وڵاتانی دیکەدا یاسای تایبەت بە خۆی هەیە و بێگومان ئەمەش یاسای هەیە بەڵام من بێ‌ئاگام.

هاوسەرگیریی سپی لە ئێراندا وەک دیاردەیەکی ڕێگەپێنەدراو لێی دەڕوانرێ کە دوو تاوانی سەرەکی لە خۆی گرتووە و دەتوانێ بناغەی دیکەی تاوانەکان بێت:

ئـ) سەرنەگرتنی هاوسەرگیری لە نێوان ژن و پیاودا (لایەنەکان)

ب) دروستبوونی پەیوەندیی ناشەرعی و زینا و تاوانی لەو چەشنە.

ئەگەر بە تەنیا پەیوەندیی ناشـــەرعی و زینا ڕەچاو بکەین لە حاڵەتە جیاجیاکانی یاسـای سـزای ئیسـلامی هەندێ سـزا بەدی دەکەین. لە بەشـی هەژدەهەمی یاسـای سـزای ئیسـلامی لە پرسـی تاوانەکانی دژ بە پاکداوێنی و ئەخلاقی گشـتی، لـە مـادەی 637 هـاتووە: "هـەر کـات ژن و پیـاوێـک کـە پەیوەندیی هاوســەرێتی لە نێوانیاندا نەبێ، تووشــی پەیوەندیی ســێکســیی ناشــەرعی یان کاری داوێنپیســـانەی بەدەر لە زینا جگە لە زینا وەکوو ماچکردن[1] یان هاوسەرین[2]"ــیان لێ بووەشێتەوە، بە 99 قەمچی سزا دەدرێن و ئەگەر کارەکە لە ڕووی ناچاری و زۆرەملێیەتی بێ تەنیا کەسی زۆردار سـزا دەدرێت."

لە ڕاســتیدا، پەیوەندیی ناشــەرعی و تەنانەت ســێکســی خوار زینا لە یاســاکانی ئێراندا ســزای لێ دەکەوێتەوە؛ ئێســتا ئەگەر تاوانبارانی پەیوەندییە ناشـەرعییەکە ژندار یان بێژن[3] بن و زینا یان کەمتر لە زینایان لێ وەشـابێتەوە بە پشـتبەسـتن بە مادەکانی 225 و 230 سـزایان بۆ دیاری کراوە. هەروەها لە مادەی 225ـــــی یاسـای سـزای ئیسـلامی پەسـندکراوی 1392/2/1 هاتووە: "حـەدی زینـا بۆ زینـاکـاری ژنـدار و مێرددار بـەردبـاران کردنـە. لـە ئـەگـەری نەڕەخســاوبوونی بەردبارانکردن لە ســەر پێشــنیاری دادگای فەرماندەری حوکمی یـەکلاکراوە و ڕەزامـەنـدیی ســـەرۆکی دەزگـای داد ئـەگـەر تـاوان بـە بەڵگەی ڕوون سـەلمێنرا بێ ئەوە دەبێتە هۆی لە سـێدارەدانی پیاوی زیناکاری ژندار و ژنی زیناکاری مێرددار[4] و بەدەر لەم حاڵەتە سـزا بۆ هەر کامیان سـەد قەمچییە" و ئـەمـە لـە مـادەی 230 هـەمـان یـاســـا هـاتووە: "حـەدی زینـا لـەو

---

1. تقبیل
2. مضاجعە
3. سەڵت
4. هاوسەردار

حاڵەتانەی کە تاوانبار بێژن بێ، سەد قەمچییە."

هاوسەرگیریی هەمیشەیی، ئەگەر بە پێی شەرع و یاسا بکرێ ئاسەواری ئابووری ونائابووری لێ دەکەوێتەوە. لە ڕاستیدا ئەنجامی هاوسەرگیریی هەمیشەیی بە شێوەی فەرمان لە لایەن یاسادانەرەوە دیاری دەکرێ و کۆمەڵە ڕێساکان، بارودۆخی ئابووریی تایبەت بەدی دێنن کە پێویستیان بە تۆمارکردن لە نووسینگە فەرمییەکانە بەڵام سەبارەت بە هاوسەرگیریی کاتی لە ئەگەری تۆمارنەکرانی ئەم چەشنە هاوسەرگیرییە، تەنیا لە ئەگەری سەلملندنی دەتوانین لە داکۆکیی یاسایی سوودمەند بین. بۆ وێنە تەنیا لە حاڵەتی تۆمارکردنی هاوسەرگیری یان سەلماندنی هاوسەرگیریی کاتییە کە ئەو منداڵەی کە لە ئەنجامی ئەم چەشنە هاوسەرگیرییەدا لەدایک دەبێ ناسنامەی پێ دەدرێت. بەڵام ئەو منداڵانەی کە لە ئەنجامی هاوسەرگیریی سپیدا لەدایک دەبن بە پێی یاساکانی کۆماری ئیسلامیی ئێران بە زۆڵ لە قەڵەم دەدرێن و لە ڕووی یاساییەوە لە ناسنامە، نەفەقە و میرات بێبەشن.

لە مادەی 20ی یاسای پشتیوانیی بنەماڵە پەسەندکراوی ساڵی 1392ی هەتاوی لەم بارەوە هاتووە: "تۆمارکردنی هاوسەرگیریی هەمیشەیی، هەڵوەشاندنەوەی، گەڕانەوە و ڕاگەیاندنی هەڵوەشانەوەی نیکاح یان تەڵاق پێویستە." هەروەها بە پێی مادەی 21ی هەمان یاسا، تۆمارکردنی نیکاحی کاتی تەنیا لە حاڵەتگەلی وەکوو دووگیانبوونی ئافرەت، ڕەزامەندیی لایەنەکان و مەرجە لاوەکییەکانی مارەیی پێویستە. بە پێی ناپێویستبوونی تۆمارکردنی هاوسەرگیریی کاتی لەو حاڵەتانەی کە هاوسەر دووگیان نییە، لەوانەیە کچ و کوڕێک کە لە چوارچێوەی هاوسەرگیریی سپیدا پێکەوە ژیان دەکەن پشت بە سیغەی مەحرەمێتی و هاوسەرگیریی کاتی ببەستن.

هەڵبەت لەوانەیە لە پەیوەندییەکانیاندا هەندێ کێشە ڕوو بدا کە لە پلەی یەکەمدا ئەم لێکەوتانە ئاوقانی ژنان دەبێتەوە. ئەگەر ژن لە درێژەی ئەم ژیانە

هاوبەشـەدا ڕووبەڕووی توندوتیژیی فیزیایی و سێکسـی و بە شێوەی گشتی هەموو چەشـنەکانی توندوتیژیی خێزانی ببێتەوە یاسـا داکۆکی لە سـەر ناکا؛ منداڵەکەی لە ناسنامە و خوێندن و مافی شارۆمەندی بێبەش دەبێ و ناتوانێ داوای نەفەقە بۆ خۆی و منداڵەکانی بکا و ئەگەر لە لایەن هاوبەشـەکەیەوە کەڵکاوەژۆیی لێ بکرێ ناتوانێ سـکاڵا و ناڕەزایەتییەکەی بباتە دادگا. لەم چەشـنە ژیانە هاوبەشـە یان هاوژینییەدا، لایەنەکان میراتیان لە یەکتر ناکەوێ و لەوە زیاتر ژن ناتوانێ لە بیمە کۆمەڵایەتییەکانی هاوبەشـەکەی کەڵک وەربگرێت. ژنان لەم چەشـنە پەیوەندییەدا هەمیشـە لەبەردەم خەسـارەتی کۆمەڵایەتی، دەروونی، ئابووری و تەنانەت جەستەییدان و پێکهاتەی یاسایی کۆماری ئیسلامی لە ئێران ناتوانێ ئاسایشی ژنان دابین بکا و داکۆکیکارێکی شیاوی ژنان بێت.

لە ئاراستەی تاوانسڕینەوەی هاوسـەرگیریی سپیدا هەندێ لەو بژێرانەی کە لە هاوسـەرگیریی فەرمیدا لە لایەن یاسـاوە دابەزێنراون و داکۆکییان لە پارێزراوی "پێکەوەبوونی ڕەوا" دەکرد لە هاوماڵیدا بوونیان نییە. نە تەنیا بڕەمارەیی، نەفەقە، میرات و ... لەم شـێوە پێکەوەبوونەدا بوونیان نییە بەڵکوو ئەگەر وەک شارۆمەندێک سـەبارەت بە شتێک کە پەیوەست بە هاوماڵییە، سـکاڵا ڕادەسـتی سیسـتەمی داد بکەن پرسـی تاوانێک دێتە ئاراوە کە بەدواداچوونی یاسـایی لێ دەکەوێتەوە. کەواتە "سیسـتەمی یاسـایی" وەک داکۆکیکاری "پشـتیوانی لە سـووژە" پێناسـە نەکراوە و ئەگەر داوای دەستێوەردانی یاسایی بکرێ، تاوانەکە سڕ دەکرێ کە ئەگەری ئەوەی کە ئەم پرسـە ببێتە بیانوویەک بۆ سـەپاندنی توندوتیژی لە لایەن کەسـانی کەڵکاوەژۆچییەوە بەرز دەکاتەوە.

ئەوەی هەتا هەنووکە وترا هەندێ بەڵگەیە کە لە پەیوەندی لەگەڵ یاساکان و چوارچێوە یاسـاییەکاندا بوونی هەیە بەڵام شـایەنی ئاماژەیە کە سـەرەڕای

ئەوەی بناغەی هاوسەرگیریی سپی لە لایەن یاساوە بە تاوان زانراوە، وێدەچێ ژێدەرە پەیوەندیدارەکان بە شێوەی نەرمی‌نوێنانە هەڵسوکەوت لەگەڵ هاوسەرگیریی سپی دەکەن. وەک شتێ دەڵێی سڕینەوە یان پەرەسەندنی ئەم پرسە لە لایەن یاسادلنەران و بەرپرسانی دادەوە بە ناڕوونی ماوەتەوە و بۆ چارەسەری ئەم بابەتە تێپەڕینی زەمەن بە باشترین ئاراستە دەزانن.

3ـ4ـ3. پێکهاتە ئابوورییەکان

بیچم، بنیات یان پێکهاتەی کۆمەڵایەتی گشتێتییەکی ئاڵۆز، تێهەڵکێشراو، بناغەیی و هەبوونیی سەرەکیی بابەت و دیاردە کۆمەڵایەتییەکانە کە هەمیشە لە حاڵی گۆڕان و وەرچەرخاندایە. ئەم گۆڕان و وەرچەرخانە لە ئاراستەی ڕێکخستن و سازکردنەوەی خۆیەتی بۆ ئەوەی چالاکی و نەرمی‌نوێنیی خۆی هەم لە پاژە و هەم لە گشتێتیی کۆمەڵەی خۆیدا وەدەست بێنێتنەوە. کەواتە دەتوانین پێکهاتەی کۆمەڵایەتی بەم شێوە پێناسە بکەینەوە: گشتێتی یان کۆیەکی کۆمەڵایەتییە کە لە هەندێ پاژە پێک هاتووە کە کەم تا کورتێک گرێدراو بە یەکترن و لەگەڵ یەکتر پەیوەندییەکی توندوتۆڵیان هەیە. لە بەشی پێکهاتە کۆمەڵایەتییەکان ڕوانگەی دەوروبەرییەکان، ڕوانگەی گشتیی کۆمەڵایەتی بەرامبەر بە هاوسەرگیریی سپی و لێکدانەوەی گۆڕانی هاوسەرگیریی سپی بۆ هاوسەرگیریی هەمیشەیی لە پەیوەندییە هاوماڵییەکاندا تاوتوێ دەکرێت.

3ـــ4ـــ3ـــ1. ڕوانگەی گشتیی کۆمەڵایەتی، ئاگاداری و کاردانەوەی دەوروبەرییەکان

یەکێک لە گرینگترین شۆڕشە سێکسییەکان لە ڕۆژاوا پەرەسەندنی پەیوەندیی سێکسیی بەر لە هاوسەرگیری بووە. ئەم شۆڕشە بە

ئوستوورەسڕینەوە لە پەیوەندیی سێکسی، ئەوی کرد بە بابەتێکی ئاسایی کە زۆر بە ئاسانی لە قۆناغی بەر لە هاوسەرگیری وەدەست دێت. لە ڕاستیدا سەرهەڵدانی هەندێ سەرچەشنی پەیوەندیدار بە سێکس کردن لەگەڵ ڕەگەزی بەرامبەر نە تەنیا پەرە پێدەری پەیوەندییە سێکسییەکانی بەر لە هاوسەرگیری هەتا ئاستی سۆزدارییە بەڵکوو بۆ سەر ئاستی ژیانی هاوبەشی بێ هاوسەرگیریی نێوان ژن و پیاو بەرزی کردەوە. لەم نێوانەدا جیا لە پرسە ئابوورییەکان، گۆڕانکاری لە بەها و نۆرمەکانیش لە بیچمدان بەم پەیوەندییە سێکسییانە دەوریان هەیە. یەکێک لە هۆکارەکانی پەرەسەندنی هاومالی، لاوازکردنی بنەما فەلسەفییەکانی هاوسەرگیری لە وڵاتانی ڕۆژاوایی بوو. بەم پێیە گۆڕانی ڕوانگەکان سەبارەت بە چەمکی بنەماڵە، هاوسەرگیری و هەڵکشانی ڕێژەی فرەچەشنیی ئەم پەیوەندییانە دەتوانێ بەستێنەکانی بیچمگرتنی پێکەوەبوون خۆش بکات.

لە ئێراندا سەرەڕای ئەوەی کە پەیوەندیی سۆزداری و سێکسیی بەر لە هاوسەرگیری یان لە دەرەوەی چوارچێوەی هاوسەرگیری دژی نۆرمە نەریتی، ئایینی و فەرهەنگییەکانە، تەنانەت لە لایەن یاساوە قەدەغە کراوە، بەڵام هەندێ بەڵگە لەم ساڵانەی دواییدا پیشاندەری ڕەوتی ڕوو لە هەڵکشانی ئەم چەشنە پەیوەندییانە لە ناو گەنجان بووە. توێژینەوەکان پیشان دەدا کە پتر لە نیوەی کچانی خوێندکاری زانکۆی تاران لە ساڵی 84-85ی هەتاوی بەر لە هاوسەرگیری پەیوەندی و دۆستایەتییان لەگەڵ ڕەگەزی بەرامبەر و نزیکەی یەک لە سەر چواریان پەیوەندیی نزیکتر واتە سێکسیان بە ئەزموون کردووە. لە شاری تاران 20 بۆ 60 لە سەدی گەنجانی گرووپی تەمەنیی 18-14 ساڵ لەگەڵ یەک یان چەند کەس لە ڕەگەزی بەرامبەر سێکسیان کردووە. لە لایەکی دیکەشەوە، لێکۆڵینەوەکانی دیکە پیشان دەدا کە پەیوەندیی سێکسیی بەر لە هاوسەرگیری پەیوەندیی پێچەوانەی لەگەڵ ڕەزامەندیی ژن و مێردی

هەیە و لێکەوتەی کۆمەڵایەتیی زۆری بە دواوەیە (عەلیتبار و هاوکاران، 1393).

ئەم توێژینەوە لە سەر ئاستی هەر سێ گەورەشاری تاران، ئیسفەهان و مەشهەد دیاردەی هاوسەرگیریی سپی یان هاوماڵی لێک دەداتەوە. سەرەڕای ئەوەی پێکهاتەی کۆمەڵایەتیی ئەم شارانە هاوشێوەی یەکتر نییە، کاتێک کە ڕووبەڕووی دیاردەگەلی وەکوو هاوماڵی و ڕوانگەی کۆمەڵایەتی بەرامبەر بەم دیاردە دەبینەوە هەندێ لێکچوون بەدی دەکەین. ئەم ڕوانگە بێگومان هەڵقوڵاوی ڕوانگەی ئایینیی زۆرینەی تاکەکانی ناو کۆمەڵگەی بەرتوێژینەوەیە کە سێبەری خستۆتە سەر نۆرم و بەهاکان و تەنانەت سەرەڕای کاڵبوونەوەی باوەڕە ئایینییەکان، لە شێوازی ژیان و فەرهەنگ و کەلتووری زاڵی کۆمەڵگادا بنجی داکوتاوە.

سەرەڕای ئەوەی بە هۆی هاتنی مۆدێرنیتە بۆ ناو ئێران بەهاکان تووشی گۆڕان هاتوون، کۆمەڵگای ئێرانی بە چاوی ئایینی و ئایینزاییەوە لەم دیاردە کۆمەڵایەتییانە دەڕوانێت. لەم ڕوانگەوە هاوسەرگیری پەیمانێکی خوداییە کە مەرجی تایبەتی لە خۆ گرتووە. ئەم پەیمانە پیرۆزە گرێبەستێکی تۆکمە و سەرتر لە گرێبەستە گشتییەکانە. لە ڕوانگەی جەماوەرییەوە، هاوسەرگیری کارێکی جوان و پەسەندکراوە کە دەبێ هەر چی زووتر ئەنجام بدرێ و وەدواخستنی هاوسەرگیری بە جۆرێک ناتەگبیری لە قەڵەم دەدەن. وەک لە شێعر و پەندەکاندا هاتووە "در کار خیر حاجت هیچ استخاره نیست" (کاری خێر نابێ وەدرەنگ بکەوێت). دیارە سەرەڕای گۆڕانکاری لە بەها و نۆرمەکان بەتایبەت لە ناو نەوەی گەنجدا هێشتا ڕوانگەی کۆمەڵگا بەرامبەر بە هاوسەرگیریی فەرمی وەکوو خۆی ماوەتەوە و شێوازگەلی وەکوو هاوسەرگیریی سپی و بیچمەکانی دیکەی پەیوەندیی هاوماڵی و پێکەوەبوون بە قبووڵنەکراو دەزانن. بنەماڵە و کۆمەڵگا ئەو بەها و نۆرمانە بۆ تاک

دەچەسپێنن کە زۆر لە مێژە لە لایەن ئەو کۆمەڵگاوە قبووڵ کراوە و خاڵی هاوبەشیانە. پرۆسەی کۆمەڵگاگری دوو حاڵەتی هەیە: یان ئەو کەسە ئەو نۆرم یان بەهایە بە دەروونی دەکا و پێی پابەند و سوورە یان خاڵی پێچەوانەکەی کە ملکەجییە و تاک بەها و نۆرمەکان ناچەسپێنێ و تەنیا لە ڕووی ناچارییەوە جێبەجێیان دەکات. لەم حاڵەتەدا تاک هەموو هەلێک بۆ لادان لە بەها و نۆرمەکان دەقۆزێتەوە.

بە پێی ڕوانگەی کۆمەڵناسانە، دەتوانین هاوسەرگیری بە پەیوەندیی سێکسیی نێوان دوو کەس پێناسە بکەین کە لە ڕووی کۆمەڵایەتییەوە قبووڵ کراوە و بە فەرمی ناسراوە (گیدنێز، 1373: 781). بە واتایەکی دیکە یەکەیەکە کە لە سۆنگەی کۆمەڵایەتییەوە ناسراوە و لە سۆنگەی یاساییەوە پشتڕاست کراوەتەوە و لە ژنێک و پیاوێک پێک دێت.

بە گوێرەی ئایینی ئیسلام کە ئایینی فەرمیی زۆرینەی تاکەکانی کۆمەڵگایە و یاسا بە پێی ئەو داڕێژراوە، هاوسەرگیریی فەرمی تاکە بیچمی پێکەوەبوونی سێکسییە کە شەرعێتیی ئایینی و یاسایی هەیە. شێوازی ژیانی تاکەکان و پەیوەندییەکانی پەیوەست بە هاوسەرگیری لە ماوەی ئەم چەندین ساڵەدا لە سەر بنەمای ئەم سەرچەشنە بیچمی گرتووە و نۆرمە کەلتوورییە زاڵەکان جۆرە پێکەوەبوونێک قبووڵ دەکەن کە لە چوارچێوەی هاوسەرگیریی فەرمی و گونجاو لەگەڵ فەرهەنگ و کەلتووری ئەو ناوچە بێ و هەر شتێک لەم چوارچێوە بترازێ ڕەتی دەکەنەوە. بێگومان ناڕەوابوونی پەیوەندیی سێکسیی لە دەرەوەی عورف دەتوانێ تاکەکان بەرەو هەندێ کارلێک هان بدا کە ببێتە هۆی پەیوەندیی سێکسیی پەنامەکی. وەک لە زۆربەی دیمانەکاندا دەرکەوت سووژەکان ئامادە نین هاوماڵییەکەیان ئاشکرا بکەن. زۆربەی وڵامدەران پێیان وابوو بنەماڵەکان بە هۆی بەها و نۆرمی هەمەچەشنەوە ناتوانن لەم پەیوەندییانە تێبگەن و دەبێ لێیان بشاردرێتەوە. ئاشنا و

ناســیاوەکانیش نابێ خۆ لەم ژانە نهێنییە هەڵبقورتێنن. ئەوەی لێرەدا گرینگ بوو گرووپی هاوڕێیان بوو. بەو پێیەی کە زۆربەی ئەوانەی هاوماڵ بوون لە ناو گرووپی دۆســت و هاوڕێیان، لە میوانی، زانکۆ و تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان یەکتریان ناســیبوو، لە ژیانی هاوڕێکانیان ئاگادار بوون و لە لایەن ئەوانەوە کاردانەوەیەکی چاوەڕواننەکراویان بەدی نەکردبوو.

ژن، تەمەن 27 ساڵان خەڵکی تاران
هەموو هاوڕێ و خوشــک و براکانم بەمە دەزانن. کاردلنەومیەکی ئەوتۆیان نەبووە. باوک و دایکم نازانن. دەزانن دۆســتم هەیە بەڵام نازانن لەگەڵی دەژیم.

گرووپی هاوڕێیان وەک ژێدەری ســەرەکیی ناســلندنی ئەم پەیوەندییانە یەکەمین کەســانێکن کە لە پەیوەندیی هاوماڵی ئاگادار دەبن و گەنجان لەم قۆناغە زەمەنییەدا وەک بەهایەکی مۆدێرن و نوێخوازانە لێی دەڕوانن. لە کۆمەڵگای ڕوو لە تێپەڕینی ئێراندا ئەمە گرینگە کە خزمانی نزیک بە پێی بەها نەریتی و ئایینیەکان ئەم چەشــنە پەیوەندییە قبووڵ ناکەن؛ کەواتە لێیان دەشاردرێتەوە و ئەگەریش بەمە بزانن ئامادە نین دەربیبڕن. دەتوانین بڵێین ئەو نەوە گەنجەی کە گرینگیی بە نۆرمە ئایینی و نەریتییەکان نادا و پەیوەندیی هاوماڵی بە سنووری تایبەتیی خۆی دەزانێ، ئەم چەشنە پەیوەندییە لە لایەن هاوڕێکانی بە ســروشــتی و نۆرمدار لە قەڵەم دەدات. ڕوانگەی گشــتی و جەماوەریی کۆمەڵایەتی لە ســەر بنەمای کەلتووری باوە و ئەم چەشــنە پەیوەندییانە پەسەند ناکەن بەڵام هەڵکشانی ڕێژەی ئەم چەشنە پەیوەندییانە دەبینێ و لە هەمان کاتدا هیچ ڕێ دەرەتانێکی نییە جگە لەوەی خۆڕاگری بنوێنێت.

دەتوانین لە چوارچێوەی لێکدژیی بەهاکان پەیوەندییە هاوماڵییەکان

شرۆڤە بکەین. لەم ئاراستەدا پرسی هاوسەرگیری بارودۆخێکە کە لەگەڵ بەها و بایەخی هەندێ لەو گرووپانەی کە ئەندامەکانی لە بانگەشـەی پێویسـتیی داپەڕین بۆ پرسەکان سەرکەوتوو بوون، نەسازگارن و هۆی پرسی کۆمەڵایەتی هەر ئەم لێکدژیی بەها و بەرژەوەندییانەیە. گرووپە جیاوازەکان بە هۆی ئەوەی بەرژەوەندیی جیاوازیان هەیە دژ بە یەک دەوەسـتنەوە و ئەم ڕووبەڕووبوونەوە کێشـەی کۆمەڵایەتی بەدی دێنێت (رابینگتن و واینبرگ، 1393: 67 – 66). لە ڕاسـتیدا دەتوانین بڵێین لە بارودۆخی لێکدژیی بەها و نۆرمیدا کۆمەڵێک بەها و نۆرمی لێکدژ بوونی هەیە. بۆ وێنە ئەو ژنانەی کە هۆگریی فیمینیستییان هەیە و باڵاپۆشکردن بە هۆکارێک بۆ سەرکوتی ژنان و ڕێگریی لە ئازادیی ژنان دەزانن و بە نۆرمگەلی وەکوو لە سـەرکردنی سەرپۆشی سپی و لابردنی باڵاپۆش بانگەشە بۆ بەهای ئازادی دەکەن. لە لایەکی دیکەشـەوە زۆربەی فەقێیان و حکوومەتی ناوەندی وەک بەهایەکی ئیسـلامی و پارێزراویی ژن لە باڵاپۆش دەڕوانن و ژنان ناچار بە پۆشـینی باڵاپۆش دەکەن. دەتوانین هەر بەم شـێوە هاوماڵیش وەک لێکدژیی بەها و بایەخەکان سـەیر بکەین. هەندێ لە گەنجانی ئەوڕۆیی شـێوازی ژیانی ڕۆژاوایی بە دڵخواز دەزانن و هەندێک پەردەی کچێتی بە هێمای پاکداوێنیی ژن نازانن و تێرکردنی خواستە سـێکسـییەکەیان بە شـێوەی ئازادانە بە مافی خۆیان دەزانن. لە لایەکی دیکەشەوە ڕوانگەی گشتیی کۆمەڵگا هاوسەرگیریی فەرمی یان هاوسـەرگیریی کاتی بە تەنیا هۆکاری تێرکردنی خواسـتە سێکسییەکانیان دەزانن. ئەم لێکدژیی بەهایانە لە سەر ئاستی کۆمەڵگادا بە باشـی دەبینرێ و لەم چوارچێوەدا دەتوانین ئەمە وەک بەهابێزیی گەنجانی مۆدێڕن لە شـێوازی ژیانی نەریتانە لە قەڵەمی بدەین و لەگەڵ هاتنی بەها مۆدێڕنەکان بۆ ناو کۆمەڵگای ڕوو لە تێپەڕینی ئێرانی ئەم چەشـنە بەهایانە نە تەنیا لە سەر ئاستی کۆمەڵگا بەگشتی بوون بەڵکوو ژێر بە ژێر ئەنجام دەدرێ

و نەخوازراوانە قبووڵ دەکرێت.

ئەگەرچی چەندین فاکتەر کاریگەرییان لە سەر گۆڕانی سەرچەشنە باوەکان بووە، چونکە بەردەنگی ئەم گۆڕانکارییانە نەوە گەنجترەکانن، جۆرێک جیاوازیی ڕوانگە و کەلێن لە نێوان نەوەکان بەدی هاتووە کە زۆینەی کۆمەڵگا چاویان بە گۆڕانکارییەکان هەڵنایە. لەو گۆڕانکارییە گرینگانەی کە لە ماوەی ئەم چەند دەیەی دواییدا ڕووی داوە، گۆڕانکاری لە پێکهاتەی بنەماڵەیە. پێناسەکردنەوەی ڕۆڵ و دەورە ئەنجامدراوەکان، هەڵکشانی ڕێژەی سەربەخۆیی ژنان، هەڵکشانی ڕێژەی تەڵاق و ... پیشاندەری گۆڕانی سیستەمی بنەماڵە لە ماوەی ئەو چەند ساڵەی ڕابردووەدان. ئەم گۆڕانکارییانە هەلی ژیانی سەربەخۆیی لە ژێر چاودێریی دایک و باوک بۆ تاکەکان دابین دەکا و ئەو سنووردارییەی کە لە ڕابردوودا هەبوو کە منداڵان هەتا کاتی هاوسەرگیری ناچار دەبوون لەگەڵ دایک و باوکیان ژیان بکەن، کەم بۆتەوە.

ئەم کۆمەڵە فاکتەرانە سووژە تووشی نانۆرمیی کۆمەڵایەتی و پووچەڵبوونی چوارچێوە نەریتییەکان دەکەنەوە. ئەم گۆڕانکارییانە سەرەڕای ئەوەی لە سەرتاسەری وڵاتی ئێراندا ڕوو دەدا، بەڵام لە شارە بەرتوێژینەوەکاندا ئەم بارودۆخە تۆخترە.

لەم توێژینەودا ڕەواڵەتی ئەم ئیدەعایە لە کەلێنشاری تاراندا بەدی دەکرێت. ئەو بەشداربووانەی کە لەم شارەدا نیشتەجێ بوون دژی چوارچێوە نەریتییەکان بوون و لە دەربڕینی ئەم شێوازی ژیانە نەترس بوون. لە بەرامبەردا بەشداربووانی شارەکانی مەشهەد و ئیسفەهان کارلێکەکەیان بە نانۆرمی و نەشیاوی سەیر دەکرد کە لەگەڵ نزیکبوونەوە لە تەمەنی هاوسەرگیری کۆتایی پێ دێت. لە ڕاستیدا بە پێی نەریتخوازی و کاریگەریی هەندێ فاکتەری وەکوو ئێتنیکی تاکەکان، کاردانەوە بەرامبەر بەم بابەتە دەتوانێ جیاواز بێت.

پیاو، 27 ساڵە، خوێندکاری ماستەر لە ئیسفەهان

ئەگەر بنەماڵە بەمە بزانن لە سەدا سەد تووشی هەڕەشەیەکی گەورە دەبین: یەک: ئەگەری تاراندن یان ئەگەری کوشتن لە ئارادایە. دوو: زانین لە لایەن دەوڵەتەوە کە لە کۆمەڵگای ئێران سزای بەردباران کردنی لەگەڵە. سێ: ئەگەر کۆمەڵگا بزانێ کە هاوسەرگیریی سپیت کردووە دەست دەکەن بە ناو و ناتۆرەنان و ئەوەندە سووکایەتیی کۆمەڵایەتی لێ دەکەویتەوە کە لەوانەیە لێدان و ئازاری فیزیایی و تەنانەت پساندنی پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکانی لەگەڵ بێت.

3ـــ4ـــ3ـــ2. هۆگریی گۆڕانی هاوسەرگیریی سپی بۆ هاوسەرگیریی هەمیشەیی

خواست بۆ دامەزراندنی پەیوەندییە مرۆییەکان یەکێک لە خواستە سۆزدارییەکانی مرۆڤە. هاوسەرگیری دۆستلنەترین جۆری پەیوەندی بۆ دابینکردنی هەموو خواستە مادی و مەعنەوییەکانە و وەک یەکێک لە قۆناغەکانی گوورانی مرۆڤ لە قەڵەم دەدرێت. هاوسەرگیری پەیمانێکی پیرۆزە کە لە ناو هەموو ئێتنیک و نەتەوەکان و لە هەموو زەمەن و شوێنەکاندا بوونی هەبووە. پەیوەندییەکی دێرین کە تێیدا ژن و پیاو ژیانێکی هاوبەش دەست پێدەکەن و پەیمان نوێ دەکەنەوە کە هاودەم و یار و خەمخۆری یەکتر بن، یەکتر بەختەوەر بکەن، یەکتریان خۆش بووێ و بەو هاوسەرگیرییە کۆتایی بە تەنیایی یەکتر بێنن. لە کۆمەڵگای ئێستای ئێراندا کۆمەڵێ گرووپی جۆراوجۆر دەژین کە تێیاندا ئاستی جیاوازی بارودۆخی پێشمۆدێڕن و پاشمۆدێڕن بەدی دەکرێت. لەم گرووپە جیاوازە کۆمەڵایەتییانەدا، بیچمی بنەماڵە و هاوسەربژێرییەک کە لەگەڵ بارودۆخی گرووپ و جۆری بنەماڵە گونجاو بێ، جیاوازە.

بە پێی گۆڕانکارییەکانی هاوسەربژێری و کردنی لە بابەتێکی گشتییەوە بۆ

خواستێکی تاکایەتی، عەشق و هۆگریی لە بژێرە سەرەکییەکانی هەڵبژاردنە و هاوسەرەکان تێدەکۆشن بەر لە هاوسەرگیریی فەرمی پێکەوە پەیوەندییان هەبێ و بە ناسینی زیاتر لە ڕاستەقینەبوونی عەشق و چۆنایەتیی پەیوەندییەکەیان دڵنیا ببنەوە. هەندێ‌جار ئەم پەیوەندییانە کە بۆ ناسینی زیاترە دیاردەی هاوماڵییان لێ دەکەوێتەوە. لە وڵاتانی ڕۆژاوایی و ئەمریکی ئەو چەشنە ڕوانگە گشتییە باڵادەستە و وەک نۆرمێک لە قەڵەم دەدرێ و لە لایەن یاساشەوە داکۆکی لێ دەکرێت. یەکەم هاوسەرگیرییە سپییەکان لە ڕۆژاوا و بەتایبەت لە فەڕەنسە و ئەمریکا بیچمی گرتووە. لە هاوسەرگیریی سپیی وڵاتانی ڕۆژاوایی و هەندێ لە وڵاتانی دیکە، هاوبەشەکانی ژیان ناونیشانی ژیان و زانیارییەکانیان بە تەواوەتی دەدەن بە پۆلیسی ناوچەکە و ئەم زانیارییانە لە فەرمانگەی پۆلیس تۆمار دەکرێ بۆ ئەوەی لە ئەگەری ڕووداني ناکۆکی، منداڵخستنەوە، دابڕان و حاڵەتی لەو شێوە، کێشەکە چارەسەر بکرێت. لە ڕووی ڕێککەوتنی شێوازی ژیانەوە هەموو شتێک ڕوونە و هەر کام لە لایەنەکان بە ڕێژەی ڕێککەوتن ئەرکی خۆیان لەم ژیانەدا بە جێ دێنن. ئەگەر لە سەر دابڕان و جیابوونەوە لەگەڵ یەکتر ڕێک بکەون ئەو بڕە سامانەی کە لە ماوەی ژیانی هاوبەشیلندا وەدەستیان هێناوە لە نێوانیلندا دلبەش دەکرێ و هەر کامیان پشکی خۆی بەر دەکەوێ و لێک جیا دەبنەوە، ئەگەر لەم بلبەتە ئاگادار بن دادوەرەکانی دادگا شەڕەکەیان قبووڵ دەکەن و گوێیان لێ دەگرن و ژن هەر ئەوەندە مافی هەیە کە پیاو هەیەتی. بە واتایەکی دیکە لە سیستەمی یاسایی ڕۆژاوادا هاوسەرگیریی سپی و یاساکانی پەیوەست بەم دیاردە خێزانییە لە لایەن بەرپرسانی داد و یاساوە قبووڵ کراوە. لە وڵاتانی ڕۆژاواییدا ئەگەری ئەوەی کە ئەم چەشنە هاوماڵییە بە هاوسەرگیریی هەمیشەیی کۆتایی پێ بێ زیاترە؛ بەڵام لە وڵاتانێکی وەکوو ئێران ئەم چەشنە هەڵسوکەوتە کە پەنامەکییە و هیچ پشتیوانییەکی لێ ناکرێ ئەگەری ئەوەی کە ببێتە

هاوسەرگیریی هەمیشەیی کەمترە. دیمانەکان ئەوە دەردەخەن کە ئەو کەسانەی کە هۆگری هاوماڵین کەمتر پێیان خۆشە لەگەڵ هەمان کەس هاوسەرگیری بکەن و هەندێجار بووە کە هاوسەرگیریی دوو هاوماڵ و زۆرینەی هاوماڵەکان لێک ترازاوە و بە هیچ چەشنێک ئامادە نەبوون لەگەڵ هاوبەشە سێکسییەکەیان هاوسەرگیری بکەن.

کچ، 28 ساڵان، تاران،
وتی هەر هاوسەرگیری ناکەم. ئەگەریش بیکەم جارێ نایکەم. ساڵێک جیاوازی تەمەنمان بوو. ئەو کات منداڵ بووین ئێستا تەمەنی 29 ساڵە 6 ساڵ بەر لە ئێستا 23 ساڵان بوو. ئەو کات منداڵتر بووم زۆر بە لامەوە گرینگ نەبوو. ڕاستە ئەو کات کە ویستمان لێک جیا ببینەوە پێک ڕاهاتبووین. بڕیاری دابڕان لە لایەن منەوە بوو.

پیاو، 26 ساڵان خەڵکی مەشهەد
کەمەیل نەبووم. پێم خۆش بوو. هەندێجار پەیوەندیی جیدیشم هەبوو بەڵام بە هۆی چەند هۆکارێکەوە جێبەجێ نەبوو واتە ئەگەر هەلمان بۆ بڕەخسێ بیر لە هاوسەرگیریی هەمیشەیی دەکەمەوە. ئەگەر بابەتێکی باش هەبێ هاوسەرگیریی هەمیشەیی دەکەم بەڵام هەتا ئێستا هیچ کەسم بۆ هەڵنەکەوتووە.

هاوسەرگیریی سپی لە ئێران نە بەو شێوەیە کە لە وڵاتانی ڕۆژاواییدا ڕوو دەدا و نە لە لایەن عورف، بنەماڵە، یاسا و ئایینی فەرمییەوە قبووڵ کراوە. ئەم پێکهاتە کۆمەڵایەتییانە تەنانەت بۆ ئەو کەسانەی کە هاوسەرگیریی سپییان هەیە ئەم بۆچوونە دێنێتە ئاراوە کە ئەو کەسەی کە هاوسەرگیریی سپی هەڵبژاردووە ناکرێ وەک هاوبەشی هەمیشەیی ژیان دەستنیشان بکرێت. ناوەڕۆکی ئەم چەشنە هاوسەرگیرییە بە پێچەوانەی هاوسەرگیریی هەمیشەیی

نابەرپرسایەتی و خۆدزینەوە لە هەندێ لە کلیشە ڕەگەزییەکانە. زۆرێک لە دیمانەکان ئەوە دەردەخەن کە هەلی هاوسەرگیریی هەمیشەییان بۆ نەڕەخساوە و هەر لەبەر ئەوە مل بە هاوسەرگیریی سپی دەدەن. ئەم بارودۆخە دەتوانین لە چوارچێوەی تیۆریی ئانۆمی و نانۆرمیدا شی بکەینەوە. واتە هۆگری بۆ هاوسەرگیریی هەمیشەیی هەیە، بەڵام بەستێنی هاوسەرگیریی هەمیشەیی لەبار نییە و هاوسەرگیریی سپی وەک هەڵسوکەوتێکی نانۆرم لە کۆمەڵگادا لە لایەن هەندێ لە گەنجانەوە بە ڕێبایەخ سەیر دەکرێت. ئەم نانۆرمبوونەی هاوسەرگیریی سپی وای کردووە کە گۆڕانی هاوسەرگیریی سپی بۆ هاوسەرگیریی هەمیشەیی کەمتر ببێتەوە.

یەکێک لە بژێرە زۆر گرینگەکانی لێکدانەوەی کەڵێنشارە بەرتوێژینەوەکان ئەو گۆڕانکارییەیە کە لە پانتای شاردا ڕووی داوە کە ژیانی لە یەکە بچووکە ئاپارتمانییەکاندا ڕەخساندووە. ئەمە بەش بە حاڵی خۆی لە ڕووی ئابوورییەوە باشترە و بێگومان زەختی کۆمەڵایەتیش کەم دەکاتەوە. نهۆمەکان بە میتراژی کەمەوە کە لە ڕووی ئابوورییەوە هەرزانترن بۆ بیچمگرتنی جۆرەکانی پەیوەندییە نائاساییەکان بژاردەی گونجاون کە هاوماڵی یەکیانە و زۆر بە ئاسانی لە چاوی خەڵک و دراوسێکان بە شاراوەیی دەمێنێتەوە بەڵام ئەم چەشنە ژیانە لە گەڕەکەکانی خوارووی شار کە هێشتا ئەو شێوازە نەریتییەیان پاراستووە و یان لە شارەکانی دیکەدا ئاپارتمان کەمترە و خەڵک یەکتر دەناسن کەمترە.

ئەم بابەتە لە کەڵێنشارەکانی مەشهەد و ناوچە ئاپارتماننشینەکانی قەراغ شارەکان یان شارۆچکە تازە دروستکراوەکلندا بەدی دەکرێت. هەروەها پەرەسەندنی هاوسەرگیریی سپی لە هەندێ گەڕەکی تاران کە هەڵگری تایبەتمەندییەکانی سەرەوەیە، زیاترە.

یەکێک لەو فاکتەرانەی کە کاریگەری لە سەر گۆڕانی پێکهاتەی

کۆمەڵایەتی دادەنێ تەکنەلۆژیایە. هاتنی تەکنەلۆژیای بەردەست وەکوو ئەنتەرنێت، سەتەلایت و هەلی بەکارهێنانی تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان بە شێوەی پەنامەکی لەو فاکتەرانەن کە کاریگەریی زۆر لە سەر گۆڕانکارییە کۆمەڵایەتییەکان دادەنێن. بواری ئاڵوگۆڕکردنی ئایدیا جیاوازەکان، جیهانیبوون و کاریگەری سەرچەشنە باوە جیهانییەکان لە سەر پەیوەندییەکان بۆتە هۆی دوورکەوتنەوە لە نەریت کە ئەمانە بەستێنێکی گونجاویان بۆ بەئەزموونکردنی سەرچەشنەکانی دیکەی پەیوەندی ڕەخساندووە.

دیارە لە وەها پانتایەکدا کە بۆ ژیانی ڕۆژانە ئامرازە مۆدێرنەکان بە کار دەبرێن بەڵام بناغەی کارلێکە کۆمەڵایەتییەکان لە سەر تەوەری نەریت داڕێژراوە هەندێک لە خەڵک بۆ دابین‌کردنی پێویستییەکانیان ئاراستەی نوێ دەگرنە بەر کە لەگەڵ پێکهاتە گشتییەکان ناکۆکە.

بەشداربووانی ئەم لێکۆڵینەوە لە ڕووی کۆمەڵایەتی و ئابوورییەوە بگۆڕ بوون. هەندێکیان زەنگین و هەندێکیان بە هۆی دۆخی نالەباری کۆمەڵایەتی و ئابووری دەیانناڵاند و بە هۆی تێچووی کەمتری ئاهەنگ، کڕینی زێڕ، نووسینگەی تۆمارکردنی هاوسەرگیری و ناپابەندبوون بە یەکتر ئەم جۆرە پێکەوەبوونەیان هەڵدەبژارد. نموونەی ئەم چینە کەمداهاتە گەڕەکەکانی خوارووی شاری تاران بوون. هەندێکیان گیرۆدەی مادەی هۆشبەر بوون و ئەو دۆخەی ئەوان تێیدا بوون زیاتر نەرێنی بوو نەک ئەرێنی و هەڵبژێردراو. بەڵام زۆربەی بەشداربووان تاقمی خوێندەوار بوون کە لە ڕووی ئابوورییەوە سەر بە کۆمەڵگەی مامناوەند بوون.

3-5. فاکتەرە کاریگەرەکان

لەم توێژینەوەدا دۆخە کاریگەرەکان ئەو فاکتەرانەن کە کاریگەریی ڕاستەوخۆیان لە سەر ستراتیژەکانی هاوسەرگیریی سپی هەیە و لە ژێر ناوی

باروودۆخی خێزانی، کاڵبوونەوەی چاودێری و ژیان لە کۆچدا تاوتوێ دەکرێن.

1-5-3. هەلومەرجی بنەماڵەیی

هاوسەرگیری شێوازی کۆمەڵایەتیی ڕەوا و بەرزی پەیوەندیی دۆستانەی نێوان ژن و پیاو لە زۆربەی کۆمەڵگاکانە. لە زۆربەی حاڵەتەکاندا هاوسەرگیری یەکەمین ئەزموونی دۆستانەی تاک لەگەڵ ڕەگەزی بەرامبەر نییە. ئەزموونی پێشووی تاکەکان دەچێتە ناو پەیوەندییەک لە پەیوەندیی سۆزداریی سنووردار هەتا دەگاتە پەیوەندیی هاوماڵی. کۆمەڵگای ئێرانی کۆمەڵگایەکە بە بنیاتی فەرهەنگیی نەریتییەوە کە ئایین و نەریت لە ژیانی خەڵکدا دەوری گرینگیان هەیە. سەرەڕای ئەوەی لە وڵاتی ئێراندا ململانێکانی نێوان نەریت و نوێخوازی بۆتە هۆی سەرهەڵدانی هەندێ ململانێی بنەڕەتیتر، ئایین، نەریت و کەلتوور و فەرهەنگ هێشتا لە ناو لایەنەکانی ژیانی خەڵکدا بە جۆرێک لە جۆرەکان گرینگیی خۆیان پاراستووە. یەکێک لەو فەرهەنگانەی کە لە عورف و شەرعی کۆمەڵگای ئێرانیدا قبووڵکراو نییە، پەیوەندیی سێکسی لەگەڵ ڕەگەزی بەرامبەرە. ئاسانبوونی پەیوەندیی سێکسی لەگەڵ ڕەگەزی بەرامبەر لە شوێنی کار، زانکۆ، بەکارهێنانی کەرەسەی پەیوەندیی گشتی و ... وای کردووە کە ڕێژەی پەیوەندیی دۆستانە و هاوماڵی زیاتر بێت. توێژینەوە لە سەر نموونەی بچووک لە ئێران پیشانی داوە کە شێوازی ئازادانە و کەمتەرخەمانەی دایک و باوکەکان بەرامبەر بە پەیوەندیی سێکسیی بەر لە هاوسەرگیری پەیوەندیی ڕاستەوخۆی لەگەڵ سێکس کردنی منداڵەکانیان هەیە (خلج آبادی و مهریار، 1389).

دیمانەکان پیشان دەدەن کە زۆربەی پەیوەندییە هاوماڵییەکان لە کەس و

کاری نزیکی وەکوو دایک و باوک دەشاردرێتەوە. بە پێی دژەکۆمەڵایەتی‌بوون و دژمئایین‌بوونی ئەم پەیوەندییە، دایک و باوک ئەگەر بزانن منداڵەکانیان ئەم پەیوەندییانەیان هەیە خۆیان لە نەزانین دەدەن. لە لایەکی دیکەشەوە گەنجان و بەتایبەت ژنان و کچانیش زۆر جار ئەم پەیوەندییانە دەشارنەوە. تابۆبوونی ئەم پەیوەندییە وای کردووە کە شاردنەوەی ئەم پەیوەندییە لە بنەماڵە، کەسانی دەوروبەر و خزم و کەس و کار بەشێک لە گرێبەستە سەرەتاییەکانی ئەم چەشنە پەیوەندییە بێت. لە ناو ئەو کەسانەی کە دیمانەمان لەگەڵ کردن بە دەگمەن حاڵەتێکمان بەدی دەکرد کە دلیک یان باوک لە پەیوەندیی هاوماڵیی منداڵەکەیان ئاگادار بن.

ژن، تەمەن 37 ساڵ خەڵکی تاران

دایکم دەیزانی بەڵام بە سەر خۆی نەدەهێنا. هەمووان بە دۆستایەتییەکەمانیان دەزانی تەنانەت دایک و باوکم بەڵام نەیاندەزانی دۆستەکەم کێیە بەڵام دەیانزانی دۆستم هەیە. بەڵام وام پێ باش بوو کە لە شاری خۆمان کەس نەزانێت. دراوسێ و ... ئەوان نەیاندەزانی و کاریان پێم نەبوو ئەو کەسانەی کە نایانناسم ئەوەندە پەیوەندییان لەگەڵ ساز ناکەم و پەیوەندییەکەشم زۆر و ئازاربەخش نییە.

پیاو، 26 ساڵان، لە تاران

ئەوەی دەبێ بەم پەیوەندییە بزانێ پێم وایە یەک دوو کەس لە هاورێکانم بوون، من هاورێیەکم بە جۆرێک بەم هاوماڵییەی دەزانی و ئەویش هاورێیەکی دەیزانی. بەڵام نە کەس و کاری من و نە هی ئەو هیچیان بەم بابەتەیان نەدەزانی.

هەڵبەت هەر وەکوو چۆن کە کۆمەڵگا پەیوەندیی هاوماڵی بە شەرعی و

کۆمەڵایەتی نازانێ، بنەماڵە و کەس و کاریش ڕوانگەی هاوشـێوەیان هەیە و بە هۆکارگەلی وەکوو کار و بارودۆخی ژیانی مۆدێرن ناتوانن بە شـێوەی پێویست چاودێریی منداڵەکانیان بکەن. لە لایەکی دیکەشەوە ئەو بنەماڵانەی کە گەنجان و منداڵەکانیان چاودێری دەکەن ناتوانن بە شـێوەی ڕاسـتەوخۆ ڕێگری لە چوونە ناو ئەم پەیوەندییانەیان بکەن. دوورکەوتنەوە لە منداڵەکان بە هۆی خوێندن و هەلومەرجی کار دەبێتە هۆی ئەوەی منداڵان بە دوور لە بنەماڵە و بە شـێوەی پەنامەکی ئەم پەیوەندییانەیان هەبێ بە جۆرێک کە کەس و کار لەم پەیوەندییانە ئاگادار نەبن.

بنەماڵە بنەڕەتیترین ناوەندی پەروەردە و کۆمەڵگاگرییە. تاکەکان لە کۆمەڵگای ئێرانیدا لە ناو بنەماڵەی خۆیاندا بە "منی خێزانی" دەگەن و بۆ پاراسـتنی تێدەکۆشـن بە پێی سـتانداردەکانی ئەو بنەماڵە بیچم بە هەڵسوکەوتەکانیان بدەن و پێی وەفادار بن. زۆرێک لە هەڵسوکەوتی تاکەکان لە کۆمەڵگای ئێرانیدا لە ژێر کاریگەریی شوناسی خێزانیدان. ئێران هەڵگری پێکهاتەی نەریتی و بنەماڵەخوازە و خۆی بە دژبەری پەیوەندیی سێکسی بەر لە هاوسەرگیری دەزانێت؛ بەڵام لە سەر ئاستی گشتیدا ڕۆژ لەگەڵ ڕۆژ زیاتر پەیوەندیی سـێکسـی بەر لە هاوسـەرگیری بەدی دەکەین. ئەم ناکۆکییە نێوان ڕاسـتییەکان و بەهاکان زەختێکی زۆر دەخاتە سـەر تاکەکانی کۆمەڵگا. لە بنەماڵەی ئێرانیدا ئەم جیاوازی و دابڕانی بەها و نرخە لە نێوان نەوەکان ڕاشـکاولنە دیارە. لەم نێولنەدا گەنجان بە پێی بەهاکانی خۆیان و بە دوور لە چاوی دایک و باوک پەیوەندییەکانیان بەڕێوە دەبەن. پەیوەندیی سـێکسـیی بە بێ زانیاریی دایک و باوک زەختی دەروونی لێ دەکەوێتەوە کە دەبێتە هۆی تێکچوونی چاودێریی پەیوەندییە سـۆزدارییەکان. ئەوەی گرینگە ئەوەیە کە پەیوەندییەکان لە بنەماڵە بشاردرێتەوە.

بوونی بارودۆخێکی خێزانی کە دایک و باوک لە ئاسـت ئەم بابەتە

دڵفراوان بن یان تەنلنەت پێشـــینەی ئەم پرســـە لە ناو بنەماڵەدا بوونی هەبێ، ئەگەری بە ئەزموونکردنی هاوماڵی زیاتر دەبێت؛ چونکە ئەو خەرج و تێچووەی کە دەخرێتە سەر ئەو کەسە کەم دەبێتەوە و کەسەکە لە ژێر سێبەری بنەماڵەدا خۆی بە پارێزراو دەزانێت.

لە بەرامبەر ئەو کەمینەی کە بۆ ئەم هاوماڵییە لە داکۆکیی بنەماڵە ســـوودمەندن، زۆرینەیەک هەن کە بە هۆی ئەو ئاســـتەنگی زۆرە لە ژینگەی بنەماڵە بێزارن، بەم ستراتیژە دژی نەریتە سنوردارکەرەوەکان دەوەستنەوە.

پارســـۆنز[1]، میکانیزمی کۆمەڵگاگری لە حاڵەتی جیاواز بە ئامرازێک دەزانێ کە لەگەڵ سەرچەشنە فەرهەنگییەکانی وەکوو بەها، بیر و باوەڕ، زمان و هیماکانی دیکە لە ســـیســـتەمی کەســـایەتیدا بەدەروونی دەبێ و پێکهاتەی پێویســتییەکانی ســیســتەمی کەســایەتی ســنووردار دەکەنەوە. ڕاپەڕێنەران بەم پرۆسەیە توانای پاڵنەریی خۆیان بۆ ئەرکەکانیان پاشەکەوت دەکەن و توانای نێوان کەســـی و دیکەی توانا پێویســـتەکان بۆ ڕاپەڕاندنی ئەرکەکانیان پێ دەدا و بەم شـــێوە ڕاپەڕێنەران لەگەڵ نۆرمەکان ســـازگار دەکات. پارســـۆنز پێی وایە کاردایەکی دیکەی کۆمەڵگاگری بریتییە لە دامەزراندنی پەیوەندیی سەقامگیر و ئەرخایەنی نێوان تاکەکان کە ســـووکنایی بە زۆربەی زەختە دەروونییەکان، نیگەرانییەکان و گرژییەکانی پەیوەســـت بە وەدەســـتهێنانی پاڵنەر و لێهاتوویی دمبەخشـــێت (ترنر، 1373: 75). ویلیام جی گوود[2] پێی وایە کە بنەماڵە گرینگترین ناوەندی کۆمەڵگاگرییە کە بە دابەزاندنی ئەم شێوازانە لە پرۆسەی کۆمەڵگاگریی منداڵەکاندا سەرکەوتووە: پەیوەندیی سۆزدارانە لەگەڵ منداڵ، باڵادەستیی ناسراو، ڕۆڵی سەرچەشنانە، سەقامگیریی لە پەیوەندییەکان، پێدانی ئازادی بە منداڵ، سازکردنی پەیوەندیی بە ڕوونکردنەوە و بەڵگە، سزا

---

1. Parsons
2. Good

و هاندانی شیاو (دسترنج، 1392).

لەو بنەماڵانەی کە پەیوەندیی سێکسیی بەر لە هاوسەرگیریی هەمیشەیی - زۆربەی بنەماڵە ئێرانییەکان - نانۆرمە، ئەگەر منداڵان کاری لەم چەشنە بکەن، پەیوەندییە خێزانییەکان لەرزۆک دەبێ و زەخت و گووشارێکی زۆر دەخرێتە سەر هەم دایک و باوک و هەم منداڵەکان و ئەمە کێشەی دەروونی لێ دەکەوێتەوە. هەروەها یەکێکی دیکە لە پرۆسەکانی بەکۆمەڵایەتیبوون سەرچەشنوەرگرتن لە دایک و باوک و ئەندامانی بنەماڵەیە. ئەگەر منداڵەکان لە پێکەوەبوونی یەکێک لە ئەندامانی بنەماڵە ئاگادار بن، ئەوان ئەم پەیوەندییەیان بە لاوە ئاسانتر دەبێت.

ژن، 28 ساڵان دانیشتووی مەشهەد
بەڵێ، ئەندامانی خێزانەکەم کراوەن و ئەم بابەتانە بە لایانەوە کێشە نییە. خوشکەکانی پێشووشم بەر لە هاوسەرگیری هەر بەم شێوە لەگەڵ مێردەکانیان ماوەیەک ژیابوون و ئەم بابەتە بە لایانەوە کێشە نەبوو.

لە تیۆریی فێربوونی کۆمەڵایەتیدا دیاردە کۆمەڵایەتییەکان زیاتر دەرئەنجامی ئەو ئەزموونانەن کە بە بینینی هەڵسوکەوتی دیتران و دەرهاویشتەکانی بیچم دەگرن. تولنای مرۆڤ بۆ فێربوون لە ڕێگەی بینین، ئەم توانایەی پێ دەبەخشێ کە سەرچەشنە گشتییەکانی هەڵسوکەوت وەدەست بێنێت. کاتێک ئەندامانی دیکەی بنەماڵە ئەم کارە دەکەن، ئەندامە بچووکترەکان وەک پەیوەندییەکی ئاسایی لە پێکەوەبوون دەڕوانن.

3ـ5ـ2. کاڵبوونەوەی چاودێری، ژیانکردن لە کۆچ

بابەتی چاودێری لە سەر هەر دوو ئاستی بنەماڵە و کۆمەڵگادا قسەی لە

سەر دەکرێت. لە بەشی بنەماڵە چاودێریی بنەماڵە لە سەر منداڵ کەمتر لە جارانە. دەتوانین هۆی ئەم کارە بگەڕێنینەوە بۆ کارکردنی دایک و باوک یان بنەماڵەی تاکخاوەن (دایک یان باوک). لە لایەکی دیکەشەوە لەگەڵ ئاسانبوونی دەستڕاگەیشتن بە هەموو جۆرەکانی میدیا، ئەنتەرنێت و تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان پەیوەندییەکان لە ناو بنەماڵە کەم بۆتەوە و زۆربەی تاکەکان سەرەڕای لە لای یەکتربوون، بە چەندین کاتژمێر لێک دوورن. هەروەها بوونی گەنجان و مێرمنداڵان لە بەستێنە تێکەڵەکانی وەکوو خولی فێربوونی زمانی ئینگلیزی، خولی فێربوونی مۆسیقا و ... لە چاو جاران ڕێژەی زیادی کردووە و هەموو ئەم بابەتانە وای کردووە (کچان و کوڕان) لە شوێنێکدا لە لای یەکتر بن. لە بارەی چاودێری‌نەکردنی دایک و باوک بە سەر هەڵسوکەوتی منداڵەکانیان بە هۆی سەرقاڵیی جیاواز، ئەگەری پەیوەندیی ناباوانەی وەکوو پێکەوەبوون لە ئەنجامی هاونشینی لەگەڵ کەسانی نانۆرم زیاترە. کەواتە کاڵبوونەوەی چاودێریی بنەماڵە بە سەر منداڵەکانیان فاکتەرێکە بۆ نانۆرمییە کۆمەڵایەتییەکان. هەروەها دەرکەوتنی پەیوەندیی پشتەبستوو بە تاکخوازی لە پەیوەندییە تاکەکەسییەکان لە شارە گەورەکاندا دەبێتە هۆی یەکترنەناسینی تاکەکان و هەر ئەم یەکترنەناسینە لە شارە گەورەکاندا بەستێن بۆ سەرهەڵدانی پەیوەندیی نائاسایی وەکوو پێکەوەبوون خۆش دەکات.

کچ، 27 ساڵان خەڵکی تاران

لە تەمەنی ئێمەملنلندا ئەم شێوازی ژیانەیان قبووڵە. ڕەنگە لەبەر هەندێ ئاستەنگ بێت. کۆمەڵگا بۆ من شوێنێکە کە شوناسم ئازادترە، لە شاری بچووکدا ئەم شتە ناپەسەندە بەڵام لە شاری تاران زۆرێک لە هاوڕێکانم بەم شێوە دەژین.

لە شارە گەورەکان واتە ئەو شارانەی کە چاودێریی دایک و باوک بە سەر

منداڵدا سنووردار دەکا، تاکخوازیی زۆر دەبێتە هۆی ئەوەی تاکەکان بەرکەوتنیان لەگەڵ یەکتردا نەبێت. بێناونیشانی کە دەرەنجامی تاکخوازی و چاودێرینەکردنە دەبێتە هۆی ئەوەی پەیوەندیی نهێنیی تاکەکان چیتر بۆ دیتران گرینگیی ئەوتۆی نەبێت. کەواتە ئەم شێوازی ژیانە لە شارە گەورەترەکاندا باوترە. لە لایەکی دیکەشەوە دیاردەیەکی وەکوو کۆچی کاری و خوێندن وای کردووە منداڵان لە دایک و باوک داببڕێن. تاکەکان بە هۆی دوورکەوتنەوە لە بارودۆخ یان هۆکاری نەخوازراوی دوورکەرەوەی وەکوو هەژاری، نەخۆشی، پرسە سیاسییەکان، کەمایەتیی خۆراک، ڕووداوی سروشتی، شەڕ، بێکاری و کەمیی ئاسایش کۆچ دەکەن. هۆکاری دووهەم دەتوانێ بارودۆخ و هەلومەرجە لەبارە ڕاکێشەرەکانی شوێنی مەبەست بێ وەکوو بواری تەندروستیی زیاتر، پەروەردەی باشتر، داهاتی زیاتر، خانوبەرەی لەبارتر و ئازادیی سیاسیی زیاتر بێت. ئەنجامی لێکۆڵینەوەکان ئەوەی دەرخست کە هاوسەرگیریی سپی یان پێکەوەبوون زیاتر لە ناو ئەو کەسانەدا بوو کە بە نیازی دەستخستنی کار و خوێندن لە شاری خۆیانەوە بەرەو شارە گەورەکان کۆچیان کردبوو.

پیاو، 26 ساڵان لە تاران

ئەویش فارس بوو و هەڵبەت دانیشتووی تاران نەبوو. بە هۆی هەندێ هۆکار لەبەر کار و خوێندن لە یەکێک لە شارەکانی باشوورەوە هاتبوو بۆ تاران و لە تاران نیشتەجێ ببوو. دیارە بە هۆی ئیشەکەی و قۆناغی خوێندنەکەی خەریکی خوێندنی ماستەر بوو هەر بۆیە جارێ لە تاران گیرساونەتەوە.

کچان و کوڕانی خوێندکاری زانکۆ بە نیازی خوێندن لە زانکۆ و دۆزینەوەی هەلی کاری باشتر بەرەو شارە گەورەکان کۆچ دەکەن و بە هۆی

نەبوونی چاودێریی بنەماڵە دەتوانن هەموو جۆرەکانی پەیوەندیی گونجاو لەگەڵ شوناسی کەڵێنشار دەستنیشان بکەن. بێناونیشانی لە کەڵێنشارەکاندا بەتایبەت ڕێگە بە کچان دەدا کە لە چاودێریی شارە بچووکەکان دوور بکەونەوە، لە لایەکی تریشەوە خوێندنی زانکۆ دەبێتە هۆی دروستبوونی کۆچی کاری. کچان و کوڕانی گەنج بە نیازی دۆزینەوەی هەلی کار بە هۆی ئەو بوارەی کە لە زانکۆ خوێندوویانە بەرەو شارە جۆراوجۆرەکان و زیاتر بەرەو گەورەشارەکان کۆچ دەکەن. کەواتە گیرایی لە کەڵێنشارەکان وەکوو خوێندن و کار وا دەکا کە کۆچکردن بیچم بگرێ و چاودێریی بنەماڵەکان بە سەر منداڵەکانیان کەم ببێتەوە و لە کەڵێنشارەکانیشدا تاکەکان هۆگری چاودێری ژیانی تایبەتیی تاکەکان نین. کەواتە کۆچی کاری و خوێندن بۆتە هۆی کەمبوونەوەی چاودێری و بیچمگرتنی بەستێنەکانی هاوسەرگیریی سپی.

مۆدێرنیتە و نوێخوازی و سەرهەڵدانی گریمانەکانی یەکسانیی ژن و پیاو وای کردووە کە بوونی ژنان لە شارە جیاوازەکان و جووڵەی جوگرافیاییان چالاکتر بێت. ئەم جووڵەی جوگرافیایی و دووریی لە بنەماڵە وای کردووە کە چاودێریکردنیان کەمتر ببێتەوە کە ئەمە دەرهاویشتەی مۆدێرنیتە و گریمانە فیمیسنییەکانە. لە لایەکی دیکەشەوە جۆرج زیمێل[1] لە کەڵێنشار و ژیانی زەینی دەڵێ ژیانی گەورەشاری، عەقڵانییەت و تاکخوازییەکی لێ کەوتۆتەوە کە لەگەڵ زۆرێک لە گۆڕانکارییە کۆمەڵایەتییەکان خۆی دەگونجێنێ و سۆزدارانە هەڵسوکەوت ناکات. لە بناغە هەستییەکانی ژیانی زەینی، کەڵێنشار (مێترۆپۆل) جیاوازییەکی یەکجار زۆری لەگەڵ شاری بچووک و ژیانی لادێیی هەیە. ئەم بابەتە هەموو جارێ خۆی لە تێپەڕین لە سەر شەقام و دڵەخورپە و فرەچەشنیی ژیانی ئابووری، کاری و کۆمەڵایەتیدا دەنوێنێت. کەڵێنشار وەک بوونەوەرێکی جیاوازیدلنەر داوای زانیاریی زیاتر لە مرۆڤ

---

1. George Simmel

دەکا تا ژیان لە گوند. لە گوند ڕەوتی جووڵەی ژیان و وێنە زەینییە هەستییەکان ئاشــناتر و هاوئاهەنگترن. ڕێک بە پشــتبەســتن بەم خاڵەیە کە تایبەتمەندیی ئاڵۆزی ژیانی زەینی کەڵێنشاری فام دەکرێ ئەویش بە بەراورد لەگەڵ ژیان لە شــاری بچووک کە زیاتر بە پێی پەیوەندیی قووڵ و ســۆزدارییە. پەیوەندیی قووڵ و سۆزدارانە لە بەشە ناوشیارترەکانی دەرووندایە و بە باشترین شێوە لە ناو دڵی ســەقامگیری خووە نابەردەوامەکاندا پەرە دەســتێنێت. بە هەر حاڵ، عــەقــڵ دەکــەوێتــە توێژە ســــەرتر و وشــیــارتر و ڕوونترەکــانی دەروون و نەرمی‌نوێنترین هێزی ناخمانە. عەقڵ بۆ ســازگاری لەگەڵ گۆڕان و لێکدژیی دیاردەکان پێویســتی بە ڕاچڵەکین و شــۆڕشــی دەروونی نییە. ئەو زەینەی کە کۆنســێرڤاتیڤترە تەنیا لە ڕێگەی وەها شــۆڕشــگەلێک دەتوانێ لەگەڵ ڕەوتی مێترۆپۆلیی ڕووداوەکان خۆی بگونجێنێت. کەولتە جۆری مرۆڤی مێترۆپۆلی کە هەڵبەت هەزار جۆری هەیە، ئەندامێک پەروەردە دەکا کە لە هەمبەر ئەو ڕووداوە هەڕەشــەئامێز و لێکدژییە ژینگەییە دەرەکییانە بیپارێزێ کە دەتوانێ بنەبڕی بکات. ئەو بە مێشــکی خۆی کاردانەوە دەنوێنێ نە بە دڵی خۆی. بەم شــێوە زیـادبوونی زانیـاری دەبێتـە هـەڤیـازییـەکی دەروونی. کـەواتـە ژیـانی مێترۆپۆلی زانیاریی تووندکراو و زاڵبوونی عەقڵ لە مرۆڤی مێترۆپۆلیدا بنیات دەنێت. کاردلنەوە بەرامبەر بە دیاردە مێترۆپۆلییەکان ئەســپاردەی ئەو ئەندامە دەکرێ کە کەمترین هەستیاری لە خۆ گرتووە و دوورترین مەودای لە قووڵایی کەسایەتی هەیە. کەواتە پشتبەستن بە عەقڵ و عەقڵ‌گەرێتی، ژیانی زەینی لە هـەمبـەر هێزی قورســی ژیـانی مێترۆپۆلی دەپـارێزێـت. عـەقڵگـەرێتی لـە ئاراســتەی بێ ژومارەوە لق و پۆی لێ دەبێتەوە و تێکەڵی دیاردە هەمەجۆر و جۆراوجۆرەکان دەبێت.

6ـ3. دیاردەی تەوەری

لە ناو دڵی لێکۆڵینەوە و شیکارییە مەیدانییەکاندا فاکتەرێکی بنەڕەتی لە هەموو دیمانەکاندا ڕاشکاوانە دیار بوو و ئەویش گۆڕانی بەها و نۆرمەکان لە شێوازی ژیانی تاکەکان بوو کە ئەزموونی ژیانی هاوبەشی بێهاوسەرگیرییان هەبوو. کۆمەڵگای ئێرانی لە ماوەی پێنج دەیەی ڕابردوودا لە ڕووی بارودۆخی کۆمەڵایەتی و فەرهەنگییەوە یەکێک لە گرینگترین قۆناغەکانی ژیانی خۆی بە ئەزموون کردووە بە جۆرێک کە هەمیشە لە بەردەم بەرنامەی نوێسازیی گەشەی ئابووری - کۆمەڵایەتی بووە و لە ڕێگەی کۆمەڵە ڕووداوە مێژووییەکان - شۆڕشی ئیسلامی ساڵی 1357ی هەتاوی و لە ناوەڕاستی گەشە، پێکهاتەکانی گۆڕانیان بە سەردا هاتووە. لە ماوەی دەیەکانی ڕابردوودا گۆڕانی پێکهاتەی کۆمەڵایەتی و فەرهەنگیی کۆمەڵگای ئێران وای کردووە پێوەرەکانی وەکوو بەپیشەسازیبوون، هەڵکشانی ڕێژەی شارنشینی، هەڵکشانی ئاستی جووڵەی کۆمەڵایەتی و کۆچکردن، گەنجێتیی حەشیمەت، تۆڕەکانی گواستنەوەی گشتی، پەرەسەندنی ئامرازی پەیوەندیی گشتی و بەکارهێنانی تەکنەلۆژیا نوێکانی پەیوەندی و پەرەسەندنی ناوەندە کۆمەڵایەتییە نوێکانی وەکوو پەروەردە و ڕاهێنان و زانکۆ بۆتە بەستێنی گۆڕانکاریی بنەڕەتی لە بەها و ڕوانگەکانی بنەماڵەی ئێرانی بە جۆرێک کە بەهاکانی نەوەی گەنجی دەیەی 60 و 70 لەگەڵ دەیەکانی ڕابردووتر جیاوازییەکی یەکجار زۆری هەیە کە ئەم جیاوازی لە بەهایە کە لە نۆرم و هەڵسوکەوتەکانی ئەم نەوەدا بە باشی دەبینرێت. لە شێوازی ژیانەوە بگرە تا دەگاتە بیر و ڕای سیاسی و ئایینی، گۆڕانکاری بەدی دەکەین. حەشیمەتێکی بەرچاوی ئەم نەوە دەرچووی زانکۆن و وەک دەوترێ هاتن بۆ ناو ژینگەی زانکۆ و بەئەزموونکردنی کۆچ لە بژێرە گرینگەکانە کە هاومالیی ئاسان دەکاتەوە. چوون بۆ زانکۆ لە ماوەی دەیەکانی 60 و 70 هاوکات لەگەڵ

گۆڕانکارییە سیاسییەکان لە زانکۆ بووە.

ڕەوتە نوێخوازییە چالاکەکان لە ژینگەی زانکۆییدا بەستێنێک بۆ ڕاپەڕێنەران دابین دەکەن کە تاکەکان بە پێی گۆڕانکاریی نوێخوازانە لە ناو پانتای زانکۆکاندا بناغەی ژیانی تایبەتیی خۆیان دادەمەزرێنن. هەڵسوکەوتی تاکەکان لە سەر نەرمی‌نوێنی لە هەمبەر بەها ئەخلاقییە جیاوازەکان زیاتر دەبێ و سەرچەشن نوێکانی هەڵسوکەوتی سێکسی بیچم دەگرێت. بەهاکان وەک بنەڕەتیترین توخمە فەرهەنگییەکان، کاریگەری لە سەر هەڵبژاردنی شێوازەکان، کەرەسە و ئامانجەکانیان بۆ نۆرم و کارلێکەکان دادەنێت. ئەنجامی لێکۆڵینەوەکان ئەوە دەردەخا کە زۆر کەس کە پێکەوەبوونیان وەک شێوازی ژیانی خۆیان دەستنیشان کردبوو لەگەڵ هەندێ بەهای وەکوو ئایین، کارلێکە ئایینییەکان، تابۆ کۆمەڵایەتییەکانی وەکوو پاکداوێنی و پەردەی کچێتی نەیاندەتوانی پەیوەندی ساز بکەن و پەیوەندیی سێکسی بە بێ هاوسەرگیری و فەرمانە ئایینییەکانیان نە بە کارێکی هەڵە و ناشەرعی دەزانی و نە پەردەی کچێتییان بە هێمای پاکداوێنی لە قەڵەم دەدا. لە لایەکی دیکەشەوە ڕوانگەی بەرامبەر بە دەوری ژنان و پیاوان تووشی گۆڕانێکی بنەڕەتی بووە و لە بەها نوێکاندا ژنی باش ژنێک نییە کە هاوسەرگیریی شەرعی کردووە و لە ماڵەوە هەلومەرجێکی لەبار بۆ منداڵەکانی و هاوسەرەکەی کە لە دەرەوە ئیش دەکا ئامادە دەکا، بەڵکوو پێناسەیەکی نوێ لە ژن و پیاو و نۆرمەکانی پەیوەست بە ژنان و پیاوانیان بۆ خۆیان خستبووە ڕوو کە لەگەڵ بەها فەرهەنگی و ئایینییەکانی کۆمەڵگا لە دەیەکانی ڕابردوو جیاواز بوو. کچان و کوڕانی کەم‌تەمەن کە هی دەیەی 60 و 70 بوون خوازیاری کۆچی کاری و خوێندن بۆ شارە گەورەترەکان، پەیوەندیی بێبەری لە سنووردارییی شەرعی، یەکسانیی لە پێگەی کار و ئابووری بوون.

کچ، 27 ساڵان خەڵکی تاران

لە تەمەنی ئێمەملنلندا ئەم شـێوازی ژیانەیان قبوولّە. ڕەنگە لەبەر هەندێ ئاسـتەنگ بێت. کۆمەڵگا بۆ من شـوێنێکە کە شـوناسـم ئازادترە، لە شـاری بچووکدا ئەم شـتە ناپەسـەندە بەڵام لە شـاری تاران زۆرێک لە هاوڕێکانم بەم شێوە دەژین.

پیاو، 26 ساڵان لە مەشهەد
وەڵا سـەبارەت بە پەردەی کچێتی دەبێ بڵێم بە جۆرێک لە جۆرەکان پەردەی کچێتی ئاسـتەنگی بەردەم کچانە و نابێ ئەم کێشـە سـاز ببێ واتە بە جۆرێ لە جۆرەکان لە کۆمەڵگای ئێمەدا پەردەی کچێتی بۆتە ئاسـتەنگی بەر دەم کچان و ڕوانگەیەکی ئەوتۆم بۆی نییە و بڕواشم پێی نییە.

کاتێک پێکەوەبوون وەک شـێوازێکی ژیانی سـروشـتی دێتە ئاراوە و بۆ هەندێ لە گەنجانی ئەوڕۆیی پەردەی کچێتی تەنیا ئاسـتەنگە و نەوەی نوێ باوەڕێکی ئەوتۆی پێ ناکەن، دەتوانین زۆر بە باشـی لە گۆڕانکارییە بەها و نۆرمییەکان تێبگەین، ئەو گۆڕانکارییانەی کە پاکانە بۆ سـەرچەشـنەکانی هەڵسوکەوتی نوێ دەکا و ئەم گۆڕانکارییانە لەوپەڕی بەکارهێنانی ئامرازەکانی جیهانی مۆدێڕنە. لۆژیکێکی نوێ کە نە تەنیا ئەم هەڵسـوکەوتە نوێیانە بە نانۆرم نازانێ بەڵکوو لە بنەڕەتەوە هەر چەشـنە نۆرمێکی باڵادەسـتیش بە چەلێنج دەکێشـێ و پێداگری لە سـەر ویسـتی ئازادی سـووژە لە هەڵبژاردنی بەها ڕەفتارییەکانی دەکات. ئەوەی پێوەری کارلێکەکانی تاکە لە سـەر تەوەری جیهانبینیی سـووژەیە. کەواتە بەها کۆمەڵایەتییەکان لە ناوەندی هزریی تاکەکاندا شی دەکرێنەوە و پێناسەیەکی نوێ لە بەها کۆمەڵایەتییەکان دەخەنە بەر دەست کە بەرهەمی بەها تاکایەتییەکان و عورفی گشتگیری کۆمەڵگایە.

پیاو، پزیشکی گوتاردەرمانی خەڵکی تاران

هۆکاری سـەرەکیی بۆ خۆم کە ئەم شـێوازی ژیانەم هەڵبژارد ئەوە بوو کـە بیر و بـاوەڕم لـە ڕووی کۆمـەڵایـەتییـەوە گۆڕاوە؛ بۆ وێنـە ڕەواڵەتبازی بلبەتێکی زۆر ناشـیرینە کە لە ڕووی ئایدۆلۆژیاییەوە بـاوەڕم پێی نییـە. هۆکـاری دەرەکیش وەکوو بواری خوێنـدن، هاوڕێیان و ... بوو کە من بەرەو ئەم شێوازی ژیانە هان بدا چونکە من خۆم لە بنەڕەتەوە پزیشکیم خوێندووە و کەسیش لە لام نەبوو. من تیۆرییەک لە مێشکمدا بوو کە بە ئۆبژەکردنی توانیم بەهێزتری بکەم و لە هەندێ شوێندا چاکسازی تێدا بکەم.

لەم ڕوانگە نوێخوازلنەیەدا، تاک هەر بابەتێک کە نوێ بێ پێی خۆشـە بە ئەزموونی بکا و لە ڕووی عورفەوە هۆگری لاسـایی‌کردنەوەی شـێوازی ژیانی نوێ و پشـتگوێخسـتنی شـێوازە ڕەفتارییە نەریتییەکانی کۆمەڵگای خۆیەتی و خوازیـاری ئـەوەیـە کـە شـێوازی ژیـانی خۆی بە پێی ڕۆژاوا بگۆڕێت. لـەم ڕوانگەوە چێژخوازی، مۆدێرن‌خوازی و تاکایەتیی تاک لە یەکەمایەتیدان و هەموو شـتێک دەگەڕێتەوە بۆ ویسـتی ئازدانەی تاک بۆ هەڵبژاردنی بەها ڕەفتارییەکان و تاک خۆی دەبێتە پێوەری لێکدانەوەی چاکە و خراپە.

شـوناسـی مرۆڤی مۆدێرن لە ململانێی بەردەوامی نێوان ئەو ئاراستانەیە کە لە ئاقاری "هەمیشـەیی‌بوون"دا، کاریگەری لە سـەر گۆڕان و گوورانی ئەودا هەیە. بێگومـان ژینگـەی کۆمـەڵایـەتی نـاتوانێ لـە کاریگـەرییـەکانی ئـەم ڕەوتـە ڕوو لە پێشـە بێبەش بێ و لە ماوەی هەندێ میکانیزمدا چەرخ دمندەکانی سیستەمی گەورەتری کۆمەڵایەتی بۆ وەگەڕخستن وەکار دەکەون.

لێکدانەوەی چۆنیـەتیی ڕوودانی ئـەم گۆڕانکـارییـە و شـوناسـی تـازە بیچمگرتوو لـەم کتێبـەدا جێی نـابێتـەوە و بـاسـی نـاکرێت. لـە خوێندنـەوەی شـیکارییە ئەنجامدراوەکان تەنیا ئەم خاڵەمان بەسـە کە گۆڕانی پێکهاتەکان و

ئەوەی وەک نارێکخراویی کۆمەڵایەتی باسی لێ دەکرێ، هەندێ گۆڕانکاری بەدی هێناوە و ڕەواڵەتەکەی لە کارلێکی تاکەکاندا دەبینرێت. ئەم گۆڕانکارییە سەرەڕای گشتگیربوونی، تەکنەلۆژیای وڵاتانی جیهانی سێیەمیشی داگرتووە، ڕەواڵەتەکەی بە پێی سەرنج خستنە سەر جیاوازییە کەلتووری و ...ـــــیەکان جیاوازە.

بە شێوەی گشتی، ئەو پێناسەی کە بۆ بەها دەخرێتە ڕوو بریتییە لە کۆمەڵێ بیر و باوەڕ کە تاکەکانی ناو کۆمەڵگایەک لەبارەی بابەتە خوازراو و باش و گونجاوەکان هەیانە. لە بەرامبەردا، نۆرمەکان بەو کۆمەڵە دەشـێ و ناشـێیانە دەوترێ کە ژیانی تاکەکان ئاراسـتە دەکا و لە ئەگەری بەزاندنیان، تاکەکان بە نۆرمبەزێن ناودێر دەکرێن و دەبێ سـزا بدرێن. لە هەموو کۆمەڵگایەکدا یاسـا پاڵپشـتێکی پتەو بۆ نۆرمەکانە. پارادایمی بەها و نۆرمی بەو چوارچێوە هزری و کەلتوورییە دەوترێ کە تاکەکانی بە پێی ئەوە ڕاسـتییە کۆمەڵایەتییەکانیان پێناسە و شی دەکەنەوە و تاکەکان لە پرۆسەی کۆمەڵگاگریدا لەگەڵ پارادایمە بەها و نۆرمییە زاڵەکانی کۆمەڵگای خۆیان ئاشـنا دەبن کە یان بۆ تاکەکان بەدەروونی دەبێ و لە ئاست ئەوە هەست بە پابەندی و گیرۆدەیی دەکەن یان بە پێچەوانە بە هۆی زەبر و زەختی کۆمەڵایەتییەوە جێبەجێی دەکەن.

لە بارەی پەیوەندیی نێوان گۆڕانکارییە کۆمەڵایەتی و ئابوورییەکان و گۆڕانکارییە فەرهەنگی و بەهاکان تیۆریی جیاواز خراوەتە ڕوو. هەندێ لەم تیۆرییانە پێداگری لە سەر یەکگریی بەهاکان وەک دەرەنجامی مۆدێرنیزاسیۆن یان بە واتایەکی دیکە گۆڕانی بەها فەرهەنگییەکان لە ئەنجامی زەختی ئابووری و سیاسی دەکەن. ئەم تیۆرییانە پێشبینی دەکەن کە بەها نەریتییەکان کەم دەبنەوە و بەها مۆدێرنەکان دەبنە جێگرەوەیان. توێژینەوەی هەندێ بیرمەندی وەکوو وێبێر، دۆرکیم و هەندێ خاوەنتیۆریی قوتابخانەی نوێسازی، باسیان لە پەیوەندیی نێوان گۆڕانی فەرهەنگی لەگەڵ گۆڕانکارییە

ئابوورییەکانیان کردووە. وێبێر بە ناسینی قووڵ و شرۆڤەی پێکهاتەییە وردبینە بەراوردکارییەکەی سەبارەت بە ناوەندە کۆمەڵایەتییەکان توانی ڕۆڵی بەهاکان بخاتە ناو چوارچێوەیەکی تیۆرییەوە. گرینگیی کارەکەی لە شێوازی شیکاریی سیستەمی کارلێکە کۆمەڵایەتییەکانە کە تێیاندا باوەڕ، بەها و هەروەها هێزە ئابوورییەکان کاریگەری لە سەر کارلێک دادەنن. پارسۆنز پێی وایە کە جیاوازیی کۆمەڵگای مۆدێڕن و نەریتی لە ڕێژەی جیاوازییە پێکهاتەیەکەییەتی. بۆ وێنە لە کۆمەڵگای نەریتیدا بنەماڵە هەم بەرپرسی پەروەردەیە و هەم ناوەندێکی ئابوورییە؛ بەڵام لە کۆمەڵگای مۆدێڕندا ناوەندەکانی پەروەردە و ئابووری لە سیمای بنەماڵە جیا بوونەتەوە. لە ڕوانگەی دۆرکیمەوە ئایین لە کۆمەڵگا نەریتییەکاندا وەک چەترێکە کە بە مەبەستی یەکپارچەکردنی پاژە جیاجیاکانی کۆمەڵگا و ئەزموونە جیاوازەکان بڵاو ببۆوە. بەڵام لەگەڵ دابەشکردنی کاری بەربڵاو و بەپسپۆڕیبوونی کاروبارەکان و بەدیهاتنی ناوەندەکان و پێکهاتە کۆمەڵایەتییە نوێکان، بەشە جیاجیاکانی کۆمەڵگا و بە دوایدا ئەزموونە جیاوازەکانی تاکەکان دەکەونە ژێر ڕکێفی بەڕێوەبردنی سیستەمە واتاییە جیاواز و هەندێجار لێکدژەکان و ئایین ناتوانێ ئەم سیستەمە واتاییانە بخاتە ناو گشتێتیی سیمبۆلیی گشتگیر کە خۆی سازی کردووە.

ڕوانگەی خاوەن بۆچوونەکانی نوێسازی وەکوو ڕاجێرز[1] سەبارەت بە ڕوونکردنەوەی گۆڕانکاریی فەرهەنگی شیاوی سەرنجە؛ ئەوەی کە هەندێ لە کەلتوورەکان بەستێنی زیاتریان بۆ گۆڕان هەیە. هەروەها تیۆریی ئینگلهارت[2] سەبارەت بە گۆڕانکاری لە بەهاکان دەڵێ یەکەمایەتییە بەهاییەکانی تاکەکان لە ژێر کاریگەریی خۆشبژێوی ئابووری و کۆمەڵایەتی

1. Rogers
2. Englehart

و ڕەوتی کۆمەڵگاگرییە. ئەگەر کەسێک لە ساڵانی یەکەمی ژیانی خۆیدا لە ناو ژینگەیەکی ئارامی کۆمەڵایەتی و سیاسی بێ و خواستە ئابووری و ئاسایشییەکانی دابین ببێ، هۆگریی ئەو بۆ بەها ئەوپەڕمادییەکان زیاترە و بە پێچەوانەی ئەو کەسانەی کە هەلومەرجی سەرەوە نایانگرێتەوە، بەهاکانیان گۆڕانی بە سەردا دێ واتە بەها مادییەکانیان دەبێتە یەکەمایەتی.

بە پێی ئەوەی کە کۆمەڵگای ئێرانی ڕووی لە تێپەڕینە و لە ئاراستەی مۆدێڕنیتە و بەجیهانیبووندایە، گواستنەوەی بەها فەرهەنگییەکان لە نەوەی ڕابردووەو بۆ نەوەی نوێ بە ناتەواوی ڕوو دەدات. کەلێنی نەوەیی کە دەرهاویشتەی ناتەواویی گواستنەوەی بەهاکانە دەبێتە هۆی سەرهەڵدانی ئەو نۆرمانەی کە لەگەڵ بەهاکانی ڕابردوو جیاوازی هەیە، لە حاڵێکدا بۆ نەوەی ئێستا شتێکی ئاساییە. لە لایەکی دیکەشەوە فاکتەری ئابووری وەک یەکێک لە گرینگترین فاکتەرەکانی گۆڕانی بەهاکان سەیر دەکرێت. نەوەی ئەوڕۆ بە چالاکییە ئابوورییەکانەوە تێوەگلاوە و پابەندیی بە بەها ئەوپەڕمادییەکانی وەکوو مەعنەوییەت و ئایین لە نەوەی ئێستادا کەمتر بەدی دەکرێت. کەواتە لە سەر بنەمای مۆدێڕنیتە و کەلێنی نەوەیی لە کۆمەڵگای ئێستای ئێراندا دەتوانین لەوە تێبگەین کە چۆن بەهاکان گۆڕانیان بە سەردا هاتووە و هەڵسوکەوتگەلی وەکوو هاوسەرگیریی سپی لە کۆمەڵگادا پەرەی سەندووە.

لە لایەکی دیکەشەوە پەرەسەندنی تاکخوازی کە بژێرە گرینگەکانی بریتین لە هۆگری بۆ سەربەخۆیی، ڕابواردنخوازی و وەپێشخستنی بەرژەوەندییە تاکایەتییەکان بە سەر بەرژەوەندییە گشتییەکان کە ئەمانە لە پرەنسیپە تۆخەکانی ئەم نەوەیە. بە واتایەکی دیکە دەتوانین گەشەی تاکخوازی و باشترزانینی خۆ لەویتری وەک هۆکارەکانی دیکەی پەرەسەندنی هاوسەرگیریی کاتی لە کۆمەڵگای ئێستا سەیری بکەین. لە تاکخوازیدا پابەندییە درێژماوەکان بۆ تاک وەک پێویستییەکی هەمیشەیی سەیر دەکرێت.

تاک چێژەکانی لە بەرپرسایەتییە کۆمەڵایەتییەکانی پێ سەرترە و ئەوە خۆیەتی کە دەبێ ببێتە چەقی کارداکانی، ئەو کاردایلنەی کە ئەوەندەی بکرێ زیاترین چێژی بە کەمترین تێچووەوە بۆ دابین بکا و هەموو بڕیارەکانی لە سەر بنەمای فرمۆلێکی سادە بدات. زیاترین چێژ و کەمترین تێچوو تەرخانی "من" دەبێت. لەم حاڵەتەدا تاک ئاراستەیەک دەگرێتە بەر کە زەختە کۆمەڵایەتییەکان و هەموو تێچووە گونجاوەکانی بۆ کەم بکاتەوە و لەبەردەسترین بژاردەی شاردنەوەی کارلێک (کە لێرەدا هاوسەرگیریی سپی)ـیە دەستنیشان دەکات.

ڕاپەڕێنەر بە گریمانەی ئەوەی کە خاوەنی سنووری تایبەتیی خۆیەتی بەها دووبارە پێناسەکراوەکانی لە چوارچێوەی هاوسەرگیریی سپیدا پیشان دەداتەوە. ئەم ئاراستە بە جیاکردنەوەی بەستێنی گشتی لە بەستێنی تایبەتی و ڕێگری لە دەستێوەردانی دەوڵەت لە بواری ژیانی تاکەکەسیدا، ئازادیی زیاتری بۆ هەڵبژاردنی شێوازەکانی ژیان بۆ سووژە دابین دەکات.

ئەوەی وترا وەرگێڕدراوی تێربوونە کە لەگەڵ تایبەتمەندییەکانی مرۆڤی مۆدێرن لە سەردەمی ئێستادا نزیکایەتیی زۆری هەیە. ئەوەی هێز بەم چێژی پەیوەندییە و بەردەوامبوونی دمبەخشێ، بوونی پەیوەندییەکە کە خواستە سێکسییەکان و خواستە دەروونی و هەندێجار ئابوورییەکانی تاک دابین دەکا، لە حاڵێکدا نایخاتە ناو پێکهاتەی چوارچێوەدارەوە چونکە بەرپرسایەتی زیاتر دەخاتە ئەستۆی. تاک بە ئازادیی کردەییەوە لەم پەیوەندییەدا هەڵسوکەوت لەگەڵ هاوبەشە سێکسییەکەی دەکات.

7ـ3. کارلێکی ستراتیژی

هەڵسوکەوت یان کارلێک، چاودێر بە سەر تاکتیکە بنەڕەتییەکان و شێوازی کاری ئاسایی یان ڕۆژانە و چۆنیەتیی بەڕێوەبردنی بارودۆخ لە لایەن تاکەکانەوە، لە بەرەنگاربوونەوەی پرسەکان بە کار دەبرێت. ئەم تاکتیکانە

هەڵسوکەوت و کارلێکەکانن کە خەڵک ئەنجامی دەدەن (ستراوس و کوربین، 1390: 152). ئەنجامەکانی لێکۆڵینەوە پیشان دەدا ئەو کەسانەی کە ژیانی هاوبەشی بێ هاوسەرگیرییان بە ئەزموون کردووە چەندین جار ئەم پەیوەندییانە دووبارە دەکەنەوە و پەیوەندییەکانیان کورتخایەنە. هەر بۆیە بێژوماری و ناسەقامگیریی پەیوەندییەکان وەک کارلێکی ستراتیژانە ڕەچاو کرا.

ئەنجامەکانی لێکۆڵینەوە ئەوە دەردەخا کە بە هۆی ناکۆکیی بەهایی و فەرهەنگی ئەو کەسانەی کە ئەم چەشنە پەیوەندییانەیان هەیە ناتوانن هاوسەرگیریی هەمیشەیی و هاوسەرگیریی فەرمییان هەبێ مەگەر لەگەڵ کەسێک کە وەکوو خۆیان پێکەوەبوونیان بە ئەزموون کردبێ و فاکتەرگەلی وەکوو پاک و خاوێنییان پێ گرینگ نەبێت. ئەو کەسانەی کە ئەم چەشنە پەیوەندییانەیان هەیە پەیوەندییەکانیان کورتخایەن و ناسەقامگیرە. ئەم چەشنە پەیوەندییانە هەتا ئەو کاتە بەردەوامە کە پێکەوەبوونیان بە هۆی تێرکردنی خواستە سێکسییەکەیان و دابینبوونی خواستە سۆزداری و ئابوورییەکانیان بێت. بەڵام پەوەندییەکان کورتخایەنن و تاکەکان لە بری هاوسەرگیریی فەرمی و هەمیشەیی ڕوو لە پەیوەندیی پەیتا پەیتا دەکەن. ئەم چەشنە پەیوەندییانە کۆتاییەکی دیاریکراویان نییە بەڵام بە گشتی کورتخایەنن و تاکەکان بە بێ گوێدانە ئەنجامەکەی هاوسەرگیریی سپی دەکەن.

پیاو، 28 ساڵان خەڵکی مەشهەد

من دوو جار هاوسەرگیریی سپیم بووە؛ یەکەمیان باش نەبوو؛ هەمیشە شەڕ و توندوتیژی. من خۆم کەسێکی توندوتیژ نیم بەڵام لەو پەیوەندییەدا لە ڕووی ئەخلاقی و کەسایەتییەوە بۆ یەک گونجاو نەبووین. ئەمەیان ئەزموونێکی جیاوازە و ئەمەم خۆش دەوێت.

ژن، 37 ساڵان خەڵکی تاران
هەتا یەکترمان بووێ پێکەوە دەبین و هەر کاتیش نەمانویست لێک جیا دەبینەوە. پەیوەندییەکەمان پابەندانە بوو. لە ڕووی ئابوورییەوە گرێبەستەکەمان لاوەکی بوو کە ئەمە بە شێوەی ئوتۆماتیک ڕەچاو دەکرا ...

خواستە سێکسییەکان لایەنی ژیانییان هەیە و دابینکردنیان لایەنی کۆمەڵایەتی هەیە. بە پێی تیۆریی زنجیرە خواستەکانی مازلۆ، "خواستی سێکسی" لە ڕیزی خواستە سەرەتایی، فیزیۆلۆژیک و بنەڕەتییە ئۆرگانیزمەکانە کە زیاترین زەخت دەخاتە سەر تاک. بە هۆکاری ئابووری، کۆمەڵایەتی و کەلتووری، هاوسەرگیری لە ئێران وەدوا کەوتووە. ئەم دوورکەوتنەوەی نێوان پێگەیشتن و هاوسەرگیری درێژ بۆتەوە کە ئەمە وای کردووە تێرکردنی خواستە سێکسییەکان بیچمی جۆراوجۆری لێ بکەوێتەوە. پەیوەندیی دۆستایەتی، سیغە، پەیوەندیی سێکسی لەگەڵ لەشفرۆشان و ژیانی هاوبەشی بە بێ هاوسەرگیری لە جۆرەکانی سەرچەشنی پەیوەندیی سێکسی لە ئێرانە کە دژی بەها و نۆرمە فەرهەنگی و ئاینییەکانی ئێرانە بەڵام نەوەی نوێ ئەم پەیوەندییە ئانۆمیکانەیان بۆ تێرکردنی خواستە سێکسییەکانیان هەڵبژاردووە. عەقڵانییەتێک کە تاکە هاوماڵەکان بە هۆکاری پەیوەندیی ناسەقامگیر و بێژماری خۆیانی دەزانن، ڕەواندنەوەی خواستەکانیان بە بێ پێدانی بەهای قورس یان کێشە یاساییەکانە. پەیوەندیی پەیتا پەیتا و ناسەقامگیر لەو پەیوەندییە ئانۆمیکییانەیە کە لەگەڵ فەرهەنگی ئێرانی - ئیسلامی یەک ناگرێتەوە و وەک جۆرێک لادان و بەرەڵایی کۆمەڵایەتی لە قەڵەم دەدرێت. لە ڕوانگەی کارداخوازییەوە، مەوداگرتنی ئاوات و وەدیهاتنی ئاوات دەبێتە

هۆی لادان. کاتێک کە مەودا بکەوێتە نێوان هاوسەرگیری و تێرکردنی خواستە سێکسییەکان، خواستەکان لە چوارچێوەی نانۆرمی و لادانی کۆمەڵایەتیدا دلبین دەکرێن. مێرتۆن پێی وایە کاتێک کە لە نێوان بەها قبووڵکراوە کۆمەڵایەتییەکان و ئامرازەکلندا ناکۆکی و گرژی ساز ببێ، زەمینەی لادان و نوێگەری سەر هەڵدەدات. لە حاڵەتێکدا کە بە هۆی لەبەردەست نەبوونی کەرەسە، هاوسەرگیریی هەمیشەیی سەر ناگرێ دەتوانین هاوسەرگیریی سپی بە بیدعەت(کارێک کە نوێیە و تازە سەری هەڵداوە)، چێژخوازی یان شۆڕش ناو بنێین. بێژومارbوونی ئەم پەیوەندییانە لەوانەیە بە هۆی نەبوونی کۆنترۆڵ بێت. ئەو کەسانەی کە کەمتر کۆنترۆڵ دەکرێن، هەڵسوکەوتی ناهاوئاهەنگ و نائاسایی زیاتر دووپات دەکەنەوە.

8.3. لێکەوتەکان

لێکەوتە دوایین چوارچێوەی پارادایمییە. لە هەر جێگایەکدا کە ئەنجامدان یان ئەنجامنەدانی کار / پەیوەندییەکی دیاریکراو لە وڵامی بابەتێک یان پرسێک بە مەبەستی خواست یان پاراستنی بەرژەوەندی لە لایەن کەس یان کەسانێک دەستنیشان بکرێ، لێکەوتەی خۆی هەیە (استرواس و کوربین، 1390: 152). لەم توێژینەوەدا بە پێی دیمانەی بەشداربووان و شیکاریی کارناسان، دەرهاویشتە و لێکەوتەکانی هاوسەرگیریی سپی ناسێنران کە بریتین لە:

3ـــ8ـــ1. کەمبوونەوەی کلیشە ڕەگەزییەکان و ئازادیی هەڵبژاردن، ناهۆگری بۆ هاوسەرگیریی فەرمی

لە هەموو کۆمەڵگا مرۆییەکاندا، تاکەکان بە پێی هەندێ پێوەری کۆمەڵایەتی وەکوو ئەرک و پێگە، چین، ئایین، ڕەگەز، ئێتنیک و هتد پۆلێنبەندی دەکرێن. یەکێک لە گرینگترین پێوەرە کۆمەڵایەتی -

فەرهەنگییەکان بۆ پۆلێنبەندیی تاکەکانی کۆمەڵگا، ڕەگەزە. لە ڕاستیدا گەورەترین گرووپبەندیی لە هەر کۆمەڵگایەکدا، دابەشکردنی تاکەکانی ئەو کۆمەڵگایە بۆ سەر هەر دوو گرووپی ژن و پیاوە. هەر کام لە وتەزاکانی پیاوبوون یان ئافرەتبوون، هەندێ وێنا و بەرگریمانە لە بارەی ڕوانگە و هەڵسوکەوتی شیاوی پیاولنە یان ژنانەی لێ دەکەوێتەوە کە لە فەرهەنگ و کەلتووری هەر کۆمەڵگایەکدا پێناسەی تایبەت و جیاوازی هەیە.

کلیشە ئەو وێنا گشتی و نەگۆڕانەن کە لە زەینی مرۆڤدا چەق دەبەستن، لە داوەرییەکلندا بە کار دەبرێن و بە بێ هیچ گۆڕانێک دووپات دەبنەوە و بەرهەم دەهێنرێنەوە. کلیشە ڕەگەزییەکان کۆمەڵێکی بیر و باوەڕی سەبارەت بە ژنان و پیاوانن کە ڕێک خراون. کلیشە یان وێناکان چوارچێوەیەکی ڕەگەزین کە هەڵگری زانیاری سەبارەت بە ڕەواڵەتی جەستەیی، ڕوانگەکان، هۆگرییەکان، سیفاتە دەروونییەکان، پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکان و جۆری ئیشی ژنان و پیاولنەن. گرینگترین خاڵێک کە هەیە ئەوەیە کە ئەم ڕەهەندە هەمەچەشنانە پێکەوە گرێدراون و تەنیا ناسینی ئەوەی کە کەسێک کە ئافرەتە، ئەم واتا لاوەکییەی هەیە کە ئەو کەسە تایبەتمەندیی جەستەیی تایبەت (دەنگی ئارام و ناسک و جوان) و سیفاتی دەروونیی تایبەت (سۆزبەخش، گرێدراو، لاواز، هەستیار) هەیە و کاری تایبەتی وەکوو (چاودێریی منداڵ، چێشتلێنان، ماڵداری) هەیە. کلیشە ڕەگەزییەکان کچان و ژنان وەک مرۆڤگەلێک بە فەرمی ناناسێ کە هەموو مافێکیان هەبێ و ڕێگری لە سازبوونی پەیوەندیی هاوئاهەنگ و یەکسانی نێوان دوو ڕەگەزی بەرامبەر دەکا و ناهێڵێ کچان و ژنان لە پێشکەوتندا بەشداریی تەواویان هەبێ و بەم شێوە ڕێگری لەوە دەکا کە کچان و ژنان هەموو توانا مرۆییەکانیان (توانا مەعنەوی، سۆزداری و ئیرادییەکان)یان وەگەڕ بخەن. لە لایەکی دیکەشەوە کلیشە ڕەگەزییەکان ڕێگری لەوە دەکەن کە کچان و کوڕان لە هەموو لایەکەوە هەستە مرۆییەکانیان

وەگەڕ بخەن و دەبنە هۆی ئەوەی ئەوان هەرچی زیاتر بەرەو توندوتیژی، ڕکابەری، هەڵچوون، بێمتمانەیی و دڵڕەقی ڕابکێشرێن (میشل، 1376: 35).

لە کەلتووری باودا ئەوەی کە ژن دەبێ ماڵداری بکا و پیاو لە دەرەوە ئیش بکا، پیاو نابێ بگری، ژن دڵناسکە و ناتوانێ داوەری دروست بکا، ژن ترسنۆکە، خورافاتی و دڵڕەنجە و پیاو دڵڕەق، بەزاکوون، باڵادەست و تووڕەیە، ئەمانە هەندێ نموونەن کە لە پێڕستی دوور و درێژی کلیشە ڕەگەزییەکانی تایبەتمەندییە تایبەتەکانی پیاوان و ژنانە. ئەوەی لە لێکدانەوەی کلیشە ڕەگەزییەکان لە کۆمەڵگادا جێی سەرنجە کلیشەی نەرێنی لە بارەی ژنان و برەوپێدان و قبووڵکردنی کلیشە ئەرێنییەکان سەبارەت بە پیاوانە کە ئەم کلیشانە لە کۆتاییدا پێشداوەری و هەڵاواردنی ڕەگەزی لێ دەکەوێتەوە.

بە پێی ئەنجامەکانی لێکۆڵینەوە ئەو کەسانەی کە هاوسەرگیریی سپی یان هاوماڵییان لەبەر ئەم هۆکارە هەڵبژاردووە کە کلیشە ڕەگەزییەکانی هاوسەرگیریی سپی لە هی هاوسەرگیریی هەمیشەیی کەمترە. لە هاوسەرگیریی هەمیشەیی تێچووە ئابوورییەکان لە ئەستۆی پیاوە؛ بۆ وێنە بڕەمارەیی، خانوبەرە، نەفەقە و... لە ئەستۆی پیاوە. لە لایەکی دیکەشەوە ژن بە کڕینی جیازی تەواو تووشی کێشەی ئابووری دەبێتەوە. ئەرکی ژن و مێردیش لە سەر بنەمای فەرهەنگی ئێرانی بۆ لایەنەکان پێناسە کراوە کە لە لایەن بنەماڵەی مێرد و ژنەوە چاودێری دەکرێن. لە هاوسەرگیریی سپیدا نەک هەر کلیشە ڕەگەزییەکان کاڵ دەبنەوە بەڵکوو تاکەکان ئازادیی زیاتریان هەیە. ژنان زۆر بە ئاسانی بۆ هەلی کار یان هەر شتێکی دیکە جووڵەی جوگرافیاییان هەیە و ئازادترن. لە لایەکی دیکەشەوە بۆ هەر دوو لایەنەکە ئازادیی زیاتر بۆ هەڵبژاردن هەیە. بە جۆرێک کە ئەگەر لایەنەکان بە لێک تێگەیشتن نەگەن ئاسانتر لێک جیا دەبنەوە و هاوبەشێکی دیکە بۆ هاوماڵی دەستنیشان دەکەن.

"خانم، 28 ساڵان لە تاران
ئێستا ئەگەر چاوێک لە ڕابردووانی خۆمان بخشێنین کۆمەڵێکیان هیچکات سۆز و پەیوەندیی تەندروستیان نەبینیوە، ڕەنگە هەر واش لای یەکتر بووبێتن. بەڵام ئەم لە لای یەکتر بوونەیان تەنیا لە بەر هەندێ داب‌ونەریتە کە تەڵاق و دیکەی پرسەکانیان بە لاوە شوورەیی بووە و لە ناو ئەم پەیوەندییانەدا تۆ ئەگەر لە هاوسەرەکەت ناڕازی بی زۆر بە ئاسانی لێی جیا دەبیتەوە."

خاتوون، 27 ساڵان خەڵکی تاران
پرسی ڕەگەزێتی ئێستا لە باو کەوتووە وای لێ هاتووە نە من لەبەر کچبوونم ئازار دەبینم و نە ئەو بەرپرسە. لە ڕووی ئابوورییەوە ئەو ماڵی هەبوو و شتێکی وا لە ئارادا نەبوو بەڵام کاتێک کە چوومە سەر کار منیش یارمەتیم دا و هەر دووکمان 3/1 داهاتەکەمان دەخەینە پاڵ یەکتر بەڵام من کەمتر پارە دادەنێم. پەیوەندیکەمان ئازاد نییە چونکە هەردووکمان پێمان وایە وزەمان نامێنێ و تووشی کێشە نابین و پێویستمان بە هاوکاریی یەکترە. لە ڕووی سێکسی و سۆزدارییشەوە پێکەوەین.

لە تیۆریی ڕۆڵ، چەمکەکانی پێگە و کۆی پێگەیی و هەروەها ڕۆڵ و کۆمەڵە ڕۆڵەکان گرینگ دەبن. لە ڕاستیدا، پێگە ئەو هەڵوێستەیە کە تاک لە پێکهاتەی کۆمەڵایەتیی کۆمەڵگای خۆیدا هەیەتی و بە پێی بایەخی ئەو پێگەیە لە سۆنگەی ڕادەی کارلێک، هێز، باڵادەستی یان ئابڕوو لە ناو زنجیرە پلە کۆمەڵایەتییەکاندا پێگەیەکی تایبەت بۆ خۆی تەرخان دەکات. لە هەر پێگەیەکدا تاکەکان لە هەندێ هەڤیازی و ماف سوودمەند دەبن لە حاڵێکدا دەبێ هەندێ ئەرکیش ئەنجام بدەن. لێرەدا وشەی پێگە و ڕۆڵ پێکەوە تێهەڵکێش دەبن، واتە پێگە ئەو هەڵوێستەیە کە تاک لە زنجیرە پلە

کۆمەڵایەتییەکاندا دەستی دەخا و دەور وەک کۆمەڵە هەڤیازی و ئەرکی شاراوەی ناو پێگە لە قەڵەم دەدرێ کە کۆمەڵگا و خاوەنی پێگە چاوەڕوانین. دێڕی کۆمەڵە ڕۆڵەکان بە هەموو پەیوەندییە ڕۆڵییەکانی کەسێک دەوترێ کە بە هۆی پێگە کۆمەڵایەتییەکەی لەگەڵ دیتران سازی دەکات. ئەندامانی ناو سیستەمێکی کۆمەڵایەتیی دیاریکراو لەوانەیە بەو کەسانەی کە دەورە دیاریکراوەکانیان بە باشی ئەنجام دەدەن پاداشتیان پێ بدا و ئەوانەی کە وڵامی نا بەم نۆرمانە بدەنەوە، سزایان بدات (دوچ و کراوس، 1374: 189).

بەم شێوە دەتوانین بڵێین ڕۆڵی ڕەگەزی بریتییە لە چاوەڕوانییە باڵاکانی ناو کۆمەڵگایەک لە بارەی ئەو چالاکی و هەڵسوکەوتانەی کە پیاوان و ژنان دەتوانن یان ناتوانن ئەنجامی بدەن (1992,Kammeyer). کاتێک باس لە چەمکی ڕۆڵی ڕەگەزی دەکەین جیا لە تەرخانکردنی ئەرک و کاری ماڵ یان کۆمەڵایەتیی جیا بۆ هەر دوو ڕەگەزەکە، چاوەڕوانیی تایبەتمەندییە کەسایەتی و کردەوە جیاوازەکان بۆ هەر دوو ڕەگەزەکە (وەکوو هەڵسوکەوتی سۆزدارانەی ژنان و هەڵسوکەوتی هێرشبەرانە و وردبینانەی پیاوان)یش لە بەر چاو دەگیرێت. بە کورتی دەبێ بڵێین کە بنەڕەتیترین ئایدیا لە تیۆریی ڕۆڵی کۆمەڵایەتی ئەوەیە کە: جیاوازییە ڕوانگەیی و هەڵسوکەوتییەکەی پیاوان و ژنان دەگەڕێتەوە بۆ ئەو ڕۆڵە جیاوازانەی کە ژنان و پیاوان لە کۆمەڵگادا هەیانە؛ چونکە دەور و ڕۆڵە کۆمەڵایەتییەکان ڕوانگە و هەڵسوکەوتی تایبەت پشتڕاست یان ڕەت دەکەنەوە. بە واتایەکی دیکە، پێگەی تاک لە ناو پێکهاتەی کۆمەڵایەتی (پێگەی کۆمەڵایەتی) بیچم بە باوەڕ، ڕوانگە و هەڵسوکەوتەکانی (ڕۆڵی کۆمەڵایەتی) دەدات. لە هاوسەرگیریی سپیدا بەو پێیەی کە دەوری ژن و دەوری مێرد بۆ لایەنەکان پێناسە ناکرێ، ئەو هەڵسوکەوتانەی کە لە هاوسەرگیریی هەمیشەییدا لە ژن و مێرد چاوەڕوان دەکرێ، لە هاوسەرگیریی سپیدا ئەو چاوەڕوانییانە بوونی نییە.

لە لایەکی دیکەوە، ئاشکراترین شێوازێک کە لە ڕێگەی ئەوەوە، فەرهەنگ و کەلتووری کۆمەڵگا جیاوازی دەخاتە نێوان هەڵسوکەوتی پیاوان و ژنان، کۆمەڵگاگرییە. کۆمەڵگاگری پرۆسەیەکە کە تێیدا مرۆڤەکان لە ڕێگای شێوازەکانی ژیانی ناو کۆمەڵگاکەیان فێری دەبن و کەسایەتییەکی تایبەت وەدەست دێنن؛ بە جۆرێک کە وەک تاکێک ئامادەیی کارکرد و هەڵسوکەوت لە ناو کۆمەڵگادا فێر دەبن. ئەوەی کۆمەڵناسان لە پرۆسەی کۆمەڵگاگریدا جەختی لە سەر دەکەنەوە فێربوونی ئەو لێهاتوویی و ڕوانگانەیە کە لەگەڵ ڕۆڵە کۆمەڵایەتییەکانی تاکەکان گونجاو بێت. کۆمەڵگاگریی ڕەگەزی ئەو بەکۆمەڵایەتیبوونەیە کە لە ڕێگەی ئەوەوە منداڵان نە تەنیا دەبن بە بوونەوەرانێکی کۆمەڵایەتی، بەڵکوو دەبنە کەسانێکی خاوەن پرەنسیپی ژنانە و پیاوانە. لەم بارودۆخەدا، پیاوەتی یان ژنێتی، هەڵگری ئەو تایبەتمەندی و هەڵسوکەوتانەیە کە لە ناو هەر کۆمەڵگایەکدا بۆ پیاوان و ژنان، شیاو و گونجاوە. ئەوەی وەک ناوەرۆکی ئەم پرۆسە ڕەچاو دەکرێ (وەکوو نۆرم، بەها، ڕوانگە و هەڵسوکەوتەکان) هەر ئەوانەن کە لە خواستەکانی سیستەمی کۆمەڵایەتیی کۆمەڵگاوە سەرچاوە دەگرن (2002,Stanley). سەرەڕای ئەوەی کۆمەڵناسان لە سەر گرینگیی بنەماڵە، قوتابخانە، هاوتەمەنان و میدیا گشتییەکان لە بەکۆمەڵایەتیکردنی ئەندامانی کۆمەڵگا هاودەنگن، زۆریان لەو بۆچوونەدان کە بنەماڵە لە بە کۆمەڵگاگریی تاکەکان گرینگییەکی بنەڕەتی هەیە. منداڵان کە هەمیشە دایک و باوکی خۆیان خەریکی جێبەجێکردنی ئەرکە ڕەگەزییە ڕۆژانەکەیان دەبینن، ئەگەر ببینن کە دایکەکانیان زیاتر لە ناو ماڵدان و باوکەکانیان لە دەرەوەی ماڵ خەریکی ئیش و کارن، دایکەکانیان لە چاو باوکەکانیان کاتێکی زیاتر تەرخانی چێشتلێنان، پاکوخاوێنی و دیکەی کاری ناو ماڵ دەکەن و ئەوە زیاتر دایکانن کە لە کاتی کاریان کەم دەکەنەوە بۆ ئەوەی لە کاتی نەخۆشیدا چاودێرییان بکەن یان بیانبەنە نۆرینگە، دیارە ئەم

منداڵانە ئەم ڕۆڵ و دەورانە وەک شێوازی ئاسایی و قبووڵکراو بۆ هەڵسوکەوتی ژنان و پیاوان سەیر دەکەن و قبووڵیان دەکەن (1992,Browne). بە پێی تیۆریی کۆمەڵگاگریی ڕەگەزی، لە پرۆسەی کۆمەڵگاگری لە ناو بنەماڵە، ڕوانگە و شوناسە ڕەگەزییەکان بە شێوەی چەسپاو دەگوازرێتەوە بۆ منداڵان کە ئەمە درێژەی باڵادەستیی پیاوان و ژێردەستیی ژنانی لێ دەکەوێتەوە. بە پێی ئەوەی کە لە پرۆسەی کۆمەڵگاگریی ڕەگەزی، زۆر جار وێنەیەکی سەربەخۆ، تۆکمە، شیاو، بەتوانا و خاوەن ئیرادە لە پیاو پیشان دەدەن و لە بەرانبەردا ژنان بە بوونەوەرانێکی ئارام، ملکەچ، بێدەسەڵات، دڵناسک و وابەستە پێناسە دەکرێن، لە وەها بارودۆخێکدا پیاوان ڕۆڵی ڕەگەزی/نەریتانەی باڵادەستیی پیاوانە و ژنان دەوری ملکەجێتی قبووڵ دەکەن (1992,Schaffer). یەکێکی دیکە لەو ڕێگانەی کە دایک و باوکەکان هەڵسوکەوتی ڕەگەزتەوەرانەی منداڵەکانیان بەهێز دەکەن لە ڕێگەی سەرچەشنی جیاوازی کارلێکی دوو لایەنانە و هەڵسوکەوت لەگەڵ کچان و کوڕانە. دایک و باوکەکان ئەم کردەوە پشتبەستوو بە رەگەزێتییە بە پێدان یان پێنەدانی وڵامی تایبەت بە هەندێ لە ڕەفتارە دیاریکراوەکان لە منداڵەکانیاندا پتەو دەکەن. هەر بۆیە لاسایکردنەوەی منداڵان لە هەڵسوکەوتی دایک و باوکەکان و هەروەها بەهێزکردنی ڕاستەوخۆی وڵامی منداڵەکان لە لایەن دایک و باوک لەو ڕێگا بنەڕەتییانەیە کە دەبێتە هۆی کۆمەڵگاگریی جیاوازی کچان و کوڕان لە ناو بنەماڵەدا. دلنانی ئەم جیاکاری و جیاوازییانە لە نێوان هەر دوو ڕەگەزی کچ و کوڕ کە لە سەرەتای ژیانەوە دەست پێ دەکا و دەبێتە هۆی فێربوونی کردەوەی بێدەسەڵاتانە، ملکەجانە و پەروەردەکردن و چاودێریکردنی دیتران لە لایەن کچان دەبێ، لە حاڵێکدا کوڕان فێری هەڵسوکەوتی چالاکانە، تووڕەییانە و سەربەخۆیی و پشت بە خۆبەستوویی دەبن.

دایک و باوک بە ئەگەری زۆر کوڕان بۆ ئەو هەڵسوکەوتانە هان دەدەن کە متمانە بە خۆ، سەربەخۆ و بوێریان دەکا؛ لە حاڵێکدا کچان بۆ هەرچی زیاتر پەیوەندی سازکردن لەگەڵ دیتران و پشتبەستن بەوان هان دەدەن (1997,Lindsey). ئەم کۆمەڵگاگرییە ڕەگەزییە لە هاوسەرگیریی هەمیشەییدا بەردەوام دەبێ بەڵام لە هاوسەرگیریی سپیدا ئەم جیاکارییە ڕەگەزییە لە ئارادا نییە و کەمترە.

لە لایەکی دیکەشەوە باوەڕە فیمینیستییەکان لە هاوسەرگیریی سپیدا زیاتر لە هاوسەرگیریی فەرمی خۆی دەنوێنێت. ژنان و پیاوان پێکەوە ئیش دەکەن و خوازیاری یەکسانی لە بەستێنە جیاجیاکانی ژیانن. جیاوازییە پێکهاتەییەکانی ژن و پیاو و ئاسەوارە جۆراوجۆرەکانی لەو بابەتانەن کە لە بوارە جیاجیاکاندا تاوتوێ کراون. فیمینیستەکان لە ماوەی دەیەکانی ڕابردوودا تێکۆشاون کە بیسەلمێنن تایبەتمەندییە دەروونی و کۆمەڵایەتییەکانی ژن و پیاو ئاخێزگەی سروشتی نییە و لە پەروەردە و ژینگەوە سەرچاوە دەگرێت (زیبایی‌نژاد، 1388: 25). ئەوان بە بەکارهێنانی وشەی ڕەگەز و ڕەگەزێتی ئاماژەیان بە جیاوازیی تایبەتمەندییە سروشتی و کەلتوورییەکان کردووە. جیاوازییە ڕەگەزییەکان ئاماژە بەو جیاوازییانە دەکەن کە ئاخێزگەکەیان بایۆلۆژییە و هەروەها ئاماژەش بەو جیاوازییانە دەکەن کە ئاخێزگەکەیان فەرهەنگی و کۆمەڵایەتییە (جزنی، 1380: 99 - 100).

فیمینیستە سووسیالیستەکان پێیان وایە کە ژنان لە سەرمایەداریی پیاوسالارانەدا، بە هاوڵاتیی پلە دوو لە قەڵەم دەدرێن (قمری گیوی، 1385: 59-60). بەڵام ئەو ئامانجەی کە فیمینیستە لیبراڵەکان / چاکخوازەکان لە کۆمەڵناسیدا دەیگرنە بەر، سەلماندنی ئەم خاڵەیە کە جیاوازییەکانی نێوان دوو ڕەگەز جەوهەری نییە، بەڵکوو دەرەنجامی کۆمەڵگاگری و "هاوچەشنکردنی ڕەگەز و دەور"ـە، جیاوازیی هەڵسوکەوتی کچان و کوڕانە

کە کەم تا کورتێک لە ساتەوەختی لەدایکبوونەوە دەست پێ دەکا و ڕێگری لە گەشـانەوەی توانا مرۆییەکانی ژنان دەکات. جیاوازیی نێوان ژنان و پیاوان لە کۆمـەڵگـا ڕۆژاواییـەکـان بـە هۆی جیـاوازیی پـەروەردەی کچـان و کوڕان، جیاوازیی چاوەڕوانییەکانی کۆمـەڵگـا لـە کچان و کوڕان و بوونی یاسـا جیاکارییەکانە و بە گشـتی بە هۆی کلیشـە ڕەگەزییەکانە (آبوت و والاس، 1380: 287 و 288). لە هاوسـەرگیریی سـپیدا ژن ئازادیی زیاتریان هەیە و ئەو ژنە لە ئاسـت پیاو هیچ پابەندییەکی نییە و هەر کات بیهەوێ دەتوانێ بە بێ هیچ ڕێگرییەک مێردەکەی بە جێ بێڵێ و بە پێچەولنەی هاوسـەرگیریی هەمیشـەیی لەو میکانیزمە یاسـاییانەی کە لە بەرژەوەندیی پیاوانە، بێبەرییە. کەواتە باوەڕە فیمینیسـتییەکان لە کۆمەڵگای ئەوڕۆییشـدا بۆتە هۆکارێک بۆ پەرەسـەندنی پێکەوەبوون لە ئێران، بەم بەڵگەوە کە ئازادیی ژنان زیاترە و مافی یەکسانیان هەیە.

3-8-2. تاراندنی کۆمەڵایەتی و نەبوونی پشتیوانی، ترس لە بەدواداچوون

هاوسـەرگیریی سـپی یان هاوماڵی نە تەنیا لەگەڵ ئایین و فەرهەنگی ئێرانیدا یەک ناگرێتەوە، بەڵکوو لە یاسـای ئێران سـزای بۆ دیاری کراوە. ڕێکخسـتنی پیوەندییە سـێکسـییەکان هەمیشـە نیگەرانیی ئایین و یاسـای کۆمـەڵگـە جیـاوازەکـان بووە؛ چونکـە نـانۆرمێتی لـە بـەشـی پـەیوەنـدییـە سـێسـکییەکان ڕێکخراوی کۆمەڵایەتی تووشی کێشە دەکات. هاوسـەرگیری یەکێک لەو ڕێکارانەیە کە لە ڕێکخستنی هەڵسوکەوتی سێکسیی ژن و مێرد لـە زۆربـەی وڵاتـانی دنیـا وەک بـابـەتێکی لۆژیکی، ئـەخلاقی و شـەرعی دەناسـرێت. لە ئێرانیشـدا هاوسـەرگیری ڕێگایەکی قبووڵکراوی شـەرعی و یاسـایی و عورفی بۆ تێرکردنی خواسـتە سـێکسـییەکانە، جگە لەوە نە تەنیا لە لایەن بنەماڵە، بەڵکوو لە لایەن کۆمەڵگا و یاساوە بەدواداچوونی بۆ دەکرێت.

ئەنجامەکانی لێکۆڵینەوە ئەوەی دەرخست کە هاوماڵی لە بنەماڵە دەشاردرێتەوە و ئەمە زۆرینەی وڵامدەرانیشی گرتەوە. ئەو بنەماڵانەی کە لە هاوماڵیی منداڵەکانیان ئاگادار بوون خۆیان لە نەزانین دەدا. بەڵام منداڵەکان لە لایەن بنەماڵەکانیانەوە تارێنرا بوون و لە داکۆکیی خێزانی بێبەش کرابوون.

ژن، تەمەن 32 ساڵ خەلکی مەشهەد

دایک و باوکم، خوشک و براکانم هەموویان بەمە دەزانن. ئەوەی ڕاستی بە دڵیان نەبوو بەڵام لە ڕووی هەست، سۆز یان تەنانەت ئابوورییەوە پشتیوانیان نەکردین؛ چونکە وا دیار بوو بڕوایان بەم پەیوەندییە نەبوو.

پیاو، 26 ساڵان خەڵکی تاران

پێم خۆش نەبوو کەس بزانێت. پێم وا بوو ئەمە پەیوەندیی تایبەتیی خۆمە و بە پێویستی نازانم کەس بەم پەیوەندییە بزانێ، بەتایبەت بنەماڵە؛ بە جۆرێک پێم وایە بە هۆیەوە دەمانتارێنن. ئەگەر بنەماڵەکەم بزانن لەگەڵ یەکێکم بێگومان تووڕە دەبن، دەی منیش ئەوەندەی بتوانم ناهێڵم چونکە ئەمە یەکێک لە هێڵە سوورەکانی کۆمەڵگای ئێمەیە. قسە لە سەر ئەوە نییە کە عەیب بێ یان نا.

دەتوانین پشتیوانیی کۆمەڵایەتیی بنەماڵە وەک ئاستی سوودمەندبوون لە سۆز، هاوڕێیەتی، ڕێز، سەرنج، و هاوکاری لە لایەن ئەندامانی بنەماڵە و هەروەها کەسانی گرینگ پێناسە بکەین. پشتیوانیی کۆمەڵایەتیی بنەماڵە دوو ڕەهەندی بنەڕەتی لە خۆ دەگرێ: ڕەهەندی زەینی کە بە هۆیەوە تاک دەتوانێ لە بارودۆخی پڕزەبر و زەنگدا بە هۆی ئەو داکۆکییەی کە لە لایەن بنەماڵەوە لێی دەکرێ وڵامی باشتر بداتەوە و لە ڕەهەندی ئۆبژەییەوە لە کاتی سەرهەڵدانی ڕووداوی نەخوازراو و بارودۆخی هەستیاری بنەماڵەوە هاوکاری دەکرێ و کەسەکە تووشی قەیرانی دەروونی و ڕۆحی نابێتەوە. بەڵام کاتێک

کە لە لایەن بنەماڵە یان کەس و کار یان دیترانەوە دەتارێنرێن، جیا لە هەستکردن بە تەنهایی و خەسارەی ڕۆحی و زەختی دەروونی، بە تەنیا ناتوانێ بەرەنگاری کێشەکان، بەتایبەت کێشە ئابووری و تەنانەت سۆزدارییەکان ببێتەوە.

هاوسەرگیریی سپی وەک یەکێک لە سەرچەشنەکانی پەیوەندیی نائاسایی کۆمەڵگا هەمیشە لە لایەن دەسەڵات و یاساوە ڕەخنەی لە سەر بووە و بە هۆی نایاسابیبوونی لە لایەن کۆمەڵگاوە وەک جۆرێ بەرەڵایی و بێڕەوشتیی سێکسی لە قەڵەم دراوە.

وەک وترا جیا لە هەندێ حاڵەتی دەگمەن نەبێ ڕوانگەی گشتیی کۆمەڵگا لە مەڕ هاوماڵی تێکەڵ بە سەرکۆنەیە و هەوڵی تاکەکان بۆ ئاشکرانەکردنی ئەم ئیدعیایە پشتڕاست دەکاتەوە کە هاوسەرگیریی سپی وەبیرهێنەرەوەی بێڕەوشتی و بەرەڵاییە کە تاکەکان دەبێ سڵی لێ بکەنەوە. ناوناتۆرەی کۆمەڵایەتی ئەو ڕوانگە نەرێنییانە لە خۆ دەگرێ کە کۆمەڵگا بە سەر تاکیدا دەسەپێنێ و تاک لە ئەنجامی ئەوەدا هەست بە تارێنراوی و هیچۆکەیی دەکات. کەواتە ئەو تاکانەی کە هاوسەرگیریی سپییان بە ئەزموون کردووە بۆ نانۆرمی باج دەدەن. ئەم باجە دەتوانێ لە چوارچێوەی ترس لە بەدواداچوونی یاسایی و نائاسایشی، تارێنران و هەروەها لە ناوچوونی داکۆکیی کۆمەڵایەتی بێت.

هەستکردن بە نەبوونی ئاسایش لە ژیانی دووکەسیدا و ئەگەری هەڵوەشانەوەی دەتوانێ تاک لە ژیانی ڕۆژانەدا تووشی هەندێ کێشە بکات. ئەگەرچی پانتای شار لەگەڵ ئەم چەشنە پەیوەندییە گونجاوە و بوونی بینای هەرزان بە میتراژی کەمەوە زەمینە بۆ ژیانی دوو کەسی دەڕەخسێنێ، دیارە ئەم ئاسایشە شکێنەرە و دەتوانێ لە لایەن هەر کەسێکەوە لەق بکرێت. بەشێکی ئەو نائاسایشییە بەدواداچوونی یاسایی و ترس لەوەی کە تاکەکان لای یاسا

بیدرکێنن و بەشـێکی دیکە هی هەوڵی پێداگرانەی لایەنەکان بۆ شـاردنەوەی ئەم بابەتە لە لای دراوسێکان، خزم و کەس و هاوڕێ و بنەماڵەکانە.

لە لایەکی دیکەشەوە لە ئەگەری دووگیانیشدا هیچ چەشنە داکۆکییەک بۆ ساوای لەدایکبوون نییە. ئەم ساوایە کە بەرهەمی هاوسەرگیریی سپییە یان بە شێوەی بێ‌مۆڵەت و ناتەندروستانە لەبار دەبرێ یان لە ئەگەری لەدایکبوونیش ڕادەسـتی ناوەندی بێهزیسـتی (چاکژیانەوە) دەکرێ و یان تەنانەت لە سـەرە ڕێگاکان فڕێ دەدرێت. کەواتە نەبوونی پاڵپشتیی یاسایی و تارێنران لە لایەن بنەماڵەوە (کەسانی گرینگ) و دەرکەوتنی خەسارەتی ڕۆحی و جەستەیی لە دەرهاویشـتەکانی ئەم چەشـنە پەیوەندییانەیە. سـەرەڕای ئەو کێشـانەی کە ئاوقانی ژیانی ئەم کەسانە دەبێ، ئەوەی ئەم جۆرە پەیوەندییانە بەردەوام دەکا، ئەوەیە کە سـووژە لەم جۆرە ژیانە چێژ دەبینێت. وەک لە خاڵەکانی سـەرەوەدا بۆمان دەرکەوت خواسـت بۆ ئەزموونی نوێ و تێربوونی سـێکسـی دەتوانێ هۆکارێ بۆ ئەنجامدانی هاوسەرگیریی سپی بێت. ئەمە لە حاڵێکدایە کە تاک لە ئاسـت بەرپرسـایەتییە کەمەکەی و گرێبەسـتە دوو لایەنەکان ئەومندە گیرۆدەی پابەندی و دەروەستی نییە.

9.3. ئەنجامە چەندایەتییەکان

وەک لە بەشـەکانی ڕابردوودا ئاماژەی پێکرا لە ڕێگەی تەکنیکی دیمانە و کۆکردنەوەی ئەنجامەکان، ڕێژەیەکی زۆری داتای ئاماری کۆ کراوە کە لە چوارچێوەی چارتدا شیکاری و پێناسە دەکرێ کە ناسینی ڕوونتری دیاردەی هاوماڵی لێ دەکەوێتەوە. بە پێی ڕێژەی حەشیمەت و گەورەیی کەلانشارەکان ڕێژەی 203 دیمانەی لە سـەر ئاسـتی هەر سـێ شـاری تاران مەشـهەد و ئیسـفەهان بە ڕیز 86 دیمانە لە تاران، 64 دیمانە لە مەشـهەد، 53 دیمانە لە ئیسـفەهان ئەنجام درا کە بە پێی ڕەگەزێتی بریتییە لە 116 دیمانە لەگەڵ

ئافرەتان و 87 دیمانە لەگەڵ پیاوان. بەو پێیەی کە پرسـیارکارەکان هەم ژن و پیاو بوون، ڕادەی متمانە و هاودڵی لە ناو نموونە ژنەکان زیاتر دروست بوو و بە هۆی هەسـتیاریی بابەتەکە بۆ خانمەکان، زیاتر ژنان هۆگری قسـەکردن سـەبارەت بەم دیاردە بوون و پیاوان هەوڵی شـاردنەوەیان دەدا. بە هۆی پێشـینەی تیۆری و ئەزموونی لێکۆڵینەوە، گۆڕانکارییە کۆمەڵایەتییەکان و کەلتووری تێپەڕین، مۆدێرنیتەی ناتەواو و فاکتەرە ئابووری و کۆمەڵایەتییە جیاوازەکان کاریگەری لە سـەر ڕوونکردنەوەی دیاردەی هاوماڵی دادەنێن. لەم بەشـەدا کار لە سـەر شـیکاریی ئاماری و شـێماتیکیی ڕوونکردنەوەی کۆمەڵایەتیی هاوماڵیی ئێران دەکەین.

3ـ9ـ1. تەمەن

تەمەن یەکێک لە گرینگترین بگۆڕەکانە کە لە دیمانەی هاوسـەرگیریی سـپی شـرۆڤە و شـیکاری کرا. بە پێی دیمانە و ئەنجامەکانی ئەم توێژینەوە کەمترین هاوسەرگیریی سپی و هاوماڵی لە مەودای تەمەنیی 41 - 37 ساڵ بە 10.34 لە سـەدە و زیاتر هاوماڵی لە مەودای تەمەنیی 30-25 سـاڵ بە 45.33 لە سەد بوو.

چارتی 1. فرەیی پانتای تەمەنیی ولامدەران

دمیەی 60ی هەتاوی لە ناوەڕاستەکانیەوە واتە 1365ی هەتاوی بەم لاوە ئەوپەڕی قەیران (بۆ ئەم شێوازی ژیان یان ئەم دیاردە) بووە. لە سۆنگەی خوێندن و کەمایەتیی پێداویستییەکانی قوتابخانەکان، کونکوور و زانکۆ و گیر و گرفتی مانەوەی پشت‌کونکوور، ترافیکی ماستەر و دکتۆرا، دیاریی ناچاریی بێکاری، هاوسەرگیریی درەنگوەخت و کێشەکانی هاوسەرگیریی ئەم دەیە لە تایبەتمەندییە تەمەنییەکانی دەیەی کۆتایی 60 هەتاوی و سەرەتاکانی دەیەی حەفتایە. کێشەکانی ئەم دەیە گەیشتۆتە ئاستێک کە هەندێ لە بەرپرسان وتوویانە ناتوانن کێشەکانی ئەم دەیە چارەسەر بکەین. ئیسحاق جیهانگیری، جێگری یەکەمی سەرۆک کۆماری دەوڵەتی دوازدەهەم، لە کۆڕبەندی ڕۆژی جیهانیی داهاتوو وێڕای ئاماژە بە سەرەچالنجەکانی ولات، وتی: لەدایکبووانی دمیەی 60ی هەتاوی چوونە هەر قۆناغێک تووشی کێشە هاتن. لە کاتی چوونە قوتابخانە هەتا قوتابخانەی ناوەندی و دواناوەندی و زانکۆ، و ئێستاش پرسی کار و پیشە و لە داهاتوودا بابەتی بەسالاچوویان دەبێ سەرنجی زیاتری پێ بدرێت.[1]

قوتابیانی دەیەی 60 هەتاوی، لە ئێستادا خاوەن بڕوانامەی زانکۆ و ماستەرن کە زۆریان لە گەورەشارەکاندا لە کەرتی تایبەتدا خەریکی کاری ناو نووسینگە و ئیشی ئازادن کە بەشی ژیانیکی فەرمی بە هەلاواسان و هەلومەرجی نالەباری ئابووری و بێکاریی لە ڕادمبەدەر ناکا، لە ئێرلندا ژیان بە سەر دەبەن. ئەم گەنجانە هاوکات لەگەڵ گۆڕانکارییە کەلتووری و تەکنەلۆژییەکان و بەشداری لە زانکۆ لە چاو گەنجانی دمیەی 40 و 50 و سەرەتاکانی دەیەی 60 کە ئەزموونی شۆڕش و شەڕیان هەیە، نەرمی‌نوێنن و

1. باشگاه خبرنگاران جوان (https://www.yjc.ir)

لەگەڵ نەوەکانی ڕابردوو تووشی لێکدژیی لە بەها و نۆرمەکان بوونەتەوە.

وێنەی 18. نومایەکی قوتابیانی دەیەی 60. ئەمانە ئێستا تەمەنیان ژوور 30 ساڵانە.
بڕوانە ماڵپەڕی خبر آنلاین

گەنجانی تەمەن 28، 29، 30 ساڵان کە بە هۆی بارودۆخی ئابووری و کۆمەڵایەتی و فەرهەنگی هاوسەرگیرییان نەکردووە و لە تەمەنی هاوسەرگیریشدان، هەندێ لەم گەنجانە هاوسەرگیریی سپی بە هەڵبژاردنێکی عەقڵانی دەزانن، بۆیە ئەم هاوسەرگیرییە هەڵدەبژێرن. لە سەر بنەمای چارت، ئەم گەنجانە بۆ پەیوەندی سازکردن تەکنەلۆژیا نوێکان (موبایل، ئەنتەرنێت، تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان، ئینستاگرام، فەیسبووک و ...) بە کار دەبەن و پەرۆشییە ئایینییەکانی دمیەکانی ڕابردوویان نییە و زیاتریان ڕێژە و فرەییان لە خۆ گرتووە کە ئەم چەشنە پەیوەندییە بۆ خۆیان وەک جێگرەوەیەک بۆ هاوسەرگیریی هەمیشەیی و فەرمی هەڵدەبژێرن. لە لایەکی دیکەشەوە ئەوەی شایەنی سەرنجە گەنجانی دمیەی 70ی هەتاوییە کە لە مەودای 24-19 ساڵدان و ئامارێکی بەرچاویان لە خۆ گرتووە. ئەم نەوە لە دەیەی 60ی هەتاوی نەرمی‌نوێنترن و بە پێی جیهانیبوون و گۆڕانکارییە کەلتوورییەکان و بە مۆدێڕنبوونی ئێران و ئاشنابوونی زیاتر لەگەڵ فەرهەنگی ڕۆژاوایی و

بەزاندنی زەمەن شوێن لە ڕێگەی ئەنتەرنێت، تەنانەت لە سەرەتاکانی هەڕەتی گەنجێتی کە کاتی هاوســەرگیری نییە پەیوەندیی هاوماڵی بە ڕێگایەک بۆ ناسین و فرەچەشنیی زیاتر و پەیوەندیی زیاتر لە پەیوەندیی دۆستایەتیی کچ و کوڕ دەزانن وئەم شــێوازی ژیانە وەک بلبەتێکی ئاســایی ســەیر دەکەن کە لەگەڵ تێپەڕینی کات لە کۆمەڵگادا قبووڵ دەکرێت. لە ڕوانگەی ئەو گەنجانەی کە خوێندکارن و لە ســەرەتاکانی قۆناغی زانکۆدان ئەم شــێوازی ژیانە وەک جۆرێک هەڵبژاردنی تاکەکەســی و بە جیا لە بەها ئایینی و ئایینزاییەکان بۆ خۆیان دەستنیشان دەکەن کە ڕوانگەی زۆرێک لە کارناسان و ڕاوێژکاران و دەسەڵاتدارانی حکومەتی لێ کەوتۆتەوە.

3ـ9ـ2. خوێندن

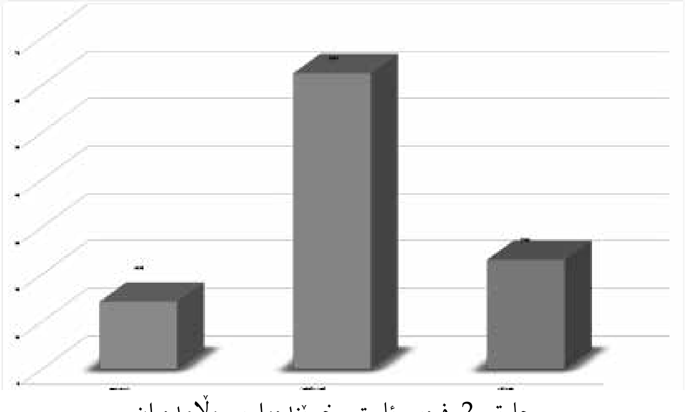

چارتی 2. فرەیی ئاستی خوێندەواریی وڵامدەران

خوێندنی باڵا لە وڵاتی ئێران بەشــێک لە وەزارەتی پەروەردە و ڕاهێنانی ئێرانە و لە ئێستادا لە ژێر چاودێریی وەزارەتی زانست، لێکۆڵینەوە و تەکنەلۆژیا و وەزارەتی تەندروســتی، دەرمان و ڕاهێنانی پزیشــکیی ئێرلنە (بۆ زانســتی دەرمان و تەندروســتی) بەڕێوە دەبرێ و ڕێک دەخرێت. زانکۆکانی ئێران ئەو ڕاهێنانە زانکۆییانە پێشــکەش دەکەن کە بە بڕوانامەگەلی تێکنیســییەن،

بکالۆریۆس، ماســتەر و دکتۆرا کۆتایی پێ دێت. توێژینەوە ئامارییەکانی وەزارەتی زانســت، لێکۆڵینەوە و داهێنان، بارودۆخی خوێندکارانی زانکۆی لە ســاڵی خوێندنی 95-96 خســتە بەر تیشــکی لێکۆڵینەوە. لەم ئامارەدا، لێکبڵاویی ڕێژەی خوێندکارانی دامەزراوەکانی خوێندنی باڵای وڵات بە پێی قۆناغەکانی خوێندن لە ســاڵی 95-96 هەتاوی بڵاو بۆوە. لەم ئامارەدا خوێندکاران بە شــێوەی گشــتی بە پێی قۆناغی خوێندن هاتوون کە ڕێژەی خوێندکاران لە قۆناغی بکالۆریۆس لە دیکەی قۆناغەکانی خوێندن زیاتر بوو.

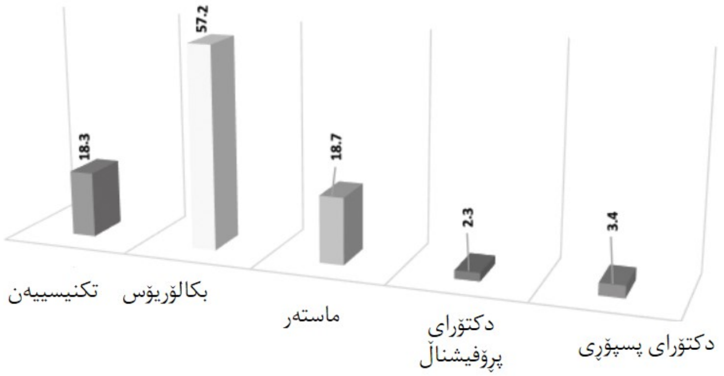

چارتی 3. ئاماری خوێندکارانی ئەم دامەزراوانە بە پێی قۆناغی خوێندن لە ساڵی 1395 هەتاوی بە پێی ڕاپۆرتی دامەزراوەی توێژینەوە و بەرنامەڕێژیی پەروەردەی باڵا

بە پێی لێکدانەوەکان لە قۆناغی تێکنیســییەن ڕێژەی 748 هەزار و 677 کەس (18.3لە ســەد)، قۆناغی بکالۆریۆس 2 ملیۆن و 335 هەزار و 729 کەس (57.2 لە سەد)، لە قۆناغی ماستەر 764 هەزار و 233 کەس (18.7 لە ســەد)، لە قۆناغی دکتۆرای پرۆفیشــناڵ 93 هەزار و 926 (2.3 لە ســەد) و دکتۆرای پســپۆڕی 140 هەزار و 447 کەس (3.4) خەریکی خوێندنن. لێکدانەوەکان پیشــان دەدا کە کۆی خوێندکاران لە هەموو قۆناغەکانی

خوێندن 4 ملیۆن و 83 هەزار و 12 کەسە کە قۆناغی بکالۆریۆس زیاترین خوێندکاری لە خۆ گرتووە. بە پێی ئەنجامەکانی ئەم توێژینەوە (چارتی 2)یش زۆربەی ئەو کەسانەی کە پەیوەندیی هاوماڵییان هەیە ئەو گەنجانە بوون کە بڕوانامەی زانکۆیان هەیە. بە پێی داتاکانی ئەم توێژینەوە 62.57 لە سەد هەڵگری بڕوانامەی بکالۆریۆس و 23.15 لە سەد ماستەر و دکتۆرا بوون. زۆربوونی حەشیمەت لە دەیەی 60 و سەرەتاکانی دەیەی 70ی هەتاوی لە بەشی زانکۆدا ئاسەواری سەرنجڕاکێشی هەیە. گەنجانی دەیەی 60 و 70ی هەتاوی بە پێی بەها کۆمەڵایەتییەکانی زانکۆ، هەوڵ لە پێناوی چوونە زانکۆ، وەدەستهێنانی هەلی کار و گۆڕینی پێگەی کۆمەڵایەتی، ئاپۆرەیەکی مەزنی گەنجانی لێ کەوتەوە کە خاوەن بڕوانامەی زانکۆ بوون. ژیانی خوێندکاری، فەرهەنگی مۆدێڕنی نزیک لە ڕۆژاوا، و ئاشنابوون لەگەڵ ڕێبازە ڕۆشنبیرییەکانی زانکۆدا بووە هۆی بیچمگرتنی نەوەیەکی نوێ کە بەهاکانی دەیەکانی ڕابردووی خۆی پشتگوێ خست. ئەم خوێندکارانە بە پێی تێچووەکانی ژیان و تێچووی خوێندکاری، بەتایبەت لە شارە گەورەکان و نەبوونی هاوسەرگیری، نەبوونی چاودێری لە لایەن بنەماڵە و ئازادیی زیاتر، ئەزموونی ژیانی خێزانداری بە مەبەستی ناسین و یان تێرکردنی ئارەزووە سێکسییەکان، هاوسەرگیریی سپییان هەڵبژاردووە.

3ـ9ـ3. پیشە

بە هۆی بێکاریی بەربڵاو لە شارەکان، نەبوونی هەلی کار، نەبوونی هاواهەنگی لە نێوان بواری خوێندنی زانکۆ و بازاڕی کار، پڕبوونەوەی دامەزرلندنەکانی دەوڵەت، گەنجانی خوێندەوار بەرەو گەورەشارەکان کۆچ دەکەن و لە کەرتە تایبەتەکاندا ئیش دەکەن، کە ئاسەواری وەکوو نەبوونی هەستی ئاسایشی کار و فووبیای هاوسەرگیریی فەرمی و هەمیشەیی بۆ

گەنجانی لێ کەوتۆتەوە. بەم پێیە وەک ڕێکارێکی گونجاو هاوسەرگیریی سپی بۆ خۆیان دەستنیشان دەکەن.

چارتی 4. فرەیی چەشنی پیشەی وڵامدەران

بە پێی چارتی 4 ئەنجامەکانی ئەم توێژینەوە پیشانی داوە کە ئەو وڵامدەرانەی کە پەیوەندیی هاوماڵییان بووە بە ڕێژەی 46.3 لە سەدی لە کەرتە تایبەتەکان ئیشیان دەکرد و 39.5 لە سەد لە کەرتی ئازاد، کە ئەمانە زۆرینەیان پێک هێنا بوو کە هاوکات خوێندن و ژیانی هاوماڵیان بە ئەزموون دەکرد. ئەم کەسانە بە پێی ڕێککەوتنی ئابووری، تێچووەکانی ژیانی کەلانشارییان دابین دەکرد و بە پێی ئەو ڕێژەی کە لە بەرەو پێشەوەبردنی ئابووریی پەیوەندییەکەدا پشکیان هەبوو، هێزی زیاتریان هەبوو. کەسێک کە مووچە و داهاتی زیاتری هەبێ لەم پەیوەندییەدا دەسەڵاتی زیاترە و بە هۆی پێکهاتەی ئابووری و پشکی بەشداریی ژنان لە بازاڕی کاردا، ژنان لە چاو پیاوان لەم چەشنە کۆمپانیایانەدا داهاتیان کەمترە، و ژنان بە بەراورد لەگەڵ پیاوان هەلی کاریان کەمترە و بەم پێیە سەرباری ئەوەی پەیوەندیی پێکەوەبوون یان هاوسەرگیریی سپی کلیشە جێندەری و گرێبەستەکانی هاوسەرگیری

فەرمی بەزاندووە، بەڵام چەشنێک پیاوسالاری و باڵادەستیی پیاوانە لەم پەیوەندییانەشدا بەدی دەکرێت.

وێنەی 9. ناوەندی ئاماری ئێران ڕایگەیاندووە کە لە کۆی 11 ملیۆن و 839 هەزار دەرچووی زانکۆ و خوێندکاری زانکۆ، شەش ملیۆن 295 هەزار پیاو و پێنج ملیۆن و 534 هەزار ژنن، کە لەم ڕێژە 5 ملیۆن کەسیان کاریان هەیە، کە ڕێژەی ژنانی خەریکی کار یک ملیۆن و 454 هەزار کەسە.

سەرباری ئەوەی لەدایکبووانی دەیەی 60ی هەتاوی خەریکی دەیەی سێیەمی ژیانی خۆیان تێپەڕ دەکەن و دەبێ لە ڕووی هەلی کارەوە ئاسایشی باشیان هەبێ کە بە پێی ئەوە بەرنامەکانی داهاتووی خۆیان ڕێک بخەن، بەڵام هێشتا بازاڕی کاری ئێران بە بێکاریی هەزاران لەدایکبووی دەیەی 60 هەتاوی تێوەگلاوە. لەگەڵ ئەوەی بازاڕی کاری ئێران لە کێشەی کار و بێکاریی لەدایکبووانی دەیەی 60 هەتاوی ڕزگار نەبووە، لەدایکبووانی دەیەی 70 گەیشتوونەتە تەمەنی کار و وەک داخواز و ڕکابەری نوێ لە بازاڕی کاردا دێنە هەژمار. بێکاریی لەدایکبووانی دەیەی 60 گەیشتۆتە ئەو ئاستەی کە بە پێی ئامارەکان تەنانەت خوێندکارانی قۆناغی دکتۆراشی تێوەگلاندووە، کە بە

واتایەکی دیکە دەتوانین بڵێین پانتای بێکاری لە ئێران بە جۆرێکە کە هەموو گرووپە خوێندکاری و کۆمەڵایەتییەکانی گرتۆتەوە و ئەم شەپۆلی توندی مەندیی ئابووری و بێکاری و هەرچی زیاتربوونی کاری تایبەتی بە داهاتی کەمەوە خەریکە پەرە دەستێنێ و بەشێکی بەربڵاوی گەنجانی لە خۆ گرتووە.

3ـ9ـ4. ڕادەی باوەڕداری و پابەندبوون بە ئایین

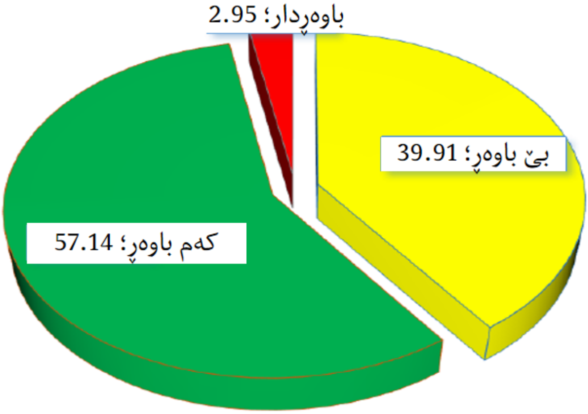

چارتی 5. فرەیی نموونە توێژینەوە لە سەرکراوەکان بە پێی ڕادەی باوەڕداری و پابەندی بە ئایین

بڕواداری واتە چەسپاندنی وانە و بەها ئایینییەکان لە هەموو ڕەهەندەکانی ژیان کە کاریگەریی لەڕادەبەدەری لە سەر تاک و کۆمەڵگا هەیە. کۆمەڵگای ئێران کە ئیدیعای جێبەجێکردنی یاسا ئیسلامییەکانی هەیە و وەک قوتابخانەیەکی گشتگیر لە ژیانی کۆمەڵایەتی و تایبەتیی تاک لە ئیسلام دەڕوانێ، لە ماوەی دەیەی ڕابردوودا بە وتەی زۆرێک لە شارەزایان و توێژەران شایەتی دیاردەی ئایینبێزی و کەمبوونەوەی پابەندی بە ئایین بووە کە دەرهاویشتەگەلی وەکوو سستبوونی بەهاکانی لێ کەوتۆتەوە. بە پێی چارتی ژمارە 5، ئەنجامەکانی ئەم توێژینەوە پیشان دەدا کە ئەو کەسانەی کە

پەیوەندیی هاوماڵییان هەبوو 39.91 لە سەد بێباوەڕ بوون و 57.14 باوەڕێکی ئەوتۆیان نەبوو. هەروەها 2.95 لە سەدیان باوەڕیان هەبوو، بەڵام لە سەر جێبەجێکردن فەرزە ئایینییەکان سوور نەبوون.

ئەم ئەنجامانە ئەوە دەخاتە ڕوو کە جۆرێک ئایینبێزی و کەمبوونەوەی باوەڕە ئایینییەکان لە ناو گەنجانی ئێرانیدا بوونی هەیە.

لە دیمانەکاندا ئەوەی ئاشکرا بوو ئەوە بوو کە زۆرینەی وڵامدەران باوەڕیان بە هیچ کام لە فەرزە ئایینییەکانی وەکوو نوێژ، ڕۆژوو و هتد... نەبوو و دەتوانین بڵێین باوەڕیان بە چەمکە ئایینییەکانی وەکوو بوونی خودا، قەیامەت و هتد... نەبوو. هەندێکیش بە هۆی دژایەتیکردنی ئایین شێوازی ژیانی هاوماڵییان هەڵبژاردبوو.

وێنەی 20. زۆربەی وڵامدەران لە ژیانی خۆیاندا ئایینیان بە شتێکی لاوەکی دەزانی و ئایینیان لە ژیانی خۆیان فڕێ دابوو. هەندێ لە وڵامدەران پێیان وا بوو ئایین جۆرێک قەدەرگەرێتیی شوێنییە.

گۆڕانکارییە ئایینییەکان بابەتێکی نوێ و تازە نییە. وێبێر یەکێک لە پێشەنگەکانی ئەم بابەتەیە. ناوبراو وەک ناوەکی ناوەندیی دنیای نوێ باس لە عەقڵانییەت دەکا کە هەموو ڕەهەندەکانی ژیانی مرۆڤی داگرتووە و کاتی

قسەکردن لە سەر جادووسڕینەوە و کێشانەوەی قەفەزی ئاسنی، بۆشایی ئایینی لە کۆمەڵگای پیشەسازیی مۆدێڕن پیشان دەدات. بە ڕای ویێبێرییەکان، گەشەی عەقڵانییەت لە دوو ڕێگاوە کاریگەری لە سەر ڕۆڵی ئایین دادەنێت:

یەکەم: کاریگەری لە سەر باوەڕی ئایینیی بڕواداران دادەنێ کە ئەمە جادووسڕینەوە لە ئایینی لێ کەوتەوە.

دووهەم: سەرهەڵدانی هەندێ گۆڕانکاری لە پێکهاتەی کۆمەڵایەتی و ئابووریی کۆمەڵگا کە هەندێ لە دەرکەوتەکانی بە ناوگەلی وەکوو بەپیشەسازیبوون، شارنشینی و بڕۆکڕاتیزە بوون و ... ناسراوە. بە پێی ئەوەی ئێرانیش لە ئاراستەی مۆدێڕنیتە و پێشکەوتندایە و جۆرێک پێداچوونەوەی ئایینی لە سەر بنەمای تیۆری و فەرهەنگە ڕۆژاواییەکان، بەتایبەت لە ناو گەنجاندا باو بووە، ئایینسڕینەوە بابەتێکی ئاسایی و لە سەر بنەمای عەقڵانییەتی مۆدێڕنە. هەروەها دیاردەی سکۆلاریزم و دابڕانی ئایین لە ژیانی تاکەکەسی و کۆمەڵایەتی یەکێک لە هۆکارە سەرەکییەکانی باوبوونی هاومالی لە ڕۆژاوا بووە.

5ـ9ـ3. شێوازی ئاشنابوون

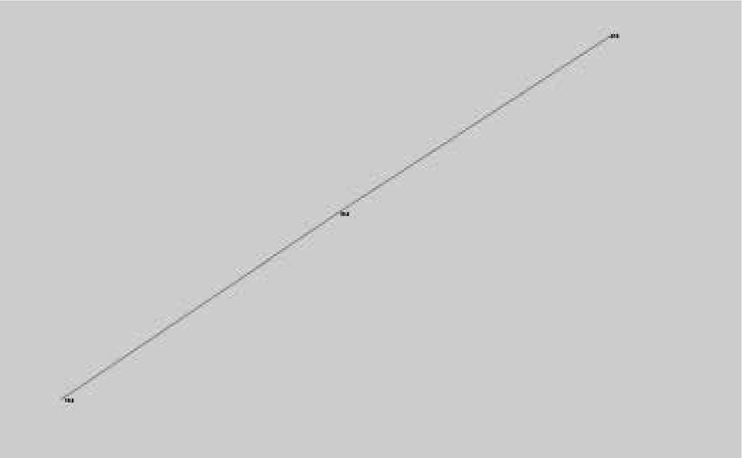

چارتی 6. فرەیی نموونەی بەرتوێژینەوە بە پێی شێوازی ئاشنایی و یەکترناسین

چارتی 6 شێوازی ئاشنایی وڵامدەران لەگەڵ هاوبەشەکەیان پیشان دەدات. ئەنجامەکانی لێکۆڵینەوە پیشانی دا کە 47.3 لە سەدی وڵامدەران لە گرووپە خوێندکاری لەگەڵ هاوماڵەکەیان ئاشنا بوون. 33.5 لە سەد لە شوێنی کار و پەیوەندیی کاری و 19.2 لە سەد لە ڕێگەی تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان هاوبەش یان پارتنێرەکەیان ناسیوە.

داتاکانی سەرەوە ئەم بابەتە پیشان دەدا کە متمانە پاش ناسینی ورد ڕوو دەدات. لە گرووپە خوێندکارییەکاندا تاکەکان ماوەیەکی زۆر پێکەوە لە پەیوەندیدان. گرووپە فیمینیستییەکان، گرووپەکانی شانۆ و فیلم، گرووپە خوێندکاری و دۆستانەکان بە مەبەستی جۆراوجۆر لە شوێنە جۆراوجۆرەکان بە دەور یەکەوە کۆ دەبنەوە و لە ڕوانگە و بیر و باوەڕی یەکتر بە باشی ئاگادار دەبن. ئەم گرووپانە لەگەڵ تێپەڕینی کات سنووردارتر دەبنەوە و ئەو کەسانە دەمێننەوە کە خاڵی هاوبەش و لێکچوونی بیر و هەڵسوکەوتیان هەیە.

هەندێ لە کافی شاپەکان بۆتە شوێنێکی ئارام بۆ کچان و کوڕانی گەنج کە بەم شێوە دەتوانن چەندین کاتژمێر بە دوور لە شەرع و عورف پێکەوە قسە بکەن. لە گەورەشارەکاندا ڕێژەی کافی شاپەکان ڕووی لە زیادبوونە و شوێنێک بۆ گرووپە دۆستایەتییەکانە کە بە بێ چاودێریی بنەماڵە و یان زەختی کۆمەڵایەتی و ئینتیزامی چەندین کاتژمێر پێکەوە دادەنیشن و یەکتر دەدوێنن.

هەر لەم گرووپە دۆستانەیەدا ئەو کەسانەی کە هۆگری هاوماڵین هاوبەشەکەیان دەناسن و یان لە ڕێگەی گرووپە دۆستایەتییەکانەوە بە یەکتر دەناسرێن. بە پێی ڕاپۆرتی بەڕێوەبەری گشتیی نووسینگەی ئامار و زانیارییە حەشیمەتی و کۆچبەرییەکانی ڕێکخراوی ئاماری تاکەکەسی (کەسێتی و ناسنامەی ئێران) کۆی 11 ملیۆن و 240 هەزار کچ و کوڕی سەڵت لە ئێراندا هەن، وتی: 5 ملیۆن و 570 کەسیان کوڕ و 5 ملیۆن و 670 هەزاریان کچن کە لە هەڕەتی هاوسەرگیریدان کە ئەم کەسانە هەرگیز هاوسەرگیرییان نەکردووە. زۆربەی ئەم کەسانە کوڕان و کچانی سەڵتی خوێندکاری زانکۆن و لە تەمەنی کارکردندان و بە هۆی پڕبوونەوەی هەلی کارە دەوڵەتییەکان لە کەرتە تایبەتەکان و یان بە شێوەی ئازاد خەریکی کارن. گەنجانی سەڵت لە شوێنی کار و لە گەورەشارەکاندا بە هۆی نەبوونی چاودێری لە لایەن بنەماڵە و یان یاسا و ڕێسای توندی کاری دەوڵەتی، لەگەڵ هاوچەشنەکانی خۆیاندا پەیوەندییان زیاترە و هەر ئەمەش زەمینەی بۆ پەیوەندیی نزیکتر خۆش دەکا، بە جۆرێک کە زۆربەی ئەوانەی هاوماڵن خاڵی هاوبەشیان لە پیشە، بواری خوێندن، شێوازی بیرکردنەوە وهتد ... هەیە.

لە لایەکی دیکەشەوە تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان یەکێک لە گرینگترین ئامرازەکانە کە بە بێ هیچ سنووردارییەک زەمینەی پەیوەندیی تاکەکان دەڕەخسێنێت. ئەنتەرنێت و تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان سنووردارییە شوێن و

زەمینییەکان لا دەبەن و تاکەکان لە شوێنە جیاوازەکانەوە پێک دەلکێنن. تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان وشەیەکە کە بۆ ناونانی گرووپێک لەو کەسانە بەکار دەبرێ کە لە ناو خۆیاندا پەیوەندیی بەربڵاو و بەردەوامیان هەیە و ئەڵقەیەکی یەکدەستی پێوەندیسازکردن پێک دێنن. بەو پێیەی کە بۆ توێژێکی بەربڵاوی گەنجان لە کاتی ئێستادا دەستڕاگەیشتن بە بیستۆکی زیرەک و ئەنتێرنێت ئاسان بۆتەوە، ئەندامیەتی لە تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان پتر لە جاران، گشتگیر بووە کە ئەمە کاریگەریی بەرچاوی لە سەر شێوازی ژیانی تاکەکان بەتایبەت گەنجان و خوێندکارانی زانکۆ داناوە. تاکەکان بەوەی کە وێنەی خۆیان لە سەر پرۆفایل و لاپەڕە تایبەتەکان دادەنێن، هەر هەموو یان بەشێک لە ژیانی خۆیان پیشان دەدەن. تاکەکان لە ڕێگەی تۆڕە کۆمەڵایەتییەکانەوە هەلی ئەوەیان هەیە کە ئەوەندەی بۆیان بلوێ خۆیان بە باشی پیشان بدەن، ئەو خۆیانەی کە دەتوانێ بەکگراوندی تاک لە دنیای ڕاستەقینە یان ئاوێتەیەک لە ڕابردووی تاک و ئێستای ئەو بێت. تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان دەتوانن حوکمی ئێستای خۆیان و دیتران و هەم حوکمی ڕابردووی ئەوان بن ئەم دەرخستنە لەگەڵ ژیانی تاک هەمیشە یەکسان نییە بەڵام ئەم وێنانە و بواری دەستڕاگەیشتن بە پرۆفایلەکان هەلی پەیوەندییان دابین دەکات. لە ڕابردوودا پەیوەندیی شاراوە بە شێوەی تەلەفۆنی و زیاتر ژوانی چەند کاتژمێری بوو. بە کەڵکوەرگرتن لە تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان و ئەنتەرنێت و ئاسانبوونی پەیوەندی، تاکەکان ماوەیەکی زیاتر لە شەو و ڕۆژدا پێکەوە پەیوەندی ساز دەکەن و ئەم پەیوەندییە هەلی ئاشنابوونی زیاتر، دۆستایەتی و متمانە دابین دەکا و لە کۆتاییدا لەوانەیە ڕووداوگەلی وەکوو هاوسەرگیریی سپی لێ بکەوێتەوە.

3ـ9ـ6. ماوەی پەیوەندی

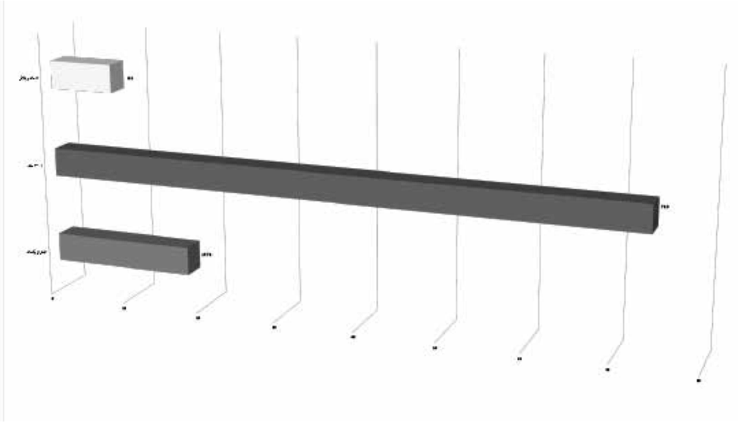

چارتی 7. ڕێژەی نموونەی بەرتوێژینەوە بە پێی ماوەی هاوماڵیی هاوسەرەکان

پەیوەندییە هاوماڵییەکان، ڕکابەری ناوەندی هاوسەرگیرییە و خۆی لە هاوسەرگیریی نافەرمیدا پیشان دەداتەوە؛ ئەو سەرچەشنە پەیوەندییەی کە ئەو کەسانەی کە هۆگرین ئیدیعا دەکەن پابەندانەیە، بەڵام بەو پێیەی کە لە جێبەجێکردنی پابەندییەکان لاوازە و لە یاسا و نەریت بێزارن ناتوانین بە پابەندانە سەیری بکەین. دەتوانین پێشبینی ئەوە بکەین ئەو کەسانەی کە ئەم پەیوەندییانە ئەنجام دەدەن وەک مرۆڤێک کە مۆدێرنیتە و نەریت بە لێکدژ دەزانێ، دنیایەکی پڕ لە لێکدژی، ناکۆکی و کێشە چارەسەرنەکراوەکانی تێدایە. هەر بۆیە هێندە ناخایێنێ کە عەشق و سۆزی سەرەتایی کاڵ دەبێتەوە و دەبێتە نفرەت و بێزاری و خۆلۆمەکردن. کەواتە ئەم پەیوەندییانە لە بنەڕەتەوە ناتوانن زۆر درێژخایەن بن.

بە پێی ئەنجامەکانی ئەم توێژینەوە زۆربەی ئەو هاوسەرانەی کە

هاوسەرگیریی سپییان هەڵبژاردووە ماوەیەکی کەمتر لە 4 ساڵ پێکەوە بوون و ئینجا لێک جیا بوونەتەوە. وەک چارتی 7 پیشان دەدا ماوەی پەیوەندیی هاوماڵی لە ماوەی 3-1 ساڵ بە 73.9 لە سەد زیاترین ڕێژەیان لە خۆ گرتووە. 17.3 لە سەد کەمتر لە ساڵێک و 8.1 لە سەد خاوەن پەیوەندیی هاوماڵیی پتر لە ساڵێک بوون.

ئەگەر دابەشکارییەکی ماوەی پەیوەندیمان هەبێ بە جۆرێک کە پەیوەندییە کەمتر لە یەکساڵەکان، پەیوەندیی یەک بۆ سێ ساڵ و پەیوەندیی 4 ساڵ و زیاتر بە ڕیز کورتخایەن، مامناوەند و درێژخایەن ڕەچاو بکەین، زۆربەی وڵامدەران خاوەن پەیوەندیی مامناوەندماوە و کورتخایەن بوون. فرەچەشنخوازی، ناپابەندی، کێشەکانی پاش هاوماڵی، توندوتیژی لە دژی ژنان، ماندوبوون لە پەیوەندیی هاوماڵی، تاراندنی کۆمەڵایەتی و ترس لە ئاشکرابوونی پەیوەندی وا دەکا ئەم چەشنە پەیوەندییانە بەردەوام نەبێت. وەک ئەنجامەکانی لێکۆڵینەوە پیشان دەدا زۆربەی ئەم پەیوەندییانە زیاتر لە سێ ساڵ ناخایێنێت. کاتێک کە لەم چەشنە پەیوندییانەدا لە پاش پەیوەندیی عاشقانە لە سەرەتاکانی هاوماڵیدا ناکۆکی دروست دەبێ، بە هۆی کراوەبوونی پەیوەندییە هاوماڵییەکە و ئەگەری دەستپێکردنی پەیوەندیی هاوماڵیی دیکە، هەوڵ بۆ چارەسەری ئەم کێشە هیچ ئەنجامێکی نابێت.

لە لێکۆڵینەوەیەکدا کە دکتۆر تەقی ئازادئەرمەکی لە ساڵی 1391 هەتاوی سەبارەت بە سەرچەشنە هاوماڵییەکانی ناو گەنجان ئەنجامی داوە، ئاشکرا بوو کە لە هەموو نموونەکانی هاوماڵی کە لە لێکۆڵینەوەکەیدا بوون، دوو هاوبەش پیشەدار و دەرچووی زانکۆن و بیر و باوەڕی ڕۆشنبیرانەیان هەیە کە بە بیانووی ژیانی سەڵتی و سەربەخۆ، لە ماڵی باوکیان هاتوونەتە دەرەوە و بە بێ ئەوەی دایک و باوک لێیان ئاگادار بن، ڕوویان لە ژیانی هاوبەشانە کردووە. بە پێی پێناسەکانی ئەم لێکۆڵینەوە پەیوەندییە هاوماڵییەکان هەڵگری

پەیوەندیی عاشقانەن و ئەگەر عەشقەکەی نێوانیان کەم ببێتەوە، زۆر بە ئاسانی لێک جیا دەبنەوە.

3ـ9ـ7. توندوتیژی دژ بە ژنان

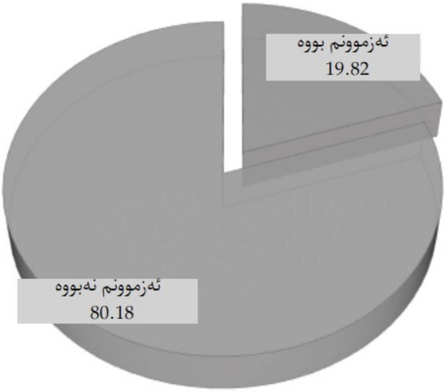

چارتی 8. لێکدانەوەی بارودۆخی بە ئەزموونکردنی توندوتیژی لە ناو ژنان

توندوتیژی لە دژی ژنان بریتییە لە هەر چەشـــنە داپەڕێکی توندڕۆیانەی ڕەگەزی کە خەسارەتی جەستەیی، سێکسی، دەروونی لە ژنانی لێ بکەوێتەوە و یان ئەگەری دەرکەوتنی زیاتر بێ، بۆ ژنان ئازاربەخشـــە یان ببێتە هۆی بێبەشـــبوونی ناچاریی لە ئازادیی تاکایەتی یان کۆمەڵایەتی. باوترین جۆری توندوتیژی لە دژی ژنان، ئەو توندوتیژییەیە کە هاوبەشـــی ژیانی بە ســـەریدا دەیسەپێنێ کە پێی دەوترێ توندوتیژیی خێزانی.

ئەنجامەکانی ئەم لێکۆڵینەوە بە پێی چارتی 9 پیشـــان دەدا کە لە ناو ئەو هاوســـەرانەی کە پەیوەندیی هاوماڵییان هەبوو 19.82 لە ســـەد توندوتیژیی خێزانییان بە ئەزموون کردبوو. بەڵام 80.18 لە ســـەد ئاماژەیان بەوە کردبوو کە لە پەیوەندییەکانیاندا توندوتیژی تێدا نەبووە.

ســـەرباری ئەوەی ژنانیش دەتوانن بەرانبەر بە پیاوان توندوتیژی بنوێنن

بەڵام ئەنجامە هەمەجۆرەکان پیشان دەدا کە ژنان هەشت قات زیاتر لە پیاوان لە لایەن هاوسەرکانیانەوە توندتویژیان بە سەردا دەسەپێ، لە ئەندازەگرتنەکەدا لە شـــوێنە جیاجیاکانی جیهاندا 10 بۆ 50 لە ســـەدی ژنان بە جۆرێک لە جۆرەکان مێردەکانیان هەڵسـوکەوتی خراپیان لەگەڵ کردوون و نزیکەی یەک لە ســـەر ســـێ هەتا نیوەی حاڵەتەکان، بەدڕەفتاریی فیزیایی تێکەڵ بە توندوتیژیی دەروونیان بە تاقی کردووەتەوە. لە هاوســـەرگیریی ســـپیدا توندوتیژی لە دژی ژنان بە هۆی شـــاراوەبوونی ئەم پەیوەندییە و نایاساییبوونەکەی زیاترە.[1]

فاکتەرە جۆراوجۆرەکانی وەکوو هەژاری، کێشـــەی دەروونپزیشـــکی، گیرۆدەبوون بە کحۆل و مادەی هۆشـــبەر، لە ســـەرهەڵدانی توندوتیژیی خێزانیدا کاریگەرە. لە هاوســـەرگیریی ســـپیدا بە هۆی ئەوەی کە هاوبەشـــە پیاوەکە باش دەزانێ کە ژن لەم چەشنە پەیوەندییانەدا هیچ مافێکی یاسایی بۆ ســـکاڵاکردن نییە و لە لایەکی دیکەشـــەوە وێنای ئەوە ناکا کە ئەم ژیانە ببێتە هەمیشەیی و هەست بە هیچ بەرپرسایەتی و پابەندییەک ناکا، سەربەستانەتر دەتوانێ توندوتیژی بە سەر ئافرەتدا بسەپێنێت. لە هاوسەرگیریی سپیدا بەو پێیەی کە ژن هیچ مافێکی یاسایی و فەرمی نییە، شـوناسـی هاوسـەرگیریی ســـپی بە واتای توندوتیژی دژ بە ژنە. لە لایەکی دیکەشـــەوە لەم توێژینەوەدا ڕادەی بەئەزموونکردنی توندوتیژی نزیکەی 20 لە ســـەد بوو کە ڕەنگە زیاتریش بێ، بەو پێیەی کە هەندێ جار تاکەکان لە چوارچێوەی ئەم چەشـنە پەیوەندییانەدا هەموو شـتێک نادرکێنن و سـەبارەت بەم بابەتانە کە بە شـتێکی نهێنی ســـەیری دەکەن هەر وا بە ئاســـانی بە وردەکارییەوە نادوێن. بە پێی

1. Tinglöf S, Högberg U, Lundell IW, Svanberg AS. Exposure to Violence among Women with Unwanted Pregnancies and the Association with Posttraumatic Stress Disorder, Symptoms of Anxiety and Depression. Sexual & Reproductive Healthcare. 2015;6(2):50-3.

شـــوناســـی هاوســـەرگیریی ســـپی، ئەم ڕێژە کەم و ســـنووردارە. یەکێک لە گرینگترین هۆکارەکان ئەوەیە کە، زانیاریمان لە ســـەر پێناســـەی دروســـتی توندوتیژی و فاکتەرە پەیوەندیدارەکانی نییە. توندوتیژی هەندێ ڕەهەندی وەکوو ئابووری، کۆمەڵایەتی، جەســـتەیی، دەروونی، وتەیی و هتد... لە خۆ دەگرێت. وڵامدەران هەموو توندوتیژییان وەک توندوتیژی فیزیایی لەبەرچاو دەگرت، ئەوە لە حاڵێکدایە کە توندوتیژی دەتوانێ ڕەهەندی بەربڵاو لە خۆ بگرێت.

لە لایەکی دیکەشەوە، هەندێ لە هاوسەرەکان بە مەبەستی ڕزگاربوون لە کۆت و بەنـدی نـەریتـەکـانی هـاوســـەرگیریی فـەرمی، ئـازادیی زیـاتر و بەرپرسایەتیی کەمتر ئەم چەشنە هاوسەرگیرییانە هەڵبژاردووە. خۆتەوەری لەم چەشـنە هاوسـەرگیرییانەدا ناوەندێتی هەیە و بە پێی خۆتەوەریی لە ڕادەبەدەر لەم چەشـنە پەیوەندییانەدا لە ئەگەری لێکدژیی سـەلیقە و لێک تێنەگەیشـتن لەوانەیە توندوتیژی و ڕووداوی زۆری دیکە ڕوو بدات.

3ـ9ـ8. ئاگاداربوونی بنەماڵە و هاوڕێیان

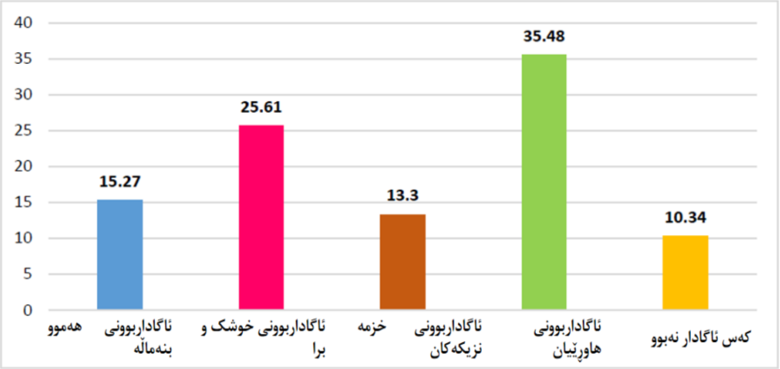

چارتی 9. فرەیی ڕێژەی ئاگاداریی دەوروبەرییەکان لە پێکەوەبوونی وڵامدەران

ناوەندی بنەماڵە وەک یەکێک لە میکانیزمە سەرەکییەکانی کۆمەڵگاگری و گواستنەوەی بەها و ڕوانگەکانی کۆمەڵگا بۆ نەوەکانی نوێ و گەنجان هەمیشە داکۆکی لە سەر کراوە. لەم بوارەدا بنەماڵە وەک فاکتەرێک دەناسرێ کە نەوە جیاوازەکان پێکەوە گرێ دەدات. بەڵام هاوکاتبوونی گەشەی کەلتووری ڕۆژاوایی و بەجیهانیبوون لە ئێراندا لە بەستێنە جیاجیاکانی وەکوو زانکۆ، نەوەی گەنجی ئەوڕۆیی لە دەیەکانی ڕابردوو جیا دەکاتەوە. بە پێی سیستەمی بەکۆمەڵایەتیکردن و پانتای بنەماڵە، شێوازی دەربڕینی بیر و باوەڕ و کارلێکی گەنجان جیاوازە. ئەو گەنجانەی کە بنەماڵەکانیان پانتایان بۆ گەنجان ئاواڵا کردووە و مافی هەڵبژاردنی شێوازێکی ژیانیان بە ڕۆڵەکانیان داوە کە لەگەڵ شێوازی ژیانی دایک و باوک جیاوازە، لە پەیوەندیی منداڵەکانی خۆیان ئاگادارن و پرسی پەیوەندیی دۆستایەتیی کچ و کوڕ و هەروەها پەیوەندیی هاوماڵی ئەم بابەتە پشتڕاست دەبێتەوە. بە پێی ڕێژە و ماوە و چەشنی پەیومندیی تاکەکان لەگەڵ بنەماڵە، ئاشنا و هاوڕێیان ڕادەی ئاگاداری لەم ژیان تایبەتییە بگۆڕە.

بە پێی ئەنجامەکانی ئەم توێژینەوە و ئەوەی چارتی 10 پیشانی دەدا 15.27 لە سەدی وڵامدەران وتیان هەر هەموو بنەماڵە واتە دایک و باوک لە پەیوەندییە هاوماڵییەکەیان ئاگادار بوون. 25.61 لە سەدی وڵامدەران، خوشک و برا، 13.3 لە سەدی وڵامدەران ئاشناکان، 48.35 لە سەدی وڵامدەران، هاوڕێکانیان لە پەیومندییە هاوماڵییەکەیان ئاگادار بوون. 10.34 لە سەدی وڵامدەران وتیان هیچ کەس لێی ئاگادار نییە.

ئاگاداری لەم پەیوەندییانە زیاتر لە ناو گرووپی هاوڕێیان بەدی دەکرێ کە شێوازی ژیانی هاوشێوەیان هەیە کە ئەنجامەکانی ئەم توێژینەوە ئەم بابەتە پشتڕاست دەکاتەوە. بەشی زۆریشیان بە هۆی ناعورفیبوون و نانۆرمبوون ئەم پەیوەندییانە دەشارنەوە. ئەو کەسانەی کە لە داهاتوودا نیازی هاوسەرگیرییان

هەیە، دەیانهەوێ ئەم بابەتە بە شاراوەیی بمێنێتەوە. هەروەها لە ناو دیمانەکاندا وەک خۆیان وتیان کەسانێکی کەم بنەماڵەکانیان لە پەیوەندییەکانیان ئاگادار بوون. ئەم لێکدژیی بەهایانە هەمیشە لە دایک و باوک دەشاردرێتەوە و بە هۆی ئەوەی لە گەورەشارەکاندا دایک و باوک کەمتر چاودێری بە سەر منداڵدا دەکەن، ئەم شاردنەوە لە چاو شارە بچووکترەکان ئاسانترە. هەندێ لە وڵامدەران تەنانەت وتیان دایک و باوکیان ئاگادارن بەڵام خۆیانی لە گێلی دەدەن. بەڵام هەندێ لە بنەماڵەکان بە هۆی ئەوەی ئەم بابەتە گرێ دەدرێتەوە بە نامووس هەندێ جار لە ئەگەری زانینی دایک و باوک هەندێ ڕووداوی وەکوو قەتڵی ناموسی دروست دەبێت. بە شێوەی گشتی ئەم چەشنە پەیوەندییانە دەشاردرێنەوە و ئەو کەسانەی کە دێنە ناو ئەم پەیوەندییانە بە هۆی ترس لە تاراندنی کۆمەڵایەتی، ناوناتۆرە و سزای یاسایی وایان پێ باشترە هاوماڵیی خۆیان بشارنەوە.

3ـ9ـ9. هۆگری بۆ هاوسەرگیریی فەرمی

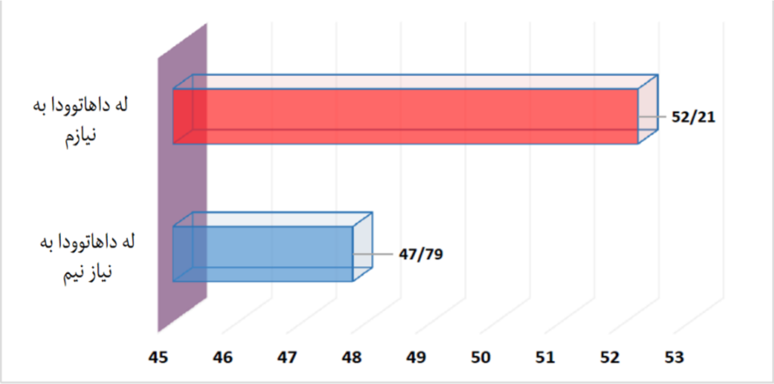

چارتی 9. هۆگریی بۆ هاوسەرگیریی فەرمی لە ناو هاوژینە هاوماڵەکان

ئەنجامەکانی لێکۆڵینەوەیەک کە ڕێکخراوی ستاتیستا (Statisa, Das

(statistik – Portal) لە ساڵی 2012 لە سەر خەڵکی ئەڵمان ئەنجامی دا، بۆ ئەوەی ئاستی لایەنگری یان دژایەتیی خەڵک بەرانبەر بە ژیانی هاوبەشانەی بە بێ هاوسەرگیری بەراورد بکا. لەم ڕاپرسییەدا نزیکەی 80 لە سەد لایەنگری هاوماڵی بوون و دەتوانین بڵێین هاوسەرگیریی سپی بە تەواوەتی بۆتە جێگرەوەی هاوسەرگیریی فەرمی. شارەزایانی ئایینی و فەرهەنگی لەم دردۆنگی و شکەدا هاوسەرگیریی سپی بە بەرهەمی ڕۆژاوا دەزانن و ڕوونی دەکەنەوە کە لەم ساڵانەی دواییدا یەکێک لە هۆکارەکانی کەمبوونەوەی هاوسەرگیریی فەرمی، هاوسەرگیریی سپی و هۆگریی زیاتر بۆ ئەم چەشنە هاوسەرگیرییەیە و نیگەرانیی خۆیان دەربڕی، سەبارەت بەوەی کە ئەگەر دەستبەجێ ڕێکارێکی گونجاوی بۆ نەگیرێتە بەر وەکوو وڵاتانی ڕۆژاوایی ڕێژمیەکی زۆری گەنجان وەک بەدیلێک بۆ هاوسەرگیریی فەرمی ئەم چەشنە هاوسەرگیرییە هەڵدەبژێرن.

بە پێی چارتی 11 ئەنجامەکانی ئەم توێژینەوە پیشان دەدا 47.79 لە سەدی ئەو وڵامدەرانەی کە پەیوەندیی هاوماڵییان هەبوو بە نیاز نەبوون هاوسەرگیریی فەرمییان هەبێ و خوازیاری بەردەوامبوونی پەیوەندیی هاوماڵی بوون. بەڵام 52.21 لە سەد هۆگری هاوسەرگیریی فەرمی بوون. لێکنزیکیی ڕێژەکانی هۆگریی بۆ هاوسەرگیریی فەرمی و هاوسەرگیریی سپی ئەوە پیشان دەدا کە ڕێژەی پێشوازیی لەم چەشنە هاوسەرگیرییە ئەوەندە بەرز بۆتەوە کە دەتوانێ ببێتە بەدیلی هاوسەرگیریی فەرمی.

سەعید پەیوەندی مامۆستای کۆمەڵناسی لە وڵاتی فەڕەنسە، پێی وایە کە واتای بەرزبوونەوەی ڕێژەی سەڵتەکان لە ئێراندا ئەوە ناگەیێنێ کە سەڵتەکان سێکس ناکەن یان پەیوەندیی سێکسییان لەگەڵ ڕەگەزی بەرانبەریان نییە. ناوبراو باس لە شۆڕشێکی کپی حەشیمەتی لە وڵاتی ئێران دەکا و پێی وایە کە گەنجانی ئێرانی بە خێرایی لە شێوازی ژیانی نەریتی لە چوارچێوەی

بنەماڵە خەریکە دوور دەکەونەوە.[1]

سەبارەت بە هاوسەرگیریی سپی نەک هەر هیچ ئامارێک لە بەر دەستدا نییە بەڵکوو ناشتوانرێ بە ئاسانی قسەی لە سەر بکرێت. هاوسەرگیریی سپی زیاتر لە لایەن کچان و کوڕانی گەنج و سەڵتەوە دەستنیشان دەکرێ و تەنیا تایبەت بە تاران نییە، بەڵکوو سەرتاسەری ئێران بەتایبەت مێترۆپۆلەکانی (گەورەشارەکان) گرتووە.

سەرباری نەبوونی ئامارێکی ورد لە مەڕ پەیوەندیی هاوماڵی، هەندێ ئامار هەیە کە لایەنە نەرێنییەکانی پیشان دەدەن. ئاماری کەمبوونەوەی هاوسەرگیری و ئاماری چوونە سەرەوەی تەمەنی هاوسەرگیری و مەترسیی سەڵتیی هەمیشەیی. بە پێی دوایین ئاماری سەرژمێریی ساڵی 1395 هەتاوی، چوار ملیۆن و 423 هەزار و 225 هەزار کچی سەڵت لە تەمەنی هاوسەرگیری و پێنج ملیۆن و 372 هەزار و 989 کوڕ لە تەمەنی هاوسەرگیری (20 هەتا 34 ساڵ) لە ئێراندا بەدی دەکەین. لەگەڵ 100 کوڕ، 82 کچ لە تەمەنی هاوسەرگیریدان؛ ئەمە لە حاڵێکدایە کە مامناوەندی تەمەنی هاوسەرگیری ڕووی لە هەڵکشانە؛ هەڵبەت مامناوەندی تەمەنی هاوسەرگیری لە ناو خوێندەوارەکاندا پتر لە خەڵکی ئاسایی ئێرانە. ئەوەی ئاشکرایە ئەوەیە کە ئاماری زۆری سەڵتەکان و کەمبوونەوەی هاوسەرگیری ئەنجامی نەبوونی پەیوەندیی سێکسیی نێوان ژنان و پیاوان نییە، بەڵکوو بەدیلێک بۆ هاوسەرگیریی فەرمی بەدی هاتووە کە زۆر کەسی لە هاوسەرگیریی فەرمی پاشگەز کردۆتەوە.

1. http://www.dw.com

3ـ9ـ10. هۆکاری هۆگربوون بە هاوسەرگیریی سپی

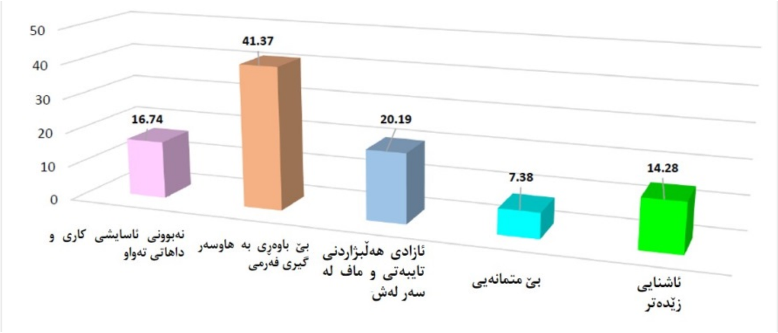

چارتی 10. فرەیی هۆکارەکانی ڕووکردنە هاوماڵی لە ناو وڵامدەران

هاوسەرگیریی سپی لە ئێران بە هۆی نەناسراوی و نەبوونی توێژینەوەی پێویست لەم بارەوە، هاوشێوەی دیاردەی هاوماڵی لە ڕۆژاوا تاوتوێ نەکراوە. زۆربەی کارناسان وەک هێرشێکی ڕۆژاوایی لێی دەڕوانن و یان ئەوەی کە فاکتەرە ئابوورییەکان بە هۆکاری سەرەکیی هاوماڵی لە ئێران لە قەڵەم دەدەن. ناسینی ڕەهەندەکانی هاوسەرگیریی سپی و هۆکارەکانی پێویستی بە توێژینەوەی زانستییە. ئەم توێژینەوە بۆ یەکەم جار بە ڕوانگەیەکی گشتییەوە دیاردەی هاوماڵی و هۆکارەکانی دەرکەوتنی لێک دەداتەوە.

وڵامدەران بێباوەڕی بە هاوسەرگیریی فەرمییان بە 41/37 لە سەدەوە بە گرینگترین هۆکاری هۆگریی بۆ هاوماڵی لە قەڵەم دا. ئازادیی زیاتر و مافی خاوەندارێتیی بە سەر لەش بە 20/19 لە سەد، نەبوونی ئاسایشی کار بە 16/74 لە سەد، ئاشنایی زێدەتر بە 14/28 لە سەد و بێمتمانەیی 7/38 لە سەد بە ڕیز گرینگترین هۆکارەکانی هۆگریی بۆ هاوسەرگیریی سپی لە ئێران بوون.

کارناسان هۆکاری نەبوونی هاوسەرگیریی گەنجان و هەڵکشانی ڕێژەی سەڵتیی هەمیشەیی دەگەڕێننەوە بۆ نەبوونی داهاتی پێویست و پرسە ئابوورییەکان. بەڵام هۆکارەکانی دیکە کە بەشێکی ئابوورین، گرینگییەکی

زۆری هەیە. نەبوونی متمانە بە هاوسەرگیریی هەمیشەیی بە هۆی دابونەریتی نانۆرمانەی وەکوو شیربەها و بڕی مارەیی زۆرە. ئەم نەریتە دەگەڕێتەوە بۆ ئەم فەرهەنگە هەڵەیەی کە لە ناو بنەماڵەکاندا جێ کەوتووە کە تەنانەت بە پێچەوانەی وانە ئیسلامییەکانە. هەروەها هەندێ یاسای وەکوو سەرپەرشتیاری و کلیشە ڕەگەزییەکانی ناو هاوسەرگیریی فەرمی لەو فاکتەرانەیە کە کەسانی هاوماڵ هاوسەرگیریی سپییان لە هاوسەرگیریی هەمیشەیی پێ باشترە. ئەوەی لە پلەی دووهەمدا گرینگە، ئازادی و مافی هەڵبژاردن و خاوەندارێتی بە سەر لەشە. مافی خاوەندارێتی بە سەر لەش بە بێ گرینگیدان بە چەمکە ئایینی و یاساییەکان لە چوارچێوەی نافەرمانی ژیاری وەکوو هاوسەرگیریی سپی پیشان دەدرێتەوە. نەبوونی هەلی کار و داهاتی باش بۆ بەڕێوەبردنی ژیان، هاوسەرگیریی سپی لە چوارچێوەی بەشداریی ئابووریی دوو کەسی و نەبوونی کلیشە ڕەگەزییەکان وەک ڕێکارێکی گونجاو لای گەنجان خۆی دەنوێنێت. هاوسەرگیریی سپی و هاوماڵی ڕەنگە بە تەواوەتی وەکوو جۆری ڕۆژاواییەکان نەبێت. لە ناو دیمانەکاندا، هەندێ لە وڵامدەران ئاماژەیان بەوە کرد کە لە درێژەی حەفتەدا ڕەنگە دوو یان سێ ڕۆژ بە تەواوی لەگەڵ هاوبەشەکەیان بن. دەتوانین بڵێین ئەم چەشنە پەیوەندییە بۆ ئاشنابوونی زیاتر بووە. قەیرانی متمانە لە جیهانی مۆدێڕندا ئێپیدێمییەکە کە زۆربەی وڵاتانی جیهانی تەنیوە. نەبوونی متمانە و ڕاستگۆیی لە کاتی هاوسەرگیریدا، جۆرێک ترسی لە ناو تاکەکاندا بەدی هێناوە. لەگەڵ تۆمارکردنی هاوسەرگیری و ناسینی هاوسەر، ئیتر هیچ کارێ ناکرێ و بەرپرسایەتیی یاسایی بەرۆکی کەسەکە دەگرێت. کەواتە بێ‌متمانەیی وا دەکا پەیوەندییەک بە باشتر بزانرێ کە لە ئەگەری ناپاکی و ناڕاستگۆیی بە بێ هیچ بەرپرسایەتییەکی یاسایی کۆتایی پێ بێت.

11ـ9ـ3. بە ئەزموونکردنی دووگیانی

ئامانج لە هاوسەرگیریی سپی پەیوەندییەکی سۆزداری تێکەڵ بە پەیوەندیی سێکسییە کە بەرپرسایەتی و پلبەندی تێدا نییە. لەم چەشنە هاوسەرگیرییەدا هەوڵ دەدرێ کە ڕێگری لە دووگیانبوون بکرێ و ئەگەریش دووگیانی ڕوو بدا، لەباربردن یەکەمین ڕێگایەکە کە هاوسەرەکان بە مێشکیان دەگات. بە پێی چارتی ژمارە 13، ئەنجامەکانی ئەم لێکۆڵینەوە ئەوە دەردەخا کە 81.03 لە سەد ئەزموونی دوگیانییان نەبووە. 16.39 لە سەد لەباریان بردبوو و 2.85 لە سەد منداڵەکانیان بە دنیا هێنا بوو.

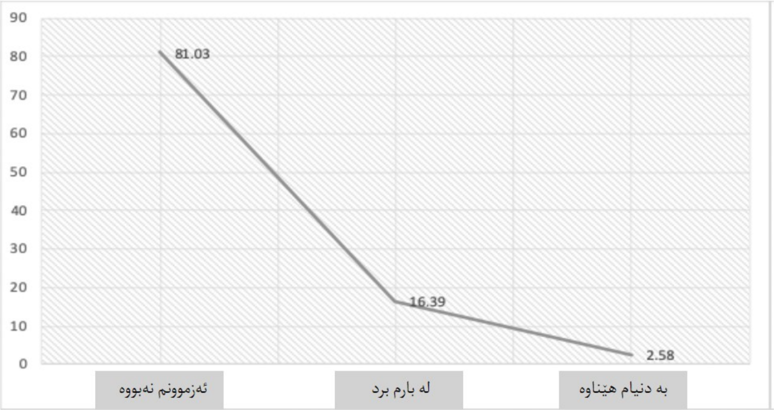

چارتی 11. لێکدانەوەی فرەیی بە ئەزموونکردنی دووگیانی و لەباربردنی کۆرپەلە لە ناو وڵامدەرانی ژن

بە گشتی کۆرتاژی کۆرپەلە لە یاسای ئێراندا کارێکی ناشەرعی و نایاساییە. تەنیا لە حاڵەتێکدا کۆرتاژ ڕێگەپێدراوە کە یاسا بە پێی مادەی یەکی کۆرتاژدەرمانی لە ساڵی 1384 هەتاوی دیاری کردووە: کۆرتاژدەرمانی بە لێکدانەوەی لێبڕاوەی سێ پزیشکی پسپۆڕ و پشتڕاستکردنەوەی پزیشکی یاسایی لە سەر بنەمای ئەوەی کە کۆرپەلە بیرکۆڵ یان کەئەندامە و دەبێتە هۆی ترسی دایک و بە پێی ئەوەی کە نەخۆشیی دایک کە هەڕەشە لە ژیانی

دایک دەکا، بەر لە ڕۆح چوونە ناو لەش (چوار مانگ) بە ڕەزامەندیی ئەو ژنە کۆرتاژ ڕێگە پێدراوە و هیچ سزا و بەرپرسایەتییەک لە ئەستۆی پزیشکی ئەنجامدەر نییە. لە ئەگەری جێبەجێبوونی ناوەرۆکی ئەم یاسایە سەرپێچیکاران بە پێی سزای دیاریکراو لە یاساکانی سزا ئیسلامییەکان حوکم دەدرێن.

ئاگاداربوون لە شێوازەکانی بەرگیری کە بە هۆی زانیاریی زۆر و دەستڕاگەیشتنی ئاسان بە کەرەسەی بەرگیرییە، وای کردووە کە ئەو هاوسەرانەی کە ئەزموونی هاوماڵییان هەیە بتوانن ڕێگری لە دووگیانبوون بکەن. بەڵام لە ئەگەری دووگیانبوونی نەخوازراو، ڕانەگرتنی منداڵ و لەباربردن، ڕێکارێک بوو کە زۆربەی وڵامدەران باوەڕیان پێی هەبوو. دووگیانیی نەخوازراو بە بێ هاوسەرگیری یاسایی بەڵگەیەکە بۆ سەر زینا و پەیوەندیی ناشەرعی کە بە پێی مادەی 637ـی یاسای سزا ئیسلامییەکان سزای بە دواوەیە. کەواتە کۆرتاژ بە شێوەی نایاسایی و ژێرزەوینی ئەنجام دەدرێ کە لەم ساڵانەی دواییدا ڕووی لە هەڵکشان کردووە. زۆربەی فەقێیانی شیعە لەو باوەڕەدان کە لەباربردنی کۆرپەلە پاش ڕۆح چوونە ناو لەش حەرامە، چ بۆ دایک مەترسیدار بێ، یان کێشەی ڕۆحی و دەروونی ساز بکا و... یان مەترسی لە سەر نەبێ یان کۆرپەلە لە مەترسیدا بێت. بەڵام کۆرتاژی بەر لە گیان چوونە لەش ئەگەر بۆ دایک یان کۆرپەلە مەترسیی گیانی هەبێ ڕێگە پێدراوە و ئەمە دووگیانبوونی بە هۆی زیناش دەگرێتەوە. بەڵام بە هۆی ئەوەی کەسەکان درەنگ بە دووگیانبوونیان دەزانن و یان لە ڕێکەوتی دروستی دووگیانی و یاساکانی پەیوەست بە کۆرتاژ ئاگادار نین بە شێوەی ژێرزەوینی کۆرتاژ دەکەن کە زیاتر ناتەندروستە و ژانێکی زۆری لەگەڵە و مەترسیی گیانی و لێکەوتەی قەرەبوونەکراوی بۆ ئافرەتان لە هەر دوو ڕەهەندی جەستەیی و ڕۆحی لێ دەکەوێتەوە. هەروەها ڕێژمیەکی کەمیان

منداڵەکانیان بە دنیا دێنن و زۆریان فڕێیان دەدەن و یان لە لایەن دەڵاڵەکان دەیانفرۆشن.

وێنەی 21. کۆرتاژی نایاسایی کۆرپەلە و فڕێدانی ساوای پێنەگەیشتوو لە ناو جۆگەی سەر شەقامی وەلیعەسری تاران

3ـ9ـ12. ڕوانگەی سەبارەت بە پەردەی کچێتی

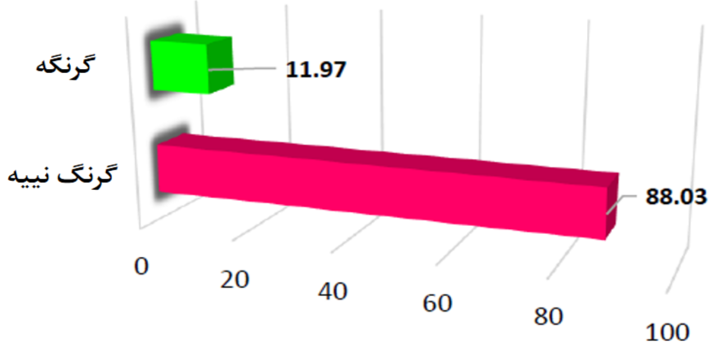

چارتی 3. فرەیی ڕێژەی گرینگیی پەردەی کچێتی لە لایەن وڵامدەرانەوە

پاکیزە بە کەسێک دەوترێ کە هەرگیز سێکسی نەکردووە و پەردەی کچێتییەکەی تەندروستە. پاکیزەیی لە فەرهەنگ و ئایینەکاندا گرینگیی تایبەتی هەیە و بەتایبەت بۆ کچان بە واتای پاکداوێنی، نامووس و شیاوییانە. نەبوونی پەردەی کچێتی بەر لە هاوسەرگیری (بە بێ هۆکاری پزیشکی و ڕووداوە نائەنقەستەکان) پیشاندەری جۆرێک نائەخلاقی و نانۆرمیی

ئەخلاقی بۆ ژنانە کە بۆ هاوسەرگیری بە شیاویان نازانێت.

بە پێی ئەنجامەکانی ئەم توێژینەوە 88.03 لە سەدی وڵامدەران پێیان وا بوو کە پەردەی کچێتی و پاکیزەیی گرینگ نییە و 11.97 لە سەد باسیان لە گرینگیی پەردەی کچێتی و پاکیزەیی کرد کە زیاتر پیاوان بوون.

فیمینیستەکان و ئەو کەسانەی کە پەردەی کچێتییان بە پرسێکی گرینگ نەدەزانی، وەک ئەفسانەیەک لە وڵاتانی جیهانی سێیەم باسیان لە پەردەی کچێتی دەکرد، کە کەلتووری پیاوسالاری لە ڕێگەی پەردەی کچێتییەوە ڕێز لە خاوەنداریێتیی ژنان بە سەر لەشی خۆیان ناگرن. نەبوونی گرینگیی پەردەی کچێتی دەستکەوتی بزاڤە فیمینیستییەکان و بیر و باوەڕەکانی جیهانی مۆدێرنە کە لە ڕێگەی بەجیهانیبوون و گواستنەوەی فەرهەنگییەوە، وای کردووە کە بیر و باوەڕی سەبارەت بە پەردەی کچێتی لە ناو هەندێ لە گەنجانی ئێرانی وەکوو دەیەکانی ڕابردوو نەبێ و وەک بەشێک لە ژیانی تایبەتیی کەسەکە سەیر بکرێت. بە شێوەی گشتی بابەتی بەئەزموونکردنی سێکس نهێنیترین ئەزموونی مرۆڤە و لە نەبوونی ڕەزامەندی و هەستی ئاسوودەیی، جۆرێک ئەشکەنجەیە. لە ڕوانگەی بزاڤی ژنان کە زۆرینەیان ڕادیکاڵن، پەردەی کچێتی و پاکیزەیی هێما و سیمبۆلی بەها و نۆرمێکی کۆمەڵایەتییە کە دەرەنجامی ڕوانگەی پیاوسالارانە بۆ سەر خاوەنداریێتی بە سەر لەشی ژنە، لەشی ژن وەک بواری خاوەنداریێتیی پیاوانە و بۆ چێژبەخشی و چێژئافراندن سەیر دەکرێت.

لە ئێران پشکنینی پەردەی کچێتی هەندێ جار بە هۆکاری ئایینی، عورفی و یاسایی ئەنجام دەدرێت. لە هەندێ حاڵەتدا تاکەکان بە خواستی خۆیان یان لەبەر زەخت و گوشاری بنەماڵە بە سەردانکردنی پزیشکی متمانەپێکراو یان پزیشکی یاسایی یان پسپۆڕی ژنان و منداڵبوون لە ناوەندە تەندروستییەکان هەوڵی وەرگرتنی بەڵگە و بڕوانامەی پەردەی کچێتی دەدەن.

پشکنینی پەردەی کچێتی لە هەندێ حاڵەتیشدا بە فەرمانی یاسایی و تەنیا لە لایەن پزیشکی یاساییەوە دەردەکرێت. لەم حاڵەتانەدا ئەگەر کەسێک سەبارەت بە دەستدرێژی سکاڵا تۆمار بکا، ئەم پشکنینە ئەنجام دەدرێ، یان ئەگەر مێرد و ماڵی خەزوور (ماڵی باوکی مێرد) سەبارەت بە ناپاکیزەیی بووک سکاڵا تۆمار بکەن لە سەر لێکدانەوەی دادوەر، فەرمانی پشکنینی پەرەدی کچێتی دەدرێت. هەر بۆیە بازاڕی چاککردنەوەی پەردەی کچێتی ڕەونەقی گرتووە و زیاتر بە شێوەی ژێرزەوینی و لە بارودۆخێکی نالەباردا ئەنجام دەدرێ کە لەوانەیە خەسارەتی جەستەیی لێ بکەوێتەوە.

کەواتە ئەو کەسانەی کە پەردەی کچێتییان لە دەست داوە و وەک بابەتێکی تاکەکەسی لێی دەڕوانن هاوسەرگیری لەگەڵ ئەو کەسانە دەکەن کە ئەم چەشنە ڕوانگەیان هەبێ، دەنا هەوڵی چاککردنەوەی پەردەی کچێتی و پەنامەکیکاری دەدەن. سەرباری ئەمە لە پەیوەندیی هاوماڵی و ئەزموونی پەیوەندییە سێکسییەکان دووبارە دەبێتەوە و ئەو کەسانەی کە ئەم پەیوەندییانە بە ئەزموون دەکەن کەمتر وێنای هاوسەرگیریی فەرمی بۆ خۆیان دەکەن، کەواتە هاوسەرگیریی سپی وەک ڕێکارێک بۆ مافی خاوەندارێتی بە سەر لەش و پشتگوێخستنی نەریتە کۆمەڵایەتییەکان دەستنیشان دەکەن و ئەویان پێ باشترە و پاش کۆتاییهاتنی پەیوەندییەکی هاوماڵی، پەیوەندییەکی هاوماڵیی دیکە دەست پێ دەکەن.

بەشی چوارەم: پێشنیار و ڕێکارەکان

"پیاو، 26 ساڵان لە تاران

حەزم نەدەکرد کەس بزلنێت. بە جۆرێک ئەوەم بە پەیوەندییەکی تایبەتی خۆم دەزانی و هەستم نەدەکرد کە کەس لەم پەیوەندییە ئاگادار بێ بەتایبەت بنەماڵە؛ پێموایە ئەمە دەبێتە هۆی تاراندنمان. بنەماڵەکەمان بزانن لەگەڵ کەسێک لە پەیوەندیدام بێگومان بێتاقەت دەبن و تێدەکۆشم قەت کەس بەمە نەزانێ، چونکە ئەم بابەتە بە جۆرێک لە جۆرەکان لە هێڵە سوورەکانی کۆمەڵگای ئێمەیە. کێشە ئەوە نییە کە شوورەیی بێ یان نا."

1.4. پێشەکی

شۆڕشی سێکسی لە کۆتایی دەیەی 60ی زایینی لە وڵاتانی ئەورووپایی و ئەمریکایی تا دەهات شێوازی ژیانی خەڵکی گۆڕا. هەتا بەر لەوە ئەم باوەڕە هەبوو کە دەبێ لە چوارچێوەی هاوسەرگیریدا خواستە سێکسییەکان تێر بکرێن. بەڵام پاش ئەوە بنیاتی فەلسەفیی جۆراوجۆر دامەزرا، تەمەنی هاوسەرگیری بەرز بوویەوە، تاکخوازی پەرەی سەند و بیچمی نوێ لە ژیانی خێزانی بەدی هات. ئەم پرسە تا دەهات بیچمی جیدیتری بە خۆوە دەگرت هەتا ئەوەی کە لە ئەمریکا لە دەیەی 1970 نزیک بە 400 هەزار هاوسەری هاوماڵ هەبوو؛ بەڵام لە دەیەی 80 گەیشتە ملیۆنێک و 500 هەزار هاوسەر و لە ساڵی 2010 ئامارەکان گەیشتە 7 ملیۆن هاوسەر کە بە بێ تۆمارکردنی هاوسەرگیری ژیانی هاوبەشیان هەبوو. لە بەریتانیا لە ساڵی 1997ی زایینی سێ لە سەدی ژنان ژیانی هاوبەشی بێ هاوسەرگیرییان بوو بەڵام ئەم ڕێژە لە ساڵی 1998 گەیشتە 26 لە سەد. وڵاتانی ڕۆژهەڵاتیش لەم حاڵەتە بێبەش نین بە جۆرێک کە لە وڵاتی ژاپۆن لە ساڵی 1987، سێ لە سەدی هاوسەرەکان هاوماڵ بوون، لە ساڵی 2005 گەیشتە 8 لە سەد و لە ساڵی 2006 واتە پاش ساڵێک، ئەم ڕێژە بە شێوەی بەرچاو گەیشتۆتە 20 لە سەد. ئەوە لە حاڵێکدایە کە ڕێژەی ئەو منداڵانەی کە لەدایکبووی ئەم ژیانە هاوبەشەن ڕووی لە بەرزبوونەومیە. بۆ وێنە لە وڵاتانی دانمارک، نۆرویژ و سوید، پتر لە 50 لە سەدی منداڵان لە بنەماڵە هاوماڵەکاندا لەدایک دەبن. بابەتی تیپۆلۆژیی هاوسەرگیریی سپی لە سێ وتەزادا شیاوی لێکدانەوەیە. ئەم

تیپۆلۆژییە لە لایەن کارناسانەوە بە پێی چۆنایەتی، ماوەی پەیوەندی و جۆری ڕوانین بۆ هاوسەرگیری خراوەتە ڕوو (Carrie Murrow & Lin,Shi 2010).

هاوماڵی بۆ ناسین و پێشەکیی هاوسەرگیری؛ هاوماڵی بە مەبەستی هاوسەرگیریی تاقیکاری؛ هاوماڵی وەک بەدیلێک بۆ هاوسەرگیری. هاوماڵی پێشەکی یان قۆناغی تاقیکاری بۆ ناسینی باشتری هاوبەشەکان یان هاوسەرەکان سەیر دەکرێ کە ئامانجیان لە هاوماڵی مەبەستێکی لێبڕاوە بۆ هاوسەرگیری و ئەوان پاش دوو ساڵ هاوسەرگیری دەکەن (Brown, 2003). ئەم گرووپە لە چاو دیکەی هاوسەرە هاوماڵەکان متمانە و گەشبینییەکی زیاتریان بۆ داهاتوو هەیە و لەگەڵ هاوماڵەکەیان نەرمنوێنترن و سەبارەت بە هاوسەرگیریی فەرمی و هاوسەرگیریی هەمیشەیی ڕوانگەیەکی باشتریان هەیە. ئەم کەسانە لەم قۆناغەدا کاتیان زیاتر تەرخانی هاوبەشی ژیانیان و تایبەتمەندییەکانی چڕ دەکەنەوە و بە شێوەی جیدی لە بارەی ئامانجەکانیان لە هاوماڵی و ئەو ماوەی کە دەبێ هاوماڵ بن و چاوەڕوانیان لە هاوسەرگیری وتووێژ دەکەن (Sassler, 2004). هاوماڵی پێشەکییەک بۆ هاوسەرگیریی فەرمی لە لایەن میدیاکانی ڕۆژاوایە و وەک ڕێکارێکی گونجاو پێشنیار دەکرێ، بە جۆرێک کە یەکێک لە هەواڵدەرییەکانی ژنان (womenosophy) سوودەکانی هاوماڵییان لە هاوسەرگیری پێ زیاترە و پێشنیار دەکا کە ژنانی ئەمە بە ئەزموون بکەن. هەندێ لە سوودەکانی هاوسەرگیریی سپی ئەمەیە:

1ـ کارەکان دابەش دەکەن؛

2ـ ئەزموونێکی پێویست وەدەست دێنن؛

3ـ لە خەرج و تێچووەکاندا دەست پێوە دەگرن؛

4ـ باشتر تایبەتمەندیی هاوبەشی ژیانتان دەناسن؛

5ـ خۆتان بە چەلێنج دەکێشن (ئامادەبوون بۆ قۆناغێکی نوێ لە ژیان)؛

ژیانکردن لەگەڵ کەسێک کە خواستەکانتان بەدی دێنێ خۆش و سەرنجڕاکێشە (لە تەنیا ژیانکردن باشترە).[1]

هەڵبەت ئەنجامەکانی چەندین لێکۆڵینەوە پیشانی داوە کە ئەو کەسانەی کە ماوەیەکی دوور و درێژ هاوماڵییان بە ئەزموون کردووە ئەگەری دارِمانی ژیانی هاوبەشی پاش هاوسەرگیرییان زیاترە و ئەم کەسانە پاش هاوسەرگیری ڕوانگەیەکی باشیان لە بارەی پەیوەندییەکەیان نییە (2009,Rhoades).

وێنەی 22، سەرەڕای نۆرمداربوونی هاوماڵیی بەر لە هاوسەرگیری، لێکۆڵینەوەکان سەلماندوویانە کە هاوماڵی بۆ ئەو هاوسەرانەی کە نیازی هاوسەرگیرییان هەیە ئایدیایەکی باش نییە.

لە تیپی دووهەمدا هاوماڵی زیاتر پەیوەندییەکی سێکسییە کە نیازی هاوسەرگیری تێدا نییە (Rindfuss&VandenHeuvel, 1990). هاوسەرەکان لەم چەشنە پەیوەندییەدا لە داهاتوویان دڵنیا نین و تەنانەت ئەگەر نیازی ئەوەشیان هەبێ کە لە داهاتوودا پێکەوە هاوسەرگیری بکەن، کەسێک بۆ هاوسەرگیری هەڵدەبژێرن کە هاوماڵ یان هاوبەشە

1. https://womenosophy.com/reasons-live-together-marriage

سـێکسـییەکەیان نەبێ و ئەوان لەم قۆناغەدا بە تەنیا جۆرێک هاوسـەرگیریی تـاقیکـاری بـە ئـەزموون دەکـەن کـە داهـاتوویـەکی نـاڕوونی هـەیـە (2000 ,Brown).

لە تیپی سـێیەمدا هاومالّی یان هاوسـەرگیریی سـپی کە چەمکێکی باو و عورفی هەیە، دەبێ وەک بەدیل و جێگرەوەی هاوســەرگیریی هەمیشــەیی ســەیری هاوســەرگیریی ســپی بکەین. ئەم چەشــنە هاوســەرگیرییە ئاماژە بە پەیوەندیی درێژخایەنی ئەو هاوسەرانە دەکا کە هاوسەرگیرییان نەکردووە و لە یاســای عورفیدا[1] وەک بەدیلێک بۆ هاوســەرگیری قبوولّ کراوە (1996 ,Manning & Landale). ئەو کەسانەی کە بە هۆکارگەلی وەکوو ئابووری، هاوســەرگیریی فەرمییان بۆنالوێ، وەک جێگرەوە و بەدیل ڕوو لە هاومالّی دەکەن. لەم گرووپەدا هەندێ هاوســەر هەن کە لە ڕابردوودا هاوســەرگیریی هەمیشەیی سەرکەوتوویان نەبووە و هەر لەبەر ئەوە هۆگرییان بۆ هاوسەرگیریی فەرمی کەم بۆتەوە و هاومالّییان پێ باشترە. سەرەڕای ئەوەی لە ناو ئەم چەشنە کەســانەدا ڕوانگەیەکی ئەرێنی ســەبارەت بە هاوســەرگیریی فەرمی و هاوسەرگیریی هەمیشەیی وەک ناوەندێکی یاسایی و کۆمەلّایەتی بوونی نییە، بەلّام پەیوەندییەکەیان درێژخایەنە و ســەقامگیرییەکی ڕێژەیی هەیە (Bianchi& Casper, 2000). دەرچوون لـە پێویســتی و یـاســاکـانی هاوسەرگیریی فەرمی وەکوو ئازادیی زیاتر و نەبوونی بەرپرسایەتی و هەروەها دەورە ڕەگەزییەکان و دلبەشــکردنی کار لە هاومالّیدا لە فاکتەرە بنەڕەتییەکانە کە هاوبەشــە هاومالّەکان کردوویانە بە بەدیلی هاوســەرگیریی فەرمی (Elizabeth, 2000).

پێکـەوەبوون لـە ڕۆژاوا دیـاردەیـەکی یـاســـایی، عورفی و دیـاریکراوە. هاوبەشەکانی ناو ئەم ژیانە لە ئەگەری پێویستی و خواستی خۆیان ناونیشانی

---

1. Commen law

ژیان و زانیارییەکانیان بە تەواوەتی دەدەن بە پۆلیس و لە شـــارەوانیی ناوچەکە تۆمار دەکرێ بۆ ئەوەی لە ئەگەری ڕوودانی ناکۆکی، منداڵخستنەوە، دابڕان و حاڵەتی لەو شێوە، کێشەکە چارەسەر بکرێت. لە ڕووی ڕێککەوتنی شێوازی ژیـانـەوە، هـەموو شـــتێک ڕوونـە و هـەر کـام لـە لایـەنـەکـان بـە پێی ڕێژەی ڕێککەوتن، ئەرکی خۆیان لەم ژیانەدا بە جێ دێنن. ئەگەر لە ســـەر دابڕان و جیابوونەوە لـەگەڵ یەکتر ڕێک بکەون ســـامانەکەیان کە لـە ماوەی ژیانی هاوبەشـــیاندا وەدەســـتیان هێناوە لە نێوانیاندا دابەش دەکرێ و هەر کامیان پشکی خۆی دەکەوێ و لێک جیا دەبنەوە، ئەگەر پۆلیس لەم بابەتە ئاگادار بێ دادوەرەکانی دادگا سکاڵاکەیان لێ قبووڵ دەکەن و گوێیان لێ دەگرن و ژن بە قەد پیاو مافی هەیە.

هۆکـارە پێکـهـاتـەییـەکـانی گۆڕانی کۆمـەڵایـەتیی بنـەمـاڵـە و پەرەســـەندنی دیاردەی پێکەوەبوون لە ڕۆژاوا (ئەمریکا و وڵاتە پیشـــەســـازییەکان) لە لایەن توێژەرلنەوە ڕوون بۆتەوە. هاوکات لەگەڵ گۆڕانکارییە پێکهاتەییەکانی بنەماڵە پاش شەڕی جیهانیی دووهەم و بەرزبوونەوەی ڕێژەی بزاڤە کۆمەڵایەتییەکان، تەمەنی هاوســـەرگیری بەرز بۆتەوە، ڕێژەی زکوزا کەم بۆتەوە و ڕێژەی ژیانە هەڵوەشـــاوەکان زۆر بووە. هەروەها ڕێژەی زکوزای لە دەرەوەی چوارچێوەی هاوسەرگیری لەم سەردەمەدا بەرزبوونەوەی بە خۆوە بینیوە (2000,Smock). کـارنـاســـان ئـامـاژەیـان بـە چـەنـد فـاکـتـەری گرینگی بنچینە پێکـهـاتـەیی و ســـەرەکییـەکـان کردووە کـە هـەڵکشـــانی ڕێژەی هـاومـاڵی لـە ڕۆژاوای لێ کەوتۆتەوە. یەکێک لەم فاکتەرە گرینگانە فاکتەری فەرهەنگییە. تاکخوازی و ســـکۆلاریزم دەچنە ناو ڕیزی فاکتەرە فەرهەنگییەکانەوە. (Lesthaeghe & Surkyn 1990 Rindfuss & VandenHeuvel ,1988 ,). تاکخوازی بەو واتـایـە کـە هـەموو کـەس خـاوەن خـەڵوەت و هـەرێمی تـایبـەتیی فیزیـایی و دەروونی، بیر و باوەڕی تایبەت و دیکەی مافە بنەڕەتییەکانە کە لە هەموو

بارودۆخێکدا دەبێ ڕێزی لێ بگیرێت. تاکخوازان پەرە بە جێبەجێکردنی ئامانج و خواستە تایبەتەکانیان دەدەن؛ کەواتە گرینگی بە سەربەخۆیی و پشتبەخۆبەستن دەدەن و بەرگری لێ دەکەن کە بەرژەوەندیی تاک دەبێ لە سەرووی حکوومەت یان گرووپێکی کۆمەڵایەتی بێ و لە هەمان کاتدا دژی دەستێوەردانی دەرەکیی کۆمەڵگا یان هەندێ ناوەندی وەکوو دەوڵەت لە کاروباری تایبەتیی تاکەکانن. هەروەها لە هەندێ چەمکی کۆمەڵناسی، سکۆلاریزم بەو بارودۆخە دەوترێ کە تێیدا کۆمەڵگا لە بڕیاردانەکانیدا کەمتر چەمکە ئایینییەکان بە کار دەبا یان ئەم چەمکانە کەمتر دەبنە هۆی ناکۆکی و تێوەگلان.

لە ساڵانی دەیەی 1960 بەم لاوە ئامانجە تاکایەتییەکان چوونە یەکەمایەتییەوە و بەشداری لە کۆبوونەوە ئایینییەکان و دەستێوەردانی ئایین لە کاروباری ژیان لە چاو ڕابردوو کەم بووەوە. هۆکاری دووهەم دەروانێتە فاکتەرە ئابوورییەکان و بە پیشەیی‌بوونی ڕۆژاوا. لە کەرتی ئابووری، هاتنی ژنان بۆ ناو بازاڕی کار و گۆڕانی ڕوانگەی سەبارەت بە کاری ژنان بووە هۆی ئەوەی هۆگریی بۆ هاوسەرگیری و ژیانی خێزانی کەم ببێتەوە (1988,Cherlin & Furstenberg).

هاتنی ژنان بۆ ناو بازاڕی کار و کاڵبوونەوەی کلیشە ڕەگەزییەکان و بزاڤە یەکسانخوازییەکان بۆتە هۆی پەرەسەندنی ڕێژەی هاوماڵی؛ بەڵام گرینگترین هۆکاری ڕەوتی هەڵکشانی هاوماڵی و تابۆسڕینەوە لە هاوماڵی هاوکات لەگەڵ شۆڕشی سێکسی لە ڕۆژاوا بوو (1990,Bumpass). شۆڕشی سێکسی بزاڤێکی کۆمەڵایەتی بوو کە سیستەمی نەریتیی هەڵسوکەوتە سێکسییەکان و پەیوەندییە نێوان‌تاکایەتییەکانی لە ڕۆژاوا لە مەودای ساڵانی دەیەکانی 60 هەتا 80ی زایینی بە چەلێنج کێشا. زۆرێک لە گۆڕانکارییەکانی نۆرمە سێکسییەکانی ئەم سەردەمە ئەورۆ بوونەتە ڕەوتی زاڵ

کە هاوماڵی یەکێکیانە.

وێنەی 23. ڕێپێوان بۆ ئازادیی پۆشینی جل‌وبەرگی ئاسوودە لە شوێنی کار. نەهێشتنی هەڵاواردن، قبووڵکردنی پەسەندکراویی سێکس لە دەرەوەی پەیوەندیی دیترخوازانەی تاک‌هاوسەری (هاوسەرگیریی کۆن)، بە نۆرمبوونی هاوڕەگەزخوازی و بەیاسایی‌بوونی کۆرتاژ

ئەوەی لێرەدا وترا، ڕەوتی گۆرانگارییە کۆمەڵایەتییەکان لە ڕۆژاوا پیشان دەدا کە چۆن دیاردەی هاوماڵی وەک نۆرمێکی عورفی و یاسایی ناسرا و قبووڵ کرا. سەرەڕای دەرهاویشتە نەرێنییەکانی بۆ سەر منداڵان، کەمبوونەوەی زک‌وزا، گۆڕانکارییەکانی بنەماڵە و دیکەی کێشەکان، ئەم چەشنە پەیوەندییە لەگەڵ یەکەم ساتەوەختی دەرکەوتنی کەوتە بەر تیشکی لێکدانەوە و بە لێکدانەوەی ورد و قبووڵکردنی لە لایەن کامێن لا و دەزگا یاساییەکان لە ڕۆژاوا هەوڵ درا دیوە نەرێنییەکان کەم بکرێتەوە. بەڵام لە وڵاتانی ڕوو لە گەشەی ئایین‌پەروەری وەکوو ئێران چۆن ئەم چەشنە هەڵسوکەوتە کۆنترۆڵ دەبێت؟ قبووڵکردنی چۆنە؟ وڵاتانی ڕوو لە گەشە بە هۆی پرۆسەی جیهانیبوون، پەرەسەندنی مۆدێرنیتە و نوێگەرێتی و بارودۆخی تایبەتی ئابووری و بەکۆمەڵایەتی‌بوون تووشی دیاردەی هاوماڵی بەتایبەت لە پێتەخت و کەڵێنشارەکان بوونەتەوە. بە ئاوڕدانەوە لە شوناسی ئایینی و

ئایینزایی هەندێ کۆمەڵگەی وەکوو ئێران و لە لایەکی دیکەشەوە ئەم چەشنە پەیوەندییە هاوماڵییانە، چی ڕێکارگەلێک بۆ چاودێریکردنی ئەم دیاردە بوونی هەیە بۆ ئەوەی لایەنە نەرێنییەکانی کەم ببێتەوە؟ ئەم چەشنە دیاردە لە لایەن بەرپرسانەوە نکۆڵی لێ دەکرێ کە لەو دیوی ئەم نکۆڵییە جۆرێک قبوولکردنی پەنامەکی و یان تابشتهێنانی ناچاری بەدی دەکرێت. هۆکاری ئەمە دەگەڕێتەوە بۆ نەبوونی ناسینی ورد و شاردنەوەی ئەم دیاردە. کەواتە لەم بارودۆخەدا کە ئەم دیاردە لە هەندێ کەڵێنشاری ئێران وەکوو تاران، مەشهەد و ئیسفەهان بوونی هەیە، بە لێکدانەوەی گشتگیر و بە دوور لە لایەنگریی سیاسی و حیزبی دەبێ خوێندنەوەی بۆ بکرێ و لە پێناو کەمکردنەوەی لێکەوتە نەرێنییەکانی دەبێ ڕێکاری گونجاو بخرێتە ڕوو.

2.4. کۆبەندیی توێژینەوە

لە ماوەی چەند دەیەی ڕابردوودا، سەرچەشنی پەیوەندییە سێکسییەکان لە جیهاندا گۆڕانێکی بەرچاوی بووە و ئێستاش کۆمەڵگای ئێران لە بواری بەها و باوەڕی گەنجان ڕووبەڕووی گۆڕانکاریی زۆر بۆتەوە. لێکۆڵینەوەکان پیشان دەدا کە پەیوەندیی سێکسیی بەر لە هاوسەرگیری لە سەر ئاستی ئێراندا ڕووی لە هەڵکشانە. یەکێک لە جۆرە نوێکانی پەیوەندیی سێکسیی بەر لە هاوسەرگیری پەیوەندیی پشتبەستوو بە "هاوماڵی یان هاوسەرگیریی سپی"ـیە کە لە هەندێ کەڵێنشاری وەکوو تاران ڕووی لە بەرزبوونەوەیە. هاوماڵی ژیانی هاوبەشی نێوان دوو هاوبەشی سێکسیی بە بێ هاوسەرگیرییە؛ بەڵام ئەم پەیوەندییە پیشاندەری ناشەرعێتی لە ڕوانگەی ئایینییە کە لە ناو فەرهەنگی ئێرانی - ئیسلامی هیچ پێگەیەکی عورفی و یاسایی نییە، پەیوەندییەک کە هاوسەرگیری نییە و لە چوارچێوەی پابەندییەکانی هاوسەرگیری بەدەرە.

لێکدانەوەی پرسی هاوسەرگیریی سپی بە پێی تابۆبوونی بابەتەکە کەمتر لێکۆڵینەوەی زانستی و زانکۆیی لە سەر کراوە. تەنانەت کتێبێک لەم بارەوە نەنووسراوە. سەرەڕای ئەمە، لێکۆڵینەوەی کەم لەم بارەوە لە سەر ئاستی وتار و تێزی زانکۆ ئەنجام دراوە.

گوڵچین و سەفەری (1396ی هەتاوی) توێژینەوەیەکیان لە ژێر ناوی "کەڵێنشاری تاران و دەرکەوتنی هێماکانی سەرچەشنی نوێی پەیوەندیی سێکسیی ژن و پیاو؛ خوێندنەوەی بوارەکان، پرۆسە و دەرهاویشتەکانی هاومالّی" ئەنجام داوە. بە کەڵکوەرگرتن لە دیمانەی قووڵ و ئازاد لە چوارچێوەی شێوازی تیۆریی زەمینەیی، داتا پێویستەکان لە سەر 16 هاوسەر کە هاومالّییان هەڵبژاردبوو کۆ کراوە و ڕێک خرا. پاش شیکاریی توێژینەوەکان، وتەزاکانی کەمبوونەوەی کاردا و گرینگیی بنەماڵە، کۆمەڵایەتی و تاران شاری بێچاودێر، وەک بارودۆخی زەمینەیی، ڕوانگەی نەرێنی بەرامبەر بە هاوسەرگیریی باو، باوەڕە فیمینیستییەکان و بێباوەڕی و پابەندنەبوون بە بەها ئایینییەکانی کۆمەڵگا وەک هەلومەرجی هۆکاری، تێوەگلان لە پرۆسەی عاشقانە و ناسینی هاومالّی وەک هەلومەرجی ناوبژیوانی، هاومالّی، پەیوەندیی یەکسان، پەیوەندیی بە کۆتایی کراوە، ئەزموونی ڕەزامەندانە لەم شێوازی ژیانە، ئاستەنگە ناوخۆییەکانی پەیوەندیی و سنووردارییە دەرەکییەکانی پەیوەندیی وەک هەڵسوکەوت، تابشتهێنان لە ئاست زیانی بە هۆی کۆتاییهاتنی پەیوەندی و داپەڕین بۆ هاوسەرگیری یان پێدانی بەڵێنی هاوسەرگیری بۆ ڕەواندنەوەی ئاستەنگە دەرەکییەکان وەک دەرهاویشتەکانی ئەم شێوازی ژیانە دیاری کراون. لە ئەنجامدا چەمکی "هاومالّی، پەیوەندیی کەمخایەنی بە هۆی لێکدژیی بەها مۆدێرن و نەریتییەکان لە سەر بەستێنی کەڵێنشاری تاران" وەک وتەزای ناوەک دەستنیشان کرا.

کەریمیان و زارێعی (1395ی هەتاوی) لێکۆڵینەوەیەکیان لە ژێر ناوی "لێکدانەوەی چۆنایەتیی بارودۆخی ژیانی ژنانی خاوەن پەیوەندیی هاوماڵی لەگەڵ ڕەگەزی بەرامبەر" (بررسی کیفی وضعیت زندگی زنان دارای رابطه همخانگی با جنس مخالف) ئەنجام دا. بۆ کۆکردنەوەی داتاکان دیمانەی قووڵ و نیوەپێکهاتوو لەگەڵ 19 ژن کە پەیوەندیی هاوماڵییان هەبوو ئەنجام درا. بە پێی دیمانە ئەنجام دراوەکان سەبارەت بە داتاکان چەند وتەزا لە بارەی بارودۆخی ژنانی هاوماڵ دەست کەوت: ڕەزامەندیی ڕێژەیی لە پەیوەندیی، پابەندیی لاوازی دوولایەنە، کوالێتیی و چۆنایەتیی نزمی پەیوەندی، ترس لە داوەری بنەماڵە و کۆمەڵگا، خەسارەتە تاکایەتییەکان، پەیوەندیی مامەڵەئاسایانە و نەبوونی بڕیاری هاوسەرگیری. ئەوان لە ئەنجامدا ڕوونیان کردەوە کە پەرەسەندنی هێورلنە و خۆخزێنلنەی پەیوەندییە هاوماڵییەکان لە ژیانی گەنجانی ئێرانی، ئاماری زۆری تەڵاق، زۆربوونی ناپاکیی سۆزداری و سێکسیی کەسانی هاوسەردار و بڵاوبوونەوەی شێوازە ڕۆژاواییەکانی پەیوەندیی سێکسیی بەر لە هاوسەرگیری هەر هەموویان بنیاتی بنەماڵەی ئێرانییان کردۆتە ئامانج و چارەسەری ئەم کێشانە پێویستی بە بڕیاری پێداگرانەی بەرپرسان و کارناسان لە سەر ئاستی کەڵێنە بە مەبەستی ئەوەی پێداچوونەوە لە سیاسەتدانانی پیشە، ئابووری، هاوسەرگیری، بەرنامەی تەلڤیزیۆنی و بواری فەرهەنگی بکرێت.

ئازاد ئەرمەکی، شەریفی ساعی، ئیساری و تالبی (1391) لێکۆڵینەوەیەکیان لە ژێر ناوی "هاوماڵی؛ سەرهەڵدانی بیچمە نوێکانی بنەماڵە لە تاران" (همخانگی؛ پیدایش شکلهای جدید خانواده در تهران) ئەنجام دا. لەم لێکۆڵینەوەدا دیمانە لەگەڵ 21 کەس لەو کچ و کوڕلنە کرا کە پەیوەندیی هاوماڵییان بە ئەزموون کردبوو. ئەنجامەکانی توێژینەوە پیشانی دەدا کە هاوماڵی بەرهەمی پرۆسەی نوێسازیی ئێرانی و پەرەسەندنی

بەجیهانیبوون و هاتنی بۆ ناو ئێرانە، ئەو پرۆسـانەی کە لە پێشـدا بە گۆڕینی بارودۆخی ئابووری و فەرهەنگی (سیستەمی بەها)ـی کۆمەڵگا و وردە وردە گۆڕانی کۆمەڵایەتیی جیاواز لە ناو ئێراندا بەدی دێنن. ئەنجامی ئەم گۆڕانکارییە کۆمەڵایەتییە کە خۆی دەرەنجامی گۆڕانی ئابووری و فەرهەنگیی ئەم ساڵانەی دواییە، دەرکەوتنی سەرچەشنەکانی هاومالّی لە ناو هەندێ لە گەنجانی وڵاتە.

لە کۆبەندیی ئەم لێکۆڵینەوە و وتارانەدا دەتوانین بڵێین کە خاوەن تیۆرییەکانی بواری زانستە کۆمەڵایەتییەکان بۆ ئەم چەشنە ژیانە کە لە وڵاتی ئێران زیاتر لە ناو گەنجاندا باوە، ئاماژەیان بە هەندێ هۆکاری جۆراوجۆر کردووە. هەندێ لەم هۆکارانە بریتین لە: کێشـەی ئابووری، تاقیکردنەوەی پەیوەندی، بێباوەڕی بە هاوسـەرگیری، سـستبوونی باوەڕە ئایینییەکان، هەڵکشانی ڕێژەی بێوەپیاوان و بێوەژنان کە بەرهەمی تەڵاقن، سەرچەشنگری لە سەتەلایت و میدیا بیانییەکان کە قێزەونایەتیی ئەم پەیوەندییە لە ناو دەبەن، چاوەڕوانییە زۆرەکانی کچان، وەستاندنی قەرزی هاوسەرگیری و هەر چەشنە هاوکاریی ئابووری بۆ کوڕان لە لایەن ناوەندە داراییەکانەوە، پابەندیی دارایی کەمتر و ڕزگاربوون لە حەوت خانی هاوسەرگیریی فەرمی. گۆڕانی فەرهەنگ و ڕوانگەی نەوەی نوێ بۆ ژیان و پەیوەندیی کۆمەڵایەتی بەستێنێکی بۆ گەشە و پەرەسەندنی ئەم چەشنە پەیوەندییانە ڕەخساندووە. خوێندن و پیشەی ژنان و سـەربەخۆیی ئابوورییان وای کردووە کە چیتر بێ پێچ و پەنا مل بە یاسـا پیاوسـالارییەکان نەدەن. پیاوانیش بە هۆی فرەچەشـنخوازی کە یەکێک کە تایبەتمەندییەکانی کۆمەڵگا مۆدێرنەکانە، هەوڵدەدەن سـوودمەندبوون لە پەیوەندییە کەمتر دەست و پێگیرەکان لەگەڵ ڕەگەزی بەرامبەرن. هەر بۆیە ژن و پیاو لە سـەردەمی ئێسـتادا لە بری هاوسـەرگیریی یاسـایی، پەیجووری پەیوەندیی نافەرمی و هاوماڵین.

لێکۆڵینەوەکانی بواری هاوماڵی لە ئێران لەم ڕێژە کەمەدا سنووردار دەبێتەوە کە بەرهەمی تێزی خوێندکارییە کە زۆرینەیان لەم 5 ساڵەی کۆتاییدا ئەنجام دراوە. ئەم لێکۆڵینەوە و وتارە خوێندکارییانە لە حاڵەتێکدا ئەنجام دراون کە زۆربەیان ڕێژەی نموونەیان کەمە و ڕێژەی نموونەکان لە نێوان 10 بۆ 20 کەسە. پانتای ئەم چەشنە توێژینەوانە زۆر سنووردارە و بە شێوەی جیا جیا واتە بە تەنیا لە ڕووی دەروونناسی، کۆمەڵناسی یان فیقهی - یاسایی بابەتەکەیان لێک داوەتەوە. بەم پێیە بۆ یەکەم جار ئەم توێژینەوە بە جەختکردنە سەر ڕەهەندە فیقهی - یاساییەکان، دەروونناسی و کۆمەڵایەتی و بە نموونەیەک کە قەبارەکەی 216 هاوسەرە ئەنجام دراوە و کارناس بە شێوەی GT تاوتوێی کردووە کە تەنیا لە خوێندکارانی زانکۆدا تەسک نابێتەوە و لە سەر ئاستی هەر سێ کەڵێنشاری تاران، ئیسفەهان و مەشهەد لێک دراوەتەوە. نەریتبێزی، ئاسایشی ئابووری و سوودبەخشیی پەیوەندی، هاوبەشیی دارایی، ڕەسەنایەتیی سۆزداری و سێکسی، پابەندبێزی، ترس لە لانەوازی، دابڕان لە بنەماڵە، چێژخوازی، خواست بۆ هاودڵی و ڕاکردن لە تەنیایی، پابەندییە قورسەکانی هاوسەرگیری، کەمباوەڕی بە فەرمانە ئایینییەکان، گرینگیی عەشق، لێکترازانی نێوان پێگەیشتنی سێکسی و پێگەیشتنی ئابووری، هاوسەرگیرییە ناسەرکەوتووەکان، دەرفەت قۆستنەوە، سەربەخۆیی، هۆگری بۆ شێوازی نوێی ژیان و بە گشتی بوونی تێڕوانینێکی نوێ لە مەڕ چەمکی هاوسەرگیری هەموو ئەمانە وەک گرینگترین چەمکەکانی پەیوەست بە هاوسەرگیریی سپی لە ئێران ناسێنران. لەم توێژینەوەدا بە لێکدانەوەی بنەما کۆمەڵایەتی و فیقهی - یاساییەکان لە بەشی چواردا هاوماڵی لە ئێران تاوتوێ دەکرێت.

لەم بەشەدا بە کورتی بنەما کۆمەڵایەتی و ئایینی - یاساییەکانی هاوسەرگیریی سپی لێک دەدرێتەوە.

تیۆریی زۆر لە مەڕ ڕوونکردنەوەی کۆمەڵایەتیی هاوسەرگیریی سپی هەیە. لە چوارچێوەی تیۆریی ئانۆمی، ڕێزمەن[1] بە هێنانە گۆڕی جیاوازیی کۆمەڵگا نەریتییەکان و کۆمەڵگا نوێکان تیۆرییەک بۆ ڕوونکردنەوەی خەسارەتە کۆمەڵایەتییەکان و لادەرەکان دەخاتە ڕوو. بە باوەڕی ئەو لە کۆمەڵگا نەریتخوازەکاندا ئەوە نەریتە کە ڕەوشتی تاکەکان ئاراستە دەکات. لەم کۆمەڵگایانەدا کۆمەڵێکی یەکدەستی نەریتەکان هۆکاری ئاراستەکەری هەڵسوکەوتەکانن و لادان لە ڕەوتی زاڵ پانتایەکی زۆر سنوورداری هەیە. لە بەرامبەردا، لە کۆمەڵگا نوێکاندا ڕەوشتی مرۆڤەکان لە سەر بنەمای ئەو ڕەوتەیە کە نەک لە ڕێگای نەریت بەڵکوو لە لایەن دیترانەوە ئاراستە دەکرێت. ئەوڕۆکە کەسایەتیی تاکەکان بەرەو لای دیتران ئاراستە دەبێ؛ چونکە نەریت ڕێنوێنەرێکی ڕوونی بۆ ئاراستە کردنی هەڵسوکەوتی تاکەکان نییە و ئەوەی دەمێنێتەوە داوەری دیترانە. ڕێزمەن بەو ئەنجامە دەگا کە بەو پێیەی کە لە کۆمەڵگای گۆڕاوەکانی ئێستا بوونی کۆمەڵگای وەستاو نەگونجاوە، کەسانێکی سەربەست هەن کە بە بێ ڕەچەڵەک لە ناو کۆمەڵگایەکی وەستاو و بە بێ هەست بە دەروەستی بە گرووپێکی دیاریکراو، بە شێوەی دڵخواز ئیش دەکەن. بە بۆچوونی ناوبراو، نەبوونی ڕەچەڵک لە ناو نەریتەکانی کۆمەڵگا و هەستی سەربەستی هۆکاری دەرکەوتنی هەڵسوکەوتە لادەرەکانە. ڕوونکردنەوەی هاوسەرگیریی سپی لە چوارچێوەی ئەم تیۆرییە پێویستی بەوەیە کە هاوماڵی وەک هەڵسوکەوتێکی لادەرانە ببێتە بەرگریمانە.

بە ئاوڕدانەوە لە ئاراستەی ژینگەیی شاری لە چوارچێوەی قوتابخانەی شیکاگۆ لە لایەن هەندێ تیۆریسیەنی وەک پارێک و بێرگێس دەتوانین لە دیوێکی دیکەوە ڕوونکردنەوەی کۆمەڵایەتییانەی هاوسەرگیریی سپی ئەنجام بدەین. ئەم تیۆرییە خەسارەتە کۆمەڵایەتییەکان گرێ دەداتەوە بە دیاردەگەلی

1. Reisman

شـــاری وەکوو زمـان، ئێتنیـک، کۆچ، شـــوێنی نیشـــتەجێبوون و ئـاپۆرەی حەشـــیەت دەبینێت. پارێک و بێرگێس فاکتەرەکانی ســـەرەومیان لە ســـەر خەسـارەتگەلی وەکوو خۆکووژی، تەڵاق و لەشـفرۆشـی لە شـیکاگۆ تاوتوێ کرد. ئـەم تیۆرییـە جـەخـت لـە ســـەر نـاڕێکخراوەیی کۆمـەڵایـەتی لـە ڕوونکردنەوەی دەرهاویشـتەی خەسـارەتناسـیی ژیانی شـاری دەکاتەوە. بە بۆچوونی پارێک و بێرگێس، ژینگەی شـاری کاریگەرییەکی قووڵی لە سـەر سـەرچەشـنە فەرهەنگی و کۆمەڵایەتییەکانی شـار هەیە. بە باوەڕی ئەوان ئەو بوارانەی ناو شارە بازرگانی و پیشەسازییەکان کە لە سۆنگەی کۆمەڵایەتییەوە تووشـــی ناڕێکخراوەیی بوونەتەوە پەرە بە بەها و نەریتی تاوانکارانە دەدەن. لە نەبوونی ئەو گرووپە ژێدەر و سەرچاوانەی کە مێرمنداڵان و گەنجان ڕازی بە هەڵسـوکەوتی کۆمەڵایەتیی پەسـەندکراو بکا، وردە فەرهەنگە لادەرەکان بۆشـاییەکە پڕ دەکەنەوە. نەبوونی گرووپە ژێدەرەکان و لاوازیی ناوەندە کۆمەڵایەتییەکانی وەکوو بنەماڵە، گەڕەکەکانی ناوچە گواسـتنەوەییەکان دەکا بـە پێگـەیـەکی گونجـاو بۆ وردەفـەرهـەنگـەکـان، کۆچبـەران و هـەژاران. ڕوونکردنەوەی هاوسـەرگیریی سـپی لە چوارچێوەی ئەم تیۆرییانە پێویسـتی بەوەیە کە هاوماڵی وەک هەڵسوکەوتێکی لادەرانە و خەسارەتێکی کۆمەڵایەتی ببێتە بەرگریمانە.

هەروەها تیۆریی وردەفەرهەنگیی بیرمەنگام بە ئیلهامگرتن لە بابەتەکانی ستوارت هال کە بە گرتنە بەری ئاراستەیەکی نیۆمارکسیستی جەختی لە سەر گرینگیی ئێتنیکایەتی، چین و ڕەگەز لە ســەر شــیکاریی فەرهەنگی گەنجان کردبۆوە، شـــیاوی لێکدانەوەیە. هـال و هـاوکـارەکـانی لـە کتێبی خۆڕاگری لـە ڕێگەی ڕێوڕەســم بەڵگە دەهێننەوە کە گەنجانی چینی نزم و مـامنـاوەنـد لـە ڕێگەی شـێوازی ژیانی تایبەتیی خۆیان هەڵوەدای دەربڕینی دژایەتیی خۆیان دژ بە گریمانە ئایدۆلۆژیکییەکانی سـیسـتەمی سـەرمایەدارین. بە ڕای دیک

هێبدایج (1979,Hebdige) وردە فەرهەنگەکان بیچمێکی بێژەرن کە گرژیی بنەڕەتیی نێوان باڵادەستان و ژێردەستان دەخەنە ڕوو. وردەفەرهەنگەکان لە ڕێگەی شێوازە جیاوازەکان، شوناسی جیاواز پیشان دەدەن و لە ئاست دیسیپلینی کۆمەڵایەتیی زاڵ نارەزایەتی دەردەبڕن و بە چەلێنجی دەکێشن. بە پێی ئەم تیۆرییە دەتوانین بەڵگە بهێنینەوە کە هەڵبژاردنی هاومالّی و پێشێلکردنی نۆرمەکانی فەرهەنگ و کەلتووری فەرمی و نەریتی لە لایەن تاقمێک لە گەنجانەوە لە ڕاستیدا دەتوانێ جۆرێ خۆڕاگری لە هەمبەر نۆرم و فرهەنگی فەرمیی زاڵ بێت.

لە چوارچێوەی بنەما ئایینییەکان، دۆرکێیم ئایین لەگەڵ شوناسی گشتیی ناوەندەکانی کۆمەڵگا بە هاوپەیوەست دەزانێ و بە پێی جیاوازیی نێوان پیرۆز و ناپیرۆز پێناسەی دەکات. بە پێی بەڵگەی ئەو لە فەرهەنگە بچووک و نەریتییەکلندا هەموو دیوەکانی ژیانی لە ژێر کاریگەریی ئایینداییە. دروشمە ئایینییەکان هەم دەبێتە هۆی دەرکەوتنی بیر و وتەزا هزرییە نوێکان و هەم بەهاکان پتەو دەکا و دەیچەسپێنێت. ئایین شێوازی بیرکردنەوەی ئەندامانی کەلتوورە نەریتییەکان دیاری دەکات. بەم پێیە هەرچی تاکەکان ئایینپەروەرتر بن، چاوەڕوان دەکرێ بە هۆی هاوپەیوەندیی گرووپیی زیاتر و هەستی یەکپارچەیی، هۆگری بۆ وازهێنان لە بەها فەرهەنگییەکانی کۆمەڵگا لەواندا کەمتر ببێتەوە. لەم ڕوانگەوە دەتوانین هۆگریی بۆ هاومالّی گرێ بدەینەوە بە هۆگریی ئایینیی کەمتری تاکەکان و بۆمان دەربکەوێ ئەم دیاردە لە کۆمەڵگە و شارە گەورەکان زیاتر بوونی هەیە.

بە پێی تیۆریی کۆنترۆڵ، تاکەکان بە شێوەی سروشتی هۆگری وازهێنان لە نۆرمەکانن. نۆرمبەزێنی ئەوەندەی بە هۆی نەبوونی ئاستەنگە بە هۆی وزە بزوێنەرەکانی نانۆرمی نییە. لە دەرچەی ئەم تیۆرییەوە دەتوانین هۆکاری هاومالّیی گەنجان بگەڕێنینەوە بۆ کۆنترۆڵی لاوازی دایک و باوک و

سستبوونی ڕۆڵی چاودێریی دایک و باوک و کۆمەڵگا کە یەکێک لە هۆکارە جیدییەکانی دوورکەوتنەوەی منداڵان لە ژینگەی بنەماڵە بە نیازی درێژەدان بە خوێندن یان دۆزینەوەی هەلی کارە. لەم حاڵەتەدا کۆنترۆڵی کۆمەڵایەتی لە لایەن دایک و باوک بە سەر منداڵەکانیان کەم دەبێتەوە.

هەندێ تیۆریسیيەنی وەکوو مەک لۆهان لە بواری تەکنەلۆژیادا وتوویانە کە کاریگەرییەکانی تەکنەلۆژیا لە سەرئاستی تیۆری و گریمانە ڕوونادا، بەڵکوو ئەوان بەردەوام و بە بێ هیچ خۆڕاگرییەک ڕێژەکانی نێوان هەست یان سەرچەشنی وێنا زەینییەکانی ئێمە دەگۆڕن. بە واتایەکی دیکە، بە بۆچوونی ئەو گرینگترین کاریگەریی میدیا گشتییەکان لەوەدایە کە کاریگەری لە سەر وێنا و چۆنیەتیی بیرکردنەوەی ئێمە دادەنێن و لە هەموو گرینگتر ئەوەیە کە شێوازی ژیانی نەریتی و باوی کۆمەڵگا بە ململانێ دەکێشن و وەک هێمای دواکەوتوویی پیشانی دەدەن. میدیا بینایی و بیسایيەکان بە پیشاندانی شێوازی ژیانی چینی باڵا و مامناوەندی ئەورووپایی و ئەمریکایی وەک شێوازێکی ژیانی نۆرمدارانە دەبنە هۆی ئەوەی کە بینەرانی بێبەش بە بەراوردکردنی ژیانی خۆیان لەگەڵ ئەوان تووڕە و ناکام بن و هان بدرێن کە بە هەر چۆنێک بێ خۆیان لە "خەونی شێوازی ژیانی خۆشبژێوانانە" بەشدار بکەن.

ئۆڵسۆن لە چوارچێوەی تیۆریی دەروونناسیی کۆمەڵایەتی دیاردەی هاوماڵی پیشان داوە و هەموو جۆرەکانی هاوماڵی و هۆکارەکانی هۆگری بۆ ئەم شێوازی ژیانەی بەم شێوە ڕوون کردۆتەوە:

پەتانیی پاراستنی: ئەم چەشنە پەیوەندییە ئەو کاتە ڕوو دەدا کە هاوبەشێک زۆر گیرۆدە یان نەپارێزراو بێت. کەسانی نەپارێزراو هەمیشە لەوەی کە هاوبەش یان هاوسەرەکەیان بە جێیان بێڵێ و لەگەڵ کەسێکی دیکە پەیوەندیی عاشقانەی هەبێ هەست بە نیگەرانی دەکەن. کەواتە، هاوسەرگیری

بۆ ئەوان زۆر نیگەرانکەرەومیە و هیوادار بوون بە پابەندیی هاوسەر بۆ ئەوان هیوایەکی ئازاربەخشە. هەر بۆیە بە هەڵبژاردنی پەیوەندیی هاوماڵی و گیرۆدەنەبوون بە پابەندی و درێژەدان بە پەیوەندی، خۆیان لەم ئازار و دڵخۆشییە وێرانکەرە ڕزگار دەکەن.

ڕزگاری: هەندێ کەس وەک شێوازێک بۆ ڕزگاربوون لە بەهاکان و دەسەڵاتی دایک و باوک پێکەوە ژیان هەڵدەبژێرن.

تاقیکردنەوە: هەندێ خەڵک وەک بەستێنی تاقیکارییەکی ڕاستەقینە سەیری پێکەوەژیان دەکەن، بەڵام لە هەر حاڵەتێکدا ئەم شێوازی ژیانە بە شێوەی جیدی لایەنەکان بۆ هاوسەرگیری تێوە ناگلێنێ و بۆ هاوسەرگیری بە شێوەی پێویست ئامادەیان ناکات.

بە شێوەی گشتی، لە بۆچیەتیی پەیوەندییە هاوماڵییەکان لە ئێران دەتوانین ئاماژە بە هەندێ فاکتەری وەکوو گۆڕانکارییە ئابوورییەکان، هاتنی سەرمایەداری و نەبوونی ئاسایشی پیشە، لیبرالیزمی ئەخلاقی و دووبارەئەندێشیی نەریت، هاتنی توخمی نوێسازی و بێناونیشانیی شاری، نەمانی چەمک و کاردای گەڕەک، گۆڕانکاری لە پێکهاتەی بنەماڵە و دەرکەوتنی پەیوەندییە کاتییەکان بکەین.

لە ڕوونکردنەوەی یاسایی هاوسەرگیریی سپیدا دەقە یاساییەکان بە پێی فیقهی ئیسلامی بۆ پەیومندییە ناشەرعییەکان ڕێک دەخرێن و جێبەجێ دەکرێن. لە هاوسەرگیرییەکدا کە ژن و پیاوێک بە شێوەی ئەنقەست بە بێ هیچ چەشنە دەروەستییەکی شەرعی و تۆمارکردنی یاسایی مل بەم پەیوەندییە دەدەن، ئەم چەشنە پەیوەندییە بە ناشەرعی، ناعورفی و نایاسایی دێتە هەژمار و لە بنەڕەتەوە ناتوانین ئەم بنیاتە بە هاوسەرگیری بزانین و ئەمە پەیوەندییەکی ناشەرعییە کە یاسا هیچ پشتیوانییەک لەو هاوسەرگیرییە و منداڵی لێ بەرهەمهاتووی ناکات. یاسای مەدەنی هاوسەرگیری بۆ سەر دوو دەستەی

هەمیشـەیی و کاتی (قۆناغی، سیغە) دابەش دەکا و ئاسـەواری جیاواز بۆ ئەم چەشنە هاوسەرگیرییە لە قەڵەم دەدات.

لە سیسـتەمی یاسـایی و فیقهیدا هاوسـەرگیریی سـپی نە تەنیا لە ڕووی یاساییەوە شەرعییەت و ڕەوای نییە بەڵکوو لە ئەگەری دەستکەوتوویی، سزای لێ دەکەوێتەوە.

مادەی 645ی یاسـای سـزای ئیسـلامی دەڵێ: پیاوێک کە بە بێ تۆمارکردن هاوسەرگیری بکا، سزای زیندانی هەتا یەک ساڵی بۆ ڕچاو کراوە. گەڵاڵەی پشـتیوانی لە بنەماڵە ئەم سـزایەی کردووە بە سـزای نەختی (20 بۆ 100 ملیۆن ڕیاڵ). ئەم بڕە سزا زۆرە دەتوانێ تایبەتمەندیی ڕێگرانەش لە خۆ بگرێ؛ بەڵام بێگومان سـزای بەندکران لە سـزای نەختی زیاترە و بە پێی ڕاشکاویی دەقەکانی مادەی 645ـی یاسای سزای ئیسلامی، تۆمارنەکرانی هاوسەرگیری بۆ ئافرەت تاوان نییە.

بە پێی مادەی 20ـی یاسای نوێی پشتیوانی لە بنەماڵە، پەسەندکراوی 91/12/1، تۆمارکردنی نیکاحی هەمیشـەیی ناچارییە بەڵام یاسـادانەر تۆماری نیکاحی کاتی بە ناچاری نازانێت. بە پێی مادەی 21ـی ئەم یاسایە، تۆمارکردنی نیکاحی کاتی تەنیا لە حاڵەتگەلی وەکوو دووگیانبوونی ژن، ڕێککەوتنی لایەنەکان و وتنی مەرج لە کاتی مارە بڕین پێویستە.

لە بەشی هەژدەهەمی یاسای سزای ئیسلامی سەبارەت بە باسی تاوانی دژی داوێنپاکی و ئەخلاقی گشتی، لە مادەی 637 هاتووە: "هەر کات ژن و پیاوێک کە لە نێوانیاندا پەیوەندیی ژن و مێردی لە ئارادا نەبێ، پەیوەندیی ناشەرعی یان کردەوەیەکی داوێنپیسانەی جگە لە زینا وەکوو ماچ کردن[1] یان هاوسەرین[2]"ـیان لێ بووەشێتەوە، 99 قەمچی سزا دەدرێن و ئەگەر کردەوە بە

1. تقبیل
2. مضاجعه

زۆرەملی و نابەدڵانە بێ تەنیا زۆردار سزا دەدرێت."

هەروەها لە مادەی 225ـــی یاسای سزای ئیسلامی، پەسەندکراوی 1392/2/1ی هەتاوی هاتووە: "حەدی زینا بۆ زیناکاری ژندار و مێرداربەردبارانە. ئەگەر جێبەجێکردنی بەردباران نەرەخسا لە سەر پێشنیاری دادگای فەرماندەری فەرمانی لێبڕاوە و ڕەزامەندیی سەرۆکی دەزگای داد، ئەگەر تاوان بە بەڵگەی ڕوون سەلمێنرا بێ، ئەوە دەبێتە هۆی لە سێدارەدانی پیاوی زیناکاری ژندار و ژنی زیناکاری مێردار[1] و بەدەر لەم حاڵەتە سزا بۆ هەر کامیان سەد قەمچییە" و ئەمە لە مادەی 230 هەمان یاسا هاتووە: "حەدی زینا لەو حاڵەتانەی کە تاوانبار بێ‌ژن[2] بێ، سەد قەمچییە."

بە گوێرەی مادەی 884ـی یاسای مەدەنی، منداڵی زۆڵ لە باوک و دایک و خزمان هیچ بە میرات نابا؛ بەڵام ئەگەر ڕێز و حورمەتی ئەو پەیوەندییەی کە منداڵەکەی لێ بەرهەم هاتووە بە بەراورد لەگەڵ یەکێک لە لایەنەکان (باوک و دایک) بسەلمێندرێ و بە بەراوردی ئەوی دیکەیان گومانی زینا و دوورەپەرێزی لە سەر بێ، منداڵ تەنیا لە لایەکیان و لە خزمانی ئەو لایەنەیان میرات دەبا و بە پێچەوانەوە.

وەک ئاشکرایە لە ڕوانگەی یاساییەوە، ژن و مێردێک کە بە بێ هاوسەرگیریی یاسایی (هاوسەرگیریی هەمیشەیی یان هاوسەرگیریی کاتی) پێکەوە ژیان دەکەن بە هۆی تۆمارنەکردنی یاسایی، پەیوەندییەکە ناشەرعانە و زینایە و بە دواداچوونی یاسایی و سزای بە دواوەیە و ئەگەر منداڵیان ببێ لە میرات بێبەش دەبێت.

یەکێک لەو حاڵەتانەی کە وەک پێکەوەبوون سەیر دەکرێ پرسی نیکاحی مۆعاتاتییە. نیکاحی مۆعاتاتی هاوسەرگیرییەکە کە بە مەبەستی پێکهێنانی

---

1. هاوسەردار
2. سەڵت

بنەماڵە و مافی چێژبردن و پەیوەندیی سێکسی لە نێوان ژن و مێرد ساز دەبێت؛ بەڵام پێویستی[1] و قبووڵکردنی[2] بێژەیی تێدا نییە و لەوانەیە هەر دوو لە سەر برەمارەیی، نەفەقە و دیکەی مافەکانی نێوان لایەنەکان ڕێک بکەون. بە گوێرەی مادەی 193ـی یاسای مەدەنی، "لەو حاڵەتانەی کە یاسا جیاکاری کردبێ" مۆعاتاتی دروستە. بۆ وێنە یەکێک لە حاڵەتە ئاوارتە و جیاکراوەکان مارە بڕینە. لە مادەی 1062ی ئەم یاسایە هاتووە: "نیکاح جێبەجێ دەبێ بە پێویستی و قبووڵکردن بەو بێژلنەی کە ڕاشکاولنە جەخت لە سەر نیازی هاوسەرگیری دەکات." واتە دەبێ لە سۆنگەی یاساییەوە بڕیاری مارە بڕین بووترێ و پێویستی و قبووڵکردن دەبێ بێژەیی بێ مەگەر لە حاڵەتی لاوازی لە وتندا.

نەدانی مۆڵەتی نیکاحی مۆعاتاتی بە باوەڕی زۆرینەی فەقێکانی شیعە وەکوو موحەقیق بوحرانی، مورتەزا ئەنساری، ڕووحولا خومەینی و مەکارم شیرازی لە لایەن زانایانی شیعە و ئەهلی سوننە کۆدەنگی لە سەر کراوە. ئایینزاکانی شافێعی، مالکی، حەنبەلی و حەنەفی هەر هەموویان بڕیاری پێویستکردن و قبووڵکردن بە مەرجی مارە بڕینی نیکاح دەزانن.

لەم ساڵانەی دواییدا هەندێ لە فەقێکانی وەکوو سادقی تارانی تیۆریی دروستیی نیکاحی مۆعاتاتییان هێنایە ئاراوە، بۆ وێنە: "مارەیی یان گرێبەستی هاوسەرگیری بە هەر زمانێک بێ دروستە و ئەگەریش بە بێ بێژە تایبەتەکەی کە "انکحت" یان "مارەم کرد" بێ، ئەگەر ڕەوتێک لە نێوان ژن و پیاو ئەنجام بدرێ، چی بە نووسین یان وتن یان ئاماژە یان بە هەر چەشنێکی دیکە کە بە ڕوونی باس لە سەر ئەنجامدانی هاوسەرگیری بکا تەواوە، ئەگەر دانانی پێڵاو لە سەر پێڵاو یان بە یەکتر فەرمووکردنی شیرینی یان هەر ئاماژە و

1. ایجاب
2. قبول

کردەوەیەکی دیکە ئەنجام بدرێ کە لە عورفیاندا هێمای ئەنجامدانی هاوسەرگیرییە، هەموو ئەمانە تەواوە و ئیتر پێویست بە مارەکردنی چی بە عەرەبی و چی بە زمانێکی دیکە ناکات. مەبەست زیاتر ئەوەیە کە ڕوون ببێتەوە چیرۆکی دۆستبازی و زینا لە ئارادا نییە، بەڵکوو ئامانج سێکس و پێکهێنانی ژیانی نوێیە، چی هەمیشەییەکەی و چی کاتییەکەی (سیدی و نظری، 1390).

فەقێ بەناوبانگەکان بێژەیی‌بوونی پێویست و قبووڵکردن بە مەرجی مارە بڕینی نیکاح دەزانن و پێیان وایە نیکاحی مۆعاتاتی هەڵوەشاوەیە، بەڵکوو لەم بارەوە ئیدەعای کۆدەنگی کراوە. یاسای مەدەنیش جەخت لە سەر بێژەیی‌بوونی پێویستی و قبووڵکردن لە مارە بڕینی نیکاح دەکاتەوە. خوالێخۆشبوو ئایەتوڵا بەهجەت لە وەڵامی پرسیارێک لە بارەی نیکاحی مۆعاتاتی دەڵێ: "مۆعاتات بۆ نیکاح نییە". مەکارم شیرازیش لەم بارەوە وتوویەتی: "شتێکمان بە ناوی هاوسەرگیریی مۆعاتاتی نییە و وەها هاوسەرگیرییەک پووچەڵە" و خامنەیش لەم بارەوە وتوویە: "ڕەوا نییە" (مجموعه آرای فقهی در امور حقوقی: 1382، ب 1، 71).

بە پێی دانپێدانانی ئەو کەسانەی کە بە هاوسەرگیریی سپی بوونەتە هاوماڵ، زۆریان ئەم پێکەوەبوونە بە هاوسەرێتی نازانن بەڵکوو بە قۆناغی ئاشنایی زیاتر بۆ هاوسەرگیری لە داهاتوو و یان هاوماڵی بۆ ڕزگاربوون لە کێشە ئابووری و دەروونی و ... سەیری دەکەن. کەواتە ئەم کەسانە نە باوەڕیان بە هاوسەرگیریی شەرعییە و نە مەرجەکانی نیکاحی مۆعاتاتییان قبووڵ کردووە، بەڵکوو تەنانەت ئەگەر خوازیاری ژیانی هاوبەش بە پێی ئایینی ئیسلام بن، بۆ ئاشنایی یان بە هۆی هەر چەشنە سنووردارییەکی دیکەی هاوسەرگیریی هەمیشەیی، لانیکەم دەتوانن هاوسەرگیریی کاتی بکەن. هەروەها ئەوەی کە لە هاوسەرگیری بۆ کچان بوونی هەیە ئیزنی باوک

پێویســـتە؛ لە حاڵێکدا لە زۆربەی ئەم پێکەوەبوونانەدا تەنانەت بنەماڵە لەم بابەتە ئاگادار نین یان بە بێ ئاگاداریی باوکەکانیان ئەم ژیانانەیان دەســـت پێ کردووە. هەروەها هەندێ لەم کەســـانە لەگەڵ دەســـتپێکردنی ژیان هیچ پابەندییەک لە ئاســـت یەکتر قبووڵ ناکەن و بەتایبەت پیاوان کە بە پێی وانەکانی ئیسلام سەرپەرشتن و ئەرکی دابینکردنی نەفەقەی ژن و منداڵیان لە ئەستۆیە بە هاوســەرگیریی ســپی هەموو ئەم ئەرکانە لە ســەر شــانی خۆیان دەکەنەوە. زۆریان باوەڕیان بە تەڵاقی شـــەرعی و یاســـایی نییە و بە بێ گرینگیدان بە حوکمە ئیســـلامییەکان کۆتایی بە ژیانە هاوبەشـــەکەیان دێنن و لە ســەر شــێوازی تەڵاقی شــەرعی، وتنی بێژەکان لە تەڵاق، بوونی شــایەت بە ســەر ئەم دابڕانە و تەنانەت ڕاگرتنی عەدە بۆ ژن پاش جیابوونەوە لە هاوســەر، پێداگر نین.

بە پێی ئەم بەڵگە دەتوانین بڵێین هاوســـەرگیریی ســـپی لەگەڵ نیکاحی مۆعاتاتی لە شـــەرعدا یەک ناگرێتەوە و مەرجەکانی هاوســـەرگیری، ئیزنی باوک، تەڵاقی شەرعی، عەدە و ... تێیدا ڕەچاو ناکرێ و لە هەموو گرینگتر لە هەموو مارەبڕینەکاندا، ئامانجی مرۆڤەکان لە بناغەی پێویســـتەکانە؛ بەڵام لە هاوســـەرگیریی ســـپیدا لە زۆرێک لە حاڵەتەکان، لایەنەکان ئامانجی هاوســـەرێتییان نییە و ئەگەر ئامانجی هاوســـەرێتیشـــیان هەبێ بە هۆی ڕەچاونەکردنی بنەماکانی هاوسەرێتی و تەڵاقی شــەرعی، ژیانی هاوبەشــیان وەکوو ژیانی زۆرێک لە مرۆڤەکانی ڕۆژاوا، تەنیا جۆرێک پێکەوەبوونە و ناچێتە ژێر ڕکێفی هاوسەرێتیی ئایینییەوە.

بە پێی بنەما تیۆری و فیقهی و یاســـاییەکانی هاوســـەرگیریی کاتی و ئەندازەگرتن و دیمانە لە مەیدانی لێکۆڵینەوە و شـــیکاریی ورد و توێکارانەی داتا کۆکراوەکان، مۆدێلێکی شیکاریی بۆ ڕوونکردنەوەی هاوسەرگیریی سپی لە ســەر ئاســتی هەر ســێ کەڵێنشــاری تاران، مەشــهەد و ئیسفەهان وەدەست

دەهات:

وەک دەبینرێ پرســی تەوەریی هاوســەرگیریی ســپی لە ئێران گۆڕانی ئەو بەها و نۆرمانەیە کە لە شــێوازی ژیانی گەنجانی ئێرانیدا بوونی هەیە کە دیاردەی هاوماڵی لە ناو دڵی ئەم گۆڕانکارییە بەها و نۆرمانەدا ســەری هەڵداوە. گرینگترین دەرهاویشــتەکانی هاوســەرگیریی ســپی لە ئێران بە پێی ڕاپۆرت و دیمانەی ورد لەگەڵ ئەو هاوســەرانەی کە ئەزموونی پێکەوەبوونیان هەبوو بریتی بوو لە لاوازیی ئابووری بۆ هاوســەرگیری، کەمبوونەوەی کلیشــە ڕەگەزێتییەکان، ئازادیی هەڵبژاردن، ناهۆگری بۆ هاوســەرگیریی فەرمی. ئەم فاکتەرانە لە ڕۆژاواش بە ئاشــکرا دەبینرێت. لە لێکۆڵینەومیەکدا لە ئەمریکا هۆکاری هاوســەرگیریی ســپی، ئازادی و ئاســوودەیی زیاتری تاکەکان و ناهۆگری بۆ هاوســەرگیریی هەمیشــەیی بوو (Galena et al, 2009). بە

پێچەوانەی ڕۆژاوا کە لە ڕووی عورفی و یاسـاییەوە ئەم دیاردەیان بە یاسـایی کردووە، هەتا ئێستا لە ئێراندا ئەم بابەتە ڕووی نەداوە و ئەمە دەرهاویشتەگەلی وەکوو تاراندنی کۆمەڵایەتی، نەبوونی پشـتیوان و ترس لە بەدواداچوونی لێ کەوتۆتەوە.

3.4. خستنە ڕووی پێشنیار و ڕێکارەکان

ڕەتکردنەوەی وتەزای هاوسـەرگیریی سـپی نکۆڵیکردن لە ڕاسـتییەکی کۆمەڵایەتییە. لە ماوەی دوو دەیەی ڕابردوودا بە ئاوڕدانەوە لە گۆڕانکارییە کۆمەڵایەتییەکان لە ئێران، پێکەوەبوون یان هاوسـەرگیریی سـپی ڕووی لە پەرەسەندنە. ئەم چەشنە هاوسەرگیرییە لە چوارچێوەی سنوورێکی تایبەتیدا ڕوو دەدا و کار بە دەسـتانی یاسـایی و ئاسـایش هەر وا بە ئاسـانی ناتوانن بیدۆزنەوە. بە پێی شـوناسـی پەنامەکیبوونی هاوسـەرگیریی سـپی، نکۆڵی لێکردنی لە لایەن بەرپرسان و تابۆبوونی بابەتەکە، ئەم دیاردە لە سێبەردا پەرە دەسـتێنێ و ئەگەر بە وردی نەناسـرێ و ڕێک نەخرێ دەتوانێ لێکەوتەی قەرەبوونەکراوی بەتایبەت بۆ ئافرەتان لێ بکەوێتەوە. کەواتە لە پێناو کەمکردنەوەی ئاسـەوارە نەخوازراوەکانی هاوسـەرگیریی سـپی و هەروەها ڕێکخستنی ئەم دیاردە ئەم ڕێکارانەی ژێرەوە خراوەتە ڕوو:

وێنەی 24. سیاوەش شەهریوەر، بەڕێوەبەری گشتیی کاروباری کۆمەڵایەتی و فەرهەنگیی پارێزگاریی تاران لە ناوەڕاستی هاوینی ساڵی 1393ی هەتاوی لە گەڵاڵەی "اعتلای خانواده پایدار" (بەرزکردنەوەی ئاستی بنەماڵەی سەقامگیر) لە فەرمانی کاری دەوڵەت بۆ بەرەنگاربوونەوەی هاوسەرگیریی سپی هەواڵی دا.

- ناسینی گشتگیری ڕەهەند، هۆکار و لێکەوتەکانی هاوسەرگیریی سپی لە ئێران لە سەر بنەمای لێکۆڵینەوەی سەربەخۆی ئایینی و پسپۆڕی

گەیشتن بە کۆمەڵگایەکی چالاک و ئەکتیف پێویستی بە ناسینی خەسارمتەکان، گرفت و کێشە کۆمەڵایەتییەکان و هەروەها لێکدانەوەی ڕێکارەکان و دەرکردنی بڕیارێکی کارناسانە و کاریگەرە. تەرخانکردنی بووجەی لێکۆڵینەوەیی، سەرنجدانی زیاتری مامۆستایان و ڕاوێژکارانی زانکۆیی و خوێندکارانی بواری زانستە کردەییەکان لە چوارچێوەی تێز و وتار، نووسینی کتێب و ئەنجامدانی کاری مەیدانیی بەردەوام لە لایەن نووسەران و چالاکڤانانی کۆمەڵایەتی سەبارەت بە ناسینی ورد و هەمەلایەنەی هاوسەرگیریی سپی و خەسارەتناسیی ئەم دیاردە و خستنە ڕووی پێشنیاری گونجاو بۆ جەماوەر بە پێی شوناسی کۆمەڵایەتیی کۆمەڵگای لە حاڵی تێپەڕین دەتوانێ بۆ ناسینی وردی ئەم دیاردە ڕێکارێکی شیاو بێت. مەخابن زانکۆ لە کۆمەڵگا جیا بووەتەوە و ئەو شوناسە زانستییەی

چۆتە ژێر پرسـیار. بابەتی دووپاتکراو و تێزی پارەیی و تایەکاری ناتوانن لە ناسینی خەسارەتە کۆمەڵایەتییەکان دەوریان هەبێ و بە پێداچوونە بە سیاسەتە زانکۆییەکان، بەتایبەت لە بواری توێژینەوە، دەتوانین ڕێگری لە بەرهەمهێنانی لێکۆڵینەوەی لاواز و بێ کاردا و ناپڕۆفیشناڵ و ناستاندارد و بەکارنەهاتوو لە کتێبخانەکان بگرین.

- قبوولکردنی دیاردەی هاوسەرگیریی سپی و ڕەوتی ڕوو لە هەڵکشانی لە ئێران

بە هۆی شـوناسی نائایینی و تابۆبوونی بابەتی هاوسەرگیریی سپی، "نکۆڵی" تاکە ڕێگە چارەیەکە کە هەتا ئەورۆ لە لایەن بەرپرسانەوە بینراوە. ئەگەرچی لەم سالانەی دواییدا سەبارەت بە هاوسەرگیریی سپی هەندێ بابەت بڵاو کراوەتەوە و لە بەرنامە ڕادیۆیی و تەلەڤیزیۆنییەکانیشدا بڵاو بۆتەوە. یەکێ لە بەرپرسانی دەوڵەتیی کاروباری گەنجان لە ئێران دەڵێ هاوسەرگیریی سپی لە ئێراندا بوونی نییە. مەحموود گوڵزاری، جێگری کاروباری گەنجانی وەزارەتی وەرزش و لاوان لە ساڵی 1393ـی هەتاوی، لە دیمانە لەگەڵ هەواڵدەریی فارس[1] وتوویەتی کە لە کۆمەڵگای ئێراندا هاوسەرگیریی سپی بوونی نییە. ناوبراو هاوسەرگیریی سپی بە دیاردەیەکی ڕۆژاوایی لە قەڵەم دا و وتی لەوانەیە هەندێ لە گەنجان بە لاساییکردنەوە لە وڵاتانی ڕۆژاوایی ئەم کارەیان کردبێ، بەڵام هێشتا ئەم بابەتە پشتڕاست نەکراوەتەوە؛ بەڵام ئەم وێنا هەڵە هەیە کە بە ددانناند بە بوونی ئەم دیاردە، ئەم دیاردە زیاتر پەرە دەستێنێ، بەڵکوو بە جەسارەتەوە دەتوانین بڵێین لە ئەگەری قبوولکردنی ئەم بابەتە و دەستپێکردنی کاری خەسارەتناسی و کارناسانەی سووچە ئاشکرا و شاراوەکانی هاوسەرگیریی سپی، دەتوانین ڕێگری لە خەسارەتە ئەگەرییەکانی بۆ سەر بنەماڵە و کۆمەڵگا بگرین.

---

1. www.farsnews.com/news/13930910000357

- بیرکردنەوە لە ئامادەکاری یاسایی و ڕووماڵکردنی پشتیوانی

هەنگاوی دوایی بریتییە لە کەلتوورسازی و زانیاریگەیاندن لە پاش قبووڵکردن و خەسارەتناسی و خستنە ڕووی ڕێکاری کردەیی. زۆرێک لە کەسەکان لە دیمانەکاندا وتیان داب‌ونەریت و کەلتووری هاوسەرگیری لە ئێران (بڕەمارەیی قورس، شیربایی وئاهەنگی هاوسەرگیریی گران، جیاز، ماڵی سەربەخۆ، کلیشە ڕەگەزییەکان و بەردەست‌گیربوون و سنووردارکردنی مافە تاکایەتییەکانی ژنان لە یاساکلندا بە ناوەڕۆکی مەرجەکانی گرێدراو بە مارەیی وەکوو مەرجی خوێندن، مەرجی کارکردن، مەرجی بریکاریی ژن بۆ دەرکردنی مۆڵەتی دەرچوون لە وڵات، مەرجی دابەشکردنی دارایی لە نێوان ژن و مێرد پاش جیابوونەوە، سەرپەرشتیی منداڵەکان پاش تەڵاق، مافی هەڵبژاردنی خانوبەرە، مافی تەڵاق و ...) دەبێتە هۆی ناهۆگری بۆ هاوسەرگیریی هەمیشەیی و هۆگربوون بۆ ڕووکردنە ئەم چەشنە هاوسەرگیرییە. لە بەشی بەستێنسازیی کەلتووری، پەرەدان و بانگەشەکردن بۆ کەلتووری هاوسەرگیریی ئاسان لە ڕێگەی میدیا گشتییەکان و تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان و ڕێکخراوە کۆمەڵایەتییە نادەوڵەتییەکانەوە دەتوانین وەک ڕێکارێکی گونجاو سەیری بکەین کە لە ڕێگەی ئەولنەوە بنەماڵەکان ڕازی بکەین کە سەختگیری نەنوێنن و ئاسانکردنی بۆ هاوسەرگیریی گەنجان بکەن. ناوەندە دەوڵەتی و جێبەجێکارەکان بە بانگەشە و دابین‌کردنی هەلی هاوسەرگیریی ئاسان (داخوازێتی بۆ پێداچوونەوە بە یاساکانی پەیوەست بە هاوسەرگیری)، تەرخانکردنی قەرزی زیاتر بۆ هاوسەرگیری، قەرزی خانوبەرە و هەلی کار دەتوانن لەم بوارەدا دەورێکی کاریگەریان هەبێت.

- پێداچوونەوە بە یاساکانی پەیوەست بە هاوسەرگیریی سپی بە پێداگریکردن لە سەر پشتیوانی دەزگای داد لە ژنان و منداڵان

لە کۆمەڵگای ئێران بە هۆی ناشەرعی‌بوون و بە پێداگریکردن لە سەر

مادەی 10ـــی یاسای بنەڕەتی لە سەر ئاسانبوونی هاوسەرگیریی ئەخلاقی و ئیسلامی، هاوسەرگیریی سپی بە تاوان زانراوە. هەر بۆیە ئەو هاوسەرانەی کە هاوسەرگیریی سپییان دەستنیشان کردووە لە ژێر ناوی پەیوەندیی ناشەرعی و تۆمارنەکردنی هاوســەرگیری، ســزای زیندان و قەمچی و ســزای نەختی چاوەڕێیان دەکات. ئەگەرچی ئەم ســزایە ناچێتە بواری جێبەجێ کردن و دەســەڵات بە جۆرێ تابشــتی دێنێت، مافی نەفەقە، میرات، ســەرپەرشــتی منداڵان و ... بۆ ئەم هاوســەرانە پێناســە نەکراوە و لەم نێوانەدا ئەگەر منداڵێک لەدایک ببێ، بە گوێرەی مادەی 884ـــــی یاســای مەدەنی وەک منداڵی زینا دێتە هەژمار و لە میرات بێبەشە. پێویستە لێرەدا ئاماژە بە دوو خاڵ بکرێت: لە هیچ بەشــێکی قورئان ئاماژە بەمە نەکراوە و تەنیا ژنان و پیاوانی زیناکار سەرکۆنە و لە هەندێ لە مافە کۆمەڵایەتییەکان بێبەش کراون. لە یاسای ئێراندا منداڵی زینا بۆی هەیە ناســنامە وەربگرێ و ئەو کاتەی کە ناســنامە وەدەســت دێنێ وەک هاووڵاتییەک لە قەڵەم دەدرێ و لە مافەکانی هاووڵاتی ســوودمەند دەبێت. لە لایەکی تریشــەوە لە بڕگەی بیستەمی یاســای بنەڕەتی، هەر هەموو تاکەکانی کۆمەڵگا بە ژن و پیاوەوە بە شــێوەی یەکســان لە پشــتیوانیی یاســا ســـوودمەندن و لە هەموو مافە مرۆیی، ســیاســی، ئابووری، کۆمەڵایەتی و کەلتوورییەکان بە ڕەچاوکردنی ڕێســاکانی ئیســلام ســوودمەندن. منداڵی لەدایکبووی پەیوەندیی ســێکســیی ناشــەرعیش دەبێ وەکوو هاووڵاتییەکی ئێرانی لە پشــتیوانیی یاســایی و داد وەکوو نەفەقە و مافی میرات ســوودمەند بێت. لە لایەکی تریشــەوە ئێران ئەندامی کۆنوانسیۆنی نێودەوڵەتیی مافەکانی منداڵە و لەم ماوەدا گەڵاڵەی پشــتیوانیی لە منداڵانی لە پاڕلەمان پەســەند کردووە و بە بێ هیچ چەشــنە هەڵاواردنێک دەبێ مافەکانی منداڵان ڕەچاو بکات. کەواتە بێبەشــبوونی منداڵی زینا دژی یاســای بنەڕەتی و یاسا نێودەوڵەتییەکانە و دەبێ بە شــێوەی بنەڕەتی پێداچوونەوە بەم بوارەشــدا

بکرێتەوە. لێرەدا دوو بۆشـایی لە ئارادایە: لە هاوسـەرگیریی سـپیدا لە ئەگەری دەرکەوتنی تاوان لە دژی یەکێک لە هاوســەرەکان کە (زیاتر دژی ئافرەتانە) وەکوو توندوتیژیی خێزانی کە لەم توێژینەوەشــدا هەندێ حاڵەتی لێ بەدی کرا یاسـا چی بەرنامەیەکی هەیە؟ ئەگەر ژن ڕووبەڕووی ئەشکەنجە و ئازار و توندوتیژی، دزینی دارایی و ... ببێتەوە، ئایا دەبێ بە هۆی ترس لە ســزای قـەمچی بـەرامبـەر بـەو تونـدوتیژییـەی کـە ڕووبـەڕووی بۆتـەوە بێـدەنگی هەڵبژێرێت؟! هاوسەرگیریی سپی لە بەستێنێکی نهێنییانەدا ئەنجام دەدرێت. لە مادەکانی 22، 23، 25ــی یاسای بنەڕەتیش هەر چەشنە بەزاندنی سنووری تایبەتیی کەســەکەکان قەدەغە کراوە. کەواتە سـیخوڕی و بەزاندنی سـنوور لە ڕوانگەی یاسـاییەوە شیاو نییە و نموونەی بەزاندنی یاسـا و بنەماکانی یاسـای بنەڕەتییە. بەو پێیەی کە هاوسەرگیریی سپی لە بەستێنی سنوورێکی تایبەتی و نهێنیدا ڕوو دەدا، شــایەتحاڵی نییە و نائاشــکرایە، کەواتە بە پێی مادەکانی سـنووری تایبەتی و بڕگەی شـەشـەمی جاڕنامەی هەشـت مادەیی مافەکانی هاووڵاتی ناتوانرێ بە دواداچوونی یاســایی بۆ بکرێت. کەواتە ژنان یان ئەو کەســانەی کە کەڵکاوەژوویان لێ دەکرێ بە بێ گوێدانە ڕووداوەکانی سنووری تایبەتی دەبێ پشتیوانی یاساییان لێ بکرێت.

- کارخولقێنی، کار و ئاســانکردنی بارودۆخی ئابووری لە لایەن دەوڵەت و کەرتی تایبەتەوە

ئەو ئاپۆرە زۆرە خاوەن بڕوانامە بێکار و ســەڵتانەی کە بە نیازی کار بەرەو کەڵێنشــارەکان کۆچ دەکەن بۆ ئەوەی لە کەرتە ناپســپۆڕەکان و ناهاوئاهەنگ لەگەڵ بواری خوێندنیاندا ئیشــێک دەســت بخەن، لەولەن کە ڕوو دەکەنە هاوســەرگیریی ســپی. لەم بوارەدا ڕێکخراوە دەوڵەتییەکان و کەرتی تایبەت دەبێ بە هاوکاریی یەکتر ئاســایشــی کار دروســت بکەن. پێداچوونەوە بە سیاسـەتە هەڵەکانی ناوەندگەرێتی، کارخولقێنی و دروستکردنی هەلی کاری

هاوئاهەنگ لەگەڵ بواری خوێندن لەو شارانەی کە شوێنی نیشتەجێبوونی ئەم کەسانەیە دەتوانێ لەم بوارەدا فاکتەرێکی گرینگ بێت. هەروەها سیستەمی بانکی بە پێدانی قەرزی خانوبەرە، زۆرکردنی قەرزی هاوسەرگیری، قەرزی ڕاگرتنی منداڵ بە شێوەی قەرزولحەسەنە و پاژی درێژماوە دەتوانێ لەم بوارەدا دەورێکی کاریگەر بگێڕێت. چالاکڤانانی کەرتی تایبەت بە هاوکاریی دەوڵەت دەتوانن لە شارەکاندا بە دروستکردنی یەکەی بەرهەمهێنان و پشتیوانی لە کاری گەنجان بەشێک لە بێکاریی گەنجان چارەسەر بکەن. خێرخوازان لە شارە جیاوازەکان دەبێ سەرنجێکی زێدەتر بپرژێننە سەر باسی کارخولقێنی و بە هاوکاریی دەوڵەت و چالاکڤانانی ئابووری لقی سێیەمی ئەم بەرە پێک بێنن و لە بواری کارخولقێنی دەورێکی تۆخ و بەرچاویان هەبێت. کەواتە کارخولقێنی لە شوێنی ژیانی گەنجان و پشتیوانیی ئابووری وەکوو خانوبەرە، تێچووی منداڵ و ... دەتوانێ بەشێک لە پەرۆشییە ئابوورییەکانی گەنجان بڕەوێنێتەوە.

- پشتیوانیی ڕێکخراوە دەوڵەتییەکان و ئەنجومەنەکانی مافی مرۆڤ لە چوارچێوەی پێدانی ڕاوێژی تەندروستی و پەروەردەیی و ڕێگری لە لێکەوتە و زیانە تاکایەتی و کۆمەڵایەتییەکان

تووشبووانی نەخۆشییەکانی وەکوو ئایدز و گیرۆدەبوون بە مادەی هۆشبەر سەرەڕای بە تاوانزانین و بە دواداچوونی یاسایی، لە ڕێگەی هەندێ لە ڕێکخراوەکانی وەکوو بێهزیستی (چاکژیانەوە)، شارەوانی و ئەنجومەنە خۆبەخشە نادەوڵەتییەکان و کەمپەکانی وازهێنان لە مادەی هۆشبەر پشتیوانیان لێ دەکرێت. هەتا هەنووکە بە ڕاهێنانی تەندروستی و ڕاوێژکاریی ئەم ڕێکخراوانە هەنگاوێکی کاریگەر بۆ دابەزاندنی ڕێژەی خەسارەت و لێکەوتە نەرێنییەکانی هاوێژراوە. بمانهەوێ و نەمانهەوێ ئەم شێوازی ژیلنە لە لایەن هەندێ لە گەنجانی وڵاتەوە پێشوازی لێ کراوە و ڕۆژ لەگەڵ ڕۆژ لە

پەرەسەندندایە. هەندێ نەخۆشیی نزیکی وەکوو ئایدز، دووگیانبوونی نەخوازراو و توندوتیژی دژی ئافرەتان لەم پەیوەندییانەدا بەدی دەکرێن کە بە هۆی ئەوەی سزا دژ بە پەیوەندییە هاوماڵییەکان دانراوە ئەم ئافرەتانە جەسارەتی بە دواداچوونی یاساییان نییە. لە لایەکی تریشەوە بە هۆی قبووڵنەکرانی ئەم چەشنە پەیوەندییانە لە لایەن بنەماڵەکانەوە، هاوسەرە هاوماڵەکان دەتارێنرێن کە ئەمە خەسارەتی دەروونناسی لێ دەکەوێتەوە. بە ئاوڕدانەوە لە ئەزموونگەلی وەکوو ئایدز و گیرۆدەبوون بە مادەی هۆشبەر، بۆ ڕێگری لە لەبارچوونی کۆرپەلە، تووشبوون بە نەخۆشیی نزیکی و هەندێ خەسارەتی ڕۆحی و دەروونی و توندوتیژی، ژنان دەتوانن لە ڕێگەی ناوەندگەلی وەکوو ڕێکخراوی چاکژیانەوە و بنکەی تەندروستی و چارەسەر، شارەوانی و ئەنجومەنە یاساییەکانی پشتیوانی لە ژنان بە بێ ترس لە بەدوداچوونی یاسایی پشتیوانیی ڕاوێژکاری و تەندروستی وەربگرن، بە جۆرێک کە کەسەکان لە بە دواداچوونی یاسایی بۆ پەیوەندییە سێکسییەکانی خۆیان نەترسن.

سەبارەت بە نووسەر

کامیل ئەحمەدی، خەڵکناسی کۆمەڵایەتی و توێژەر لە دایک بووی شاری نەغەدە لە ڕۆژهەڵاتی کوردستانە، براوەی خەڵاتی «نامووس» لە زانکۆی **یاسای لەندەن** لە بنیاتی مافەکان **(IKWR)** و براوەی خەڵاتی «ئاشتی» بنیاتی جیهانیی ئاشتی **(PEACE)** بەشی ئەدەبیات و زانستە مرۆییەکان لە زانکۆی **جۆرج واشینگتۆنە.** توێژینەوەکانی کامیل ئەحمەدی سەبارەت بە گەشەی کۆمەڵایەتی و نێودەوڵەتی، ئێتنیک و پرسەکانی پەیوەست بە ڕەگەز (جێندەر) و منداڵان بووە.

کامیل ئەحمەدی، پاش چوونی بۆ بەریتانیا خوێندنی پاشناوەندی و پێش زانکۆی لەو وڵاتەدا درێژە پێ داوە و ساڵی ۱۹۹۹ کارناسیی چاپ، مافەکانی چاپ و ئابووریی ئاقاریی لە کۆلێجی گواستنەوە و گەیاندنی لەندەن وەرگرتووە. ناوبراو هەروەها ساڵی ۲۰۰۳ ماستەری لە ڕستەی مرۆڤناسی کۆمەڵایەتی و قەومنگاریی وێنەیی لە زانکۆی کێنت لە کانتێربێری بەریتانیا وەرگرتووە و پاشان خولە پسپۆڕی و تایبەتەکانی لەسەر ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست و شێوازی لێکۆڵینەوە درێژە پێداوە و ئەم خولانەی لە زانکۆی ئابووری و زانکۆی بێرک بەکی لەندەن تێپەڕاندووە.

وتار و توێژینەوەکانی پێشووی ناوبراو بە زمانەکانی ئینگلیزی، تورکیی ئەستەنبۆڵی، فارسی و کوردی لە ژێر ئەم ناوانە چاپ کراون:

- **سازگاری و خۆڕاگری لە ناو مێرمنداڵانی مەهاباد** "بەکارهێنانی ڕاگەیاندنەکان، جیاوازیی ڕەگەزی و خۆڕاگری - ئێتنۆگرافیی وێنەیی لە کوردستانی ئێران "لە سالی ۲۰۰۶ لە مە هاباد کراکە لە ۲۰۱۹ لە لایەن چاپەمەنیی مێهری لە لەندن و لە سالی ۲۰۲۱ لە دانیمارک لە لایەن چاپەمەنیی ئاوای بووف بە هەر سێ زمانی فارسی، کوردی و ئینگلیزی چاپ کراوە.

- **ڕوانینێکی دیکە بۆ ڕۆژهەڵات و باشووری ڕۆژهەڵاتی تورکیا** "ڕوانینێکی خەڵکناسانە بۆ دابونەریتی مزۆپۆتامیا"؛ Etkim press (Istanbul, Turkey

(2009 لە لایەن چاپەمەنیی اتکیم بە سێ زمانی تورکی و ئینگلیزی ئیستانبول لە چاپ کراوە.

-بە ناوی نەریت "توێژینەوەیەکی گشتگیر سەبارەت بە خەتەنەی ژنان لە ئێران "کە لە لایەن Uncut Voices Press-Frankfurt و چاپەمەنیی شیرازە لە ساڵی ٢٠١٦ و لە دانیمارک لە لایەن چاپەمەنیی ئاوای بووف فایلە ئەلکترۆنییەکانی ئەم کتێبە لەگەڵ فایلە دەنگییەکەی بە فارسی، کوردی و ئینگلیزی ساڵی ٢٠٢١ چاپ کراوە، یە کیکی لە دیکەی توێژینەوەکانی ئەم توێژەرەیە.

- **زایەڵەی بێدەنگی** (توێژینەوەیەکی گشتگیر سەبارەت بە هاوسەرگیری پێشوەختەی منداڵان لە ئێران) بڵاو بۆتەوە لە Nova Science Publisher, Inc., New York 2017؛ و چاپەمەنیی شیرازە و دیسان لە ساڵی ٢٠٢١ لە دانیمارک لە لایەن چاپەمەنیی ئاوای بووف بە هەر سێ زمانی فارسی، کوردی و ئینگلیزی فایلە ئەلکترۆنییەکانی ئەم کتێبە لەگەڵ فایلە دەنگییەکەی بە فارسی، کوردی و ئینگلیزی چاپ کراوە.

- **ماڵێک لە سەر ئاو** "توێژینەوەیەکی گشتگیر سەبارەت بە سیغە ۆ هاوسەرگیریی کاتی لە ئێران "کە دەقە فارسییەکەی لە ساڵی ٢٠١٨ لایەن چاپەمەنیی شیرازە بڵاو بۆتەوە و چاپەمەنیی مێهری لە لەندەنیش دەقە ئینگلیزییەکەی چاپ کراوە و لە لایەن چاپەمەنیی ئاوای بووف فایلە ئەلکترۆنییەکانی ئەم کتێبە لەگەڵ فایلە دەنگییەکەی بە فارسی، کوردی و ئینگلیزی چاپ کراوە یە کیکی لە دیکەی توێژینەوەکانی ئەم توێژەرەیە.

- **ماڵێک بە درگای ئاوەڵاوە** "توێژینەوەیەکی گشتگیر سەبارەت بە هاوسەرگیریی سپی لە ئێران"بە ئینگلیزی و فارسی کە ساڵی ٢٠٢٠ لە چاپەمەنیی مێهری لە لەندەن چاپ کراوە؛ هە ر وها لە لایەن چاپەمەنیی ئاوای بووف بە هەر سێ زمانی فارسی، کوردی و ئینگلیزی چاپ کراوەتەوە. فایلە ئەلکترۆنییەکانی ئەم کتێبە لەگەڵ فایلە دەنگییەکان لەبەر دەستن.

- توێژینەوەیەکی دیکە بە ناوی **تاڵانی منداڵی** "توێژینەوەیەک سەبارەت بە ناسین، ڕێگری و کۆنترۆڵی دیاردەی زبڵگەڕیی منداڵان لە تاران" بۆ ئەنجوومەنی پشتیوانی لە

مافەکانی منداڵان ئەنجام درا کە بابەتی زبڵگەڕیی منداڵانی لە تاران تاوتوێ کردووە و لە ساڵی ۲۰۱۹ ڕوونوێنی کرا؛

- دەقی ئینگلیزی، کوردی و فارسیی دەقی **شاری قەدەغەکراو** "توێژینەوەیەک سەبارەت بە ناهاوسانان لە ئێران" یە کیکی لە دیکەی توێژینەوەکانی ئەم توێژەرەیە کە هەندێ وتاریشی بە زمانەکانی فارسی، کوردی و ئینگلیزی لێ دەرکێشراوە و چاپ کراوە و لەم ماوەی دواییدا لە لایەن چاپەمەنیی مێهری لە لەندەن ساڵی لە ۲۰۱۹ چاپ کرا؛ فایلە ئەلکترۆنییەکانی ئەم کتێبە لەگەڵ فایلە دەنگییەکەی بە فارسی، کوردی و ئینگلیزی لە لایەن چاپەمەنیی ئاوای بووف لە ۲۰۲۱ دووبارە چراپ کراونەتەوە.

- و لە ساڵی ۲۰۱۸ توێژینەوەیەکی ناوبراو لە ژێر ناوی لە **سنوورەوە هەتا سنوور** "توێژینەوەیەکی گشتگیر سەبارەت بە شوناس و ئێتنیکایەتی لە ئێران"کە ۵ ئێتنیکی عەرەب، بەلووچ، کورد، فارس و تورکی تاوتوێ کردووە کە هەندێ وتاریشی بە زمانەکانی فارسی، کوردی و ئینگلیزی لێ دەرکێشراوە و چاپ کراوە و لەم ماوەی دواییدا لە لایەن چاپەمەنیی مێهری لە لەندەن چاپ کرا؛ دیسان لە دانیمارک لە ۲۰۲۱ لە لایەن چاپەمەنیی ئاوای بووف بە هەر سێ زمانی فارسی، کوردی و ئینگلیزی چاپ کراوەتەوە. فایلە ئەلکترۆنییەکانی ئەم کتێبە لەگەڵ فایلە دەنگییەکەی هەنووکە لەبەر دەستە.

کتێبی **ئاسەواری چەوساندنەوە لە جیهانی منداڵی** "توێژینەوەیەکی گشتگیر سەبارەت بە جۆر، هۆکار و لێکەوتەکانی کاری منداڵان"کە لە ساڵی ، هاوڕێکەوت لەگەڵ ڕۆژی جیهانیی بەرەنگاربوونەوەی دژی کاری منداڵان لە ساڵی ۲۰۲۲ لە لایەن چاپەمەنیی ئاوای بووف بە شێوەی فایلی ئەلکترۆنیکی و دەنگیی بە فارسی، کوردی و ئینگلیزی بڵاو بۆتەوە و لەبەر دەستە.

ئەم نووسەرە سەبارەت بە خەتەنەی پیاوان / کوڕان، زیناکردن لەگەڵ مەحارم، و دەستدرێژیی سێکسی لە سەردەمی منداڵی چەندین توێژینەوەی ئامادەیە کە بەم زووانە لە دەکەوێتە بەر دەست هۆگران و خەمخۆرانی بوارە کۆمەڵایەتییەکان.

هەروەها بەڕێزیان لە گۆڤارە جیاوازە فارسی، کوردی و ئینگلیزییەکاندا چەندین وتاری بڵاو بۆتەوە. توێژینەوەکانی لە ماڵپەڕی خۆیاندا دەست دەکەوێت: www.kameelahmady.com

سەرچاوەکان

1. احمدی، امید علی (۱۳۸۹). باز تحلیل چالش‌های خانواده در زمینه تنگنا و تاخیر ازدواج در ایران، تهران: نشر راه دان .

2. ارمکی، تقی، شریفی، ساعی، محمد حسین، صالبی، سحر(۱۳۹۱). هم خانگی، پیدایش شکل‌های جدید خانواده در تهران، جامعه پژوهی فرهنگی، سال سوم، شماره اول، صص ۴۳-۷۷.

3. استرواس، آنسلم و کوربین، جولیت (۱۳۹۰). اصوا روش تحقیق کیفی؛ نظریه مبنایی، رویه‌ها و شیوه‌ها، ترجمه بیوک محمدی، تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.

4. اعزازی، شهلا (۱۳۹۴)، جامعه شناسی خانواده با تاکید بر نقش، ساختار و کارکرد خانواده در دوران معاصر، تهران، روشنگران و مطالعات زنان.

5. افقی، نادر، صادقی، عباس (۱۳۸۸). مطالعه تطبیقی ارزش‌ها و هنجارها و رابطه آنها با آنومی؛ مطالعه موردی دانشجویان ساکن در خوابگاه های دانشگاه گیلان، فصلنامه تحقیقات فرهنگی، دوره 5، شماره ۴، صص ۶۵-۱۰۶.

6. امامی، اسدالله (۱۳۹۱). حقوق خانواده، انتشارات دانشگاه تهران، تهران.

7. انصاری، شیخ مرتضی (۱۳۷۷). کتاب النکاح، جلد سوم، کنگره بزرگداشت شیخ انصاری، قم.

8. اینگلهارت، رونالد (۱۳۸۲). تحول فرهنگی در جامعه پیشرفته صنعتی، ترجمه: مریم وثر، تهران: انتشارات کویر.

9. آبوت، پاملا و کلر، والاس (۱۳۸۰). جامعه شناسی زنان، ترجمة منيرة نجم عراقی، تهران: نی.

10. آزاد آرامکی، تقی، شریفی ساعی، محمد حسین، ایثاری، مریم و طالبی سحر (۱۳۹۰). سنخ شناسی الگوهای روابط جنسی پیش از ازدواج در ایران، فصلنامه جامعه پژوهی فرهنگی، دوره 3، شماره ۲، ص ۱-۳۴.

11. آزاد ارمکی، تقی (۱۳۸۶). جامعه شناسی خانواده ایرانی، تهران: انتشارات سمت.

12. آزاد ارمکی، تقی شریفی ساعی، محمد حسین؛ اینازی، مریم؛ و طالبی، سحر (۱۳۹۱). همخانگی پیدایش شکل های جدید خانواده در تهران؛ ست شناسی الگوهای روابط جنسی پیش از ازدواج در ایران. دو فصلنامه جامعه پژوهی فرهنگی، ۱۱۳)، -۷۷ ۴۳.

13. آزاد ارمکی، تقی(۱۳۹۱). پیدایش شکل‌های جدید خانواده در تهران، مجله جامعه پژوهشی فرهنگی، شماره اول، ص ۴۳-۷۷.

14. پرادشا و، جان(۱۳۸۱). آفرینش عشق، ترجمه جواد شافعی مقدم و نیره ایجادی، تهران: نشر پیکان.

15. پستان نجفی، حسین (۱۳۸۹). اسلام و جامعه شناسی خانواده، قم: انتشارات سبحان.

16. پورنقاش تهرانی، سعید، تاشک، آناهیا (۱۳۴۸). بررسی و مقایسه انواع خشونت خانوادگی در زنان و مردان در تهران. مطالعات روانشناختی، دوره ۳، شماره ۳، ص -۷ ۲۳.

17. ترنر، جاناتان (۱۳۷۳).ساخت نظریه جامعه شناختی، ترجمه عبد العلی لهسایی زاده، شیراز: انتشارت نوید.

18. جزئی، نسرین (۱۳۸۰). نگرشی بر تحلیل جنسیتی در ایران، تهران دانشگاه شهید بهشتی.

19. جهانی، سمانه (۱۳۹۱). «جامعه شناسی خانواده در قرآن کریم»، فصلنامه پژوهش های میان رشته ای قرآن کریم، دوره سوم، شماره ۱، ص ۸۱-۱۰۰.

20. حسینی، مهدی (۱۳۹۱). آموزش و مشاوره قبل از ازدواج، تهران: نشر آوای نور.

21. خلج آبادی، فریده، مهریار، امیر هوشنگ (۱۳۸۹). بررسی نقش خانواده در ارتباطات با جنس مخالف قبل از ازدواج در دختران دانشجو در تهران خانواده پژوهی، سال 6 شماره ۲۴، صص ۴۵۰-۴۶۷ .

22. خلج آبادی فراهانی، فریده و امیر هوشنگ مهریار (۱۳۸۹). بررسی نقش خانواده در ارتباطات با جنس مخالف قبل از ازدواج در دختران دانشجو در تهران، فصلنامه خانواده پژوهی ، دوره 2، شماره ۲۴، صص ۴۶۸ -۴۴۹.

23. خمینی، روح الله (۱۳۷۹). تحریر الوسیله، مسسة دار العلم، قم.

24. خمینی، روح الله (۱۳۶۸). کتاب البیع، جلد دوم، موسسه اسماعیلیان، تهران.

25. خیری، مرضیه (۱۳۹۵). بررسی آسیب شناختی اجتماعی بالا رفتن سن ازدواج از دیدگاه دانشجویان دختر دانشگاه آزاد اسلامی واحد ارومیه، فصلنامه مطالعات جامعه شناسی، سال ۸، شماره ۳۰، ص ۱۲۵-۱۳۸.

26. درخشان، بهرام (۱۳۸۳). موانع و راهکارهای ازدواج. مجموعه مقالات همایش ازدواج دانشجویی، راهکارها و چالش ها، کاشان: انتشارات مرسل.

27. دسترنج، منصوره (۱۳۹۲). بررسی ویژگی های خانواده با جامعه پذیری فرزندان، فصلنامه زن و مطالعات خانواده، سال ششم، شماره ۲۲، ص ۷۹-۹۸.

28. دوچ، مورتون و روبرت کراوس (۱۳۷۴)، نظریه ها در روانشناسی اجتماعی. ترجمه: مرتضی گنبی، چاپ اول، تهران: انتشارات دانشگاه تهران.

29. را بینگن، ارل، وایتبرگ، مارتین (۱۳۹۳). رویکردهای نظری هفتگانه در بررسی مسائل اجتماعی، ترجمه صدیقی سروستانی، تهران: انتشارات دانشگاه تهران.

30. رجبی، عباس (۱۳۸۶). سن ازدواج، عوامل افزایش و راهبردهای کاهش آن، مجله معرفت، شماره ۱۱۲، صص ۱۵۳ - ۱۳۳.

31. رضایی، حسن (۱۳۹۲). ازدواج سفید با هم باشی سیاه، مجله پایش، ش ۶.

32. رضوی، نجما (۱۳۸۱). بررسی وضعیت ازدواج جوانان، گزارش ملی جوانان، نشر سازمان ملی جوانان.

33. رنجبر، فاطمه (۱۳۹۵). بررسی ازدواج سفید از نظر فقه امامیه و حقوق کیفری ایران، پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات چهارمحال و بختیاری.

34. زیبایی نژاد، محمدرضا (۱۳۸۸). هویت و نقش های جنسیتی (مجموعه مقالات)، تهران: مرکز امور زنان و خانواده ریاست جمهوری.

35. ساروخانی، باقر (۱۳۸۵). مقدمه ای بر جامعه شناسی خانواده، تهران: سروش.

36. شجاعی، محمد الصادق (۱۳۸۴). تحلیل روان شناختی افزایش سن ازدواج و نقش آن در انحرافات اخلاقی جوانان، مجله معرفت. شماره ۹۷، صص ۵۳- ۴۶.

37. شقرز، برنهارد(۱۳۸۳). مبانی جامعه شناسی جوانان، ترجمه کرامت الله راسخ، تهران: نشر نی.

38. شمس، حسن و امامی پور، سوزان (۱۳۸۳). بررسی میزان رواج همسر آزاری و عوامل مؤثر بر آن، فصلنامه زن در توسعه و سیاست (پژوهش زنان)، دوره 1، شماره ۵،

صص ۵۹-۸۲.

39. شیخ طوسی، ابی جعفر (۱۴۰۷). تذکره الفقها، جلد اول، چاپ افست، تهران.

40. صفایی، سید حسین (۱۳۹۳). دوره مقدماتی حقوق مدنی، انتشارات میزان تهران

41. عباسی، مجتبی، خلیلی کاشانی، مرتضی (۱۳۹۲). تأثیر اینترنت بر هویت ملی، تهران: انتشارات پژوهشکده مطالعات راهبردی.

42. علیتبار، سیدهادی، قنبری سعید زاده محمدی علی حبیبی مجتبی (۱۳۹۳). بررسی رابطه بین روابط جنسی پیش از ازدواج با نگرش به روابط فرازناشویی فصلنامه خانواده پژوهی، دوره 1، شماره ۳۸، ص ۲۶۷ - ۲۵۵.

43. غزالی، محمد (۱۳۷۷). مختصر احیاء العلوم الدین، ترجمه محمد صالح سعیدی، سنندج: کردستان.

44. فاضلی، نعمت الله (۱۳۸۳), پیامدهای مدرنیته، تحلیلی بر تحولات خانواده و رفتار جنسی در بریتانیا، فصلنامه مطالعات جوانان، شماره ۴ ص ۱۷۱ ـ ۱۲۵.

45. قمری گیوی، حسین (۱۳۸۵). بررسی میزان نگرش فمینیستی در زنان مجرم و غیر مجرم، فصلنامه مطالعات امنیت اجتماعی، سال سوم، شماره هشتم و نهم. ۱-۲۵.

46. کاتوزیان، ناصر (۱۳۹۳) حقوق مدنی، جلد اول، انتشارات میزان، تهران.

47. کریمیان، نادر، زارعی، اقبال (۱۳۹۱). بررسی کیفی وضعیت زندگی زنان دارای رابطه هم خانگی با جنس مخالف، فصلنامه زن و جامعه، دوره ۷، شماره ۲۶، تابستان ۱۳۹۵، صفحه ۶۸-۳۹.

48. کوثری، مسعود، عسکری، احمد(۱۳۹۴). بازنمایی خانواده ایرانی از منظر روابط جنسیتی و نسلی در آگهی‌های تلویزیونی، فصلنامه تحقیقات فرهنگی ایران، شماره ۱ دوره ۴، ص ۱-۲۴ .

49. گلچین، مسعود، صفری، سیامک (۱۳۹۶). کلان شهر تهران و ظهور نشانه های الگوی تازه ای از روابط زن و مرد مطالعه زمینه ها، فرایند، و پیامدهای هم خانگی، فصلنامه تحقیقات فرهنگی ایران، دوره 10، شماره 1 - شماره پیاپی ۳۷. بهار ۱۳۹۶، صفحه ۲۹ ـ ۵۷.

50. گیدنز، آنتونی (۱۳۷۳)، جامعه شناسی، ترجمه منوچهر صبوری، تهران. نشر نی.

51. گیدنز، آنتونی (۱۳۷۸). تجدد و تشخص در جامعه و هویت شخصی در عصر جدید، ترجمه نادر موفقیان، تهران: نشر نی.

52. گیدنز، آنتونی(۱۳۸۹). جامعه شناسی، ترجمه دکتر حسن چاوشیان، تهران: نی.

53. لپ، ایتیاس (۱۳۷۷). روانشناسی عشق ورزیدن، ترجمه کاظم سامی و محمود ریاضی، تهران: نشر چاپخش.

54. متقی هندی، علاء الدین علی (۹۷۷ ق)، کنز العمال، انتشارات دارالحدیث، ج ۱۶، ص ۲۷۹.

55. مجد الدین، اکبر (۱۳۸۶). بررسی دلایل و آثار افزایش سن ازدواج دختران روستایی در آشتیان، مجله شناخت، شماره ۵۳، صص ۳۸۶- ۳۷۵.

56. محقق حلی (۱۴۰۹). ایضاح الفوائد فی شرح مشکلات القواعد اسماعیلیان، قم.

57. محقق داماد، سید مصطفی (۱۳۸۵). حقوق قراردادها در فقه امامیه، نشر سمت، تاران.

58. محمدی، فایزه و میرزایی، رحمت، بررسی عوامل اجتماعی مؤثر بر خشونت علیه زنان، مجله مطالعات اجتماعی ایران، دوره ششم، شماره یک، تابستان ۱۳۹۱، ۱-۲۹.

59. معاونت آموزش و تحقیقات قوه قضاییه (۱۳۸۲). مجموعه آرای فقهی در امور حقوقی، نکاح، جلد اول، نشر قضا، تهران.

60. میشل، آندره. (۱۳۷۶). پیکار با تبعیض جنسی، (محمد جعفر پوینده). تهران، نگاه.

61. نورعلیزاده میانجی، مسعود (۱۳۸۸). مدل اسلامی مصون سازی رفتار جنسی با تأکید بر پیشگیری و درمان انحراف ها و مشکلات جنسی»، فصلنامه علمی تخصصی اسلام و روان شناسی، سال سوم، شماره ۵، ص ۱۴۲ -۱۰۷.

62. وروایی، اکبر، نیاز خوانی، مرتضی، کلامی، حسن (۱۳۹۰). بررسی تاثیر عوامل اقتصادی بر گرایش به ناهنجاری اجتماعی و راهکارهای انتظامی - اجتماعی پیشگیری از آن، فصلنامه انتظام اجتماعی، سال اول، شماره اول، صص ۱۲۵-۱۵۷.

63. Anne-Marie Ambert: "Cohabitation and Marriage: How Are They Related?"[permanent dead link]. The Vanier Institute of the Family, Fall 2005 64. Beck, G. (1995). The Normal Chaos of Love. London: Polity Press. 65. Becker, Gary S. (1974), A Theory of Marriage, Part II: The Journal of Political Economy, Vol. 82, No.2. part 2, pp. s11-s26 66. Bell, Duran (1997). "Defining Marriage and Legitimacy. Current Anthropology 38 (2): 237–254. 67. Bianchi, S. M., & Casper, L. M. (2000). American families. Population Bulletin, 55, 3-42. 68. Bourdais, C. L. and A. E. Lapierre (2004). "Changes in Conjugal Life in Canada: Is Cohabitation Progressively Replacing

Marriage?', Journal of Marriage and Family, Vol. 66, No. 4 69. Brown, S.L. (2003). Relationship quality dynamics of cohabitating unions. Journa of Family Issues, 24, 583-601. 70. Brown, S.L. and A. Booth (1996). 'Cohabitation Versus Marriage: A Comparison of Relationship Quality', Journal of Marriage and Family, Vol. 58, No. 3 71. Browne, Ken, (1992), An Introduction to Sociology, UK: Polity Press 72. Bumpass LL. 1999. Whats happening to the family? Interaction between demographic and institutional change. Demography. 27: 483-98 73. Bumpass, L. and H. H. Lu (2000). "Trends in Cohabitation and Implications for Children's Family Contexts in the United States, Population Studies, Vol. 54, No. 1. 74. Carmichael, G. A. (1995). "Consensual Partnering in the More Developed Countries, Journal of the Australien Population Association, Vol. 12, No. 1.

75. Carr, D. (2011). 'Premarital Sex in America: How Young Americans Meet, Mate, and Think about Marriage by Mark Regnerus and Jeremy Uecker', American Journal of Sociology, Vol. 117, No. 3.

76. Carr, D. (2011). 'Premarital Sex in America: How Young Americans Meet, Mate, and Think about Marriage by Mark Regnerus and Jeremy Uecker', American Journal of Sociology, Vol. 117, No. 3.

77. Carrie Murrow & Lin Shi (2010).The Influence of Cohabitation Purposes on Relationship Quality: An Examination in Dimensions, The American Journal of Family Therapy, 38:5,397-412, DOI: 10.1080/01926187.2010.513916.

78. Carroll, Joseph (2011). Reading human nature: Literary Darwinism in theory and practice. (pp.160). New York: SUNY Press.

79. Casper, L. M. and S. M. Bianchi (2001). Change and Continuity in the American Family, California: Sage.

80. Cherlin A, Furstenberg FF. 1988. The changing European family: lessons for the American reader. J. Fam. Issues 9:291–7.

81. Cherlin, Andrew (2010). Public and Private Families. New York: McGraw Hill. p. 227. ISBN 978-0-07-340435-6.

82. Dabbler, Karl (1999) "Toward an Integrated Perspective of the processes Related to the Descriptive Concept of secularization", sociology of religion, No 15:229-248.

83. Elizabeth, V. (2000). Cohabitation, marriage, and the unruly consequences of difference. Gender and Society, 14, 87–110.

84. Esteve, A., R. Lesthaeghe, and A. López-Gay (2012). 'The Latin American Cohabitation Boom,1970–2007', Population and Development Review, Vol. 38, No. 1.

85. French, M, T. Popovici, I. Robins, P. Homer, J. (2014).

Personal traits, cohabitation, and marriage. Social Science Research 45, 184–199.

86. Galena K. Rhoades, Scott M. Stanley, and Howard J.Markman(2009). Couples' Reasons for Cohabitation: Associations with Individual Well-Being and Relationship Quality, J Fam Issues. 2009 Feb 1; 30(2): 233–258.

87. Gelles, R.J. (1985). Familly Violence. Annual review of sociology.11 (1985). 367-347.

88. Giddenns, A. (1992). The Transformation of Intimacy: Sexuality, Love & Eroticism in Modern Societies, California, Stanford University Press.

89. Goodwin, P. Y., W. D. Mosher, and A. Chandra (2010). 'Marriage and Cohabitation in the United States: A Statistical Portrait Based on Cycle 6 (2002) of the National Survey of Family Growth', Vital and Health Statistics, Series 23, No. 28.

90. Günther. Hans F. K.. (1952). Le mariage: ses formes, son origine, Bibliothèque historique, ISSN 0520-0601. Publisher : Payot

91. Hendric DJ, Christopher JS, Nangle Dw. Adolescent heterosocial intereactions and dating. In: V. B. Van hasselt, M. Hersent, editors. Handbook of social development: A lifespan Perspective. New York:Plenum Press; 1992

92. Heuveline, P. and J. M. Timberlake (2004). 'The Role of Cohabitation in Family Formation: The United States in Comparative Perspective', Journal of Marriage and Family, Vol. 66

93. Hewitt, B. and D. De Vaus (2009). 'Change in the Association Between Premarital Cohabitation and Separation, Australia 1945– 2000', Journal of Marriage and Family, Vol. 71.

94. Inglehart, Ronald; Abramson, Paul R. (1994)"Economic Security and Value Change", The American Political Review, 88(2):336-354

95. Iwasawa, M. (2005). 'Cohabitation in Japan', Mainichi Shimbun (ed.), in Family Attitudes in an Era of Very Low Fertility: Report on the 1st Survey of Population, Family, and Generations, Population Problems Research Council (in Japanese).

96. Jampaklay, A. and F. Haseen (2011). 'Marital Unions and Unmarried Cohabitation in Bangkok, Thailand: Are Cohabiters Different from Singles or Married People?', Asian opulation Studies, Vol. 7, No. 2.

97. Kammeyer, K. C. W, et. Al, (1992), Sociology, Boston & London: Allyn & Bacon.

98. Karlsson, G. (1963). Adaprobability andcommunication marriage totow. beamibster press.

99. Kiernan, K. (2001). 'The Rise of Cohabitation and Childbearing Outside Marriage in Western Europe', International

Journal of Law, Policy and the Family, Vol. 15, No. 1.

100. Konig,R. (1976). Soziologie der Familie. Handbuch der empirischen sozialforschung. Md.7. Stuttgart : dtv, s.-188

101. LaDuke, A. (2006). Living Through the Sexual Revolution, London: Greenhaven Press.

102. Lawson, T. (2001). Dictionaryof Sociology.London and Chicago:Fitzroy Dearborn Publishers.

103. Legkauskas, V. and D. Stankeviciene (2009). 'Premarital Sex and Marital Satisfaction of Middle Age Men and Women: A Study of Marriage Lithuanian Couples', Journal of Sex Role, Vol. 60, No. 2.

104. Lesthaeghe R, Surkyn J. 1988. Cultural dynamics and economic theories of fertility change.

105. Liechter. D.F.(1991). Local marriage market and the marital behavior of black and white women. AJS.96,4(Jan): pp 843 – 867

106. Lindsey, Eric W. et. Al, (1997), Differential Play Patterns of Mothers and Fathers of Sons and Daughters, Sex Poles, Vol. 37, No.9/10, 643-52.

107. Loffler, C. (2009). Non-Marital Cohabitation in Italy, der Universität Rostock.

108. Manning, W. D. and P. J. Smock (2002). 'First Comes Cohabitation and Then Comes Marriage?', Journal of Family Issues, Vol. 23, No. 8.

109. Manning, W. D., & Landale, N. S. (1996). Racial and ethnic differences in the role of cohabitation in premarital childbearing. Journal of Marriage and the Family, 58, 63–77.

110. Megan M. Sweeney; Teresa Castro-Martin; Melinda Mills. "The reproductive context of cohabitation in comparative perspective: Contraceptive use in the United States, Spain, and France" (PDF). Demographic Research. doi:10.4054/DemRes.2015.32.5.

111. Miller, G. (2000). "How Sexual Choice Shaped The Evolution of Human Nature", New York

112. Mills, M. (2000). The Transformation of Partnerships, Canada, The Netherlands, and the Russian Federation in the Age of Modernity, Amsterdam: Thela Thesis Population Studies.

113. Murrow, C. and L. Shi (2010). 'The Influence of Cohabitation Purposes on Relationship Quality: An Examination in Dimensions', The American Journal of Family Therapy, Vol. 38, No. 5.

114. National Institute of Population and Social Security Research (2007). Attitudes toward Marriage and the Family among Japanese Singles-The 13th National Fertility Survey, Tokyo: Kōsei Tōkei Kyōkai (in Japanese).

115. Nave-Herz, R. (2000). ‘Historischer und Zeitgeschichtlicher Wandel im Phasenablaufprozess von der Partnerfindung bis zur Eheschliesung’, Zeitschrift fur Soziologie der Erziehung und Sozialisation, Vol. 20, No. 3.

116. Nazio, T. (2008). Cohabitation, Family & Society, London: Routledge.

117. Notes and Queries on Anthropology. Royal Anthropological Institute. 1951. pp. ،p. 110.

118. Paul Herrnson; Kathleen Weldon (6 October 2014). "Love, Marriage, and the Vatican". Center for Public Opinion Research. Just 20 percent in the 2012 General Social Survey disagreed with the assertion that it was all right for a couple to live together

119. Pempek, T., & et al. (2009), “College students' social networking experiences on Facebook”, Journal of Applied Developmental Psychology, 30: 227–238

120. Pla, A. and C. Beaumel (2010). ‘Bilan démographique 2009: Deux Pacs Pour Trois Mariages’, Insee Première, No. 1276.

121. Pop. Dev. Rev. 14:1–45

122. Prinz, C. (1995). Cohabiting, Married, or Single, London: Avebury

123. Raymo, J. M., M. Iwasawa, and L. Bumpass (2009). ‘Cohabitation and Family Formation in Japan’, Journal of Demography, Vol. 46, No. 4

124. Regnerus, M. and J. Uecker (2011). Premarital Sex in America: How Young Americans Meet Mate and Think About Marrying, Oxford: Oxford University Press

125. Rhoades, G. K., S. M. Stanley, and H. J. Markman (2009). ‘Couples Reasons for Cohabitation: Associations with Individual Well Being and Relationship Quality’, Journal of Family Issues, Vol. 30, No.2

126. Rindfuss RR, VandenHeuvel A. 1990. Cohabitation: a precursor to marriage or an alternative

127. Rindfuss, R. R., & VandenHeuvel, A. (1990). Cohabitation: A precursor to marriage or an alternative to being single? Population and Development Review, 16, 703–726.

128. Roussel, L. (1992). ‘The Family in Western Europe: Divergences and Convergence’, Population, Vol. 47, No. 1

129. Sassler, S. (2004). The process of entering into cohabiting unions. Journal of Marriage and the Family, 66, 491–505.

130. Schaffer. F. T. & Lamn R. P, (1992), Sociology, New York: Mc Graw Hill.

131. Seltzer, J. A. (2000). ‘Families Formed Outside of Marriage’, Journal of Marriage and the Family, Vol. 62, No. 4.

132. Smock, P. J. (2000). Cohabitation in the United States: An

appraisal of research themes, findings, and implications. Annual Review of Sociology, 26, 1-20. DOI: 10.1146/annurev.soc.26.1.1

133. Spanier, G. B. (1985). ‘Cohabitation in the 1980s: Recent Changes in the United States’, K. Davis & A. Brossbard-Shechtman (eds.), in Contemporary Marriage, New York: Russell Sage

134. Stanley L. and Wise S, (2002), What’s Wrong with Socialization?, In: S. Jackson and S. Scott, Gender: A Sociological Reader, London: Routledge, pp: 273-9

135. Taylor.j. 2003. Encyclopedia of Population, induced abortion(history). volume 2. macMilan reference USA,Thomson

136. Teresa Castro Martin. "Cohabitation in Spain: No longer a marginal path to family formation". Retrieved 22 August 2015.

137. Thornton A, Philipov D (2009). "Sweeping Changes in Marriage, Cohabitation, and Childbearing in Central and Eastern Europe: New Insights from the Developmental Idealism Framework". Eur J Popul. 25 (2): 123–156. doi:10.1007/s10680-009-9181-2. PMC 2690230 Freely accessible. PMID 19498956.

138. Thornton, A., G. William, W. G. Axinn and, Y. Xie (2007). Marriage and Cohabitation, Chicago The University of Chicago Press.

139. Tinglöf S, Högberg U, Lundell IW, Svanberg AS. Exposure to Violence among Women with Unwanted Pregnancies and the Association with Post-traumatic Stress Disorder, Symptoms of Anxiety and Depression. Sexual & Reproductive Healthcare. 2015;6(2):50-3.

140. to being single? Pop. Dev. Rev. 16:703–26.

141. Trost, J. (1978). ‘A Renewed Social Institution: Non-marital Cohabitation’, Acta Sociologica, Vol. 21, No. 4.

142. Trost, J. (1979). Unmarried Cohabitation, Västerås, Sweden: International Library

143. Tsuya, N. O. (2006). ‘Patterns and Covariates of Partnership Formation in Japan’, Journal of

Population Problems, Vol. 62, No. 1. (in Japanese).

144. Westermarck, Edvard, (1921) The History of Human Marriage Volume 1, p. 71. ISBN: 0-7661-4618-9.

145. Westermarck, Edvard, (1936) The Future of Marriage in Western Civilization, p. 3.

146. Williams, L., M. M. Kabamalan, and N. Ogena (2007). ‘Cohabitation in the Philippines: Attitudes and Behaviors Among Young Women and Men’, Journal of Marriage and Family, Vol. 69, No. 5.

147. Winch,R.(1958). Male selection, A study of complementary needs. New York: McGraw – Hill.